

**Božena
Němcová**

Básně a jiné
práce



Půjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

Fpřístupujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

Pořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Znění tohoto textu vychází z díla *Básně a jiné práce* tak, jak bylo vydáno Státním nakladatelstvím krásné literatury, hudby a umění v roce 1957 (NĚMCOVÁ, Božena. *Básně a jiné práce*. K vydání připravil Miroslav Heřman a František Váhala (překlady). 1. vyd. Praha : SNKLHU, 1957. 564 s. Knihovna klasiků; Božena Němcová: spisy, sv. 11).

Elektronické publikování díla Boženy Němcové je společným projektem Městské knihovny v Praze a www.digiBooks.cz.

Autorem portrétu Boženy Němcové na obálce e-knihy je Jan Vilímek.



Text díla (Božena Němcová: *Básně a jiné práce*), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Citační záznam této e-knihy:

NĚMCOVÁ, Božena. *Básně a jiné práce*. [online]. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2012 [aktuální datum citace e-knihy – př. cit. rrrr-mm-dd]. Dostupné z WWW:

<http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/61/basne_a_jine_prace.pdf>.



Vydání (obálka, grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.1 z 30. 8. 2012.

OBSAH

BÁSNĚ	11
Ženám českým	11
Vodník.....	13
Moje vlast.....	15
Touha	17
1.....	17
2.....	18
Znamení.....	19
1.....	19
2.....	19
Hvězda má	21
Žežulka	22
Zasnoubení.....	23
Slavné ráno	25
Antonii Bohuslavě Rajské.....	27
Luzná noc	28
Sehnsucht.....	30
Památníková báseň pro syna Karla	31
PRÓZY ZE ŽIVOTA LIDU	32
Prorocství lidu a výňatek z prorocství slepého mládence	32
I.....	32
II.	32
III.....	33
IV.....	33
V.	33
VI.....	33
VII.	35
Voják a rychtář	39
Císař Josef a selka ze Šumavy.....	40
Maličký příběh o jezovitské pobožnosti v Čechách.....	42
Sedlák na vysokých školách.....	43

Zklamaná naděje	44
Z JIŽNÍCH ZEMÍ SLOVANSKÝCH	45
Národní slavnost Slovinců v dolině Zilské v Korutanech	45
SRBSKÉ POHÁDKY	54
I. Proč není u lidí tlapa rovná	54
II. Kopání pokladu	56
III. Cár Trojan má kozí uši	58
IV. Řemeslo má zlaté dno	60
V. Úsud	62
Báječný přírodopis	69
1.	69
2.	69
3.	69
4.	70
5.	70
6.	71
7.	71
8.	71
9.	72
10.	72
11.	73
Družičanje	74
Pěstování růžového keře v Bulharsku	75
Starobulharské prostonárodní názvosloví hvězd a větrů	80
Korutanská hádanka	83
JIHOSLOVANSKÉ POHÁDKY	84
Královna hadů	84
Pohádka o Palečkovi	86
O krásné pastorkyni	89
Nemušti jazyk	92
Děvojka, vdovice a puštěnice	96

Dnes mně, zítra tobě	98
Děvojka rychlejší koně	100
Poklad	102
Starobulharské prikazky o Dědo-gospodu	104
I.	104
II.	105
III.	106
HRY	108
Hra na železný most	108
Hra na oves.....	110
Hra na kohoutka.....	111
Hra dívkat na dýni.....	112
Tělocvičná hra děvčat	114
ZE ZÁPADNÍCH ZEMÍ.....	115
Broskev, bohatství bývalé pusté dědiny	115
Réva, bohatství bývalé pusté krajiny	118
Marušeň	120
POZNÁMKY PRO VOJTĚCHA NÁPRSTKA	122
Práce a plat služebnictva na venku.....	122
Stravu	123
Práce	125
Čeled' měšťanská	129
Platy dělníků při hospodářství.....	132
Lovení ryb.....	137
Vrchky.....	138
Sadařství	139
Prutník	141
Práce a platy v některých fabrikách.....	142
PRÁCE PŘÍLEŽITOSTNÉ.....	146
Josef Franta Šumavský.....	146

Domažlická slavnost na paměť Josefa Jungmanna	155
Vlastenkám!	157
PRÁCE SPORNÉ.....	158
Kávová společnost.....	158
Výklad historie.....	167
Šalamoun Heršl.....	170
Nejnovější a nejpůvodnější slovanský selam čili květinomluva..	179
PŘEKLADY.....	183
Diblík.....	183
Osoby	183
Jednání první.....	184
Výstup první.....	184
Výstup druhý.....	186
Výstup třetí	192
Výstup čtvrtý	194
Výstup pátý.....	198
Výstup šestý.....	199
Výstup sedmý.....	201
Jednání druhé.....	206
Výstup první.....	206
Výstup druhý.....	208
Výstup třetí	210
Výstup čtvrtý	212
Výstup pátý.....	215
Výstup šestý.....	217
Výstup sedmý.....	218
Jednání třetí	222
Výstup první.....	222
Výstup druhý.....	226
Jednání čtvrté	234
Výstup první.....	234
Výstup druhý.....	238
Výstup třetí	241
Výstup čtvrtý	243
Výstup pátý.....	247
Výstup šestý.....	248

Výstup sedmý.....	250
Výstup osmý.....	252
Výstup devátý.....	253
Výstup desátý.....	257
Jednání páté.....	260
Výstup první.....	260
Výstup druhý.....	265
Výstup třetí.....	268
Výstup pátý.....	273
Výstup šestý.....	276
Pravzor Tartuffa.....	278
Osoby.....	278
Jednání první.....	279
Výstup první.....	279
Výstup druhý.....	281
Výstup třetí.....	283
Výstup čtvrtý.....	287
Výstup pátý.....	292
Výstup sedmý.....	296
Výstup osmý.....	299
Jednání druhé.....	300
Výstup první.....	300
Výstup druhý.....	304
Výstup třetí.....	306
Výstup čtvrtý.....	308
Výstup pátý.....	309
Výstup šestý.....	314
Jednání třetí.....	322
Výstup první.....	322
Výstup druhý.....	323
Výstup třetí.....	324
Výstup čtvrtý.....	326
Výstup pátý.....	328
Výstup šestý.....	330
Výstup sedmý.....	335
Výstup osmý.....	338
Výstup devátý.....	339
Výstup desátý.....	340
Výstup jedenáctý.....	344
Jednání čtvrté.....	346

Výstup první.....	346
Výstup druhý.....	347
Výstup třetí	351
Výstup čtvrtý	355
Jednání páté.....	363
Výstup první.....	363
Výstup druhý.....	364
Výstup třetí	366
Výstup čtvrtý	368
Výstup pátý.....	370
Výstup poslední	375
Vláda a láska aneb matka v zápasu s dcerou	379
Osoby	379
Jednání první.....	380
Výstup první.....	380
Výstup druhý.....	382
Výstup třetí	385
Výstup čtvrtý	387
Výstup pátý.....	391
Výstup šestý.....	392
Výstup sedmý.....	396
Výstup osmý	397
Výstup devátý	399
Výstup desátý.....	400
Výstup jedenáctý.....	403
Výstup dvanáctý	404
Jednání druhé.....	408
Výstup první.....	408
Výstup druhý.....	409
Výstup třetí	412
Výstup čtvrtý	414
Výstup pátý.....	415
Výstup šestý.....	416
Výstup sedmý.....	418
Výstup osmý	419
Výstup devátý	420
Výstup desátý.....	422
Výstup jedenáctý.....	427
Výstup dvanáctý	428
Výstup třináctý.....	429

Výstup čtrnáctý	432
Jednání třetí	433
Výstup první.....	433
Výstup druhý.....	435
Výstup třetí	436
Výstup čtvrtý	437
Výstup pátý.....	438
Výstup šestý.....	442
Výstup sedmý.....	445
Výstup osmý.....	446
Výstup devátý	447
Výstup desátý.....	450
Výstup jedenáctý.....	451
Jednání čtvrté	455
Výstup první.....	455
Výstup druhý.....	456
Výstup třetí	458
Výstup čtvrtý	463
Výstup pátý.....	466
Výstup šestý.....	467
Výstup sedmý.....	470
Jednání páté.....	472
Výstup první.....	472
Výstup druhý.....	474
Výstup třetí	477
Výstup čtvrtý	478
Výstup pátý.....	479
Výstup šestý.....	483
Výstup sedmý.....	484
Honba na lva	486
Volkssagen aus der alt Slovinischen mythologie.....	491
1.....	491
2.....	491
3.....	492
4.....	495

BÁSNĚ

Ženám českým

Ženy české, matky české!
Slib si dejme a v něm stůjme:
pro blaho své drahé vlasti
všecky síly obětujme!
Nejen muž bud hrdý na to,
že dá všechno pro svou vlast;
vzhůru, ženy, my též chceme
na oltář svou oběť klást.

Muž, ach, ten má meč svůj ostrý,
rámě, sílu — muž má všechno;
ale outlá, slabá žena
jen své srdce a — své děcko.
Dítě! — toto jméno sladké
ženě nebem daný dar,
matky, nejdražší co máme,
dejme vlasti v její zdar.
Prvním slovem lichotivým,
prvním sladkým celováním
český zvuk jim v duši vlejme
s vřelým vlasti milováním.
Jmenujte jim slavné otce,
vylitou pro právo krev,
řekněte jim, jak se znovu
hrdě zvedá český lev.
Ať z nich vzrostou reci statní,
jako lípy, jako dubce;
ať z nich máme Břetislavy,
práva hájce, zloby zhoubce.

Ženy české, matky české!
Jediná nám budiž slast
vyhovati naše děti
pro tu slavnou, drahou vlast.

Vodník

Pod pahorkem, pod zeleným
Opava se točí;
škoda, škoda nastokrát těch
jasnomodrých očí!

Pod pahorkem u potoka
děvče s matkou sedí
a do chladných bujných vlnek
s toužebností hledí.

„Nech, matičko, nech mě koupat,
pálí tak slunečko.“ —
„Chraniž Pánbůh, utopíš se,
má zlatá děvečko.“

Vábné moci neodolá,
přec ku břehu kráčí;
a již jedna hravá vlnka
bílé nožky smáčí.

„Nechod' k vodě,“ lká matička,
„vodník pro tě sáhne,
do své skleněné komůrky
pod vodu tě stáhne.“

Proč v té vodě jak v zrcadle
děvče pohled stápí?
Snad ji vlastních tváří růže,
očko modré vábí?

Ne tak — z tiché tůně jen se
bledý chlapec dívá
a kyticí čarokrásnou
na panenku kývá.

„Ke mně pojd'! Ty květy ladné
všecky budou tvoje,
klenotů a perel dám ti
jako včelek roje.

Pod vodou je ticho, volno,
budeš se mnou hráti
a v mém krystalovém zámku
budem spolu spáti.“ —

Tak ji láká, by po lilji
ručinkou jen sáhla, —
ta se nahne, nožka klesne —
již ji vlna stáhla.

Moje vlast

Česká zem mě nezrodila,
přece je mou drahou vlastí,
a Čěškou se nazývati
je mi chloubou, je mi slastí.

Cizí děcko v ráj úplné
lůno své mě's přesadila
a co vlastní dítě svoje
s věrnou láskou vypěstila.

Kdož by tebe nemiloval,
pečlivá ty, dobrá máti?
Jak ti nemám za tvou lásku
srdce své i duši vzdáti?

Řeč ta krásná, libozvuká
jak mi nemá býti milá?
Vždyť mě modlit, mluvit, zpívat
česky jenom máť učila.

Žalost-li mou duši tíží,
v řeči té jen bol vylívám;
radostí-li srdce skáče,
českou píseň si zazpívám.

„Miluji tě“ milosladce
ze rtů jeho vyplynulo,
když mě rámě prvnikráte
k sobě vroucně přivinulo.

Čechu srdce jsem zadala,
vlastence za muže mám,
a co statné syny vlasti
české děti vychovám.

Až se pak i mně přiblíží
neúprosné smrti stín,
usteleš mi chladné lůžko,
česká máti, ve svůj klín.

Touha

1.

Kdy vás spatří oko moje,
hory drahé, milé hory,
vás, vy krásné vonné sady,
a ty temné šumné bory?

Pestré luhy, po nichž ráda
jsem co děcko běhávala,
rozmanitých kvítků hojnost
na věnce si trhávala?

Tě, besídko, v níž co dívka
podvečer jsem sedávala,
s touhou lásky blahoslivé
na milence čekávala?

Sedli jsme si mezi kvítí
na kypřinu drnovou,
to pod lípu medokvětnou,
pod křovinu růžovou;

nade námi slavík plakal
v roztoužení milostném,
a dvě duše rozplývaly
v opojení blahostném.

A když na blankytném nebi
zasvitla večernice,
volala nás zpět matička
do tichounké sednice.

K nebetyčným Krakonošům
duch můj vzlétá toužebně,

tam, kde moji drazí dlejí
v té chyžici malebné.

2.

Zaletává, polétává
kol domku malého,
zda nespátří drahou máti
neb otce milého.

Smutně máť, ach, smutně sedí,
kolovrátkem točí:
a proč si as můj tatíček
stírá slzy s očí?

Ráda bych mu zulíbala
uslzené líce,
však Bůh sám ví, jestli budu
líbatí je více.

Vzpomíná si, jak sedával
v kole milých dětí,
a kdy srdce mu zaplesá
v loktů jich objetí.

Nermuťte se, tiché duše,
však je uhlídáte,
až se opět jaro vrátí,
s nimi se shledáte.

Znamení

1.

Hvězdy svítí,
musím jíti
do háječku zeleného,
potěšit tam ztrápeného
miláčka.
Počkej, hochu,
ještě trochu,
nebudu tě dlouho mívat,
do očí tvých snad se dívat
nikdy víc!

Nepochybuj,
v mne důvěřuj,
věrnou lásku příslibuju,
tebe jedině miluju
na věky.

Sbohem, milý,
roztomilý!
Až po druhé lípa zkvete,
svatební ti věnec splete
děvče tvé.

2.

Po třetí již vonná lípa —
po třetí už zkvítá,
darmo svatební věneček
panna bledá splítá.

Tam pod lípou u mezníku
s bolestí sedává,
s touhou v dáli na stežičku
po hochu vzhledává.
Věnc na hlavinku sází,
očko slza kalí,
jako perla po bledé se
tváří dolů valí.

Když pak první tmavým rouchem
hvězda se prodírá,
smutně zpět se do komůrky
Lidunka ubírá.

Tříkrát to na okno klepe,
půlnoc temně bije.
„Hoch můj umřel!“ vzkřikne dívka,
bol jí srdce ryje.

Z mutné tváře růže prchá,
vadne mladost svěží;
dřív než třetí ráno vzplane,
na prkně již leží.

Bílými fábory kráší
dívky družku mladou,
švadly svatební věneček
smutně na hrob kladou.

Poslední květ z vonné lípy,
vítr na něj chvěje
a Lidunce hrobní píseň
bolně slavík pje.

Hvězda má

Tisíc a tisíc hvězdiček
na tom nebi plane;
jedna jen mě k sobě vábí,
u ní oko stane.

Jak nejčistší dýmant, tak se
jasně nad mnou třpytí,
kýž můj andělíček strážný,
kýž z ní ke mně svítí!

Letí hvězda s nebes výše,
v letu dolů — zhasne;
neměla jsem k sobě vábit
nebes oko jasné.

Žežulka

Pod bukem v zeleném boru
pláče Maryška ze dvoru,
žalem chce jí srdce pukat;
vtom žežulka počne kukat.
Kuku, kuku, kuku!
Zní vesele s buku.

Prvníkrát tě slyším, ptáčku,
oznam ty mi, můj miláčku,
za kolik let hoch se vrátí,
bych se mohla za něj vdátí?
Kuku, kuku, kuku!
Hlásá ptáče s buku.

Tři léta mám čekat, ptáče?
Srdéčko mé, nech již pláče;
celý den když budu zpívat,
dlouhý čas nebudu mívat;
a žežulky kuku
příznivá jí s buku.

Zasnoubení

Pne se vzhůru skála šedá,
pod ní Labe těká;
v krásné noci štíhlý mladík
na milou tam čeká.

Není blahé to čekání,
srdce mu to tíží
a s bolestí mutné oko
předrahou vyhlíží.

„Pojď jen, milá, nic se neboj,
hvězdy jen to vědí,
co jsme svatě slíbili si,
a ty — nepovědí.

Naposled tě k prsům vinu,
líbám bledé tváře;
zítra, ach, má jiný vésti
tebe od oltáře.

Otec tvůj, ten zlatochtivý,
z rájů nás oloupil,
a já nemám zlata, stříbra,
bych si tě odkoupil.“

Celé nebe ozářené
ve Labi se koupá,
na sta vil, těch bledolících,
na vlnách se houpá.

A milého vábným zpěvem
loudí v tiché noci:
„K nám jen pojď, zde rozkoš hraje,
zde je ti pomoci!

Do vlasů milence vpletem
krásné vodní růže,
zdobit bude perla, koral
svatební tvé lůže.

A nad lůžkem zelenavým
budeme vám pěti,
byste mohli sladce, libě
o své lásce sněti!“

Milý družku k prsům vine,
líbá ústa, oči
tam na skále, na té šedé —
pak s ní dolů skočí.

Tiché Labe rozpění se,
pochová milence;
víly pletou z vodních růží
pro nevěstu věnce.

Slavné ráno

Byla noc, však teď již zoře svítí,
z tmy slovanské začíná se dníti,
zvony zvučí ku slavnému ránu,
Slovan vstal, na slávy tluče bránu,
od Uralu k Šumavě,
od Balkánu k Vltavě
jeden hlas zní, jedno slunce svítá,
nové jaro, nový život zkvítá.

Svátek slávy nastal, věnčte skráně,
v mocné odějte se ducha zbraně,
velicíť nám již již dnové vzplanou,
a muži-li ještě nepovstanou,
žrát-li má rez slávy zbraň, —
nuže slabá žena vstaň!
Nechť okáže ochablému věku,
z českých žen že vzrostou pluky reků.

Nemá-liž, kdo Českou jesti, vstáti,
slavných umí-li svých matek dbáti?
Vlastu ctíti a tu bohy vzňatou
kněžnu Libuši, věstkyni svatou,
jenž všeliké slávy chrám
Prahu vystavěla nám,
věštným duchem símě činů sila,
požehnáním svým je zasvětila.

Na svém hradě stojí, kolkol zírá,
žehnajíc své rámě rozprostírá,
vidí budoucnosti slavné věky,
králů purpur, ocelové reky,
vidí v nebes bání se vznést
česka kmene ratolest,

vidí, jakto ode moře k moři
národové jí se v prachu koří.

Ale ach, co dále ještě zřela,
zmlč, má duše, krev bys vyslzel.
Tu strast, krve proudy a požáry; —
ach, a národ položen na máry,
za živa, ach, pochován —
neboť z tisícerych ran
vyžil hrdinské své krve proudy —
ještěť živ, a mocné jeho oudy.

Kněžna zvolá: „Zatluc na své hroby,
rode statný! Vidím slavné doby,
prápor vane, pluky bohatyrů
táhnou v boje svaté, v boje míru;
žádný požár, žádná krev,
přece vstal zas český lev.
Vzhůru, palmou věncí se mé plémě!
Žehnám na věky tvé krásné země!“

Vzhůru, ženy, panny! Vždyť duch Páně
v outlou pannu vstoupil v Orleáně:
noste vy teď oriflamy zlaté,
když jdou muži v boje ducha svaté!
Ženou založena vlast,
ženy ať zas hájí vlast.
Protož vstaňte v novočeském ránu,
Blaník otevírá již svou bránu.

Antonii Bohuslavě Rajské

I ten sebemenší dárek
z lásky bývá vítaným,
nepohrdni tedy tímto
s vroucím přáním podaným.

Pěšť a chovej něžné kvítko,
vděčně se Ti odmění;
a ozdobí krásným věncem
nevěstu v den svatební.

Až si myrtoví v havranné
vlasy vplítati budeš,
zdalipak na přítelkyni,
na Boženu vzpomeneš?

Luzná noc

Luzná noc; jen stříbrolistí topolové
v svitu jasnobledé luny dýchají.
Ticho vše; jen roztoužení slavíkové
lásky žel i blaho zvučně hlásají.
Po obloze bezoblaké luna pluje,
luna čistá s hvězdic lesklých myriádou,
nivy, háj i potok vábně ozařuje,
prolívá jich spánek tajemnou vnadou;
každý keř i každou květinečku zlíbá,
až tak ve sny rozkošné je ukolíbá.

Vtom, o viz! Kdo objevil se tamo v dáli?
Kých to postav, kých to nočních duchů ples,
ježto roucha jako ze mhly tkaná halí?
Aj to vílek sbor, ples noční slaví dnes,
v bujně veselí a vroucí slast se noří,
očka jejich šlehajícím ohněm hoří,
rdělé, půvabné jich líce plamen sálají,
kadeře po šíji bílé v vlnách splývají.
Tak se letmo v chorovodu divém točí,
a vždy bujněj září hvězdné jejich oči,
a vždy blíž a blíž se stáčí vílek sbor.
Slavíků tu zmlkne láskopěvný chór,
ze sna probouzí se niva, zdroj i bor
a na divný zjev ten patří s užasnutím.

Královna tu vil, jež pás má démantový,
káže ticho lehkým žezla pokynutím
a pak vece sladce kouzlíci slovy:
„Svolala jsem vás, družice milené,
k době vzácné, k době veleslavené:
kvapte, leťte v širé světa kraje,
v pozemské mi zapoleťte ráje,

tam, kde rdí se růže nejkrásnější,
tam, kde hoří kvítí nejpestřejší:
vše ty čarovonné květy snášejte,
v jediný je vzácný věnec splítejte.
A pak ponořte se v mořské tůně
a v tom skrytém divokrásném lůně
perly drahé, nejskvostnější hledejte,
s drahokamy do věnce je vsázejte:
jemu, jenž dnes vzácnou slavnost slaví,
k němuž s úctou vroucí hledí lidstva davy,
jenžto s tisícera zarmoucených očí
smutnou strhl roušku slzí bolestných,
jenž, kamkoli noha jeho mile kročí,
blaho kouzlí na lících prv žalostných;
jenž povznáší místa svatá k leposti,
sám jsa zbožný, jiné budí k zbožnosti;
jemu, kterýž umění a vědy chrání,
jemuž Dobrotivost krásně věnčí skrání:
kvapte, víly, leťte! Kvítí, perly sbírejte,
slávy věnec nejkrásnější *jemu* svíjejte!“

Sehnsucht

Wann wird dich, du teu're Gegend,
mein Auge wieder schauen!
Euch, ihr blühend schöne Gärten,
dunklen Wald und Auen!

Bunte Wiese, wo so gerne
ich als Kind noch spielte,
mit der Pracht der Blumenfülle
mir das Körbchen füllte,

und du traute liebe Laube,
wo so gern das Mädchen saß
und im Arme des Geliebten
alles um sich her vergaß!

Um uns her, die Pracht der Blumen,
Himmelsdüfte überall,
hoch im Lindenwipfel schlägt so
lieblich schön die Nachtigall;

flimmert auf am dunklen Himmel
hell des Abendsternes Schein,
rief besorgt uns lieb' Mütterchen
in das traute Stübchen heim.

Zu den hohen Riesenbergen
zieht's mich sehnend hin,
wo die Lieben alle wohnen,
zu ihnen möchte ich hin.

Památníková báseň pro syna Karla

Ob auch das Meer wütet
und hoch aufwirft den Kahn des Lebens,
ob ihn verfolgt der Elemente
Wut und Graus —

Mutig verfolge die Bahn,
die Gott mir auferlegt —
und eile gestärkt durch Ihn
zum seligen Hafen.

Und über mir in schwarzer Nacht
glänzt ein Dreigestirn,
das mich allüberall bewacht.
Es heißt — Glaube — Liebe — Hoffnung.

PRÓZY ZE ŽIVOTA LIDU

Proroctví lidu a výňatek z proroctví slepého mládence

Podávajícе tuto veřejnosti *vzdělané* výňatky z podání a báchorek lidu našeho, z proroctví to, o kterém zajisté každý Čech v mládí svém povídati slyšel, které se však později, když by se zdravým rozumem posouditi mohlo, málokomu do rukou naskytuje, myslíme, že nám snad nebude vykládáno od jisté dobře známé strany v ten smysl, jako bychom tím lid chtěli drážditi a fanatisovati. Věk náš nynější a ty okolnosti, ve kterých naše vlast již nyní neodvratně stojí, nemůže beztoho ani připustiti u rozumného člověka podobné myšlénky.

My aspoň považujem toto proroctví jako bolestnou upomínku na mnohé žalosti a strasti naší vlasti a jakožto odlehčení českého zkormouceného srdce.

I.

Povídají si staří, že až na trůn opět přijde císař, který se Josef jmenovat bude, zpět se navrátí císař Josef L, miláček selského lidu, který posud nevěří na jeho smrt.

II.

Než se snědí svatodušní koláče, vypukne — dle proroctví lidu — v Čechách povstání, to se ale brzy ukončí, potom ale vypukne druhé a to bude dlouho trvat.

III.

Až povstanou Chodové, bude velmi zle v Čechách; oni mají rozhodnout jednu velkou bitvu, kterou Čechové bojovat budou proti svým nepřátelům. Potom pokoj bude.

IV.

Až budou jíst lidé z mezí chleba, potom bude v Čechách zle; než děvečka krávu podojí, vtrhnou do země krutí nepřátelé, aniž bude kdo vědět, odkud byli přišli. Ti budou lid ubíjet a zem hubit, ale Češi se jim postavějí hrdinsky naproti; však ale nepřítel mnohem silnější zvítězil by nad nimi, kdyby v pravou dobu jim nepřišla pomoc. Bude to strakatý národ, který přijde Čechům na pomoc a s jehož pomocí nepřítele dokonce potrou a zahubí. Ta vojna bude se jmenovat strakatá, poněvadž národy, kteří s Čechy bojovat budou, v předivných strakatých krojích oblečení budou.

V.

Je staré proroctví mezi lidem, že bude Praha jedenkrát vytopena a zkažena; tenkrát má voda dosahovat u Týnského kostela až na štít k obrazu Panny Marie a u svatoštěpánského kostela až na třetí stupeň. Co nevytopí voda, to zkazí oheň nepřátelský, takže když pojede někdy přes rumy vozka, bičem práskne a řekne: „Zde stála někdy Praha; tam byla radnice, tam kostel“ atd. V tu samou dobu přijdou ke zkáze i mnohá venkovská města, jmenovitě Hora Kutná, Králové Hradec, Zatec a j. v. Země Česká bude na koňských kopytách roznesena.

VI.

O vrchu Blaníku. Jedenkrát přijede prý do německé říše válečný národ a ten celou říši proleze, a naposled se to všecko vrhne do Čech, kteroužto zem docela bude chtít vyhubit. Ta bída bude trvat

celé tři léta. Tu se Čechové zdvihnou a to vojenské tažení potáhne se k vrchu Blaníku, a zde se strhne krvavá bitva mezi Blaníkem a Načeradcem, nejvíce u vsi Bejkovicí. Pod tou vsí je rybník a ten bude místo vodou krví naplněn. Naposled, když již Čechové sílu ztrácet budou a klesat, tu se vyřítějí z vrchu mocí boží tam odedávna spící boží bojovníci a ti Čechům pomohou. Jak je nepřítel zhlédne, přijde na něho strach, takže na překot utíkat budou ku Praze, kteréžto město ve své moci míti budou. Tu se všickni Češi shledají u Krče, měšťané, sedláci, páni i vojsko, tam se uradějí, potom se do nepřátel dají a mocně Prahu opanujou a Němce napořád bít budou, takže více než půl Prahy prázdnou zůstane. Krev od Strahovské brány až dolů k mostu poteče. Tu svatý Václav na bílém koni s kopím v ruce se ukáže a Čechy k udatnosti napomínat bude a svatý Prokop s berlou v ruce duchovní osoby povzbuzovat, kteří budou všude raditi, a bude s berlou svou Němce a všecken cizí pronárod ze země vyháněti. Tak s pomocí božích bojovníků z Blaníka poženou nepřátele až k Rýnu-Kolínu a tu budou v nic obrázení a boží věrní zvítězí. Tenkráté také konec bude učiněn německému císařství. Avšak málo Čechů zůstane v zemi, neboť bude mnoho tisíc lidu pobitých, ale ti, co zůstanou, budou hodní a bude v nich česká udatnost a poctivost. Budou všickni vespolek jako bratři živi; duchovní budou vést lid k pravému náboženství, představení soudcové budou spravedlivě soudit a pořádek ve všem vést, jeden druhému bude roven jako bratři a také jako bratři si pomáhat budou. Česká řeč bude panovat všade a nebude jiné v zemi. Škoda zase všechna se napraví, co se rozbořilo, znovu se vystaví, dolové čeští dají zlata a stříbra i jiných kovů v hojnosti, Bůh požehná zemi, by hojně urodila, a nebude bídy a nouze žádné. Řemesla a umění budou kvést, a tak bude zem Česká šťastná, dokud se opět lid nezkaží.

VII.

„I přijdou časové,“ řekl také slepý mládenec císaři Karlu IV., „že Čechové dokonce svého slavného jména pamětliví nebudou a svých hrdinných předků, ba i za svou řeč stydět se budou, a když se kdo Čecha zeptá, co jsi zač, zapře národ svůj a za cizince vydávati se bude. Panský stav dokonce cizou řeč a cize mravy a kroj na se přijme, své vlasti docela se odcizí, aniž o její zdar dbáti bude. Svůj krásný kroj odhodí a bude se oblékat brzy jako Němec, brzy jako Španěl, Vlach, Francouz aneb Moskvan. Budou jeden k druhému neupřímní, budou zhejřilí, hrdí a nemilosrdní; místo žen svých kuběny držet si budou a děti své od lecjakých najatých cizinců vychovati dá jí. Peníze své budou mrhat v cizině, a na poddané své dokonce dbáti nebudou, byť je ouředníci cizinci do nahá svlékli. Také krásného umění hledět nebudou a milejší jim budou hry v karty a kostky, koně a psi a jiné drahé rozmařilosti, za které velké sumy rozhazovat budou. Měšťanský stav též bude zkažen od šlechty; budou chtít všecku nádheru pánů napodobňovat, budou se stydět za svá poctivá řemesla a svůj měšťanský stav a každý bude chtít být jen pánem. Budou mezi nimi nemilosrdní lichváři a budou nadmíru chudý lid utiskovat a proti nim se nafukovat. Hrdinská a statná mysl česká ta ale dokonce mezi nimi nebude, a tak budou zotročili, že jim budou Němci „českých psů“ nadávat a oni to trpět budou. Budou rozmařilí, chlípni a falešní, nebudou ctít víru, nebudou milovat bližního svého a ženám svým nevěrní budou, a tak sami sobě hrob kopati budou. Mezi ženským pohlavím bude ale zvlášť velká zkáza; budou ženy tak zatvrzelé proti národu svému, že si mnohem raději dá přezdít Němkyně, než by se k svému rodu znala, a bude mluvit každá raději špatně cizou řeč než dobře svou. Budou zhejřilé, nestoudné, falešné a hrdé jedna k druhé, a těžko bude hodné, české panny k nalezení. Nebudou se jim líbit domácí mládenci, ale raději budou hledět po hrdých cizincích. Pěkný svůj kroj odloží a do divných a předivných krojů cizích jako opice vždy a vždy převlékat se budou. Brzy budou nosit šat dlouhý, brzo krátký,

brzy hlavy jako koně přistrojené, hned zase vlasy, tuto okrasu žen, si do krátká ostříhají. Budou chodit vyšperkované a obnažené světu na odiv, a dcery své budou matky samy na trh vodit. Touto nádherou a zhejřilostí své muže na mizinu přivedou. Zhusta se bude dít, že ne žena muže, ale muž ženu poslouchat přinucen bude, a že i k zlému muži od žen svéstí se dají. Nebudou dbát ženy a panny o umění hospodářské, ani o dobré vychování dětí svých, a tak ztratí ve světě všecku vážnost. Děti budou špatným a nepřiměřeným vychováním již hned z mládí zkaženy na těle i na duši. Rozum, jaký to teprva dospělý mládenec nabývá, již desíletý chlapec bude si přivlastňovat a na této své moudrosti mnoho si zakládat; proto však z takovýchto dětí nebudou moudří lidé, ale nedozrálkové.

Tato zkáza až na selský stav se vztáhne; sedlák bude vždy řeči české milovník, ale národa svého nebude umět si vážit, on nebude k tomu učen. Bude velmi zotročilý, falešný a licoměrný, a to proto, že bude mít nad sebou pány cize, kteří ho utiskovat budou na statku, na těle i na duši a jimž bude muset pacholčit. I nebude docela otrok ani nebude svobodný, a v své ducha opuštěnosti jen tak živi budou jako ta nemá tvář. I nezůstanou kroji svému věrní a opičiti se budou po městských, zdvihající to, co onino zahodí. I palčivým nápojům a hejření naučí se sedláci a budou hospodářství své zanedbávat. Také nemilosrdnosti naučí se sedlák od pánů, a jako pán k němu, bude i on k chudším pánovitým a nelitostivým, začez se Bůh na něho rozhněvá.

Úředníci budou nazvíce cizinci, zlí, Čechů nenávidět budou, úplatku milovní, takže se za peníze všechno dostane, i zásluhy i nejvyšší důstojenství prodávat se budou, a spravedlnost v nenávisti bude u nich.

Knězi budou nemilosrdní, pyšní, marniví a jako vlci hltaví; s nikým nebudou mít slitování, kdo jim nebude moct zaplatit. Třeba by mrtvé tělo tři dni a více v domě ležeti zůstalo, nepochová jej, dokud peníze neuvidí. Budou příliš statku žádostiví a s penězi i začasť lichvařit budou. Při službách božích roztržití budou a mysl jejich více na světské věci obrácena bude než k Bohu; marnost a

rozkoše světské více jim budou na srdci ležet než spasení svěřených jim duší. Za svůj kněžský šat stydět se budou a po furiantsku se budou oblékat, ano i vlasy si budou v kudrlinky zatáčet. Přísah svých dokonce držet nebudou a konečně u lidu docela ve vážnosti klesnou. Tím způsobem stane se, že nebudou lidé jich učení věřit, a což bude to největší zlé, že se spustí náboženství.

Chudý lid bude ze všech stran utlačován a opovrhován; bude volat o pomoc, ale nikdo nebude ho slyšet, hladem mřít bude, a nikdo nedá z plného stolu a měšce almužnu. Kdekoliv o pomoc volati bude, oslyšán bude. Bída jeho tak hrozná bude, že k Bohu pronikavým hlasem o pomoc a pomstu volat bude, a spravedlivý Bůh neoslyší hlas lidu svého. I přijdou velké tresty na všechen lid bezbožný a nemilosrdný. Přijdou velké povodně, krupobití, ukrutné zimy, mor, hlad a vojny; ta nejprísnější metla ale, kterou Čechové dostanou, budou králové z národu cizého, kteří přísně nad nimi panovat budou. Ti uloží hrozné daně a platy; clo bude ze všeho, co kdo do úst vezme; daně budou z domů, z usedlostí, z řemesel, z vína, piva, ze všeho zboží, ano i z hudby; také nastane nový plat turecký, totiž z hlavy. Stříbro a zlato do veliké přijde vážnosti, neboť nastanou takové peníze, že je budou lidé po ulicích nosit a nikdo je nebude chtít brát. V Praze málo Čechů bude, neboť větším dílem Němci Prahu opanujou; českého jazyka nebude ani od pánů ani od duchovenstva šetřino, ba budou Čechům „psů“ spílat.

Tenkrátě povstane nad Evropou jeden veliký tyran, který ji bude chtít vrub na vrub obrátit. I do České země vtrhne a bude ji chtít vyhubit a zvrátit. Tu ale jako dopuštěním božím Čechové se vzdají a povstanou jako jeden muž proti tomu tyranu. I Němci jim ruku podají a přátelsky k nim míti se budou. — Strhne se bitva veliká, a to opět na Bílé hoře, a bude tak krutá, že krev až k Svaté Mař kýtě poteče. Praporce Čechů budou se skvíti bílými lvy v červeném poli, a také vskutku budou Čechové bojovat jako lití lvové, až konečně zvítězí.

Tenkrátě celá Evropa bude děkovat Čechům, že je od toho tyrana vysvobodili, i přijdou u všech pronárodů do velké vážnosti, budou

se učit národové jejich jazyku, by s nimi obcovat mohli. Oni si vydobydou opět všechny staré své privilegia a královská Praha bude zase sídelní město a království České slavné. Krále budou mít sobě nakloněného

a milostivého; panský stav nebude se již stydět za českou řeč, bude o zdar své vlasti dbát a zamiluje si namísto her a rozmařilosti všeliká prospěšná a krásná umění. Bude ke každému stavu upřímný, jako by bratr byl každého. Též městský stav bude spořádanější, upřímnější, bude mezi nimi svobodná, svorná a poctivá mysl. Selský stav nebude od nikoho utlačován a tím stane se vlídnějším a lepším. Bude hledět prospěchu celé obce, jako by jeho statek byla, a nebude v ničem to, co býval. Úředníci budou Češi, spravedliví, dbalí, upřímní a hájitelé práv lidských. Knězi též budou praví následovníci Krista Pána, a nikoli farizeové, jako dříve byli. I ženy budou opak toho co dříve; a tak bude se mít až na toho nejmenšího každý dobře. Jazykem českým bude se všude mluvit, v kostele, ve škole, v úřadě i ve spolcích, a tak bude lid snáze se učit a moudřejším se stane. I nastanou nové a dobré časy, a štěstí a blaho pokvete po celém království Českém.

Voják a rychtář

Voják přišel na exekuci do jedné vesnice, a vida stát na návsi sedláka, ptá se ho, kde bydlí rychtář,

„Rychtář, to je pěkný rychtář, darebák, je taškář prokletý, zloděj zlodějská, jen nás okrádá; tamhle v tom statku zůstává ten šibal.“

Voják šel k rychtářovi, a když své věci vyřídil, musel si ještě chvíli za stůl zasednout.

„A co vám to rychtářství do roka vynáší?“ ptal se voják rychtáře, když se byli trochu rozhovořili.

„Ani halíře při tom nemám, trochu škody, a kdybych to nedělal tak pro tu čest a dobrou reputaci, dávno bych se již s tím nemořil,“ odpověděl rychtář.

Voják ale vzpomněv si na sedláka, který byl před chvílí na návsi rychtáři čest vzdával, musel se v duchu usmát.

Císař Josef a selka ze Šumavy

Jedenkrátě když Josef císař právě na bavorských hranicích v Šumavě cestoval, přišel přestrojen v ošumělém vandrovním kabátě také do vesnice Luženice a šel zrovna do prvního statku. Selka právě seděla u pece a chtěla sázet chleob. „Nemám, holečku, ani kousek staropečeného chleba a rozpičky jsou ještě horky,“ řekla, když ho viděla stát u dveří, držíc ho za vandrovního; — „ale mohl byste být tak dobrý a ten chleob mi sem k ruce podávat, nemám nikoho doma, vždyť nic nezmeškáte, a já vám dám potom rozpiček a do hrnka mléka.“

Císař nedal si dvakrát říct, i ochotně sehnul se a podával ošatky s chlebem selce k ruce. I viděl, že je ten boží dárek jako z plevu. Selka když zahradila pec, vstala a přinesla císaři do hrnka mléka a rozpiček s doložením, že by dala lepší, ale že sama nemá.

„Ale matko, řekněte mi,“ ptal se císař, když byl placku rozlomil, „proč máte ten boží dar tak tuze černý, což vám je tak zle?“

„Inu, milý člověče, ono by nebylo, ale to máte tak, kde co je, vezmou páni, oni snědí běl, nám zůstane černá mouka, oni seberou smetanu, my musíme jíst holé modré mléko.“

„A proč nestěžujete si u císaře, když vás páni tak dřou, on by tomu zajisté nepřipustil, aby se vám nepraví dělo.“

„Císaři! Oh to je vidět, že nevíte, jak to chodí. Císař je největší šelma, ten bere nejvíc; k tomu ještě napadne mu každou chvilku pro nějaký capart vojnu vést, a my musíme hned dávat syny a muže, by je zabili, musíme dávat peníze a kde co je, našema mozoly musíme ho živit. O ten císař, to je pěkný, kdybych já takhle s ním mluvit mohla, já bych mu pověděla jinače do pravdy.“

„Nuže matko, pověz mi pravdu, já sám jsem císař Josef!“ řekl přívětivě mocnář a rozepnul kabát; selka viděla na spodním kabátě lesknout se krásnou hvězdu, a tu hned padla na kolena a prosila císaře o odpuštění. Ale císař ji zdvihl, musela k němu sednout a všecky své stížnosti mu povědit. Když odcházel, obdaroval hojně

prostosrdečnou selku, která mu byla mnohou trpkou pravdu pověděla. Půl placky vzal s sebou s tím předsevzetím, že neustane, dokud jeho poddaní v lepším stavu nebudou. Tak se to v Šumavě vypravuje.

Maličký příběh o jezovitské pobožnosti v Čechách

Mnohý snad se divil nad pronásledováním jezovitů; kdo však činy jejich zná, ten jistě vyhnání jejich spravedlivým nazývá. Přisámboh, již za pekelné skutky, které ve vlasti naší spáchali, zasloužili nejenom vyhnání, ale i smrt! Méně známý bude následující příběh:

Ještě v předešlém století se ctil v Klatovech, kde jezoviti kolej svou měli kříž co zázračný. Když totiž jezoviti k nemocnému povolání byli, vzali s sebou onen kříž. Po zpovědi přišla řada na odkazy; odkázal-li jim umírající málo, hrozil mu Spasitel na kříži, a teprva když hněvem Spasitele pohnut, velkým odkazem jezovity obohatil, kýval mu tento pochvalu! Po vyhnání jezovitů z vlasti naší stal se kříž onen majetností měšťana klatovského Z., který jej s vítězoslávou do domu svého přinesl. Jaký však byl úžas jeho, když hledě pozorněji na kříž, nitky a dráty spatřil, jichž pomocí údy Ježíše pohybovati mohl, jak se mu jen líbilo. Tu byla teprv ohavnost a šalba jezovitská odhalena, a měšťan onen sundav drátky a nitky, pověsil zneuctěný kříž do pokojíka svého, kde jej až podnes syn jeho chová.

Hus káral veřejně zkaženost kněžstva a zpupnost papežskou, a proto byl za kacíře prohlášen a upálen. Jezoviti se dopouštěli nejohavnějších skutků a zlehčovali náboženství, jehož kněžími byli; to nejsvětější jim bylo záštitou jejich náruživostí, jejich střibrochtivosti: jakého osudu a trestu byli oni hodní, jak se oni měli nazývati, když byl Hus kacířem jmenován a upálen?

Sedlák na vysokých školách

Sedlák byl v Praze, kde obilí prodával; po skončeném dobrém prodeji se procházel po městě. Také přišel k universitě, kam právě houfy studentů se hnaly; táže se, co to znamená, nač se mu odpovědělo, že právě studie počínají. „Tak tady ty studie rozdávají,“ řekl sedlák; „i toť je krásné, již dávno jsem si přál viděti, jak ty studie se provozují; jestlipak by mi přáno bylo se tam podívat?“

„Proč ne,“ odvěce veselý student, „jen pojd'te s námi, všechno vám úkazem.“ Studenti vedli sedláka do posluchárny, kde profesor ještě nebyl. „Zde, milý kmotře,“ povídá student, „se dávají otázky; kdo na otázku trefně neodpoví, musí platit pět zlatých.“ Sedlák vytáhne měšec, a položiv pět zlatých na stůl, žádal studenty, by také své peníze složili, což oni také učinili. Student vážným hlasem se tázal: „Jak se jmenuje matka Boží?“ Náš soused se dlouho nerozpomínal a odpověděl: „Matka Boží se jmenuje Marie, která syna Božího porodila.“

„Dobře, výborně!“ ze všech stran se ozvalo.

„Teď ale, pánové,“ začne sedlák znova, „já vám dám otázku.“

„Dejte, dejte otázku,“ křičeli studenti jedním hlasem a velkým úsměchem. Sedlák vstane a vážně se ptá: „Jak se jmenovala má nebožka máma?“ Studenti překvapeni se ohlíželi jeden na druhého, sedlák ale shrnul peníze se stolu do klobouku a poroučel se řka: „Já jsem vyhrál, a mějte se dobře; když byste mě zase potřebovali v těch studiích, jen pro mne pošlete!“

Zklamaná naděje

„Štěstí mi přálo, našla jsem na cestě husí vejce,“ pravila selka vrátivši se z pole. „Budeš mít dobrý svátek z něho.“

Sedlák leže na lavici za stolem se díval chvíli na vejce, jež selka před něho na stůl položila, a řekl:

„Z tohoto vejce nebuděš svátek.“ —

„Nu ha co s ním?“

„Nasadíš je.“ —

„Nu ha co potom?“

„Co potom? Hlupá selka, potom bude huse. Huse vyroste, bude hus. Hus nám nanosí vajec, budu húsata. Húsata haž vyrostu, prodáme ha kupíme prasátko. Prasátko vykrmíme na tučného vepře. Vepře prodáme ha kupíme jalovičku. Jalovičku budem chovat, bude dobrá kravička a dá tele. Tele pak vezmu a zanesu panu vrchnímu.“ —

„Panu vrchnímu? K čemu by tuto bylo? Ten má sám dost,“ hněvala se hospodyně. —

„Když mu dám tele, bude mne rychtářem; cožpak tomu nerozumíš?“ odpověděl sedlák.

„Tuto hano,“ přisvědčila selka spokojeně. Pak se ale na chvíli zamyslela, a obrátiv se k muži, pravila prosebným hlasem: „Za to tě hale prosím, sedláku, sud spravedlivě, háby všude dobře bylo ha susedé na nás neláli jako na tohoto rychtáře.“ —

„Co je mi do susedů; hať se jen který ozve, já mu pohádám! Ty se mi do mých práv nepleť, tuto ti povídám, s to já jsem!“ vykřikl sedlák, udeřil pěstí na stůl — a nastojte! — vejce rozbil! — Bylo po huse i housatech, vepři, jalovici, krávě i teleti, bylo po rychtářství, ba ani svátek nebyl; a ještě ke všemu musel sedlák s lavice vstát a ruku si umýt! —

Z JIŽNÍCH ZEMÍ SLOVANSKÝCH

Národní slavnost Slovinců v dolině Zilské v Korutanech

Z přátelského dopisu sděluje B. Němcová

Slovinci v Korutanech, ač takofka ze všech stran cizími národnostmi obklopeni jsou, zachovali prese všechny jich národnímu vyvinování nepříznivé okolnosti až podnes, jmenovitě v dolině Zilské (Gaital), mnohou ze svých starobylých národních slavností, mnoho krásných písní, obyčejů a zvyků, jakož i starodávní kroj národní. Ten však ryze jen u ženského pohlaví zachován. Slovinec zilský starobylého svého kroje buď zcela zanechal, aneb jej cizím pokazil; z většího dílu jezdí každý po světě co vozka, a tuť se mnohá cizí věc s sebou domů přinese. — Přece však se od zdejších obyvatelů německých, kteří dokonce vlastního kroje nemají a jen poloměstsky se odívají, velice liší i tím svým nemalebým krojem.

Slovinec zde nosí úzké, černé kožené nohavice s bílými švy, boty až nad kolena vysoké (jako u nás horští formani), dlouhou kazajku buď z černého manšestru, neb tmavého sukna, vestu dlouhou s lesknoucími se knoflíky, límec od košile přehnutý a pod ním strakatý šátek okolo krku uvázaný. Klobouk nízký kulatý, s nevelkou střechou, okolo níž o slavnosti ovinuta stužka zlatem protkaná se zlatým třapcem. Pod kloboukem nosí vždy čepičku černou buď hedbávnou, neb bavlněnou na způsob nočních. Na konci je trapez strakatý, který visí do týla. Klobouk se nosí jen do kostela, jinak chodí Slovinec jen v čepici. V zimě vezme přes ten oblek bílý kožich s černým vyložením. Ač kroj ten vkusný není, přece těm vysokým, silným a štíhlým postavám pěkně sluší. — Co se kroje ženských týče, jest věru malebný, a tak obrací na sebe zvláštní pozornost všech cizinců dolinu tu navštěvujících. Slovinky z doliny Zilské (die Gaitaierinnen) liší se v tom ode všech ostatních.

— Pokusím se, pokud možná, kroj ten popsati. — Sukně je vždy jak při práci, tak i ve svátek z vlněné, s přízí smíšené a v domácnosti zhotovené látky. Je vždy jednobarevná, u žen černá, u děvčat tmavoneb světločervená, v mnohé záhyby složená, krátká jen po kolena, beze všech okras. — Punčochy vždy bílé, v letě stávkové bavlněné, v zimě vlněné, vždy velmi čisté. Střevíce nízké z černé kůže. Košile je dvojí, spodní hrubá a vrchní tenká. Vrchní je krátká, buď plátěná, neb bavlněná, jde až ke krku a má široké a dlouhé rukávy, u ruky ale jsou stažené a kolem ruky je okruží. Při té košilce mají široký límec k přeložení, který vzadu do špice jde a šátek tvoří; kolem něho je okruží. — Přes tu košilku mají kartounový květovaný živůtek s poramenicemi. Zadní díl živůtku je vysoký, přední je ale hluboce vykrojen. K živůtku tomu vezmou všední den kartounový, v neděli hedbávný strakatý šátek. Ten přeloží ve tři rohy, jako se obyčejně překládá, potom vezmou prostřední cíp, připnou ho u samého hrdla ke košilce velikým, lesknoucími se kaménky ozdobeným spínadlem, položí přes prsa, oba dva konce táhnou okolo živůtku a vzadu svážou. — Šátek ten zakrývá celá prsa. Zástěra, též tak dlouhá jako sukně, z kartounu nebo barveného plátna, řídí se dle barvy sukně. Okolo pasu nosí as na čtyry prsty široký kožený pás, na němž vyšíváné květiny a mnoho okras i z bílého pštrošího peří. — Jeden cíp od toho pasu, zároveň tak vyšitý, jen něco užší, visí u pravého boku dolů až skoro ke kolenu a na konci toho cípu je připevněn malý nožík, ozdobně vykládaný. — Největší a nejdražší ozdobou při ženských je tento pás; dle šířky a vyšívání pozná se zámožnost majitelky. — Vlasy nosí spletené ve dva dolů visící vrkoče; hlava pokryta je v neděli a k slavnostem, v letě i v zimě bílým malým šátkem, jehož přední dva konce jen lehce dozadu se zavážou. — Podél skrání je přišita na tom šátku hustě do záhybku několikrát na sobě složená tkanina, na způsob krajek. Při práci ve všední den kryjí ženské hlavu červeným šátkem, jakž i namnoze v Čechách viděti. V letě nenosí ženské žádných kabátků, byť počasí jakékoli bylo; v zimě nosí dlouhé, bílé kožichy z ovčí kůže, beze všech okras, po kolena dlouhé, docela otevřené, jen u krku spjaté. — Slovinky v dolině té

jsou pěkně urostlé, příjemných tváří a pohled na ně v tom malebném kroji je utěšený.

V tomto zde popsaném kroji viděl jsem zilinské Slovince při slavnosti posvěcení chrámu Páně, které se druhý svátek svatodušní ve vesnici Bystřici (Feistritz) slaví a ku kterému jsem laskavým nabídnutím pana faráře M. pozván byl. — Posvěcení chrámu Páně, u Slovinců žegnanie, je z národních slavností jedna, která se až podnes zvláštním způsobem slaví. Nežli začnu popisovati tu slavnost, musím ještě něco podotknouti. — U starých Slovanů ctěný strom lípa až posud i u zdejších Slovinců u veliké je vážnosti. V každé vesnici nalezneš, mimo ty, co při kostelích stojí, na prostranném místě zasazenou lípu, jejíž peň, aby stromu se neuškodilo, zvlášť ohrazen je; okolo té ohrady bývají sedadla a při těch lipách slavívají se každoročně ony slavnosti, a tak snad již po kolik set let, jak stáří stromů těch ukazuje. U lípy na Gorjciach se jistě po kolik set let již ty slavnosti světí. Na takové stáří ukazuje objem pně, větve, výška i kořeny; a posud stojí bujará a neporušená, k radosti všem. — Že lípa u Slovinců vždy ve vážnosti byla, dokazuje i mnoho národních písní, v nichž se opěvuje.

Národní slavnost žegnanie začíná již zrána před hrubou. Všecka dospělá chasa mužská, majíc v čele svého zvoleného staršího, sejde se k tomu cíli v hospodě. — Ten den pije se jen z cínových konvic. Při víně zpívají se národní písně. V tu dobu sejdou se do hospody i všickni dospělejší chlapci, by též do spolku prvnějších přijmuti byli, neboť žádný z mladých chlapců nesmí při tanci a jiných veselostech s druhými podílu bráti, který by dříve při výroční této slavnosti do spolku dospělých vesnických chlapců přijat nebyl. — Přijímání to děje se s jakousi vážností.

Starší ptá se jednoho každého z nováčků, co žádá; načež mu tento odpoví, že chce být mezi druhé přijmut. Když není proti němu žádné námitky, přijme se do spolku a zaplatí za přestoupenou několik mázů vína, dle možnosti. Potom mu dá starší napomenutí: aby se vždy choval, jak se na pořádného chlapce sluší a patří, zvlášť ale, aby večer nikdy sám za děvčaty nechodil, nýbrž vždy ještě ve

společnosti druhého chlapce. Aby, čeho se o děvčatech a o jiných vesnických chlapcích doví, jiným nevyzrazoval a jich nepomlouval.

— Je zde ten obyčej, že na takové, kteří se večerního a nočního času samotni po vesnici toulají, zvláště pozor dávají. Natrefí-li kterého, že sám a sám chodí, neujde hanbě a posměchu. Tu se ho druzí zmocní a bývá pak za trest, že domácí pořádek přestoupil, jako kůň ke pluhu neb vozu zapřáhnut a musí ho kus cesty táhnouti.

Když je již čas, aby se šlo na hrubou, zvedne se všeska mužská chasa a táhne s průvodem hudby do kostela. Na cestě do kostela zpívají nějakou oblíbenou národní píseň na způsob pochodu, po každé strofě hudba nápěv opakuje. — Před kostelem se celý průvod zastaví a zazpívá se ještě několik sloh té písně. Dokud nevejde chasa do kostela, nezačnou se služby boží. Po jich skončení postaví se všeska chasa před kostelem do kruhu a čeká, až se odzvoní poledne, při čemž se modlí, načež celý ten kruh jednohlasně si zavýskne a potom se odebere zpívaje opět do hospody. Na zpáteční cestě zpívá se poputnica, jedna z národních písní, též jako pochod; je to chvalozpěv na uherského krále Matyáše Korvína, který též jednou v Korutanech panoval a posud v této písni u lidí v paměti zůstal. — Začíná se takto:

*Lepá je krona vogerska,
še lepší je Matijova Matiašova,*

Od hospody rozejde se vše k obědu, který se ale jen nakrátkce odbyde, by se mohlo přikročiti k dalším oblíbeným zábavám. — První je jízda na koních. Vyberou se k tomu cíli nejbystřejší koně a každý jezdec ozbrojen je silným železným prutem na způsob kopí. — Na prostranném místě u vsi je zaražen kůl a na něm nastrčen prázdný soudek (obyčejně spotřebované vědro), který má uprostřed větší otvor. — Jezdec v největším trysku se rozjede a snaží se, aby když k sloupu se přiblíží, své železné kopí do otvoru toho soudku tak hodil, aby v otvoru vězeti zůstalo. Že se ten pokus jen málokterému podaří, rozumí se samo sebou, neboť se jede kolem

sloupu v největším trysku, a tím, že každý těžké kopí se vší silou do nádoby metá, stává se, že dlouho celá nezůstane. Když je soudek rozbit házením, zavěsí jedna z dívek na ten samý kůl zelený věnec a jízda počne znova tím samým způsobem. Každý se vynasnažuje, by věnec na své kopí dostal. Kterému z těch rytířských junáků náhoda příznivá, že věnec na kopí dostane, ten je po celý rok co vítěz v paměti všech krás vesnických. Mohu říci, že jsem s velikým potěšením na ty junáky hleděl, jak se na bystrých koních s jakousi samolibostí projížděli, při čemž důkaz podali, že jsou naskrze smělí jezdcí.

Po této kratochvíli odebere se všecka dospělá mužská chasa a za nimi staří mladí k posvátné lípě, pod kterou již byli hudebníci na vyvýšeném místě usedli. Též tam jest dřevěná kulatá podlaha k tanci přichystána. Mužská chasa předstoupí před hudebníky, všecko jiné stojí kolem podlahy, děvčata ale v jedné řadě opodál za diváky, v svátečním obleku, s očima k zemi sklopenýma. Tu zazní hudba a zahraje nápěv národní písně. Je to chvalozpěv na lípu, a chlapci začnou zpívat. Podávám zde první verš:

*Koj mi, lipca, precvetuješ,
der mi sadja ne neseš?
Jes pa lipca precvetujan
vsan veselan pobičan.*

Na tuto následuje chvalozpěv na králeviče Marka, srbského hrdinu, ježž zde „kněz“ jmenují. Podávám zde první slohu:

*Turci pod gradam dirjajo,
po Marki kneji barajo.
Pa Marka kneza doma ni!
Je šu na goro visoko.*

Třetí na tuto následující píseň podávám celou pro její zvláštnost:

*Barčica je spuvena,
od kraj a přec odtisnjana,
oj od kraj a preč,*

*oj od kraja preč,
nazaj nikoli več.*

*Barka začne puovati,
děvča začne jakati;
oj ne joči več,
oj ne joči več,
ki ne pomaga nič.*

*Koj si pobič meni djau,
ko zadnič si pri meni spau:
Oj ne vdajej se,
le počaj na me,
jes gvišno vezmam te!*

*Jes pa cákati ne mo,
mam masa hudo mačeho;
jes se vdava bou,
se oženiva bou,
tebe zapuštiva bou.*

*Tam stoji sdej lipica,
sva s mojo lubco rajana ;
tačice pojo,
rosice cveio,
najna lubezen v kraji bo.*

Ještě se nepočalo tančiti. — Nežli se přikročí k prvnímu tanci, který zovou visoki, ali pervi ráj při Zili (vysoký a čestný tanec v oudolí Zilském, anebo při Zile řece), zazpívají tuto píseň:

*Bog duj en dober čes,
té pervi raj začeti,
tekaj da srno začeli,
se nah ga' neb'mo neli.*

*Per Zili rože rastajo
po zime no po lete,*

*tor hoče tergat je,
naj gre k Zili po nje.*

*Kdorje z Bogan, Bog je š njim,
sam Ježiš je Marijin sin.
Lepa je Bistricka ves,
k' je pobčov no tré glih zan ples.*

Každoročně se tyto písně opakují a v tom samém pořádku. Po odzpívání poslední písně jde každý z chlapců pro svoji tanečnici a vstoupí s ní do kola. — K tomuto čestnému tanci nesmí mladík žádnou jinou vzíti nežli svou sestru neboli některou ze svých nejbližších svobodných příbuzných. Je-li čeledín a nemá-li sestry ani příbuzné, je povinen vzíti k tanci dceru svého domácího hospodáře. V kole je všecko po páru sestaveno, ta samá píseň k čestnému tanci se opakuje. Při hudbě se tancuje, potom se ale zase sloha po sloze zpívá, při zpěvu se ale netančí, jen dokola chodí. — Tento tanec je skoro podoben naší staré polce.

Po čestném tanci je každému volno kteroukoli z dívek k tanci vybrati si. Tance nejsou zvláštní, obyčejně valčík, štajryš atd., ale ta chasa tak pěkně a slušně je tančí, že se čemu diviti. — Po každém tanci odejdou děvčata z kola a postaví se opět do jedné řady na svá předešlá místa.

Je obyčej, že se při této slavnosti chlapci z okolních vesnic obaplně navštěvují. Navštíví-li tedy chasa cizí tuto taneční zábavu, oznamuje svůj příchod zdaleka již zpěvem. Ve vesnici se pak spořádají do dvou řad a tak zpívajíce jdou k lípě, nedaleko od ní se ale všickni zastaví. Jakmile domácí chasa příchod cizích hostů zpozoruje, dá se, byť i nebyla právě tancovala, rychle do tance, by tím svou veselost najevo dali. — Přichozí čekají, až se tanec skončí, potom vyjdou do kola před hudebníky a zazpívají píseň k čestnému tanci. Mezi tím časem jde jeden z nově do spolku přijmutých mladíků, by pro hosti k čestnému tanci tanečnice objednal, potom se vrátí a oznámí hostům, pro kterou si který má jíti. — To jest také jedna z jeho povinností pro první rok. — Při tomto tanci žádný jiný

netancuje než hosté. Této cti jsou všickni cizí mladíci účastni; po prvním tanci tancují vespolek ve vši svornosti a pořádku a není příkladu, že by se kdy při této taneční zábavě výtržnost jaká byla stala.

Nad pořádkem bdí vždy starší vesnických chlapců. Jak se počne smrákati, je po tanci, každý odebere se domů, by si domácí práci při dobytku odbyl. Večer se netančí, neboť není způsob, aby děvčata večer z domů vycházela, to rodiče nedovolí. Ale druhý den ráno, jak si chasa domácí práci odbyde, sejde se opět u lípy a tančí, až je čas jíti do kostela na smuteční mši za zemřelé osadníky. Po mši jde se opět k taneční zábavě, ale na té již mladý lid podílu nebere, ta je pro ženaté hospodáře. Jak první den starší obyvatelstvo při zábavě mládeže jen divákem bylo, tak to druhý den je naopak. Ženatí ale mají větší svobodu, ti zůstávají při tanci i do půlnoci. Půlnoc je ale znamení, že je všecka zábava skončena. Jakmile dvanáctá odbije, shromáždí se mladíci, zazpívají společně několik písní a zalejou oblíbenou lípu vínem, z vděčnosti, že jim tohoto roku popřáno bylo pod ní se veselit, a s přáním, by se i budoucího roku v celé své živosti rozvila a neporušena zůstala. Tímto je vše ukončeno. Slavnost ta opakuje se každoročně jedním a tím samým způsobem po dlouhé již věky.

Ještě se musím zmíniti o zvláštním způsobu, který v oudolí Zilském u Slovinců panuje při zasňobování se. Když se chce mladík oženiti, přistrojí se do svátečního šatu, jde do domu děvčete, které si byl oblíbil, projeví rodičům svoji žádost a zase odejde. Ti sdělí to dceři, a jsou-li rodiče i dcera srozumění, přichystá si děvče pěknou kytici. Druhý den, když vše již na odpočinutí je, vezme děvče kytici, jde v průvodu vyvolené svobodné družky do domu svého námluvčího a tam mu kytici podá, na znamení, že je s jeho nabídnutím srozuměna. Od té chvíle je nevěstou jeho. Neobdrží-li námluvník kytici, je tolik, jako že je odmrštěn.

Při této příležitosti musím vám projeviti, že chvalně známý pracovník na poli literatury slovenské Matija Majar, farář na Gorjach, chová v rukopise valnou sbírku slovenských národních

písni, posud neznámých, kterou ještě doplniti a svým časem spolu s popisem všech zdejších národních slavností, zvyků a obyčejů tiskem uveřejniti zamýšlí. — Tím by se obohatila nejen skrovná posud literatura slovinská, ale zvláštní ráz a mluva těch písni staly by se pramenem badání rozličného. Zajisté zavděčí se pan Majar svou prací celému Slovanstvu, anť k obávání je, že by časem poklad nazmar přijíti mohl.

SRBSKÉ POHÁDKY

Ze sbírky Vuka Karadžiče, přeložila Božena Němcová.

I. Proč není u lidí tlapa rovná

Když jsou byli ďáblové od Boha odpadli, utekli na zem, a tehdáž i slunce s sebou odnesli. — Kníže ďáblů nasadil si je na kopí a nosil je na rameně.

Když si již země Bohu žalovala, že vše od slunce shoří, tu poslal Bůh svatého archanděla, aby se postaral o to, kterak ďáblu slunce vzíti.

Sešelť svatý archanděl na zem a přidružil se ke knížeti ďáblů; — ale dábelský kníže cul, co onen zamýšlí, a měl se na pozor. — Takto pospolu chodili po světě, až došli jednoho času k moři; chtěvše se vykoupati, stanuli a ďábel zarazil kopí se sluncem do země. Koupali se. — Když se byli trochu prokoukali, propoví svatý archanděl: „Nuže, potápějme se, který déle vydrží?“ —

„Nu, pojďme!“ — odpověděl mu ďábel. — Tu svatý archanděl se potopil až na dno moře a na důkaz vynesl v zubech písku mořského. — Byla řada na ďáblu, ale ten počal se obávati, aby mu, zatím co on potápěti se bude, svatý archanděl slunce neodnesl. Vtom padlo mu na um, kterak si pomoci; plivnul na zem, a z plivánek těch straka se utvořila. Té dal hlídati slunce, dokud by on potápěje se nevynesl v zubech písku mořského. — Jak se ďábel potopil, tu svatý archanděl přezehnal moře, a hned na něm povstal led s devíti loktů tloušťky. Potom uchytil slunce a utíkal s ním k Bohu; straka pustila se do skřeku. — Když ďábel uslyšel stračin hlas, tu již věděl, co se stalo, a co nejrychleji vracel se nazpět. — Vyplavaje k vrchu viděl, že moře zamrzlé a že na zem nemůže; v největší rychlosti vrátí se opět na dno moře, uchopí kámen, tím si led probije, a jsa nahoře, pustí se za svatým archandělem. — Ten utíká, ale ďábel rychle za ním. — Tu když svatý archanděl jednou již

nohou do nebe kráčet, ďábel ho dostihl, a za druhou nohu uchytna ho, kus tlapy nehtami mu vytrhl. — Svatý archanděl takto poraněn předstoupil se sluncem před Boha a zaplakal: „Co, Bože, se mnou, takto zohyzděným?“ — I odpoví mu Bůh: „Poslyš a neboj se. Od nynčka ustanovím tak, aby všickni lidé na tlapě takovou malou jamku měli, jako ty máš!“ —

I tak Bůh ustanovil, aby u všech lidí na obou nohou malá jamka byla, a tak zůstalo až podnes. —

II. Kopání pokladu

Nějakému člověku zdálo se o pokladu. Přišlo k němu ve snu dítě křídlaté, bílé jak sníh a takto k němu pravilo: „Jdi na nejvyšší brdo, co znáš, tam najdeš vysokou borovici, pod borovicí trojuhelný kámen, z něhož prýští voda jako slza. Vykopej pod kamenem takovou hlubinu, jako je kámen vysoký, a objeví se ti oblá skříň se zlatým záklopem plna dukátů. Zdvihni záklop, dukáty vyber, skříň i záklop tam nechej, nepovídej o tom nikomu, aby tě litá zmije neudávila.“

Když se člověk probudil, obveselil se, vstal, oblékl se a rychle dal se na cestu k onomu místu, o němž mu bylo řečeno. — Když našel onu borovici a pod ní kámen trojuhelný, slzovitý, počal kopati. — Jak ale po třetíkrátě motyčkou do země zakopl, ozval se mu zdola hlas, jako dětský: „Zanech, kdokoli jsi, té práce dnes!“ Jak toto uslyšel, padl strachem na zem a usnul, jak by mu učaroval. — A v tom spaní přijde k němu zase ono křídlaté dítě a propoví k němu takto: „Vstal jsi, umyls se, obléks se, v pochod jsi vybral se, ale požehnati se zapomenuls. Děkuj Bohu a děkovati nepřestávej! — Kdyby mne nebylo, zvěděl bys byl, co by se bylo s tebou dělo, neboť když vstaneš, máš se přežehnati, jak to Bůh přikazuje, a než jakoukoli milou mu práci počneš, vždy se dříve přežehnej!“ — Dítě zmizelo. — Když se člověk probudil a vystřízlivěl, neshledal se na onom místě, kde byl upadl, nýbrž v malinové zahradě, plné květů. — Přežehnaje se vzal motyku a ubíral se opět na předešlé místo. — Než počal pracovati, obrátil se k právě vycházejícímu slunci, a třikrátě se přežehnával, říkal přitom: „Slunce na východě a ty mocný Bože, přispěj mi!“ —

Potom se pustil do kopání, ale s nemalým strachem, aby se opět onen hlas zdola neozval. — Kopaje a zem vyhrnuje, zasvitne mu tu cosi najednou do očí, jako by mu bylo slunce všechny svoje paprsky do nich všinulo. — Co to bylo? — Zmaj to byl, spící na pokladu. — Když člověk viděl, že pro něho k pokladu se dostatí nemožno,

zaprosil ho do třetice, aby se pohnul. Na tuto prosbu zmaj se probudí i praví mu: „Já se odtudto nehnu, protože toto bohatství není tvoje ani moje. Ale když sčítáš všechny prameny, koliko jich je v této planině, přijď mi to povědít a já hnu se ti pak z místa, jinak nikoli.“ — Když toto onen člověk zaslechl, odešel, a chodě od pramenu k pramenu, začal je řadou čítati, ale nemohl k žádnému konci přijíti, vždy se v počtu zmátl a musel znovu začít. Zarmoucen již nad tím sedl pod vysoký jeden strom, jemuž snad roven na světě nebylo. — Tu slyšel nad stromem dva hlasy, kteréžto se o něco velmi přely, a když se vzhůru podíval, v tom okamžení doletěli na vrchol stromu víla a víleník (muž vílin). Víleník chtěl mermomocí, aby mu víla cosi zjevila, ale ona mu odporovala, a když to na ní přece vědět chtěl, jakoby ve strachu, zaklela se mu: „U všech sedmdesáti sedmi pramenů, co jich v této planině, — já to nevím!“ — přerekši to kamsi uletěla, víleník ale upozornil onoho člověka, že již může jít a poklad si vyzdvihnouti. Člověk věda již, co vědět chtěl, poslechl dobré rady a odešel k pokladu. Hada tam již nebylo. — Zdvihl tedy zlatý záklop, v největší rychlosti zlato vybral a domů pospíchal, skříní i se zlatým záklopem tam ale zanechal. —

III. Cár Trojan má kozí uši

Byl jeden cár, který se zval Trojan. Cár ten měl kozí uši. Kdykoliv se nechal holiti, bylo třeba nového zavolati holiče, neboť žádný z těch, kteří cárá oholit šli, zpět se od něho nevrátil. Když k němu holič přišel a oholil ho, ptal se ho cár, co při něm viděl, — a když řekl holič „kozí uši“, na místě ho rozsekal. — Došla řada na jednoho holiče, starého mistra, ten ale udělal se chorým a poslal svého pomocníka, mladého ještě chasníka. Když před cárá předstoupil, ptal se ho cár nejdříve, proč nepřišel mistr; chasník odpověděl, že je chorý. Cár sedl a nechal se od chasníka oholiti. — Při holení upozoroval chasník ovšem, že má cár kozí uši, ale když se ho cár tázal, co při něm viděl, — odpověděl, že nic. — To se carovi líbilo, dal mu dvanáct dukátů a přikázal mu, aby povždy on jen holiti ho přicházel.

Když se chasník domů vrátil, divil se mistr, že zdráv se navracuje; i ptal se ho, jak bylo u cárá. — „Dobře,“ odpověděl chasník, ukázal dukáty, řekl, že mu cár přikázal, aby jen on holiti ho přicházel, ale že má cár kozí uši, o tom se nezmínil žádnému. — Konečně ale chasníka tajemství to začalo tlačiti, a tak ho to mrzelo a mučilo, že všecek vadl a chudnul. ‘ Mistr upozorovav to na něm, začal se ho vyptávati, co ho trápí; chasník dlouho se vymlouval, že mu nic není, až konečně na mnohé poptávky mistrovi svěřil, že má něco na srdci, že to ale nesmí nikomu povědět, „a kdybych to mohl komukoli svěřiti, hned by se mi odlehčilo,“ dodal. — Tu mu pravil mistr: „Řekni to mně, já to nikomu neřeknu, bojíš-li se mně to říci, pověz knězi. Nechceš-li ani knězi to říci, zajdi ty do pole, vykopej jámu, vstrč hlavu do ní a pověz zemi do třetice, co jinému říci se bojíš. — Potom jámu opět zakopej.“

Tato poslední rada se chasníkovi nejlépe líbila, i zašel hned do pole, vykopal jámu, hlavu do ní vecpal a třikrát zavolal: „U cárá Trojana kozí uši! — U cárá Trojana kozí uši! — U cárá Trojana kozí

uši!“ Potom rychle jámu zahrabal a domů odešel. — Odlehčilo se mu.

Po nějakém čase vyrostly z té jámy tři bezové letorostě, pěkné rovné jako svíce. — Ovčáci jak ty proutky našli, hned si udělali z jednoho píšťaly. — Ale jaký div! Všechny ty píšťaly, jak na ně zapískali, vydávaly hlas: „U cárá Trojana kozí uši!“ — To se rychle rozneslo po celém okolí, a konečně slyšel sám cár, jak si děti pískají „U cárá Trojana kozí uši“. — I poslal si pro onoho mladíka. — Mladík přišel. — „Chlape, co jsi ty ohlásil národu o mně?“ obořil se naň přísně. — Ubohý chasník počal se zaříkávati, že on nikomu neřekl, co u cárá viděl. I vytáhl car šavli, chtě ho rozsekati, tu padl mladík před ním na kolena a vše mu svěřil, kterak a co udělal; že jen zemi to pověděl, kterak nyní na tom místě vyrostl bez, z něhož nařezané píšťaly to rozhlašují. — I sedl cár i s mladíkem na koně a jeli na ono místo, aby se přesvědčil, zdali to pravda.

Našli tam již jen jediný proutek. — Cár poručil mladíku udělati píšťalu. Když mladík píšťalu udělal a na ní zapískal, milá píšťalice píská: „U cárá Trojana kozí uši!“

Tu teprv cár Trojan viděl, že se nedá na zemi nic ukrýti. I daroval mladíku život a od té doby nechal se od každého oholiti.

IV. Řemeslo má zlaté dno

Jakýs cár vyjel si jedenkrát na loďce, by se trochu se svojí ženou a dcerkou po moři projížděl. — Když se byli na kus cesty od břehu vzdálili, zadul tu najednou vichr a zanesl loďku do jakési země, kterou neznal aniž kdy čeho o ní byli slyšeli, jakož i v té zemi o jejich cárstvu nevěděli a neslyšeli. Cár nemaje peněz s sebou a řemesla nejsa znalý, vyjda na zem, ani se nepochlubil, že je cár. Ale kterak se živiti? — Nezbývalo mu nic jiného než se najmouti k selskému dobytku za pastýře. — Tak se živili kolik let. Zatím dcerka vyrostla jim do vdání a stala se velmi krásnou pannou. Jednou viděl ji carův syn — té země, co v ní byli — a hned otcí a matce řekl, jiné děvče že si nevezme než pastýřovu dceru z té a té dědiny. — Otec i matka i všickni dvořanínové domlouvali cáreviči, aby se zprostil té hanby, dáti přednost pastýřově dceři před dcerami cářskými, královskými a zemanskými. Ale vše darmo. On zůstal při svém: „Ji, žádnou jinou!“ — Vida, že jinak nedá, poslal cár jednoho ze svých vezírů k pastýři, aby mu oznámil, že cár žádá jeho dceru pro svého syna. Když vezír k pastýři přišel a žádost carovu mu vyjevil, zeptal se ho pastýř: „Jaké řemeslo zná carův syn?“ Když tuto otázku vezír slyšel, všecek zdřevěněl.“ „Bůh s tebou, člověče! Jaké má znáti řemeslo syn carův? K čemu má býti řemeslo carovu synu? Řemeslu učí se lidé potřební, by se ním živili, a carův syn má hrady, má zem!“ —

„Eh, jak nezná řemeslo, nedám mu svoji dceru,“ odpověděl mu na to pastýř. — Vezír se vrátil k carovi a odpověď pastýřovu mu vyřídil. — I povstalo mezi všemi největší divení. Každému se zdálo, že by si to měl pastýř za největší čest pokládati, že by měl poníženě děkovati, když cářský syn jeho dceru vzíti si chce, — a on sprosták se opovází ptáti, jaké řemeslo zná cářský syn! I poslal k němu cár druhého vezíra; než pastýř zůstal při svém. „Dokud carův syn,“ povídal vezírovi, „nějakému řemeslu se nenaučí a svoji rukotvorinu mi nepřinese, nevejdeme spolu v přátelství!“

Když vezír se vrátil a carovi vyřídil, že pastýř cářskému synu dceru nedá, dokud se nenaučí řemeslu — jakémukoli, jen když bude řemeslo — a rukotvorinu svoji mu nepřinese, tu se carův syn sebral a odešel na tržiště, by si nějaké řemeslo vyhlídl. — Chodil ode krámu ke krámu, přihlížel, kterak mistři pracují, až přišel k jednomu krámku, kde pletli rohože. To zdálo se mu být nejlehčím řemeslem a tomu počal se učit. I naučil se mu za několik dní; když je uměl, upletl pěknou rohožinu a poslal ji k pastýři se vzkázáním, takovému řemeslu že se naučil carův syn a to že práce jeho rukou. — Pastýř vzal rohožinu, prohlížel ji na vše strany a pak se ptal: „Zač to stojí?“ — „Za čtyry páry,“ odpověděli mu. — „Eh dobře,“ mínil pastýř, „čtyry páry dnes, čtyry zítra, to je osm, a čtyry pozejtří, to je dvanáct, atd. Kdybych já byl jen toto řemeslo znal, nemusel jsem dobytek pásť.“ — Potom začal jim vypravovati, kdo je a kterak do země přišel, nad čímž se všickni velice zaradovali, nejvíce ovšem proto, že nevěsta nebyla dcera pasákova, ale carova. — Slavně junáka s dívkou sdali a veselou strojili svatbu. Potom dali onomu cáru loď i vojsko a on odploul přes moře zpátky do své země.

V. Úsud

Byliť dva bratří a žili spolu v jednom stavení. — Jeden vše spravoval a druhý nic nedělal, o nic se nestaral, jen z hotového jedl a pil. Bůh dával jim zdaru při všem, jak při dobytku, koních, ovcích, sviních, včelách, tak i při všem ostatním. — Jedenkrátě pomyslí si onen pracovitý: „A co bych já i za onoho lenivce pracoval? Lepší mi bude, když se oddělíme, já budu alespoň pracovati jen za sebe a on ať dělá, jak mu vděk.“ — I šel k bratrovi, řka mu: „Bratře, nepravě jednáš, že mne vždy jen pracovati necháváš, v ničem mi nepomáháš a jen z hotového jíš a piješ. — Já si umínil oddělit se od tebe!“ —

Bratr počal ho odvracet: „Nedělej to, bratře, dobře nám je tak oběma, ty máš všechno v rukou, i moje i tvoje, a já jsem spokojen se vším, jak ty co uspořádáš.“ — Než onen zůstal při svém, a tudy i ten přivolil řka: „Když jinak nechceš, máš vůli jíti, rozděl nás sám, jak znáš!“

Tu onen pracovitý rozdělil vše řadou na dva díly; a pak každý převzal svůj podíl. Onen najmul k hovězímu dobytku „govedára“ (pasáka), ke koňům „koňušara“, k ovčím „ovčara“, ke kozám „kozara“, k sviním „sviňara“, k včelám hlídače, a vše jim to odevzdáváje, pravil: „Ponechávám celé svoje jmění vám a Bohu!“ —

Od té chvíle nestaral se o nic a tak žil jako předtím. — Onen pracovitý trdil se a namáhal při tom svém statku, sám všude přihlížel, hlídal, nikdy neustál v práci, a v ničem neviděl prospěchu, naopak jen zkázu. — Den ode dne vedlo se mu hůře, až konečně tak na mizinu přišel, že bos zůstal, nemaje ani opánků. — Tu pravil sám sobě: „Půjdu k bratrovi, abych viděl, jak se jemu daří.“ — Jda viděl na louce stádo ovec se pásati. Nebylo u nich ovčáka, jen dívka prادلena u nich seděla, předouc zlaté nitě. „Pomáhej Pánbůh!“ pozdraví ji, a když mu poděkuje, ptá se jí, čím ty ovce jsou. „Či já jsem, toho i ovce jsou,“ odpoví mu dívka. —

„A čím jsi ty?“ ptá se jí onen dále.

„Já jsem bratra tvého štěstí,“ odpoví mu opět dívka. — Rozhněván ptá se jí: „A kde je moje štěstí?“ — „Tvoje štěstí daleko od tebe.“ — „A mohu-li je najít?“ — „Můžeš, hledej je,“ odpoví mu ona. Když to slyšel a viděl, že ovce bratrovy tak dobře chovány jsou, že ani lépe být nemohou, nešel ani druhá stáda obzírati, ale dal se rovnou cestou k bratrovi. Když ho bratr spatřil, rozžehl se nad ním řka: „Kde tě bylo po tolik času?“ — Vida pak, že je bos a ničehož nemá, dal mu nové opánky a peníze. — Po několika dnech, když ho byl bratr velmi vlídně pohostil, zdvihl se a do svého domova se vrátil. Přijda domů, vzal torbu přes plece, do ní si dal kousek chleba, do ruky vzal hůl a vydal se na cestu hledati svoje štěstí. Takto putující přišel do velkého lesa, a jda tímto lesem, spatřil starou, šedivou již dívku, an pod keřem spí. — I rozpráhl se a opálil ji po zádech. — Ta zdvihla se, a sotvaže oči od spaní zapuštěné otevřela, zvolala: „Děkuj Bohu, že jsem spala, kdybych byla bděla, nebyl bys k těm novým opánkům přišel!“ —

„Jak ty můžeš tak mluvit, že bych nebyl přišel k těm opánkům. — Kdo jsi ty?“ —

„Já jsem tvoje štěstí!“ odpoví mu stará dívka.

„I ty-li jsi moje štěstí, Bůh tě ubij! — Kdo médie mně tebe dal?“ — Tu se ona ihned pochlubila: „Úsud mne tobě dal!“

„A kde je ten Úsud?“ zeptal se on. „Jdi a hledej si ho,“ odpověděla mu ona a zmizela. —

I šel milý člověk hledati Úsud. — Putující přišel do jedné dědiny i viděl v té dědině veliké stavení a v tom stavení velikou vatru (oheň). „Tamto zajisté slaví se svatba neb nějaké veselí,“ pomyslí si a vešel dovnitř. — Když do stavení vešel, viděl nad ohněm veliký kotel, v jakovém obyčejně pálenka se pálí; v tom kotli se vařila ale jen večeře, při ohni seděl hospodář sám. — Člověk onen pocestný, jak do stavení vešel, dal domácímú „dobrý večer“. — „Bůh ti požehnej,“ — odslovil mu hospodář, a pobídna ho, aby přisedl k němu, začal se ho vyptávati, odkud a kam jde. I vypravoval mu pocestný všecko, kterak i on gazdou byl, kterak padl opět do chudoby a že jde právě k Úsudu, aby se ho zeptal, proč je chudobný.

Když vše o sobě vypověděl, ptal se gazdy, k čemu takové množství jídla připravuje. I odpověděl mu hospodář: „Eh bratře, já jsem gazda, mám všeho dosti, ale svoji družinu nemohu nikterak dosytiti, vždy jako by z nich Ala ssála. Však uvidíš, až k večeři přisedneme, co se bude dít.“ — Jak sedli k večeři, tu jeden víc než druhý drali se pro jídlo, jak by týden nic nebyli jedli, takže vskutku za chvíli kotel prázden zůstal. Po večeři přišla hospodyně, smetla kosti na jednu hromádku a hodila je za pec. — Divil se pocestný, kam ta mladá ty kosti hází, když tu vyjde z pozapecí dvojice velmi starých lidí, scvrklých, suchých jak stín, a začnou kosti oblizovati a cucati. — „Co to máš za tou píckou, bratře?“ ptal se pocestný hospodáře. — „To je, bratře, můj otec a matka; tak jsou staří a větší, a přece se jim z toho světa nechce, jako by v nich byly duše zapeklé,“ odpověděl mu hospodář. Druhý den když byl pocestný na odchodu, prosil ho domácí: „Bratře, vzpomeň na mne, až přijdeš k Úsudu, a zeptej se ho, proč nemohu čeled' nasytit a rodiče proč tak dlouho neumírají.“ Pocestný slíbil, jestli najde Úsud, že se ho na to zeptá, potom se rozžehnal a šel dále. — A opět za několik dní přišel s večerem do dědiny, kdež si v jednom stavení nocleh prosil. Přijali ho a hned se vyptávali, odkud a kam jde, a když jim vše vypověděl, pravili jemu: „Probůh, bratře, když tam přijdeš, vzpomeň na nás a zeptej se Úsuda, čím to je, že se nám hovězí dobytek nerozplozuje?“ I přislíbil jim pocestný, že se Úsudu zeptá, a druhý den po dobrém vyhoštění šel dále. —

Došel až k jedné veliké vodě, přes niž nebylo ani brodu ani mostu. — I prosil pocestný vodu: „O vodo, o vodo, přenes ty mne na druhý břeh!“ — Voda zeptala se ho, kam jde, a když jí povídal, že k Úsudu, přenesla ho na druhý břeh, a přenesši ho, prosila: „Prosím tě, bratře, zeptej se Úsudu, proč já nemám rodu v sobě?“ — I přislíbil vodě, že se Úsudu zeptá, proč nemá rodu v sobě, a šel dále. — Dlouho chodil ještě, až přišel jednoho dne do lesa k jednomu poustevníkovi. Toho zeptal se pocestný, zdali neví a říci by mu nemohl, kde by našel Úsud. I řekl mu poustevník: „Jdi tuto přes tu planinu a dojdeš záhy k jeho dvoru, ale až k Úsudu přijdeš,

nepromluv naň, než dělej to, co on dělá, dokud sám na tě nepromluví.“ —

Pocestný poděkoval poustevníkovi za radu, dal se přes planinu, jak mu byl řekl, a šťastně přišel k Úsudovu dvoru. — Bylo se čemu diviti! — Vše jako v císařském dvoře. Sluhy a služkyně běhali o překot, všickni měli napilno a Úsud sám seděl za nádherně přistrojeným stolem, jedl a pil. Když to pocestný viděl, přisedl za stůl a večeřel též. Po večeři šel Úsud spát a pocestný šel také spát. Když bylo okolo půlnoci, nastalo strašné dunění, hukot a slyšeti bylo hlas: „Úsude! Úsude! Narodilo se dnes tolik a tolik duší, co jim dáš?“ — Tu Úsud vstal, otevřel skřini a začal z ní vyhazovati samé dukáty, říkáje přitom: „Jako mně dnes, tak jim na věky!“ — Když nastalo ráno, nebylo již velkého dvora císařského, jen tak pěkné stavení a v něm všeho dost. Před večerem zasedne Úsud opět k večeři a pocestný zasedne též k němu. Neníť řeči mezi nimi! Po večeři lehli opět spát. Okolo půlnoci nastalo opět ono dunění a hukot a slyšeti bylo hlas: „Úsude, Úsude! Narodilo se dnes tolik a tolik dětí, co jim dáš?“ — Úsud vstal, otevřel skřini, ale nebylo dukátů, jen stříbrné peníze vyhazoval říkáje: „Jako mně dnes, tak jim na věky!“ — Když ráno vstali, nebylo ani toho stavení, probudili se v malé chalupě, v níž nebylo ničeho. Tu vzal Úsud motyku a začal kopati, a pocestný vzal druhou motyku a začal též kopati. Kopali celý den a k večeru vzal Úsud kus černého chleba, rozlomil ho, polovic podal mlče pocestnému, a když ho snědli, šli spát. Okolo půlnoci strhlo se zase dunění a hukot a slyšeti bylo hlas: „Úsude! Úsude! Narodilo se dnes tolik a tolik dětí, co jim dáš?“ — Úsud vstal, otevřel a začal vyhazovat drobné měďáčky a kde jaký malý peníz a mariáš vyškrábal říkáje: „Jako mně dnes, tak jim na věky!“

Když ráno vstali, chaloupka byla opět přeměněna v císařský dvůr a všeho bylo nazbyt jako první den. Tu se Úsud zeptal pocestného: „Proč jsi přišel?“ Pocestný mu povídá o svých nehodách a že přišel proto, aby se ho zeptal, proč mu nedal lepší štěstí. Tu mu Úsud povídá: „Tys viděl, jak jsem první noc dukáty sypal a kterak bylo noc poslední. Jak je mně, když se kdo narodí, tak i tomu člověku je

do smrti. Tys narodil se, když jsem byl na mizině, zůstaneš nebohý, a tvůj bratr narodil se v noci šťastné, on zůstane šťasten do smrti. Ale když jsi ke mně se odebral a tak se nad tím trápíš, chci ti povědít, kterak si pomoci můžeš. Tvůj bratr má dceru Milieu, která se též v šťastné noci narodila jako její otec. Když přijdeš domů, vezmi Milieu k sobě, a potom cokoliv si zahospodaříš a dostaneš, vždy říkej, že je to její.“ — I děkoval pocestný Úsudu, pak vzpomena na onoho prvního hospodáře pravil: „V té a té dědině je bohatý sedlák, který má všeho dosti; než v tom je nešťasten, že se čeledi dosytiti nemůže. Na jedno pojedení snědí plný kotel jídla, a ještě jim to málo. A otec i matka onoho sedláka vyschlí, zčerněli jako strašidla a umřítí nemohou, jako by měli duše zapečené. Prosil mne, když jsem u něho na noclehu byl, abych se tě zeptal, Úsude, co by to bylo.“ — Odpoví mu Úsud: „To je vše za to, že nectí otce ani matky, že jim jídla za pec hází, by tam jedli. Kdyby je posadil vrch stolu, první číši vína, první číši rakije kdyby jim dal, duše jejich by se brzy osvobodily a čeleď by mu polovic jídla nesnědla.“ Pocestný poděkuje, a vzpomena na druhého sedláka, povídá: „V té a té dědině, když jsem nocoval v jednom stavení, stěžoval si mně domácí, že se mu hovězí dobytek nerozmnožuje. I prosil mne, abych se tě zeptal, čím by to bylo.“ —

Odpoví mu Úsud: „To je za to, že on vždy na křestní svoje jméno nejhorší dobytče zaklal; když zakole nejlepší, hned se mu krávy houkati budou a březí zůstanou.“ — Pocestný mu poděkoval a naposled se otázal: „A čím to je, že ta voda nemá rodu?“ — I odpověděl mu Úsud: „Proto nemá rodu, protože ještě nikdy člověka nepohltila. Ale ty nebud' blázen, neříkej jí to, dokud tě nepřenese, neboť jak bys jí to řekl, tu chvíli tě pohltí.“

Poděkoval se pocestný Úsudu za všechno a odešel ze dvora. Když přišel k vodě, ptala se ho voda: „No, jakou mi zprávu neseš od Úsudu?“ — „Přenes mne dříve, potom ti to povím!“ řekl jí pocestný. Když ho voda přenesla, odskočil na hodný kus od břehu a ohlídna se zvolal: „O vodo! O vodo! Protožeš nikdy člověka nepohltila, proto nemáš rodu!“ a dořekna pustil se do běhu. Jak to voda

uslyšela, vylila se z břehu a za ním, a sotva že jí utekl. Když přišel k onomu sedláku, co se mu dobytek tak špatně dařil, ledvaže ho spatřil domácí, zvolal: „Jak je, bratře, proboha? Ptal-lis ty se Úsuda?“ – Povídá mu pocestný: „Ptal jsem se. Úsud takto káže: Když slavíš křestního jména, že zakoleš vždy to nejhorší dobytče; až zakoleš vždy nejlepší, že se ti budou krávy ihned houkati a březí zůstanou.“ Když to sedlák uslyšel, děkoval mu řka: „Za tři dni slavím svátek křestního jména; zůstaň, bratře, u nás, abychom se přesvědčili a já tě mohl obdarovati.“ I zůstal tam pocestný do svátku jména křestního. – Na ten den zakolil hospodář nejlepšího junce (mladého býka), a od té chvíle se mu krávy houkaly a zůstaly březí. Mimo pohoštění dal domácí pocestnému pět kusů dobytka a on se poděkoval a šel dále. – Když přišel k onomu hospodáři, co měl tu nenasytnou čeládku, sotvaže ho spatřil, zvolal radostně: „Jak je, bratře, proboha? Co říkal Úsud?“ – Odpověděl mu pocestný: „Úsud řekl tolik: že ty nectíš otce a matku, že jim jídlo za pec házíš. Kdybys jich posadil vrch stolu, první číši rakije, první číši vína jim dal, že by ti čeleď polovic tolik nesnědla a otec a matka že by ti v pokoji odešli.“ – Jak to domácí uslyšel, hned kázal ženě, aby tu chvíli tchána i tchýni umyla i učesala i převlékla, a když se večer k stolu posadili, posadil otce i matku vrch stolu a první číši vína i první číši rakije jim představil. Ten večer nemohla čeleď již ani polovic jídla snísti a druhý den se rodiče tiše ze světa odebrali. Domácí dal pocestnému dva junce, on se mu poděkoval a ubíral se k domovu. Když přicházel již k domovu, potkávali ho známí i ptali se ho, čím je to dobytek, a tu on každému odpovídal: „Bratře, ten patří Milici, mojím synovici.“ – Jak domu došel, hned se odebral k svému bratru, prose ho: „Dej mi, bratře, Milieu za vlastní. Vidiš, já nemám nikoho.“ – „Dobře bratře, nechť je Milice tvoje,“ odpověděl mu bratr. I vzal chudobný bratr Milieu domů a od té doby se mu všechno dařilo, ale on každému říkal, že nic není jeho, všechno Miličino.

Jedenkrát vyšel na pole, aby obhlídl žito; bylo pěkné, že nemohlo ani lepší býti. I tu jde okolo pole jakýsi pocestný a ptá se: „Či je to žito?“ – a tu se milý člověk omejlí a odpoví: „Mojé.“ V tom

okamžení, jak to vyřkl, žito se vzňalo a začalo hořeti. Jak to chudobný vidí, běží za oným pocestným volaje: „Počkej, bratře, není to žito moje, ale je to Milice, mojí synovice!“ — Tu žito samo se uhasilo. Od té doby se nikdy více neomejlil a s Milicí zůstal do smrti šťasten.

Báječný přírodopis

K sehnání národní poesie podává Božena Němcová.

1.

Bůh když stvořil svět, všeho dal u veliké hojnosti — ale později se mnoho prý pokazilo. Na příklad pšenici stvořil Bůh, že měla po celém stéblu oddola až k vrchu samé zrní, celé stéblo bylo jediný klas; by lať pšenice tedy velice úrodná, a tudy i mnoho sypala. — Lidé toho božího daru ale zle užívali, dělajíce z pšeničného těsta koule do máslových kuželek; proto chtěl Bůh pšenici všecko zrní strhnouti, aby klasu neměla, ale tu přišel psík a prosil: „Nech mně na chleba — jen kousek, jen kousek!“, a Bůh se ustrnul a nechal pšenici při vrchu krátký klas, jak je po dnešní den viděti.

2.

Děvčátko (*deklice*) sbíralo jahody (*smokvice*), i šel okolo Pán Ježíš a zeptal se děvčete: „Cože to sbíráš?“ „Nic nesbírám,“ — odpoví děvčátko. I pravilť jí Pán Ježíš: „Když nesbíráš *nic*, nechť zůstane *nic*.“ — Proto prý jahody nic nesytí, kdyby se jich sebevíce najedl.

3.

Panna Maria postavila prý jedenkrát hrdličku (*gerlicu*) ke kolébce k milovanému Ježíšku, aby ho kolébala. — Hrdlička ale nerada kolébala a tak se nejapně k tomu stavěla, že kolébku i s Ježíškem převrhla. — Za to ji panna Maria ke kolébce přivázala. — Posud viděti, že má hrdlička okolo hrdla pruhu jako pásek; to je prý, jak byla u kolébky uvázána. — O hrdličce neříká se „hrdlička zpívá“, ale „*hrdlička kolébá*“. —

4.

Když Bůh zemi i řeky byl stvořil, poručil ptáčkům, že si musejí zobáčkami jamky vykopati, aby jim voda do nich vtékala, aby se mohli napít, když by se jim pít chtělo. Ptáčkové šli a jamky zobáčkami si vykopali. Jediný pták kováč (šoupálek) nechtěl jít kopat řka: „Já nebudu kopat, já bych si pěkný svůj zobák pošpinil.“ I řekl mu Bůh: „Tedy z jamek vodu pít nebudeš!“ — Proto nesmí pták kováč žízeň svoji uhasiti, jen v čas deště; tu musí se přičinit, kde by jakou kapku v povětří ulapil. V letě, když po dlouhý čas krásné počasí trvá, trpívá velikou žízeň a žízniv prosí hlasitě za dešť: „Pij, pij, pij! Pij, pij, pij!“

5.

Havrana (*vran*, *gavran*) stvořil Bůh nejkrásnějšího mezi ptáky. Peří jeho bílé bylo jako sníh a třpytilo se v záři sluneční jako stříbro. Hlas měl tak příjemný, že mu rovného na světě nebylo; když se v povětří vznášel a zpíval, nechávali lidé vše stát a ležet v ustrnutí ho poslouchající. — Ale zřídka kdy ho lidé slyšeli, neboť vysoko v oblacích se vznášel, a proto se každý za šťastného pokládal, když ho mohl slyšet. — Že všech ptáků byl havran Bohu nejmilejší a směl na nebi prozpěvovati.

Jednou o veliký svátek (*právník*) lidu když byla plná církev (kostel, chrám), ozve se tu náhle hlas havranův. — Jak zaslechli lidé líbezný jeho hlas, všickni z církve vyběhli ven, nechavše kněze u oltáře samotného. U vytržení poslouchali havranův andělský zpěv; — takového zpěvu nebylo na světě slyšáno, ani nebude. — Ale netrvalo to dlouho.

Bůh vida, že havran svým zpěvem marně překazil církevní slavnost a lid z pobožnosti vytrhl, rozhněval se naň velice. Odňal mu jeho bílé, stříbroskvoucí roucho, proměnil je v černé a hlas jeho andělský v protivné krákání. Od té doby nelítá vysoko v oblacích,

ale poníže lítá a raději se před lidmi skrývá; stydí se prý za svoji nynější podobu.

6.

Bůh stvořil hrom. Čert vida velikou mocnost hromu, řekl jest Bohu: „Dej *mně* hrom, já s ním veškeren lid pohubím!“ — Bůh mu na to odpověděl: „Já ale popřed zablesknu, lidé se budou křížem přezehnávatí a ty práva k nim mítí nebudeš!“

7.

Bůh stvořil hady a dal jim jedu; stvořil také šlépěj se (slepiríča). Šlépějš vida jedovaté hady nadul se mocně řka: „Já budu tak zlý, že projedu člověka skrz a skrz!“ Bůh ale slyše ho, odpověděl: „Já tě udělám slepého!“ — Tak se i stalo. Slepějš chtě býti tak zlým, stal se slepým a jest tak po dnešní den. (Tak i v Čechách se povídá.)

8.

Byla jedna žena a ta byla velice lakomá; jediné jen dítě měla, a tomu ztěžka najíst se dala. — Jedenkrátě pekla chléb (kruha), právě když ho ze *struganie* (vošatky) na lopatu dávala, přijde žebrák a prosí o kousek chleba. „Naděl tě Pánbůh, bratře, nemám, sama jsem chudá,“ odpověděla mu. Když ale žebrák přece jen o kousek prosil, pravila mu: „Jdi tedy o dům dál, zatím se chléb dopeče a potom ti kousek dám.“ — Žebrák odešel. — Jak odešel, vlezla žena pod vošatku, kázajíc dítěti: „Až přijde žebrák, řekni, že mne tu není, že jsem musela narychlo odejít k choré kmotře.“ — O některou chvíli, když se byl chléb dopek, přišel ten jistý žebrák a prosil o slíbený kousek. — I běží dítě rychle ke dveřím a odbývá žebráka, jak matka kázala: „Není tu mámy, odešla narychlo k choré kmotře, aby jí posloužila. Bůh vás naděl, starce!“ — „I tvoje máma je tamto pod struganiem!“ zvolal žebrák a vztýčiv se očmi zableskl jako živými blesky (*ko živom munjom*), až se dítě strachem třáslo. „Nechť tedy ta

strugania na ní přiroste a na věky ať se co *kornjača* (želva) po světě plazí!“ — To řka zmizel. Byl to Bůh za žebráka přeměněn, aby ženu zkoušel. — Dítě od té doby matky nevidělo a žena do dnešního dne se prý po světě plazí.

9.

Lid praví o včele, že vyšla vyšší bytosti z čela, proto i její jméno a taková ochrana i úcta k ní, že včelička nežere, *alejí*, nepojde, ale umře a p. Včela, vyznamenávajíc se nad jiné tvory svým původem, stala se člověku vzorem obětavé pracovitosti a přičinlivosti. Pracujeť neustále po všechny dny, ano i v neděli a ve svátek nedá si pokoje, až ji zima v úzký domek uzavře. Nesrovnávalo se však s úměrem božím, že jediný ten tvor den sváteční i nedělní nesvětil.

I poručil včele, by předstoupila před jeho svatý trůn. Přislíbilať, že nebude nikdy více ani v neděli ani ve svátek pracovati, ale zapomínala čím dál tím více na přikázání a přípověď, až zas do starého přišla.

Proto rozhněval se Tvůrce na neposlušného tvora a zakázal včele, že nebude-li neděli a svátek světiti, nesmí nikdy z *červeného* jetele med ssáti, sic místo medu jedu se nassaje. Včelka pracuje až podnes v neděli i ve svátek, zato ale jí na červeném jeteli neuvidíš.

10.

Proč je *tmerčič* (*smrž*) *jumičust*? A proč po křesu (svatém Janu) ptáci nezpívají?

Bůh stvořil z počátku smrž zevnitř hladkou (*od zunaj glodek*) a kořen její útlý i dutý, — aby se mohl člověk v něm skrýti. Když Židé Ježíše jali a usmrtit chtěli, tu se on skryl do smrže. Kukačka to viděla i začala křičeti: „*Kuku, kuku, Jezús se je v čmerúč skrul!*“ Židé jak to zaslechli, přiběhli a s ostrými sudlicemi (kyjemi) do smrže tloukli, a od toho má smrž tak důlkovatý svršek.

11.

Když Ježíš o velikonoci z mrtvých vstal, slíbil ptáčkům, že je vezme s sebou, až vstoupí na nebesa. Ptáčkové se nad tím radovali a vesele začali prozpěvovati.

Když Ježíš na nebe vstupoval, všickni ptáčkové letěli za ním vysoko, vysoko a nejvýše skřivánek (*žerjavec, škerjanec, golibar, ševa*), jenž vyletěl tak vysoko, že mu slunce křidélka osmáhlo.

Ježíš ale nevzal s sebou ptáčky do nebe, ale slíbil jim, aby čekali až do svátků svatodušních, pak že je vezme do nebe. Ptáčkové tedy žádostivě čekali na svátky svatodušní (*bink-štech*) a dále vesele prozpěvovali. Přišly svátky svatodušní a Ježíš jich opět do nebe nevzal, slibuje jim, že je vezme do nebe až o křesu (o svatém Janu Křtiteli) — ale potom už nikoli. — Ptáčkové čekali a zpívali dále, doufaliť, že jich vezme Ježíš do nebe. Přišel křes, — a nevzal jich Ježíš do nebe. — Tu žalostně umlkli a zpívati přestali. A proto až podnes ptáčkové o velikonoci začnou zpívati a zpívají do křesu, pokud se těší na nebe, potom umlknou. Kukačku ale *o křesu prý červí za živa sežerou*, proto, že svým křikem Ježíše Židům zradila.

Družičanje

Tak jmenují Srbové okolo Negotina a N. Ršavy slavnost, kterou slaví tamější mládež druhou neděli po velikonoci. — V ten den hned odpoledne sejdou se děvčata a jinoši (*momčad*) na jistém k tomu určeném místě k slavnosti *pobratimstva* — sdružování, sbratřování se mezi sebou, obyčejně děvčata s děvčaty, jinoši s jinochy. — Nejdříve provozují se rozličné hry a potom zpívá se a děvčata víjou přitom věnce z mladých vrbových proutků jinochům, každému jeden a sobě jeden. Když mají věnce uvité, která s kterou podružiti se chce, přistoupnou proti sobě a jedna druhou skrze věnec políbí. — Potom vyměňují si červené vejce (*kraslice*) a posléz i vrbové věnce, které posadí jedna druhé na hlavu. Při dávání si věnců na hlavu zaklínají se jedna druhé a jinoši jeden druhému, že si budou věrnými *družkami* po celý rok — a jinoši že si budou *pobratimi*! Potom si ještě zazpívají a jdou domů. — A nezůstane to při prázdném slovu. Jako bratr s bratrem, jako sestra se sestricou žijí pobratřenci; je-li jeden smuten, i druhý vesel není, a kdo by jednomu ublížil, jako by i druhému ublížil. — Při hrách a veselostech není jeden bez druhého, vždy spolu, a co jeden, to druhý.

Jak dojde rok, v tentýž den sejdou se opět všickni na onom místě, kdež zase bud bývalé pobratimství obnovují, aneb se rozloučivše do nového vstupují.

Pěstování růžového keře v Bulharsku

V Bulharsku, v některých místech na jižním svahu *Staré planiny*, v někdejší Macedonii, vysazuje a pěstuje selský lid bulharský růžový keř (*šipec*), z jehož květu vyvarují *růžový olej* (bulh. *šipcovo maslo*; tunec. *gjuťjag*), výrobek to drahocenný a vzácný pro svoji neobyčejnou libovůni.

Místa, v jichž okolí nejvíce růžových sadů, jsou následující: *Sopot, Karlovo, Zlatný Kalofer, Gabarino*, *obzolaště ale Kazan-Luk a Šipka*. Poslední toto město leží při samém úpatí Balkánu a vede tamtudy cesta do velikého Trnová; povídá se, že tam za starodávna šipcový keř se již pěstil, jakž na to i jméno jeho poukazuje. Naproti Šipci na jižní straně je město Kazan-Luk. Mezi oběma městy teče rovinou k Zlatnému Kaloferu *Javornica*, vytékajíc svrchu Balkánu. Na rovině viděti několik *mohyl*, jež nazývá tamější lid „*mohyly cára Jovana*“. Růžový keř pěstuje se tak jako vinná réva, s tím jen rozdílem, když se potom okopává, že se nedělají vysoké rovy okolo kořene jako u vinného keře, ale jen nízké ploché. Když vyženou od kořene mladé haluzky, odřežou se a zasadí se všechny do jedné rejhy, a když pustí kořeny, rozsazují se řadami jako ve vinicích vinná réva. Některý keř má druhý rok již hojně květů, ale tříroční a starší keře jsou obyčejně květem obsypány, že se jim větve až k zemi sklánějí, pak zdvihají je dívky a dávají do proutěných obručí tak, že jsou pěkně pohromadě srovnané jako kytice. Květy mají bílé, bledorůžové a červené, a jsou velkokvěté plné i řidčejších květů poloplné, a právě tyto mají silnější zápach, ač nejsou na pohled tak krásné jako ony. Vybírajíť Bulhaři proto také k sázení i vyvarování řidší tyto, ale vydatnější a vonnější květy. Růžový olej nazývají Bulhaři také *trandafilovo maslo*, což je zkrácené latinské slovo *triandrafolio* (třicetilistá) a na počet květových listů plnějších růží se vztahuje.

Neníť krásnějšího pohledu jako na tuto krajinu, rozprostírající se při úpatí vysokého Balkánu, z jara, když omlazená příroda zjevuje se v největší své kráse, povzbuzujíc blahodárným svým požehnáním

veškeré tvorstvo k všeobecné radosti a plesu! Utěšený to pohled na zelené, svěží roviny, orosené luhy, i planiny ozdobené rozličným květenstvem, plodonosnými keři a uměle vysázenými sady krásně kvetoucího keře růžového, jehož libovůni nadchnut je veškerý vzduch. A z poblížkých hájů ozývá se hlas sladkozvukého slavíka, stálého to obyvatele překrásné té krajiny, jenž opěvá každého jara líbezným svým zpěvem rozkvět krásné růže, své oblíbené milenky. A vysoko nad osněženým vrchem Balkánu vije se mohutný orel, koupaje svá křídla v paprscích jasně zářícího slunce, a člověku naň se dívajícímu šíří se mimovomě prsa, zatouží po svobodě a přeje si míti mohutná jeho křídla, aby vyletětí mohl zároveň s ním k výšině čistomodrého nebe! — Bystré, studené prameny a potoky, vypršující se z vrchů balkánských, hadovitě vinou se dolů do rovin, kdežto v řeky se spojující ticho dále plynou uprostřed květnatých planin a zelených luhů. Chlad studených těch pramenů a větřík od Balkánu vanoucí, tichý, ale vždy chladný, činí povětrnost čistou, příjemnou a zdravou, a člověku je mílo a blaho v libovonném tom vzduchu!

Avšak nejutěšenější pohled na tyto roviny, posázené růžovými sady, je o květobraní, z jara. Tu panuje všeobecná radost a veselost po všech těch prostorách! Obírajíť se růže zrána před sluncem, za rosy, aby lístky jejich svěží zůstaly, a obírají je opět jen mladinké dívky, oděny v svátečním svém národním kroji, majíce hlavy okytěné růžovými věnci. Přizpěvujíce si milokrásné národní popěvky, kráčejí řadami od keře ku keři, rozstřihujíce — jako sudičky — nitky života nejkrásnějším dcerkám bohyně květeny, kladouce šetrně mladé jejich hlavinky na bílá prostěradla, těšíce je brzkým vzkříšením libovonné jejich duše! A přicházejí přihlížeti k mladým pracovnícem i rodiče i ostatní lid vesnický neb městský, a mladí *momci* (mládenci) obveselují je vášnými zvuky *svíral* (píšťal) a mužným hlaholení junáckých písní, začez je děvčata darují růžovými kyticemi. Růže musejí býti jen polorozkvětlé a svěží. Na vaření oleje berou se jen čisté květové listy; když dívky květ celý ustříhnou, oberou potom aneb dokola ustříhnou jen čisté květové

listy, nastelouce je na bílá prostíradla do sít. Obrané tyto listy donesou domů a přes noc potom dají je ven *zarositi* (rosou navlažiti), zarosené kladou pak se do kotle k převáření na olej.

Měděné kotle, vyleštěné vnitř i zevnitř, že by se v nich zhlížeti mohl, jsou obyčejně na vědro vody a podobné kotlům, v nichž se přepaluje pálenka. Chladicí kádě jsou z dubového dřeva, pobité měděnými obručemi, a malé kbelíky, do nichž kape přepálená silice, jsou z pěkného dřeva javorového. Celý ten stroj je dílo neučených sice, ale velmi důmyslných tamějších sedláků, kteří od pradávna, co a jak potřebují, zvykli jsou urobiť si dle vlastního vtipu a rozumu. Prácermi při pěstování růžového keře od počátku až do konce zaměstnávají se nejvíce ženské, a jmenovitě dívky. Ony odřezují i zakládají do země mladé haluzky, rozsazují i okopávají je, podvazují keře, obírají květy a narosena kladou do kotlů, jež si byly dříve vyčistily, jakož i ostatní nádoby dřevěné. A když si byly nanosily studené vody do kádi, i do kotlů nalily, co třeba, přiklopí jim momci kloboukem kotel a ony ho omažou okolo hlinou, aby nevycházela z něho pára. Listy natlačí do kotle tak, aby zůstala mezi kotlem a listem mezera několik prstů široká. Potom nakladou pod kotle oheň (*vatru*) a jedna zůstane při něm; obyčejně ustanoví se k práci pozorná a zkušená, o níž se ví, že umí topiti tak, aby se udrželo vždy stejné teplo. A když začíná silice kapati, podstaví dívky pod konec rourky malé kbelíky a na kraj do otvoru nastrčí žlábek ze zeleného lístku šipcového, aby kapky po něm rychleji dolů splynuly. Udělavše to pokryjí kbelík i rourky bílým rouchem, aby silice nevyčichla a čistá zůstala; některé zase ochlazují oteplenou v kádích vodu. Který hospodář má mnoho sadů, tam obírá se i přepaluje se tak dlouho ve dne i v noci, dokud není práce skončena; přitom udělají si dívky z bílých, dlouhých plachet visací kolíčky (*Ljuljky*), které jim momci zavážou bud na stromy, aneb na dubové koly, a v těch odpočívají v noci spíce, ve dne pak kolébají se (*Ijuljaju*) na nich pro obveselení, zpívajíce si milé ukolébavky. Když přestane silice kapati, odkryjí dívky nádobu a jedna po druhé polahodí si na přelibé vůni, koliko jí vděka! Potom, pokryvše kbelík, spěchají

vyčistit kotel, aby vyrobenou šipcovou vodu, jak ji nazývají, znovu do kotle daly k převaření; a když je tato voda převařena, uhasí se pod kotlem oheň, a kotel zůstane pokryt, až trochu zchladne. Potom se odkryje a usazený na něm olej sbírají dívky stříbrnými lžicemi do skleněných aneb měděných žbánů a láhví, pevně je zatknouce. A to je teprv pravý rů[^]pv olej, nejoblíbenější a nejdražší vonidlo nejen v turecké říši, ale i v celé západní Europě, kamž je překupníci odvázejí a za drahé peníze v hlavních městech kupcům prodávají pod jménem perského neb indického růžového oleje, an to zatím drahocenný výrobek důmyslného národu bulharského a práce dívek slovanských. V Kazan-Luku kupují překupníci od bulharského lidu lot za i zl. stříbra, u nás pak je lot čistého růžového oleje za 10 zl. stř.

V tureckých zemích vedou mnozí obchod s růžovým olejem a mnoho se ho tam prodá, neboť je oblíbeným vonidlem četného tam obyvatelstva slovanského, cizinců zdržujících se tam, jmenovitě ale Turků, kteří ho mnoho spotřebují pro harémy a na libry kupují, ba i sprostý Turek koupí si čas od času dram *libovonného gju-jagu*. V tamějším obchodu prodává se dram čistého růžového oleje za poloviční cenu co u nás, za 5—6 zl. U nás ale je čistý růžový olej tak velice drahý, že ho ke každodenní potřebě co vonidlo koupiti nemůže leč panstvo a ten, kdo má peněz nazbyt. Po kapkách jen kupuje ho vůněmilovné naše obecnstvo, přimíchaný ve vodičkách, sprostších olejích, mýdle, v pomádě a podobných líčidlech. Nepoznala by dívka bulharská drahocenný svůj výrobek ani v onom vonidle, jež viděti na toaletách módních slečinek v krystalových lahvičkách okrášlených malým obrázkem růže a nadpisem *Huile de Roses*, a tím méně hlásila by se k tak zvanému rosenolu, kterého se kupuje obyčejně za šesták plná lahvička. Jen v komnatách bohatých pánů poznala by v libovonném zápachu, že tam mají pravý růžový olej, ono vzácné vonidlo, jež ruce její byly vyrobily, a poznala by v komnatách těch ještě jeden drahocenný výrobek svých rukou a svého důvtipu, drahé šály a koberce z hedbáví, vlny i zlatých nití, jež prosté ty dcerky národu bulharského samy předou i tkají s neobyčejnou umělostí, nemajíce k tomu žádného jiného návodu, jen

co se naučily od matek svých a co jim káže přirozený jejich ostrovtip. V poslední válce rusko-francouzsko-anglické nakoupili Angličané a potom Francouzové mnoho takovýchto tkanin mezi bulharským lidem a odvezli je s sebou do Francouzsko na důkaz průmyslu bulharských Slovanů, a jmenovitě selských bystroumých dívek, a přesvědčili se, že výrobky přicházející z Turecka do obchodu západní Evropy pod jménem tureckých, jako na příklad *růžový olej, šály drahé a rozličné tkaniny, sušené švestky* a j. a j, vždy jsou výrobky nikoli nepracovitých Turků, ale pracovitých a důmyslných Bulharů a vůbec Slovanů. Komu čest, tomu čest (pastuchovi hůl)! Růžovou vodu, s níž se olej sebral, upotřebují Bulharky v domácnosti, a pálí se také z růží vonná a lahodná rosolka, též dělá se z nich chladící lahůdka, tak zvané *sladko*, oblíbené i u Srbů. Nechají se močiti růžové květové listy po několik dní a každý den ráno i večer nalijí na ně čerstvou vodu a nádoba nechá se v studenu. Potom svaří se tolik cukru, co je listů, a když sešumován se perlí, dají se do něho osušené růžové listy a po chvilkovém varu vlije se to buď do skleněných misek, buď do majolikových, je-li to ale pro hosta, tedy do stříbrné misky uvnitř vyzlacené, a dá se to do sklepa, aby to zlednatělo. Je to velmi lahodná, vonná pochoutka a v letě zvlášť libuje si ji každý; a Francouzům prý to velmi chutnalo. Pro hosta mají také k stříbrné misce zvláštní stříbrnou lžíci. Hostinnost bulharská je pověstná, každý, i ten nejchudší sedlák, uctí hosta nejlepším, co v dome má, a když nemá, jde si vypůjčit k sousedu.

Starobulharské prostonárodní názvosloví hvězd a větrů

Bulharský selský lid spravuje se doposud jak ve své domácnosti, tak i při všech svých pracích dle obyčeje starých svých otcův, zůstává věren jich mravu, řeči i kroji. Mezi tímto prostosrdečným lidem zachovalo se doposud mnoho velmi starobylých zvyků, obyčejů, pověr i mnoho písní a *prihazek* (pověstí), v nichž vzpomíná se na staré bohy a *zlatý věk Blgarsky*.

Tak na příklad nezná bulharský sedlák potřebu hodin, bez nichž nelze obejít se našemu zpanštilému sedláku. Hodinami je bulharskému sedláku za dne slunce, v noci měsíc a hvězdy, jež každý jmenovati zná, a nejranějším i neomylným jeho budíčkem je domácí kohout. Dle těchto hodin řídí se bulharský selský lid rok od roku, aniž si žádá lepšího ukazovátek času. Nepotřebuje také bulharský sedlák kalendáře, když vědět chce, jaké bude počasí; zvěstuje mu to slunce, měsíc, zatažená obloha, let ptáků, a nejlepšími jeho věstci jsou větry, jež on dobře zná, i odkud který duje a jaké počasí s sebou přináší. Ale jakkoli to každý sedlák zná, přece považují staré pastýře ovcí (*ovčari*) za nejzkušenější proroky povětrnosti a za nejlepší hvězdoznalce, poněvadž pasouce po větší část roku stáda svá po horách i planinách, takto nejlepší příležitost mají vidět přírodu ve dne i v noci, krásnou i strašnou, a tudý nejlépe zkoumati mohou zákony její i účinky rozličných jejích úkazův. A jsouť tito staří pastýři mimo to i znalci bylinářství a oblíbení pěvci národních písní, i vypravovatelé starobulharských *prikazek* (pověstí), a lid váží si jejich rady. Tito pastýři mají zvláštní svoje názvosloví pro hvězdy, které na jejich obzoru vycházejí a zacházejí, i pro větry, a sice:

První hvězdu, která vychází s večerem od východu, nazývají *večerná* (Turci *kervan*). Svítí dlouho do noci, až pomalu na západu zajde. Za ní vychází *moma* čili děva, postupujíc pomalu k polední straně; za děvou vychází čtverohvězdí, jež jmenují *kříž*. Jiné tři

hvězdy, jenž vycházejí od východu k západu, nazývají *sprovodnice* (turecky *kollus*). Za nimi vychází kokoška, sedmero hvězd, a za kokoškou ralice, šestero hvězd, jenž mají podobu radlice. Za touto vychází velká hvězda, obsypaná drobnými hvězdami, kterou zovou *svinar*. K ránu potom vyjde *zornica* čili *dennica*. O zornici praví tamější pastýři, že jí někdy není, ale když se potom zase ukáže, svítí prý jako měsíc. Souhvězdí na severní straně známo je pod jménem *vůz*; čtyry hvězdy jsou kola, dvě přední jsou volí, postranní hvězda je člověk. Blízko volů kmitá se hvězda malá, jako by s nimi šla, tu jmenují *vlk*. O vozu tom se povídá, že se od večera zatáčí ustavičně zadkem. Jiné souhvězdí, které stojí o půlnoci přímo nad hlavou člověka, jmenují *svredil*, poněvadž má podobu *svředla* (nebozezu). Po půlnoci vychází na nejzazším obzoru jihozápadu (bulharsky z *pustopladne*) hvězda červeně zářící, již nazývají pastýři *popova hvězda*; snad proto, že jim, když vychází, zvěstuje přechod dne, a byl-li předešlý den pátek, na který den ukládá pop přísný půst, konec postu a dovolení k požití zapovězeného *blaga*, jež oni přichystané již mají pro tu dobu ve svých torbách. Bílou cestu na nebi zovou *mléční puť* i také *plíva*, a vypravuje se o ní následovně: Jednomu křesťanu ztratila se pleva a on nešel vypůjčit si jí, ale ukradl jí plný koš svému kmotru (kumu). Když ji nesl domů, sypala se mu z koše na cestu, a za jeho prohřešení a ublížení kmotru odznačila se ta rozsypaná pleva na nebi, na věčnou památku. (Bulharsky: pleva sia zapisala na nebo!) Také vypravuje bulharský lid, že na *Eňov den* (Janův den 24. června) slunce třikrát na nebi se pozastaví a strachem zatřese.

Větry nazývají bulharští sedláci i pastýři, pokud známo, následovně: *černý vítr* (*věter*), severní; *bílý vítr*, jižní; *prlikoza* čili *starý vítr*, západní; *morjak*, východní. Místy nazývají severní vítr *hornjak* a jižní vítr *dolňak*, aneb *teplý* a *studený* vítr. Vítr od severozápadu vějící jmenují *jasníc*, protože rozptyluje mraky a oblohu čistí, a když několik dní duje, že bývá napotom jasno. Když z jara od jihu přivěje *lotos*, těší se lidé, že bude teplo, a proto nazývají ho místy i *teplec*. Jihozápadní vítr jmenují též *starý vítr*. Stává se v tamějších krajinách, že se letního času náhle strhnou strašné bouře, jakýchž u nás

nevídat. Náhle zatemní se obloha, větry teplé i studené od jihu i severu začnou proti sobě duti a nad hlavou starého Balkánu hromadí se valy šedých a černých mračen, v nichž křížují se jasné střely blesku. Když takováto bouře se strhne, povídá si lid, dívaje se do oblak: *Ejhle! Samodivia ajudi se peru! Samodivi* představuje si lid bulharský co ženy obrovských těl a vlasů předlouhých, jež jim prostě dolů visí a v nichž mají největší svoji sílu. Oči mají též preveliké, a na koho se podívají, toho jimi tak uhranou, že bud mrtev na místě padne, aneb do smrti pokoje nemá. Zahaleny jsou v šedá roucha a vidět je v povětrí i na horách (*horská divia*). Jsouť mezi nimi i dobré, které lidem dobročiní. *Judi* jsou též ženské mohutných těl, ale jsou celé černé a všechny divé a zlé, i nepřítelkyně Samodiv. Když se v povětrí setkají, nastanou mezi nimi tak strašné boje, že se až nebesa zlobí!, jak říkají staří pastýři bulharští.

Korutanská hádanka

Jaký je to pták: napřed má jehličku, vzadu nůžky, černou sukénku,
bílou zástěrku?

(Vlaštovička)

JIHOSLOVANSKÉ POHÁDKY

Královna hadů

Mladá pastýřka jedna našla jedenkrát pod keřem hada, který tam ležel skrčený, všecek hladem zemdlený. — Útrpně se naň chvíli dívá a poznavši, že je od hladu zemdlen, *začala rozvažovati*, čím by mu pomoci mohla. — Tu vzpomene na hrníček s mlékem, svoje jídlo, které si na pastvu brávala. — I skočila proň a hadovi mléka ponukla. Had začal mléko lízati a očividně se občerstvoval; když se byl dosyta nalízal, zcela občerstven pryč odleží. Děvče vzalo hrneček a šlo také po svém.

Po nějakém čase přišel ji od otce za ženu prositi mladý jeden chasník, kterého i ona ráda viděla. Než otci jejímu se nelíbil, protože nebyl tak bohat jako on. Nechtěl ho nikterak za zetě přijmouti a řekl mu, nechť se neopováží o ruku dcery jeho prositi, dokud se jí v bohatství vyrovnati nemůže. Námluvčí odešel. — Od té doby ale to veliké štěstí, které vždy míval, kmeta opouštělo. — Jedna nehoda druhou stíhala, až konečně upadl do úplné chudoby — lidé si povídali, že o půlnoci ohnivý had po jeho polích se vláčí.

Naproti tomu se onomu chudému mladíku, který byl o dceru jeho prosil, velmi dobře vedlo. — Při všem, co počal, měl zdaru a jmění jeho den ode dne se množilo. — Minula tři léta, a on šel opět onoho zchudlého již kmeta o ruku dcery jeho prosit. — Tenkrát mu ji otec beze všech ovinkův (dalších řečí) s radostí přiřknul. — I vystrojila se hojná svatební hostina. Radostně a vesele točili se svobodní svatebčané v kole, anť se tu náhle mezi nimi objeví had, na němž krásná víla seděla. — I obrátila se k nevěstě a takto k ní laskavě propověděla: „Ty milá děvico, tys mne od hladu zemdlenou občerstvila a oživila. Za to ti nyní chci vděčnost svoji prokázati!“ — Po těch slovích vzala jeť víla s hlavy zlatou korunku, a do klínu něžné nevěstě ji položivši, zmizela.

Od té doby panovalo požehnání v domě novosnoubenců a vše, co počali, šťastně se jim dařilo.

Pohádka o Palečkovi

(Jak se povídá v okolí verovitickém v Slavonsku)

Byli jednou dva manželé a ti neměli děti. I prosili u věk Pánaboha, aby jediným alespoň synkem je požehnal. I vyslyšel Bůh želání jejich.

Jedenkrátě když muž na pole odejel orat, narodil se mu zatím doma synek, nic větší než paleček. Matka ho také hned Palečkem nazvala. — Byl to klučík přepodivný! Sotva se narodil, už ho bylo plné kouty, po izbě, po kuchyni běhal, skákal, zpíval, a když bylo k polodní, volal na matku: „Mamo, mamo, dej mi oběd, ať ho otci na pole donesu!“ —

I křižovala se matka nad tím přepodivným synem, ale oběd mu přece svěřiti nechtěla, až konečně, když nedal pokoje, se smíchem oběd do koše složila. A hle, div divoucí! Paleček si zdvihl koš na hlavu a pryč s ním na pole utíkal. — Nebylo ho pod ním ani viděti, a tak se zdálo, jako by koš sám šel cestou. Bylo také trochu prachu na cestě, ale Palečkovi po pas; než z toho on si nic nedělal a jen hrdinsky dále kráčel. — Tu ale přišel k potoku, ani lávky, a kterak na druhý břeh se dostati! Ale Paleček je chytrý klouček, hned si uměl poraditi. Vzal z koše lžíci dřevěnou, spustil do vody a sedl do ní jako do lodičky. Koš táhl za sebou a tak se na druhý břeh přeplavil.

Jak přišel na pole, kde otec oral, zdaleka začal volati: „Otče, otče, tu ti nesu oběd!“ — Ale otec hlásku jeho nedoslechl, a mimo ani nevěděl, že má synka, aniž by věřil byl, že mu sotva zrozený už oběd donese. — Paleček nepřestal volati, a když už u samého otce stál, ohlídl se otec, co tu bzučí, a tu viděl za sebou koš státi, Palečka ale neviděl. I začal podivný koš, který sám na pole přišel, prohlížeti, a tu teprv viděl Palečka, který se mu hned ohlašoval, že je rodný jeho synek, ráno narozený. — „Ráno narozený, a už mi oběd neseš, eh, tyť jsi divotvorný synek!“ — zasmál se otec a potom šedna

obědval. — Paleček se nabídl otci, že bude zatím orat, aby mu dal otec bič, by voly poháněl.

„I kterakpak bys ty, synku, voly poháněl, když bič ani neunesesh,“ — zasmál se mu otec. — „No, tedy budu bez biče pohánět,“ — odpověděl Paleček a jedním mahem skočil na vola, do ucha mu vlezl a co hrdla měl volati začal: „Hoj, hejsa, hej!“, až volům v hlavě hřmělo. I rozběhli se a s takovou nahoru dolů utíkali, že přes oběd Paleček více zoral než otec za celé půldne.

Okolo pole, na němž Paleček oral, vedla hlavní cesta; právě v tu dobu šel tamtudy bohatý kupec z města, z trhu, vrací se domů. — Když tu viděl voly, jak sami ořů, velice se tomu podivil a blíže přistoupil, aby lépe divotvorné ty voly pozoroval, a tu teprv slyší Palečkův hlas, jak je pohání. — S podivením poslouchal, odkud hlas ten asi vychází, až tu slyší hlas: „No, tu jsem, ve volovu uchu!“ — a podívá se volu do ucha, Palečka tam našel. — I zalíbil se mu nemálo malitký pohoniček a přál si takého mítí, který by rychle poháněti znal a málo jedl, neboť byl kupec *lakomec*. — „A či bysi chtěl ke mně do služby?“ — ptal se Palečka. „Proč ne, když otec dovolí?“ odpoví Paleček; a poté jako střela z ucha skočí a k otci příběhna šeptá mu: „Jen ty mne, otče, prodej, a ne skoupě. Nic se ty neboj o mne, já se ti záhy vrátím, ale jdi zpovzdálí za námi.“

Když kupec k otci přišel a se ho tázal, zdali by toho čiperného klučinu prodal, řekl, že prodá, za pět *skudů* (skud 2 zl. 12 kr. stř.). Kupec mu zaplatil 5 skutů, vzal Palečka, vstrčil si ho do torby (tašky) a šel domů.

Otec poslušen slov Palečkových šel pozdalečí za nimi; nevěděl proč, až tu po cestě nacházel skut za skudem, které z torby kupcovy padaly. — Paleček, když ho kupec do torby strčil, prokousal díru, až byla torba prázdná, proklouzl derou i sám a za otcem domů pospíchal.

Kupec dojdá domů, před vraty křičel už na ženu: „Ej ženo, podivíš se, jakého jsem ti koupil oráče; — to ti je velikánský chlap!“ — To řka sáhl do torby, aby vytáhl Palečka i peníze, ale nastojte, — torba jako sklo — kde nic, tu nic! — Kupec zůstal omámen nad tím

divem, a žena vidouc, že hledá oráče v kapse, ještě mu ke všemu
vylála.

O krásné pastorkyni

(Pohádka slavonska z okolí Verovitice)

Byla jedna matka a měla dvě dcery. — Jedna byla její rodná (*rodjena*) dcera, druhá byla pastorkyně. — Rodnou svoji dceru, která byla ošklivá (*grdna*), hrbatá (*gurava*), kulhavá (*šepava*) i čoklava, lenivá i nehodná (*nevaljana*), tu milovala, ale pastorkyně, která byla krásna jako ranní zora, svěží jako rosní kapka, ta byla jí tak protivná jako živý oheň na dlani. Přemýšlela macecha u věk, kterak se pastorkyně zbaviti. — Jedenkrát davši jí *mjerov* máku smíšeného s prosem, velila jí: „Tuten mák přebereš tamto v blízkém lese a dříve se mi nevracej, dokud toho nevykonáš.“ — Pastorkyně odešla; jdouc cestou plačící, potká sivého jako holub starce a ten ptá se jí, proč je tak žalostná. Když mu všechno vyrozprávěla, sedl starc na zem, *vrece* (pytel) s mákem a prosem metl před sebe a počal do toho foukati, co mu para stačila. Nežli se dcera (*cura*) otčenáš pomodlila (*zmolila*), měl starc všechno vyčištěno. — Dcerka mu poděkovala (*zahvali*) a odešla domů, by odevzdala maceše vyčištěný mák. — Macecha všechna ztrnulá podivením vidouc, že pastorkyně uloženou práci vykonala a v tak krátké době; — i umínila si, že jí dá těžší úkol. — Druhý den dala jí devět hrců, z nichž každý měl devět *ok* míry, potom devět žemlí (předeno) lenu a devět vřeten; když jí to dala, velela: „Jdi do lesa pásti svině, přitom nasbírej plné tyto hrnce jahod a z toho lenu spřed plných devět vřeten příze a dříve se domů nevracej, dokud to nevykonáš!“ Plačíc jde pastorkyně do lesa svině pást, jahody sbírat, len příst; — plačící sedá v lese pod dub (*hrást*), nevědouc, co dříve počítí, či svině pásti, či jahody sbírat, či len sprádati! — V ten čas (*u taj psar*) — přiduje devět větrů (*vjetrovah*) a ti ptají se děvojky, proč je tak žalostivá. — Když jim vypověděla svoji žalost, počali větrové foukati a duti, a než se dcerka nadálá, ležely syté svině u jejích nohou, devět hrců, každý devět ok obnášející, plny jsou jahod a devět vřeten plných je krásné jak hedvábí (jako *svila*) příze. — Plna radosti děkuje děvojka větrům a potom jde

domů, by odevzdala maceše dosyta napasené svině, jahodami naplněné hrnce a spředený len. — Když viděla macecha div ten nevidaný, neslýchaný, sršela zlostí, ale musela mlčeti, když pastorkyně úkol vykonala, který jí byla uložila. — Zavřela svině, uložila předivo a potom *začala*, jísti jahody. — První zdála se jí sladší medu, druhá měla chuť jako každá jiná jahoda, třetí ale pálila ji v hrdle, jak by žhavý uhel byla pozřela. — I křičí, laje, jakéže to jsou jahody, a bohem zaklíná se, že musí pastorkyni zhubiti. —

Navzdor tomu, že macecha neustále pastorkyně potupovala a sužovala, stávala se tato co den krásnější a pověst o její kráse roznesla se jako na perutích větrů daleko široko. Nebylo tedy divu, když se začínali hlasitě o ni ženichové (*proset*) se všech stran. Macecha se velice zlobila (*jadila*), že na rodnou její dceru nikdo ani pohlédnouti nechce a po pastorkyni že každý mladíc touží (*gine*). I usmyslila sobě, že ošidí svět a svoji dceru že vydá za pastorkyni. — Jednoho jitra, uslyševši, že jdou *proset prostři* pastorkyni, skočí brže, uchopí pastorkyni za ruku, metne jí do komory a tam poklopí na ni veličizné koryto; potom *nakytla* (ozdobila) svoji dceř a posadila ji za stůl. — Když snubci dovnitř vešli a za stolem seděti viděli ošklivou *curetinu* (dceru), ohlédli se s podivením jeden na druhého a každý myslil si: „My jsme došli prositi djevojčicu jako jarní (*mladoljetnou*) růžicu a ejhle, tu také *grdoba* (ošklivá)!“ Když potom sedli za stůl, přinesla matka pěkný talíř *na prsteny* a svatové počali se smlouvati. (V Hranici /Gradac/, asi 4 hodiny od Verovitice, když přijdou děvče prositi a smluvili se svatové, položí námluvčí dva prsteny na talíř na stůl. Po smlouvě vymění si je ženich s nevěstou. K tomu dává se také „platná *jabuka*“, což skoro vždy v peněžitém daru záleží.) — Ale tu náhle přiletěl na okno kohout (*domáci pjevac*) — pastorčin miláček — a začal zpívati: „Ku-kuriku, kukuriku! Různá (škaredá) sedí za stolem, lepá pod korytem! Kukuriku!“ I skočí macecha, chtějí ho sehnati s okna: „Haj, hus, co tě sem doneslo na okno?“ — křičí. — Ale jedva ho s jednoho okna sehnala, seděl na druhém a opakoval svoji píseň: „Kukuriku, různá sedí za stolem a lepá pod korytem!“ I zpozoruje to *starý svat* a praví: „Slyš — slyš!

Cože to ten pěvec volá?“ — Ale macecha velí: „A cože byste na to dbali, je to němý tvor a nemá to rozumu — hus — haj!“ — Ale kohout se nebál a nanovo začal, a to ještě silněji, křičeti: „Kukuriku! Různá sedí za stolem a lepá pod korytem!“ — „I ký tě *vrag* (čert) sem donesl,“ zlobí se macecha, ale starý svat velí: „Hajdmo! Pojd’me! My sami budeme hledat po *kuti* (domu), abychom viděli, proč ten pěvec tolik křičí.“ — I odešli svatové do druhé *soby* (světnice), na ponebí (*tavan*), do sklepa (*do podrumu*) a naposled do komory. Tu vykvetla zatím na korytu krásná vonná růžice a poznali ihned svatové, tam že najdou *mladou* (nevěstu). Brže odklopí *mladoženich* koryto, pastorkyně vyjde a všickni zůstanou v udivení nad její lepotou. Macechu za její zlobu řádně vypeskovali (*izpsuli*), ale krásnou pastorkyni odvezli svatové s sebou a o svatbě častili se po osm dlouhých dnův. —

Nemušti jazyk

U nějakého člověka byl jeden ovčák (*čoban*), který mu mnoho let věrně a poctivě sloužil. — Jednou jda za ovцами, slyší v lese nějaký pískot ; nevěda, co by to bylo, šel po hlase do lesa, aby viděl, co to je. — Jsa tam, viděl, že se *zapožárilo* a v požáru že piští *zmij* — Když to ovčák spatřil, zůstal státi, aby viděl, co bude *zmij* dělati, neboť hořelo okolo něho na všech stranách a požár se ustavičně k němu přibližoval. — Tehda volá *zmij* z požáru: „Ovčáku, proboha, vysvobod' mne z toho ohně!“ — I podá mu ovčák svoji hůl přes oheň a on po holí vyjde a jemu na ruku a po ruce vyleze k hrdlu a okolo hrdla se mu ovine. — Jak to ovčák vidí, zůstane udiven a potom praví *zmiji*: „Co je to! Nastojte! Já tebe vysvobodil a sebe zahubil!“ *Zmij* mu odpověděl: „Nic se neboj, ale dones mne domů mému otci. Můj otec je *zmijinský* cár!“

I začne ho ovčák prositi a se omlouvati, že nemůže zanechatí svojich ovec ; i praví mu *zmij*: „Nestarej se ani dost málo o svoje ovce; ovčím se nestane nic. — Jen pojd' co nejbržeji.“ — Jde tehdy ovčák se *zmijem* lesem a konečně dojdou k jedné bráně, která byla ze samých *zmijí*. — Když došli, tu *zmij* na ovčákovu hrdle hvízdal a v okamžení se všechny *zmije* rozpletly. — I praví *zmij* ovčáku: „Až přijdeme do dvora k mému otci, bude ti dávatí, cokoliv požádáš: stříbro, zlato, drahé kamení, ale ty nevezmi nic, než žádej *nemušti jazyk*. On bude se zdráhati, ale konečně ti ho dá.“ — Mezitím přišli do dvora k otci a otec s pláčem ptá se *zmije*: „Proboha, synku, kde jsi?“ A on káže vše po pořádku, jak byl obklopen požárem a jak ho ovčák vysvobodil. — Tehdy praví *zmijský* cár ovčákovi: „Co chceš, abych ti dal za to, že jsi mně syna osvobodil?“ — Odpoví mu ovčák: „Nic jiného nechci, abys mi dal, než *nemušti jazyk*.“ — I praví cár: „To není pro tebe, neboť když ti to dám, potom když to někomu řekneš, v tu chvíli bys umřel; žádej tedy něco jiného, cokoliv chceš — dám ti!“ Na to mu ovčák odpovídá: „Chceš-li mi co dáti, dej mně *nemušti jazyk*; pakli mi ho nedáš, zůstavej s Bohem! Mně něčeho

jiného netřeba!“ — I chystal se k odchodu. — Tu vrátí ho cár nazpět, kázaje mu: „Stůj! — Pojď sem, když jinak nechceš. — Zívni!“ — Ovčák zívá a zmijský cár plivl mu do úst řka: „Nyní plivni ty mně do úst!“ — Ovčák mu plivnul do úst a zmijský cár opět ovčákovi. Takto si po třikráte plivnuli jeden druhému do úst a potom pravil mu zmijský cár: „Nyní máš *nemušti jazyk*. Jdi s Bohem, ale nikomu to neříkej ani za hlavu svoji, neboť jak to řekneš komukoli, v tu chvíli umřeš!“

Ovčák odešel; jda lesem slyší a rozumí všemu, co hovoří ptactvo i trávy i všecko, co je na světě. — Když přišel k ovčím, našel všechny pohromadě pokojně ležeti a si odpočívati. — Jedvaže lehne, přiletěli dva havrani, a padnouce na jeden strom, počnou rozmlouvati ve svém jazyku řkouce: „Kdyby věděl tento ovčák, že tam, co leží ono černé jehně (*šilježe*), pod zemí je plný sklep stříbra a zlata!“ — Ovčák, jak to slyší, odejde k svému hospodáři, aby mu to řekl, a hospodář přihnal se s vozem, a když potom odkopali u sklepa dvěře, odvezli zlato domů. — Onen hospodář byl poctivý člověk; dav všechno to bohatství ovčákovi, pravil mu: „Ejhle synku, toto vše je tvoje, to dal Bůh tobě! — Nyní vystav sobě dům, ožeň se a živ se z dobytého bohatství!“

Ovčák vzal zlato, postavil si dům, oženil se a zavedl si živnost; málo pomalu a stal se nejbohatším člověkem, nejen v oné dědině, nýbrž v celém okolí nebylo mu roven. Měl svého ovčáka, govedara, koňušara, sviňara, mnoho jmění (*imovina*) a veliké bohatství. — Jednou, právě na Božič pravil své ženě: „Přichystej vína i rakije i všeho, čeho třeba, půjdeme zítra na salaš a doneseme to pastýřům, nechť se i oni obveselí.“ — Žena ho poslechla a udělala vše, jak jí poručil. — Když druhý den odešli na salaš, tehda hospodář uvečer káže svým pastýřům: „Nyní se všickni seberte, potom jezte i pijte a veselte se, a já budu u stáda přes celou noc.“ — I odejde hospodář a zůstane u stáda. — Když bylo okolo půlnoci, tu zavylí vlci a psi zaštěkali. — I ptali se vlci ve svém jazyku: „Můžeme-li přijíti na plen — dostane se masa i vám!“ — A psi jim odpovídají ve svém jazyku: „Přijďte, abychom se i my najedli!“

Ale byl mezi psy jeden starý (*matorí*) pes, který měl jen ještě dva zuby v tlamě (*u glavu*). Onen starý pes povídá vlkům: „Ti tam mají to i to! Dokud mám já ještě oba dva zuby ve své tlamě, neuděláte vy škody mému hospodáři!“ — A hospodář všechno slyšel a rozuměl, co oni hovořili. — Když se ráno rozednilo, poručil hospodář, aby všechny psy pobili, jen onoho starého psa aby nechali. — I pravili sluhové: „Proboha, hospodáři, škoda jich!“ — Ale gazda jim odpovídá: „Co jsem řekl, to uděláte!“ — Potom vypravili se s ženou domů a jeli koňmo. — Pod ním byl kůň, pod ženou kobyla. Když tak jeli, pomyknul se člověk dopředu a žena zůstávala vzadu. — Tu kůň pod člověkem zarže a velí kobyle: „Pojď rychleji, co zůstáváš vzadu?“ — A kobyla mu odpovídá: „Eh, snadno je tobě, ty neseš jen jednoho hospodáře, ale já troje; nesu *gazdarici* a v ní dítě a v sobě hříbě!“ — Nato se člověk ohledne a zasměje se; žena pozorujíc to ihned pobodla kobylu a dostihnuvši člověka ptá se ho, proč se smál. „Pro nic, jen tak!“ odpověděl jí on. — Ale to nebylo ženě dosti a dorážela na muže, aby jí řekl, proč se smál. — I počne se brániti: „Dej pokoj, ženo, — Bůh s tebou! Co je ti? — Nevím ani sám!“

Ale čím více se bránil, tím více žena naň dorážela, aby jí pověděl, proč se smál. — Konečně jí člověk pravil: „Jak ti to povím, v tu chvíli umru!“ Ale ona ani toho nedbala a ustavičně naň doléhala, pravíc, že jinak býti nemůže, že jí to musí pověděti! — Vtom dojeli domů.

Člověk sesednuv s koně ihned poroučí připraviti rakev; když byla připravena, postavil ji před dům a potom pravil ženě: „Ejhle, nyní lehnu do rakve a potom ti řeknu, proč jsem se zasmál, ale jak ti to řeknu, v tu chvíli umru.“ — A opravdu lehl do rakve; ale ještě jedenkrát ohlíží se kolem sebe a tu přichází onen starý pes od stáda, sedne mu k hlavám a pláče. — Člověk zpozoruje to, praví ženě: „Přines kus chleba a podej tomu psu!“ — Žena přinesla kus chleba a hodila ho psovi, ale pes naň nechce ani hleděti; i přijde kohout (*petao*) a začne chléb klovati. — Tu praví pes kohoutu: „Nešťastná nesyto! Tobě je do jídla, a vidíš, že chce gazda umřít!“ — A kohout mu odpoví: „No, nechť umře, když je blázen. Já mám sto žen a všechny je přivábím na jedno kukuřičné zrno, když je

někde najdu, a když přijdou, sežeru je já. Začne-li se některá hněvati, tu já ji nato zobákem. — A on není s to (*vredan*), aby jednu utišil.“ — Když to člověk slyší, vstane z rakve, vezme hůl a volá ženu k sobě: „Pojď, ženo, abych ti to řekl!“ — a tu potom holí po ní: „Ejhle ženo, to je!“ A takto se žena utišila a nikdy více neptala se ho, proč se smál.

Děvojka, vdovice a puštěnice

Byl jeden člověk a neženatý; i nabízeli mu jedni děvku, druzí vdovu, třetí *puštěnici*. I nevěděl, kterou si vzíti, neboť jsou byly vesměs všechny tři dobré a krásné. — Odejde tedy k jakémusi starci, aby se ho zeptal, zdali je lépe vzíti děvku, čili vdovu, aneb-li puštěnici, a stařec mu praví: „Synku! Na to ti nevím nic říci, ale jdi k *Premúdrému* (totiž k Solomúnu), on ti poví, co je lépe; stav se, až půjdeš nazpět, abys mi pověděl, co ti řekl.“ — Odejde tedy člověk do Solomúnova dvoru. Když přijde před dvůr, ptají se ho sluhové, co chce, a on jim povídá, že jde k Premúdrému. Tehda vezme ho jeden sluha za ruku, uvede ho do dvora, a tam vztáhna ruku, ukazuje mu na jedno dítě, které sednuvši na hůl po dvoře se prohánělo, řka: „Ejhle, ono je Premúdrý!“ I diví se člověk a pomyslí u sebe: „Cože mně ono dítě může povědět! Ale když jsem již sem došel, půjdu k němu, abych slyšel, co řekne.“ — Odebere se tedy k Solomúnu. Když k němu došel, zastavil se onen slušně se svým koněm, ptaje se člověka, co chce. I vypravuje mu člověk vše po pořádku, jak i co. Tehda mu Premúdrý odpovídá: „Jestli vezmeš děvku, znáš ty — jestli vezmeš vdovici, zná ona; pakli vezmeš puštěnici, chraň se mého koně!“ Přitom se obrátil, a trkna koncem hole člověka zlehka přes nohu, počal opět proháněti se po dvoře.

„Nejsem-li pravý blázen! Já starý člověk přišel jsem k dítěti, aby mně radilo, jak se ženiti.“ — I vrátí se nazpět a jde k onomu starci, aby se ho zeptal, ke komu ho to poslal o radu. — Když k starci došel, rozkřikl se na něho a rozhněván vypravoval mu vše, jak prošel u Premúdrého. — Tehda praví mu starec: „E můj synku, neřekl ti to Premúdrý nadarmo. Vezmeš-li děvku, znáš ty — je tolik jako: ona předpokládajíc, že ty všecko lépe znáš nežli ona, bude tě vždy poslouchati, cokoliv chytí budeš. — Jak vezmeš vdovicu, zná ona — to je tolik — ona byla již jednou ženou, tudý myslí, že všecko zná, a proto nebude chytí tebe poslouchati, nýbrž bude ve všem chytí tobě poroučeti. — Pakli vezmeš puštěnici, chraň se mého

koně, a přitom trknul tě holí přes nohu — to chtěl říci: chraň se, aby tě neopálila (*neožegla*), jako byla opálila i prvního muže!“

Dnes mně, zítra tobě

Žena Premúdrého Solomúna zalíbivši si jakéhosi druhého cára, usmyslila si, že opustí prvního muže a že se uteče k onomu druhému. — Ale nemohla se nikterak ukrásti, neboť jí Solomún velmi střehl. — Proto tedy dorozumí se s oním druhým cárem; ten pošle jí něco, ona to vypije a učiní se mrtvou. — Když ona takto umře, usekne jí Solomún malý prst u ruky, aby se přesvědčil, je-li opravdu umrlá; když viděl, že ničeho žena necítí, že je mrtvá, tehdy ji zakopal. — A onen cár nařídí svým lidem a ti ji v noci vykopají a k němu odnesou, a on jí opět nějak navrátí život, vezme ji za ženu a počne s ní žíti. Když se Premúdrý Solomún dověděl, co to bylo s jeho ženou, zvedl se a šel jí hledat, vzav s sebou dostatečný počet ozbrojených lidí. — Když došli nablízko stolice onoho cára, co mu byl ženu vzal, ostavil lidi v lese přikázav jim, jak zaslechnou, že trouba zatroubí, tehda na její hlas aby mu přišli na pomoc a každý aby nesl před sebou po jedné listnaté ratolesti; on pak samojedin odejde do carova dvora. — Octnul se tam, a tu žena se sluhami sama ve dvoře; cár odešel na lov. — Jak spatří žena svého prvního muže, ulekne se, ale opět ho nějak oklame a do jedné světnice ho zavře. — Když se cár z lovu vrátil, povídá mu žena, že přišel Premúdrý Solomún a že je v té a té světnici zavřen. „Ale nyní,“ velí, „jdi hned k němu do světnice a tam ho zabij; ale nebud' blázen a nepouštěj se s ním do řeči, neboť jestli ho necháš jen jediné slovo promluviti, oklame tě!“

Cár s obnaženou šavlí v rukou otevře dvěře a jde k Premúdrému Solomúnu, aby mu usekl hlavu. — Solomún seděl tiše a beze strachu na podušce; vida onoho, že jde k němu s šavlí, zasměje se. Když to cár vidí, nemůže se zdržeti, aby se ho nezeptal, proč se směje, a Solomún mu odpovídá, že se proto směje, že cár cárá zahubiti chce na ženské podušce. — I zeptá se ho cár: „A jakože?“ — A Solomún mu odpoví: „Jsemť již v tvých rukou, svaž mne, vyved na pole za hrad, tam mne zabij veřejně, ale prve nežli mě zahubíš, poruč, aby se

po třikráte na troubu zatroubilo, aby slyšel každý, a kdo může i chce, aby přišel podívat se — a přijde i hora (les) se podívat —, jak cár cárá hubí.“ — Cár poslechne hlavně proto, aby viděl, bude-li to pravda, že i hora přijde se podívat, kterak cár cárá hubí. — Potom tedy sváže Solomúna, hodí ho na sprostý vůz, potom ho se svými *mamky* (junáky) i dvořanstvem vede na pole, aby zhynul. Když takto šli, — zahleděl se Solomún skrze žebřiny vozu na přední kola i najednou se zasmál. — Cár, který vedle něho jel na koni, ptá se ho, co se směje, a on mu odpoví: „Směju se hledě, jak jedna loukoť do kalu a druhá z kalu!“ — Tehda cár odvrátiv hlavu od něho pravil: „Chvála Bohu, lidé říkají Premúdrý Solomún, a on blázen!“ — Došedše vtom na místo, kde měl býti zahuben, poručí cár, aby se po prvé zatroubilo. Jak zaslechli vojínové Solomúnovi troubu, pohnuli se. — Když se po druhé zatroubilo, počali se blížit, ale nebylo lidí viděti, pouze jen zelené ratolesti před nimi, jako by šla hora. Cár se tomu velice podivil i věřil, že je pravda, co mu byl Solomún řekl, potom poručí, ať se po třetí zatroubí. Vtom přirazí vojníci Solomúnovi na ono místo, Solomúna osvobodí a cárá i všechny jeho momky a dvořany zajali a pobili!

Děvojka rychlejší koně

Byla jest taková děvojka, která nebyla z matky rozena, nýbrž odvil utvořena ze sněhu vzatého z jámy bezedné, do níž neproniklo slunce *Ilijiske*; vítr ji oživil, rosa ji nakojila (*podojila*), les oděl ji listem a louka (*livada*) kvítím ji nakýtila a ozdobila (*naresila*). Bylať bělejší sněhu, růžovější (*rumenija*) růže, jasnější slunce, že se taková na světě nerodila, aniž se bude roditi. — I dala rozhlásiti po světě, že bude v ten a ten den, na tom a na tom místě držeti *trklju* (dostihy), a který z mladíků ji na koni předstihne (*přeteče*), že chce býti jeho. — To se v málo dnech rozhlásilo po všem světě, a tisíce prosiců na koních shromaždovalo se, jeden lepší než druhý. — I sám carův syn přijel na dostihy. Postaví se děvojka na *metu* a všickni prosí seřadí se na koních a ona mezi nimi bez koně, jen na svých nohou; tehda praví jim: „Vystavila jsem tamto *zlaté jablko*; kdo nejprve k němu dojde a je vezme, chci býti jeho, ale pakli já první k němu doběhnu a je vezmu dříve nežli vy, vězte, že zůstanete vy všickni na místě mrtvi. Tedy rozvažte dobře, co činíte!“

Jezdci pohlédli jeden na druhého a každý myslel u sebe, že si děvojky vydobude; potom pravili mezi sebou: „Víme zajisté, že ona ani jednomu z nás na nohou neuběhne, ale jeden z nás a který — tomu Bůh i štěstí ať dnes pomůže!“ — A tu zatleskla děvojka rukou o ruku a jedním vrhem odkvapili všickni z místa. — A když byli na půl cestě, — věru — děvojka je předstihuje, spustivši zpod paží jakási malá křidélka. — I dělal jeden druhému výčitky, ale pohodnuvše i pošíbnuvše koně, dostihli děvojky. Jak to ona zpozoruje, vytrhne si z hlavy vlas, odhodí jej, a v té chvíli vzroste strašný les, že nevědí prosící, kde se octnuli — kde, kudy za ní, zdali tamo, nebo onamo —, a zatím je ona daleko předstihla — ale oni pohodnuvše, pošíbnuvše koně, opět jí dostihli. Když viděla děvojka, že i les k ničemu, pustila jednu slzu — a vyřinuly se strašné řeky, že se o málo všickni nepotopili. — Za děvojkou nikdo již se nehna, kromě carova syna, ten plul za ní na koni, ale vida, že se dívka víc a

více od něho vzdaluje, zakleje ji třikráte jménem Božím, aby stanula, a ona okamžitě státi zůstala na onom místě, kde právě byla. Tu on ji uchvátí, posadí za sebe na kůň, přepluje na sucho a potom přes jednu planinu dá se cestou k domovu; když vyjede na nejvyšší planinu, ohlédne se — ale děvojky za sebou nemá!

Poklad

Jakémusi člověku, když jednou libě usnul, zdálo se, že vidí před sebou státi křídlaté dítě, bílé jako padlý sníh, a to že mu praví: „Jdi na nejvyšší brdo (vrch), co znáš, tam najdeš velikou borovici a pod borovicí troj úhelný kámen, z něhož prýští voda jako slza. Vykopej pod kamenem jámu tak hlubokou, jako je kámen vysoký, a objeví se ti oblá jedna *džara* se zlatým záklopem, plná *asprů*. Zdvihni záklop a nech ho tam; aspry si odnes, ale věda o tom nikomu neříkej, aby tě *ljuta guja* neuštkla.“ Když se člověk probudí, obveselí se; vstane, oblekne se a chutě chvátá k onomu místu, o němž mu bylo řečeno. Vida onu borovici a pod ní slzovitý, trojúhelný kámen, chopil se ihned motyky a začal kopati. — Ale jak po třetí motykou do země zakopnul, slyší zdola hlas, jako dětský: „Zanechej dnes, kdokoliv jsi, té roboty!“ — Jak to člověk zaslechl, padl strachem na zem a usnul jako zabitý. — Jako v předešlém spánku zdá se mu opět, že vidí před sebou státi ono jisté dítě a že mu praví: „Vstal jsi, umyl jsi se, oblékl, na cestu se vydal i robotu jsi započal, ale kříže jsi neudělal! Pros Boha a prositi nepřestávej, kdyby mne nebylo, věděl bys, co by se bylo s tebou dělo; — neboť jak vstaneš, máš udělati kříž, jak to Bůh přikazuje, a vždy, než jakoukoli milou mu práci započneš, udělej nejprve kříž.“ Když se člověk ze spánku probрал, zpozoroval, že se nenachází na onom místě, kde byl strachem na zem padl, ale v jakémisi dynisku (*hostaru*) plném květů. — I udělal kříž, vzal motyku a rýč a šel opět na ono jisté místo, o němž mu bylo řečeno, ale prv než počal pracovati, udělal kříž a obrátiv se k slunci, které právě vycházelo, pravil třikrát po sobě: „Slunce na východu (*istoku*) a silný Bože, — pomozte!“ — Potom chopil se motyky a začal kopati, ale s nemalým strachem, aby se opět neozval zdola onen hlas. — Kopá a vyhrabuje zem — zdali — tu zasvitne se mu něco, jako by mu byly všechny sluneční paprsky do očí zažehly — padly — a to je? — *Zrnaj*, spící na onom pokladu. — Člověk vida, že si pro něho pokladu nikterak vzítí nemůže, *zakumil* ho do třetice Bohem a

svatým Jovanem, aby se pohnul. I probudí se zmaj a praví: „Já se odtud (*odolen*) nepohnu, neboť není tento poklad ani tvůj ani můj, — ostatně — když spočítáš všechna křídla (*izvore*), kolik jich v této planině, a když přijdeš a povíš mně to, — chci se ti z místa pohnouti, jinak nikterak.“ — Když toto onen člověk slyšel, jde po hoře od zřídla k zřídlu a počne je řadem čítati, ale vždy si to zase pomátl, takže nikterak nemohl přijíti s počtem ku konci. — Umdlen sedne pod jeden vysoký strom, že takového ani ve světě není, — a slyší na jeho vrcholu, že jsou dva ve velké rozepři o něco, a když se potom podívá, doletěli vileník a víla. Vileník chtěl mermomocí, aby mu víla něco řekla, a víla se brání, zaklíná se mu: „Jako že je v této planině sedmdesát sedm zřidel, — nevím!“ — Víla někam odletí, a vileník zpozoruje onoho člověka, praví mu, aby šel a poklad si odnesl. — I jde onen, a když nenalezl zmaja, zdvihne záklop, který na džare byl, i vybere si všechny peníze, co v ní našel, a záklopu tam zanechal.

Starobulharské prikazky o Dědo-gospodu

Staří ovčáci bulharští a vůbec staří Bulhaři vzpomínají dosud, že za starobylých časů, když nebylo ještě ve světě zloby a lsti a lidé – člověčí – byli dobří a čistosrdeční – *platný to vek Blgarsky* –, že chodil tehdáž Bůh po zemi a vyučoval lid rozličným pracím i uměním. – Boha představují si jako starého děda a nazývají ho *Dědo-gospod*, což se posaváde zachovalo v ústech bulharského národu. – A on naučil lidi nejprve orati a tkáti. – I rozprávějí se o Dědo-gospodu tyto *prikazky*:

I.

Z prvopočátku, když člověk počal orati, doorav brázdu od konce ke konci, zdvihl si rádlu na rameno a nesl je zpět na ono místo, odkudž byl orati počal, a teprv odtamtud táhl novou brázdu. Dědo-gospod jda mimo řekl jemu: „Ne tak, synku! Nýbrž když dooráš brázdu, obrať rádlu na témž místě, kde jsi byl zastal, a táhni je zase zpět na onen konec, odkud jsi byl orati počal!“ – Takto naučil se orač správně orati a oře se takto až podnes.

Když Dědo-gospod odtamtud odešel, viděl jednu ženu tkáti na stavu (stan); vida, že prohazuje člunek (snovalkia) skrze osnovu z jedné jen strany a nit že na druhém konci vždy utrhuje, řekl jí: „Ne tak, dcerko, nýbrž prohazuj oběma rukama! Když prohodíš snovalku od pravé strany k levé, prohod' ji zase zpátky od levé strany k pravé a nit neutrhuj!“ – A tak naučila se žena tkáti, jako se tká až podnes.

Druhého dne šel Dědo-gospod opět mimo orače, ale přeoobrazen (priobrazen) ; i zeptal se ho: „Kdo tě naučil, synku, takto orati?“ A orač mu odpověděl: „Dědo-gospod.“ – A Dědo-gospod blahoslovil mu (požehnal) řka: „Den orej, a na rok budeš mítí potravý!“

Potom jda mimo ženu, zeptal se jí: „Kdo tě naučil, dcerko, takto tkáti?“ — A ona mu odpověděla: „Já sama od sebe.“ — Tehda řekl jí Dědo-gospod: „Tkej rok, a co utkáš, pod paždí uneseš!“

II.

Když chodíval Dědo-gospod po zemi, aby ji *blahoslavlil*, přišel k jednomu pastýři rožního dobytka — *govedaru* — ležícímu naznak pod jedním stromem, a to pod hruškou (*krušia*). Kratunka jeho, ve které nosíval vodu, stála vedle něho prázdná. I zeptal se ho Dědo-gospod: „Či máš, synku, v kratunce vody?“ — I odpověděl mu onen: „Nemám!“ — I pravil mu Dědo-gospod: „Jdi, synku, dones vodice, aby Dědo pil!“ — I ukázal mu govedar nohou řka: „Ejhle, tamto studánka, — jsi-li žízniv, jdi a pij!“ — Tehda Dědo-gospod *blahoslavlil*, aby mu dobytek (*govada*) střečkoval (*štrkljala*) ; a ihned rozprchlo se stádo na vše strany, a govedar též vyskočil, a uchopiv do ruky kalpak, uháněl za stádem, rozjímaje (dumaše) v duchu: „Čím jsem proti bohům se prohřešil?“

Od líného govedara šel Dědo-gospod k *ovčáru* (ovčáku), který měl též kratunku vedle sebe státi, jenže neležel na zemi, nýbrž stál, bedlivě na ovce pozor dávaje. I zeptal se ho Dědo-gospod: „Máš-li, synku, vody?“ — „Je vody, Dědo! Ale já ti nemohu pro ni jíti, ovce mi střečkují!“ — Tehda pravil Dědo-gospod: „Jdi, synku, — já ti je zkrotím!“ — A když ovčák odešel pro vodu, vzal mu Dědo-gospod kuku zarazil ji do země a rozhodiv plášť *blahoslavlil* ovčím, a ony mírné a krotké stanuly pod jeho stín. V ten čas přišel vlk pro určenou svoji potravu, kterou si denně brával jako povinnou daň od ovčáků. — Dědo-gospod dal mu úplavičné jehně. — Ale vlk nespokojen s tím, nechtěl ho vzíti; vedral se mezi stádo a uchvátil si jiné, které se líbilo jemu. Tehda vzal Dědo-gospod ovčárský *kaval* — a tím uhodil ho po kříži. — Od toho prý zůstalo vlku, že jakkoli silen je v šíji (*vrat*), tak naproti tomu slab že je v kříži. Avšak přesto onoho jehněte, jež si uchvátil, z tlamy nepustil a dále unášel. I zvedl Dědo-gospod dva kameny, a hodiv je za ním, blahoslovil jim, aby se staly

dvěma psy; i stali se a odběhše za vlkem, vysvobodili jehně, které vlk unášel.

Ovčák přišel a přinesl vody v kratunce Dědo-gospodovi; vida ovce tiše státi pod stínem pláště a dva psíky radostně poskakovati, s podivením zeptal se Děda: „Ej, Dědo, nyní když se staly ovce tak krotké a jako zdřepnělé, kterak je budu na pašu hnáti?“ — I řekl mu Dědo-gospod: „Synku! Vezmi si měděn kaval a zapískej jim — pozoruj však, odkud větřík vane, aby tě slyšely, — a v kterou stranu ty půjdeš, v tu i ony ubíratí se budou.“ Od tohoto času až podnes vyhánějí ovčáři ovce na pašu, pískající na kavalu a svírky.

III.

Povídají také staří lidé, že za onoho času člověk neporoučel jen živým bytostem, ale i neživým; ale to prý se později změnilo, když se stali lidé lstivými (*lákavými*). Na příklad když člověk posekal v lese drva, složil je na hromadu, šibnul je prutem, a ona šla sama tam, kde je člověk míti chtěl. — Až jednou jakási žena, když nasekala drv, pošibla je též prutem, aby se ubírala dále, — a drva se ubírala a ona za nimi. — Ale když se jí napotom zlenilo za nimi jíti, sedla na ně — jakmile na ně sedla, zůstala drva státi! — Šíbala je z jedné strany, šíbala je z druhé strany, ale drva nepohnula se ani za mák. I rozmrzevši se, rozvázala pas a zavěsila si drva na *hrbat* a nesla je dále, až jí znoj po čele tekla. — Tu na tomto jejím *putu* zjevil se před ní Dědo-gospod a pravil: „To máš za to, že jsi byla nevděčná, a poněvadž ti nebylo na tom dosti, že jdou sama, ale i jeti na nich jsi chtěla, nechť tedy ony jezdí na tobě!“ — A od těchto časů museli si lidé dříví nejen sami nasekat, ale i domů donášeti aneb na *kalách* donášeti a dovážeti.

Jednou potkal Dědo-gospod tesaře, který si v zástěře nesl množství peněz domů. — „Co to neseš, synku?“ ptal se ho Dědo-gospod. — „Třísky,“ odpověděl mu tesař. — Za tuto lež usoudil mu Dědo-gospod, aby on i jeho potomci (*stoupenci*) vždy zůstali chudí. A říká se podnes v Bulharsku, že mají tesaři více tříštěk nežli peněz!

— Lež trestal Dědo-gospod vždy přísně, ale kdo pravdu mluvil, tomu požehnal; jako jedné chudé vdově, která měla mnoho dětí, ale ničehož v domě, čím by je byla nasýtila. Aby je hladem plačící ukonejšila, vzala kus hlíny, udělala bochník a zahrabala jej do horkého popela. I myslely děti, že je chléb opravdivý; — utichly tedy a očekávaly, až se upeče. — A tu šel právě okolo Dědo-gospod, i vešel k ženě a ptal se jí: „Co to máš, dcerko, v tom popelu?“ — I řekla mu žena pravdu — a tu on požehnal hliněný chléb a stal se z něho skutečný chléb, a chleba neubývalo a chudá matka měla potom vždy dosti chleba a mohla děti nasýtit, dokud by si ho samy vydělali nedovedly.

HRY

Hra na železný most

Nejsilnější dva chlapci postaví se proti sobě a podají si ruce. Jeden se jmenuje *Slunce*, druhý *Luna* (měsíc). Třetí jeden chlapec je *Vyšij* (vojvoda), ostatní pak chlapci i děvčata jeho vojsko. — Vojsko to postaví se řadou jeden za druhým za vojvodu. První, co zaň se postaví, obejmě ho volně oběma rukama okolo pasu, ten třetí obejmě zase tak druhého, čtvrtý třetího a tak až do posledního. Celá řada tvoří spojený řetěz. — Nyní začnou zvolna k mostu se pohybovati. — Most dělá Slunce a Luna; totiž držíce se za obě ruce, zdvihnou-li je vzhůru, je most otevřen, spustí-li je dolů, je most zavřen. — Vojvoda přijde s vojskem k mostu, praví Slunci a Luně: „Držte, držte železen most, jako kámen, jako kost, aby prošlo naše boží vojsko skrz!“ — Slunce ptá se: „A cože nám dáte za to?“ — „Toho posledního,“ odpoví vojvoda. — Po této přípovědi otevře se jim most. Slunce a Luna vyzdvihnou spojené ruce vzhůru a pod nimi jako pod obloukem vojsko prochází. — Před posledním z řady most se zavře a Slunce i Luna se ho ptají: „Čí chceš býti, Slunce nebo Luny?“ — Na kterou stranu se přidá, na tu stranu vstoupí, buď k Slunci, buď k Luně. — Takto přechází vojvoda s vojskem svým přes most a vždy tam nechá posledního, až zůstane sám a naposled i on se k jedné straně přidá. Stojíť tedy proti sobě dvě vojska, Slunce a Lunino. — Nyní udělá se mezi oběma vojsky na zemi čára (*čerta*), která je za mejnik (hranice). Za tu čáru vojska se postaví, opět jeden za druhým a okolo pásu jeden druhého držíce. V čele jedné řady je Slunce, v čele druhé řady Luna. — Takto postavené, chytanou se ti přední dva za ruce a nyní snaží se jeden druhého přes čáru přetáhnouti. Ti, co za vůdci stojí, drží je pevně jeden druhého okolo těla a jedna i druhá strana snaží se zvítěziti. Někdy stává se, že na

počet menší strana zvítězí, a někdy se řada přetrhne a všickni na zem se svrhnou, z čehož povstává veliký smích.

Hra na oves

(Ze Slavonska: Hajdmo igrat zob)

Sednou děti, chlapci i děvčata, do řady na zem; jeden neb jedna zůstane stranou stát. — Jeden z chlapců neb děvče dá každému i sám sobě cenu k pamatování, na příklad: „Ty jsi krejcar, ty groš, ty zlatý (*Jorint* po slav.), ty tři zlatý, ty dvacet,“ a to jde třebas do padesáti, jak je dětí. — Potom ten, co stojí, přijde a procházeje okolo nich praví: „Šel jsem trhem (*várošem*), tu slyšel jsem, že máte oves po třech zlatých.“ — Která neb který je tři zlaté, ten hned vystoupí a hlásí se: „Tu je po třech zlatých!“ — Kupec začne tedy smlouvat a smlouvá dost a dělá před tou třizlatkou rozličné posuňky, směje se, děti všecky se smějí, škádlí ji, ale ona nesmí ani dost malinko se usmát a nic nesmí jiného mluvit než „tři zlaty, tři zlaty“. Jak se usměje, musí mu dát zástavu, a on zase k druhé jde a znova začne: „Šel jsem trhem, tu slyšel jsem, že máte oves po groši?“ — Groš hned vstane, hlásí se, kupec ho nechce, že je laciný, aby žádal víc, on ale nesmí nic jiného promluvit než „za groš“. — Tak jde od jednoho k druhému, až se všecky vypořádají. Obyčejně se žádný alespoň malého úsměšku nezdrží a každý zástavu dát musí, které se ku konci vyměňují za všeliké práce, jako v Čechách „za setí petružele, za vození hrnců, za kočičí mňoukání“ a j.

Hra na kohoutka

Děti postaví se dva a dva za sebou, jako v průvodu. Včele jde samo jedno a to je kohoutek (petelinček). Když jsou uspořádány, kohoutek zakokrhá: Kikiriki! — Kikiriki! — Na toto zakokrhání rozběhne se nejposlednější pár, a jako by letěli, tak běží každý po jedné straně řady nahoru. Kohoutek dává dobrý pozor; jak mimo něj letí, tu on jednoho z nich chce zachytit, a když se mu to podaří, musí ten chycený být kohoutkem. Jestli se mu to nepodaří, jako že zřídka kdy, běží za nimi. Ti se zase obrátí a běží podél řady dolů, že ale na svá předešlá místa postavit se nesmějí, rádi by se vtiskli mezi ostatní páry; ti se tomu ale brání a nechtějí se dát ze svého místa vytisknouti. Kohoutek je pronásleduje, tlačí se za nimi, a jak to obyčejně bývá, silnější vytiskne slabšího, — a řada přichází do nepořádku, ale roztrhnouti se nesmí. — Kdo je z jednoho místa vytisknut, hledá jiné, a tak se to plete, jeden běží sem, druhý tam, a kdo páru nenašel, — ten je potom kohoutkem, dokud ho zase při opakování hry jiný nevystřídá.

Hra dívčat na dýni

(Z okolí verovitického v Slavonsku)

„*Hajdmo igrat dinje!*“ (Pojdme hrát na dýně!) Tak svolávají se děvčata, a když jich do dvaceti třiceti pohromadě, vyberou si místo prostranné, kde strom je. — První, obyčejně největší, sedne pod strom a obejmě ho nohama i rukama. — Za ní sedne druhá, těsně až k samé, obejmě ji, ne však okolo pasu, ale výše pod paží, tak aby složené ruce na prsa přišly, a sice vnitřní plochou dlaní naven (jako když se rukama zalomí). Podobně sedne za druhou třetí, za třetí čtvrtá a mimo jednu všechny ostatní řadou. — Jedna zůstane stát a ta jde pro dýně; — postavíc se před tu první říká: „*Poslali mne cárcarica* — (mělo by býti cár, carica; bán, banica, ale vyslovuji to v jednom) — *bánbanica, abyste tni daly jednu dynu!*“ — Na to odpoví ta první: „Je teprv veliká jako liskovec (oříšek liskový).“ Ta, co stojí, odejde o krok dále, ale hned se zase obrátí a povídá: „*Poslali mne cárcarica, bánbanica, abyste mi daly jednu dynu!*“ Odpoví sedící: „*Teprv je veliká jako ořech.*“ — Stojící odejde a přijdouc hned zase praví: „*Poslali mne*“ atd. Sedící odpoví: „Je teprv jako jablko.“ — Stojící: „*Poslali mne*“ atd. Sedící: „*Je teprv jako hlava!*“ Stojící: „*Poslali...*“ Sedící: „*Je teprv jako čtvrt oková (vědra).*“ — Nyní to pokračuje na půl oková, na tři čtvrtě, na celý okov a vždy se to dle vtipu té první řídí, s čím velikost dýně porovná (obyčejně se i na to pozor dává, aby přirovnávající věci i poněkud tvar dýně měly). Kposledu je velká jako *náměstí* a potom jako pul nebe. Když to řekne, přijde ta, co chodí, a zase říká: „*Poslali mne cárcarica, bánbanica, abyste mi daly jednu dynu!*“ — Tu řekne ta sedící: „*Už je jako celé nebe, jdi a utrhni si jednu*“ — Nyní jde ta od jedné k druhé po řadě dolů, každou potlačí dlaní vrch hlavy, pak jí chytí hlavu do obou rukou, zatřese a jde dále, a tak až k poslední — ta je jí teprv vhod. Když se dýně na trhu vybírají, tlačí se u stopky a voní se k nim, pak se potězkávají a třese se jimi; když se prst u stopky do masa boří, když mají vůni a lehké jsou, je důkaz zralosti a dobroty. I obejmě ji pod

paží, sem tam s ní kyve, až ji od druhé odtrhne, jako by vskutku dýni utrhla. — Ta musí tam stát, a ta jde zase k té první a říká: „*Poslali mne cárcarica*“ jako z počátku. „*A kde ti je ta, co jsi utrhla?*“ ptá se jí první. „*Upadla mi do studně*“ — odpoví tato. „*No tedy jdi a vezmi si druhou*“ atd. — řekne první a ta jde a jako po prvé počuká jim po hlavách a poslední vždy si vezme, a zase jde prosit o jinou. Když se jí první ptá, kde je druhá dyňa, řekne, že ji „*hajdúci*“ vzali, a ta jí zase dovolí, aby si druhou utrhla. Tak si bere jednu po druhé, až všechny vytrhá, musí ale vždy jinak se vymluvit. — Když i tu poslední odvede, je hra skončena.

Tělocvičná hra děvčat

(Z okolí verovitického v Slavonsku)

Obyčejně v neděli a ve svátek sejdou se děvčata, jak i u nás na venku způsob, za humna neb na některé prostranné místo, aby si tam pod širým nebem hrály. I sejde se jich vždy mnoho, z celé vsi, velké i malé. — Hru tuto jmenují Slavonky „*vrece krpit*“ (pytle záplatovat).

Postavějíť se do řady, dvě a dvě stejné velikosti, vedle sebe. Když stojí pár za párem, podají si ruce, vzhůru je zdvihnou a trochu od sebe odstoupnou, tak aby ulici tvořily. — Tu spustí poslední pár ruce dolů, sehne hlavy a pod obloukem ruk běží ulicí nahoru — a třicet kroků as před řadou zostane, ruce zdvihne a tak zase nový oblouk tvořiti počíná. — Předposlední musí v patách za poslední běžet a třetí za druhou a čtvrtá za třetí, v největší rychlosti, a zase v pořádku se nahoře stavěti — tak aby ten pár, co dříve prvním byl, při druhém seřazení posledním byl. — — Tak se to bez nejmenší přestávky několikrát opakuje, až jsou děvčata od shýbání se a běhu *umdlena*.

Když se rychle běhá a řadí, vyhlíží to, jako by pytle obracel. — Potřeba mnoho pozornosti, aby nepřišly páry do nepořádku, proto také, když se první řada postaví, obyčejně se změří dle kroků, jak je dlouhá, a před řadou se zase vyměří, kolik kroků první pár běžet musí; potom už jen dle oka běží.

ZE ZÁPADNÍCH ZEMÍ

Broskev, bohatství bývalé pusté dědiny

Do malé, zpustlé dědinky Montreuilu, svého rodiště, vrátil se po dlouhých letech, jež byl na vojně strávil, vysloužilý důstojník a rytíř řádu svatého Ludvíka Girardot, aby přejmul skrovné od rodičů mu zanechané dědictví. Pozůstávalo z malého domku a půl čtvrtá jitra neúrodné země, jaková se všude v okolí montreuilském nalézala, a příčinou byla nouze a bída tamějšího lidu. — Zhrozil se Girardot, vida všude nečistotu a nepořádek, děti ušpiněné, roztrhané po návsi běhat. — Ty ženy umořené, zakrnělé, před časem stárnoucí. — A jak jinak, muži nemohouce z půdy tolik vytěžit, aby se všickni z toho uživil, museli do světa po chlebě a zanechat pole i dům ženám. Ztrmácené od těžké, nepřírozené práce polní, nemohly dbát o dům, jako by jinak byly dbaly. — Smutně díval se Girardot na svoje rodáky, smutně i na svůj majetek. — Sám chudý, nemohl jim pomoci; měl sice naději, že dostane od vlády alespoň malý roční plat za věrné své služby a na zadanou králi žádost. Ale den za dnem ubíhal a odpověď nepřicházela; aby tomu konec udělal a i za své rodáky u krále se přimluvil, sebral se a šel sám do několika mil vzdáleného Versaillu, aby ústně s králem promluvil. — Avšak v předních pokojích královských odbyli vysloužilého vojáka — odbyli ho první i druhý i třetí den, ale on přece zase tam šel a na krále čekal, jakkoli marně. — Však když s zkormouceným srdcem ze zámku odcházel, zašel si do krásných ovocných a kuchyňských zahrad, jež zakládal znamenitý královský zahradník La Quintinie. — Bylť to velmi vlídný a šlechetný člověk a každého rád viděl a rád i poučoval, kdo si toho žádal. — Také se smutným rytířem rád se bavil, a chtěje ho zbaviti trudných myšlének, učil ho pěstování stromů. — Právě tenkrát zabýval se ušlechťováním broskvového ovoce a na takový stupeň to přivedl, že mělo ovoce barvu květin i

lahodnou jejich vůni. — Po zdaření tohoto pokusu vynalezl oné nízké zdi, tak zvané ochranné, kteréž v neveliké vzdálenosti jedna od druhé postavené, zem znamenitě rozhojňují, a odrážejíce teplotu, tutéž zdvojnásobňují. Vynález tento, soustředovati sluneční paprsky, zalíbil se Girardotovi velice a hned umínil si zavésti takovéto pěstování broskvového stromoví na svém neúrodném poli při malém svém domku. Vyjevil ihned také úmysl svůj panu Quintiniovi, který mu jej nejen schválil, ale i radou a pomocí přispěti slíbil. Nadšen myšlénkou, že nejen sobě, ale i rodákům pomůže, nežádal si již milosti královské, ale rychle ubíral se k domovu. Avšak předsudky a zvyky lidu nedají se hned tak zvrátit, a byť to i k jeho prospěchu bylo. Šlechtný Girardot to také zkusil. Když domlouval vesničanům, aby následovali jeho příkladu a z neúrodných polí svých broskvové sady udělali, že jim to lepšího užitku přinese a při lehčí práci, nevěřili mu, smáli se. Když ale viděli, kde jindy pusto bylo a prázdno, po nastavených zídkách stromky zelenati se, kvěsti, když viděli z květů roditi se množství krásného, malebného ovoce, že se na ně srdce smálo, a když konečně viděli, jak draho je Girardot do Versaillu prodává, tu teprv odhodily ženy těžké motyky, kopáče a radla a všude zakládaly se broskvové sady. Jako po větru roznesla se pověst o montreuilských krásných broskvích po celé krajině a každý přál si míti na tabuli ovoce, kteréžto předtím jen na královské tabuli bývalo. Pustina okolo Montreuilu proměnila se v několika letech v krásné zahrady; staré, chatrné domky ztrácely se pomalu vedle nových a vedle Girardotova malého domku postavila se nová škola na jeho útraty. Muži, majíce doma dost zaměstnání a výdělků, nechodili po chlebě jinam a ženy hleděly si domů, dětí a malebného ovoce, a poněvadž se s ním jemně a čistě zacházet musí, staly se i ony čistotnými, staly se i zdravějšími, způsobilějšími a tím i vůbec mravnějšími. Ve vysokém stáří již, oželen ode všech, skončil pokojně šlechtný Girardot v malém svém domku uprostřed broskvových sadů, jimiž základ položil k blahobytu celé kramy. Nyní je Montreuil bohatý městy s pěti tisíci obyvatelů, kteří se dosud pěstováním

broskvového stromu zanášejí, vzpomínaje s vděčností na dobrodince svého Girardota.

Réva, bohatství bývalé pusté krajiny

V podobném stavu jako Montreuil byla dědina *Thomery*. Celé její okolí bylo dílem kameniště, dílem holá stráž a návrší. — Obyvatelstvo dědiny té bylo chudé a bídné. Muži v lomech pracovali za skrovný peníz a ženy jako v Montreuilu neúrodnou půdu samy vzdělávat musely. Tak se bidačili a byli by snad i zhynuli, kdyby nebyla Prozřetelnost k nim přivedla muže, který jim ukázal, kde hledati mají poklady, jež příroda pro každého v lůně svém chová, jenže tisíce lidu ještě neví, kde jich hledati a jak si jich dobýti mají. — Jednoho dne jeli tou krajinou dva cestovatelé, bohatý jeden pán a mladý přírodozpytec. — Zastavili se v dědině, ale nebylo tam ani hospody, ani školy, ani kostela, a všude viděli velikou bídu — bledé ženy, polonahé děti, muže od práce shrbené; když ale o trochu vody prosili, přinesly jim ženy dobré vody i černý osůch. — I ptal se jich pán na příčinu jejich bídy; tu ukázal mu jeden z mužů na holé stráně a vršiny, na pusté kameniště řka, to že příčina jejich chudoby. — „Krajina ta je ovšem pustá,“ pravil přírodovědec, „ale posázejte holé ty stráně a vrchy révou, a za několik let bude krajinka vaše utěšená a vy stanete se bohatými lidmi!“ — „Ano, učíte tak a za vaše pohostinství pošlu vám sem učitele,“ řekl pán. — Nedůvěřivě hleděli vesničané na oba pány myslíce, že si z nich blázny tropí, a byli by snad i docela zapomněli na ně, kdyby po krátkém čase nebyli do vesnice přišli dva vinaři, posláni z Versaillu od krále, aby pozakládali vinice v okolí Thomery a tamější lid vinařství naučili. — Co mladý přírodovědec předpovídal, stalo se. — Za několik let byla pustá krajina jediná vinice a krásnější vesnice nad Thomery nebylo daleko široko viděti. — Z chudých kamenolamačů stali se mohovití vinaři, kteří rozsáhlý obchod s vínem vedli; z bledých, těžkou prací umořených žen staly se čistotné, veselé, ve zdravém vzduchu vinic pracující vinařky. — Práce jejich přitom byla: pletí, protrhávání listů, aby na hrozny slunce svítilo, uřezování zralých hroznů k prodeji určených, dávati

je do pěkně pletených košíků a zaobalovati do vonné lesní trávy, aby voněly. — Mimo révu pěstuje se zde i mnoho ovoce, jež také ženské na starosti mají, a mužové velikou část do Auvergne odvezou a za drahý peníz prodají. — Když tam nyní cestovatel přijde, najde kostel i školu a hospodou přijmou ho v každém domě.

Marušeň

Ještě v roce 1750 byla krajina okolo městečka Aubensa a Vivaraisu na západní straně Seven *kamenitá spoušť*. Tři řady holých sopečných vrchů, na nichž ani travičky ani kvítka ani stromku nebylo, zdvíhá se v okrouhlosti od malého, na holém vrchu vystavěného městečka Aubensa vzhůru k Sevenám, jimiž jsou ohrazeny. — S druhé strany městečka rozprostírá se široká rovina, na níž tehdáž nic jiného viděti nebylo nežli černé a rudé vrstvy lávy a takové množství čedičových balvanů a menších kamenů, že se nejinak zdálo, než jako by kdysi kamenný déšť byl nad rovinou tou s nebe padal. Na této kamenité rovině, v horách těch sopečných do tisíc střevíců vysokých, bydlel divý, surový lid, v nečistých barákách, živě se ptáctvím a krádeží ; neboť kde psota, tam i hřích. Ženy rovněž tak surové byly jako muži, a děti vyrůstaly bez kázně a bázně jako dříví v lese. Škol tam ovšem nebylo. — V černém, vlněném chatrném oděvu, v dřevěnkách s vysokými podpatky, pušku na plecích zavěšenou, přicházivali muži v neděli do Aubensa do kostela. — Po kostele šli obyčejně do hospody a tam pili reptajíce přitom proti Bohu i lidem, až propili poslední groš a opilí potom hádali a rvali se do krve. I vyhýbali se pocestní zpustlé té krajině a zpustlejšímu ještě lidu.

Tak to trvalo, až se tam vrátil po dlouhém čase z dalekých cest na zděděný stateček *Pavel Olivier de Serres*, muž neobyčejných vědomostí. I viděl hned, kterak by se neúrodná ta rovina a holé ty vrchy zúrodnit daly, ale věda, že lid nevěří, co na své oči nevidí, sadil *první maruše* na svoji půdu mezi skaliny a kamení. — A stromky rostly vůčihledě, na rovině i na sopečných vršinách, jako by tam odjakživa byly rostly. Začal tedy pan Olivier pěstovati *bource*, a když se již mohl dobrým výsledkem vykáhati, svolal krajany, a ukazuje jim stromky i hedbávníky, pravil: „Odhoďte zbraň, muži, chopte se motyk a sázejte stromky, a vy, ženy, pěstujte a chovejte listem jejich tyto červíky, a za několik let budete choditi v hedvábí,

budete šťastní a bohatí, vy i vaši potomci!“ A odložili muži zbraň a chopili se motyk a ženy začaly se obíratí pěstováním bourců, kteréžto zapřádati jim měly tkanivo k lepší budoucnosti. — A hle, za *několik* let jaká to *proměna*! Holé vrchy staly se zelenými lesíky, rovina sadem a lid mravným a zámožným. Kde chatrné, nečisté baráky stávaly, stojí nyní spořádané domky prostřed morušových sadů a široké cesty vroubené morušemi křížují se po celé krajině k pohodlí pocestným. Ženy stávaly se při lehčí a ušlechtlejší práci a lepším živobytím způsobilejšími a jemnějšími a muži obcováním se světem nabývali lepších mravů a vzdělání, a děti ve Vivaraisu neválejí se již v prachu po návsi, ale čistě ustrojeny chodí hned zrána do školy, největšího to a nejspořádanějšího stavení v celé dědině, ohrazeného zeleným sadem. — Tak bylo tam čím dále tím lépe, z pokolení na pokolení, a nyní je již prostora dvaceti mil dlouhá morušemi posázena a lid je bohat.

Dobrodinec celé té krajiny Olivier de Serres dávno již zemřel, ale skrovný jeho dům uprostřed morušového sadu, z jehož oken viděti na osázené morušemi vrchy, pomníky to jeho nehynoucí, ukazuje lid dosud cizincům, vzpomínaje zemřelého s úctou a vážností.

POZNÁMKY PRO VOJTĚCHA NÁPRSTKA

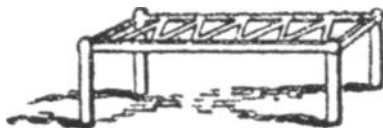
Práce a plat služebnictva na venku

Jak u sedláků, tak u měšťanů neřídí se plat čeledě dle zásluh a práce, ale vždy skoro dle uznalosti a mohovitosti hospodářů. U některých hospodářů má se čeleď při těžké práci zle, u některých zase při lehčí práci dobře. — Ve velkých živnostech dostávají děvečky roční služby na penězích 30–35 fr. saj., mimo to 15 loket bílého plátna a *záhon* na zasetí lnu neb konopí. — U méně zámožných sedláků a chalupníků mají 20–25 f. služby, 10–12 loket plátna a *záhon*. — Kde nedostávají *záhony*, tam dostávají více loket plátna. — Zem vzdělá jim hospodář a na první zasetí bud jim daruje, bud jen zapůjčí z vlastního semene. — Ostatní práce, totiž plení, trhání, močení, sušení, tření, udělati si musí děvečky v příhodných chvílích, když si byly odbavily práce domácí. — Sklizený len si děvečky nejraději spředou a přízi střádají, aby měly trochu toho „*vinutí*“, až by šly za muž. V čas zimních dlouhých večerů, o přástvách, smí děvečka, když si byla uložený jí od hospodyně úkol napředla, přísti pro sebe. — jeť ale mezi nimi i mnoho takových, které raději len prodají a za stržený peníz rozličných parád si nakoupí, neboť se vzмáhá luxus i mezi venkovským lidem, zvlášť kde jsou fabriky. — Husopasky, pasačky a pasáci krav, děti to chudých podruhů 10izleté, slouží za stravu a šat, taktéž malé chůvy. — Pacholek u koňů a orač mají u bohatších sedláků roční služby 40–50 zl. saj, dvě košile, plátěné nohavice a někde i pár bot. U méně zámožných mají mužští čeledínové 30–35 fr. š. Mimo to dostává čeleď od hospodářů o výročních trzích „*jarmarku*“; obyčejně něco potřebného od šatstva, ženským šátky, zástěry, punčochy vlněné, fábory a p. věci; mužským bud čepici, bud na vestu, aneb šátek na krk. —

Stravu

má čeled' u sedláků jednoduchou, ale silnou. Ráno — po celou zimu — dobrou polívku, brambory a chléb, v letě ale nejvíce mléko, a k chlebu tvaroh neb sýr. Totéž je k večeři. — K obědu bývá polívka a ještě jedno jídlo, buď moučné, neb luštinné; v neděli maso a knedlíky, a když to ne, tedy buchty, veliké jako cihla. — Každý dostane dvě. — O svátcích mají dvojí maso a ještě kaši nebo nějaké moučné jídlo. — O vánocích dostane každý čeledín mimo jídla štědrovečerná a božihodová velikou caltu (vánočku), o velikonocích mazanec a *koledu*, červené vejce, jablka a ořechy, všeho za mísu. — O letnících buchty a mastné hnětenky, o ostatcích šišky, smažené „boží milosti“ a masa dosyta. O posvícení je všeho doboha a dobře se má jak hospodář, tak čeládka. — Po ukončené *žatvě* vystrojí zámožnější hospodáři čeledi a dělníkům *obžinky*, na něž se čeled' těšívá — neboť bývá při takých radovánkách hudba a tanec, chasy to největší rozkoš. Zvuk houslí rozjaří okamžitě od práce umdlená těla a děvčata nedbají na krvavé na nohou mozole, když se v kole s chlupci točí. — Po ukončení draček a později přástev uhostují hospodyně dračky a přástevnice dobrou večeři, k níž si tyto i mužskou chasu pozvou. Letního času, za dlouhých dnův, když pracuje čeled' v poli, posílá se jim i svačina, obyčejně kyselé mléko a chléb. — Kde se urodí mnoho podzimního ovoce, vařívají hospodyně z hrušek, jablek a švestek pohoustlou polívku, která se jídá studená, obyčejně buď k svačině k obcerstvení, aneb k večeři k chlebu co pochoutka po bramborách. — Jablka rozkrájí se na čtvrtky, hrušky na poloviny, švestky zůstanou celé. — Rozkrájená ta ovocina vloží se do kotle neb hrnce, naleje se na ni vlažné vody a postaví se nad oheň, aby přišla záhy do varu. — Mezitím udělá se z mouky a kyselé smetany (kde jí není, z dobrého mléka) pohoustlý kvásek a tím se potom při ustavičném míchání vařiči ovoce zaleje. — Když se bylo chvíli povařilo a houstnouti počíná, odstaví se od ohně a nechá zchladnouti. Zchladlé dá se do studena. — Ovocná tato

polívka je chutná a v studenu vydrží dva dni při chuti. — Vůbec netrpí selská čeleď skoro nikde hladu; — chléb bývá v málokterém domě „*pod zámkem*“, každému svobodno ukrojit si dle libosti. Také se dává čeledi chléb na týden, jeden veliký neb dva malé bochníky. — Jsouť ale i ty menší bochníky o polovic větší než půlzlátový chléb pražských pecnářů, nemluvíc o rozdílu hodnoty chlebů, pražského a domácího selského chleba. — V letě spává ženská čeleď na ponebí, na seně aneb v komorách, v zimě v chlévech; mužská čeleď spává nejvíce v konírně na *morám*. Morář je postel zcela jednoduchá, jak tuto vidíte:



vrchní část pletena je ze slámy aneb sítí; na tu položí se buď huně, buď se nastele slámy a pokryje hrubým plátěným pokrývadlem. Na přikrytí mají chlapi huně, děvečky peřiny (svrchnice), pod hlavu jednu tvrdou podhlavnici. — V letě ustele si mužská čeleď, když je pěkná noc, na dvůr, ale sobotní večer stráví málokterý mladý chlap na svém ložisku; každý má obyčejně milenku, a jak vysvítí měsíček, pospíchá k ní pod okénko „*na volání*“, kde potom spolu stávají do kuropení, aniž se jim spánku zachce.

Práce

má selská čeleď mnoho a těžkou, zvlášť ženská čeleď. — V letě vstává děvečka ve tři hodiny ráno — prv než skřivánek zazpívá. Jak vstane, sotvaže sukni přehodí a vlasy rozpraví, uchytne trávničku a srp a pospíchá na pole nebo do sadu nakosit „trávičky s rosičkou“. Tak jim ty srpy v rukou hrají, že je radost se dívat. Obyčejně zpívají při kosení; což vůbec na venku způsob při každinké práci, buď si jakákoli. Když byla nakosila hodný nážitek trávy, snese ji na rozprostřenou trávničku, zaváže křížmo dvěma konci, a potom lehnouc na ni *horeznačky* (jak Slovák trefně říká), zaváže na prsou do pevného uzlu druhé dva konce a pomalu zvedá se, až stojí na nohou. — Ve velkých dvorích jedou obyčejně pacholci s vozíkem pro travu a nakosejí kosou a děvečka shrabuje a nakládá. — Jak přijde z trávy, musí krávy ošetřit, vykydat, dojit, to všecko musí být hotovo, než obecní sluha zatroubí. — Krávy, prasata a drůbež mají zcela ženské na starosti; kde se řepou krmí, musí ji děvečky rozsekat sekačkami, když není dostatek slámy, na stláni do lesa chodit, vody jim navážit, zkrátka co do toho oboru patří, všecko leží na ženské hlavě. — Hospodyně ovšem také pracuje, i dcery, když je má, ale při vaření musí děvečka velikánské hrnce na ohniště stavět aneb v zimě na vidlích do kamen strkat, — učazené musí čistě umýt, jako ty krajáče a dížky dřevěné na mléko. — Máslo vrtět musí také děvečky a při velkých máselnicích stojí dvě a těžko jim dlouho vydržet, aby odpočinout nemusely. — Prání másla a nakládání, co potom hospodyně dělá, je ovšem lehká práce. Na chléb zakvasí obyčejně hospodyně s děvečkou, ale vymísit musí ho děvečka sama a k tomu patří nemalá síla, když je v díži mnoho těsta. — Také topit a sázet do pece musí děvečka. — Co se prádla týče, říkají sedláci (a často i páni), že se musí na ně „ne tolik mýdla, ale více hnátů přiložit“, to ostatní že spraví slunce. Proto se musí ale i u sedláků každý kousek prádla 10—i zkrat do ruky vzítí, než je zase čistý. — Na hranicích bavorských a v Uhřích nemne se prádlo rukoma, ale tluče na

lavičkách dřevěných dubovými těžkými plácačkami, a sice v samém potoku neb řece aneb u studně. Potom se dá do svárek k tomu zvláště dělaných, zase se vytluče a teprv ždímá. — Je to mnohem těžší pro ženskou práci a prádlo tím trpí. — V zachovalých ještě dědinách mandluje se jen na válci s deskou, na lavici, což je také namáhavější než mandl, ač když je těžký, i ten hodně tělo ztahá. — Také se nehladí prádlo ve vesnicích (mimo okolo Prahy), a když chtějí mít škrobenou plenu neb čepec vyhlazeny, mají k tomu těžké, kulaté, hladké sklo — na způsob palice od moždíře; tou jezdí se po prádle tak dlouho, až se leskne. — Zahradky obstarávají také ženské, sad obyčejně hospodář; ale housenky obírat musí i ženské a ovoce sušit je také jejich práce. — Nasazování slepic, krmení hus, kapounování mladých kohoutů, to vše je práce ženských. — Se lnem od zasetí jen ženské zacházejí a co je tu práce, než se to vlákno dostane na tělo, co je tu času! Plení dvojí, trhání, vyklepávání pálek — vázání — močení, prostírání — sušení — tření na trdlících — vochlování dvojí — a teprv přijde len na kužel; z koudele udělají se kracky a spřádají z vochlíček, to je práce děveček. — Len předou dcery a hospodyně; — cucky přepřádají malé pasačky na pytlové plátno a také se z nich provázky zkrucují. Z konopí, co také ženské sklídit musí, soukají zase mužští provazy a něco se spřede. — V okolí domažlickém jsou ještě ženy, které si i plátno samy tkají, ale jinde nikde. Příze dá se tkalcům, ale bílení odbývá se potom nejvíce doma, — zvláště kde je potok nebo rybník a kus zelené trávy. — Mimo vlněných sukní, vyšíváných šněrovaček a podobných částek oděvu ušije se, co je od plátna, všecko v domácnosti. Šití pytlů, plachet na trávu a podobných věcí z hrubého plátna je úkol děveček. — Mimo tyto práce pracuje ženská čeleď, a nejen čeleď, ale i hospodyně a dcery domácí, v poli, od jara do jeseni. Při senoseči rozhazují pokosenou trávu, aby uschla, suché seno shrabují do kup, z kup podávají vidlemi na vozy a doma potom pomáhají s vozů skládati na půdy a seníky. — Táž práce očekává je v jeseni při sklizení votav. Kde je v obyčeji žat obilí srpem, jdou vždy i domácí ženské na žatvu a také najímá se více znič než ženců, an ženské

rychleji srpem vládnouti znají a déle v práci vytrvají než mužští; a není to lehká práce, osm i deset hodin denně žati, buď kleče, buď sehnuté a tak po kolik dní. — Kde obilí kosou požínají, s kterou zase jen muži zacházeti znají, tam dělají ženské povřísla (k vázání snopů), vážou a pomáhají nakládati na vozy. — Při sázení, okopávání a dobývání brambor a řepy (turínu), při sázení a sklizení zelí, zkrátka při všech polních pracech pracuje ženská čeleď zároveň s mužskou a v zimě, když třeba, musí i na mlat s nimi. — Také do mlýna, když mleti jede hospodář neb čeledín, jede děvečka s sebou a obyčejně musí mleti sama, neboť pacholek namísto mletí a bdění pospí si raději ve mlejnici na pytlech a hospodář zasedne s panem otcem ke kartám; stárek mu zatím semele, ale vezme si dobré měřičné. Zkušené toho hospodyně pošlou tedy raději služby s sebou, vědouce, že se ošiditi nedají a tak dobře semlíti znají jako mlynář sám. — Práce mužské čeledi je chování a opatrování koňů, volů a ovcí, v letě práce při polním hospodářství, na podzim dovážení z lesa a štípání dříví, drání loučí, jichž se přes zimu mnoho spálí, opravování šindelových a deskových střech, v zimě mlatba, každý den 4 neb 6 hodin, z jara správa pluhů a vozů — jsou všechno práce mužské čeledi. — Vyjma čistění a opatrování koňů a volů, řezání sečky a podobných, poněkud hrubších prací, pracuje i zámožnější sedlák zároveň s čeledí. — V letě vstává čeleď, jakož i všickni domácí ve tři, v zimě ve čtyry hodiny; na lože jdou, kdy který chce a může. — V zimě o přástvách a dračkách sedává chasa pohromadě do deseti jedenácti hodin, i do půlnoci, když některá bába pěkné pohádky rozpráví. — Sobotní večer trvá milencům do svítání. — O posvícení a o poslední masopustní dny tancuje se po tři dny a po tři noci skoro bez přestání a svatební hody, při nichž čeleď ovšem mnoho práce mívá, ale i jídla, pití, a co jí nejmilejší, i tance zažije, trvají obyčejně celý týden. V přirovnání k ženské čeledi má čeleď mužská mnohem méně práce a více pohovení. Nejenže při krávách děvečka více práce má než pacholek při koních neb volích, ona i v domě každé ráno všecko všude pokliditi musí, při všem hospodyně k poručí býti a mimo orání a setí obilí při všech polních

pracích spolu pracovati jako pacholek. Od božího rána do noci jde z jedné práce do druhé — ani minutu nepostáné — i jísti musí takřka v chodě, kdežto pacholek pohodlně při jídle si posedí a i mezi dnem odpočinouti může nejednu čtvrt hodinu. V zimě když ženská čeleď o závod přede, — hoví si čeledínové, když si byli koně opatřili, na lavicích u kamen zpívajíce, kouříce a nemajíce nic jiného na starosti leč utírati louče aneb nové napalovati a po přáستvě děvčatům přeslice domů odnáseti. —

Do služby přijímá se čeleď selská na rok, od vánoc do vánoc aneb od hromnic do hromnic; — o Martině dává se výpověď. — V okolí domažlickém dostává čeledín, když jde ze služby, od hospodyně veliký čtverhranný koláč, *roháč* zvaný. — Potahuje se na to i národní píseň začínající:

*Dejte mi peníze, dejte mi roháč,
mně se tu nelíbí, já půjdu od vás. —*

Časté měnění čeledi nebývá u selského v obyčeji a nečest je to hospodáři, u něhož čeleď déle roku vydržeti nemůže. — U dobrých a zámožných hospodářů bývá hodná čeleď mnohá léta, do vdání a nezřídka i do staroby, zvlášť ženské. —

Společná práce hospodáře s čeledí, jedna a ta sama strava, mnohdy i kroj, činí sociální mezi nimi poměr upřímnějším, nežli je to u měšťanů a pánů. — Čeledín oslovuje hospodáře buď pantáto, neb hospodáři a v okolí domažlickém sedláku; tak i hospodyně jen panímámo, hospodyně neb selka čeleď říká a vy. V okolí domažlickém když je děvečka vrstevnice selčina aneb pacholek sedlákův, říkají si ty sedláku neb selka. Starším lidem mladší ale vždy *vykají*.

Čeled' měšťanská

ve venkovských městech má kuchařka v průměru ročního platu od 40 do 70 fr. saj. Děvečky, co jsou k hrubším pracím, a kde se krávy drží, při krávách, mají roční služby od 30—35 až 40 fr. š. — chůvy, obyčejně chudší děvčata 13 — 14 a 15letá, mají od 10—25 fr- š. a u chudších řemeslníků slouží jen za stravu a jeden oděv. Mimo to dostanou jarmarku něco od šatstva a Nového roku 20 kr. i 1 fr. KM, jak kdo může dáti a chce dáti. — V domech u bohatších měšťanů a úředníků, kde častěji hosté bývají, dostane kuchařka do roka kolik zlatých spropitného. Někdy je ustanoveno, že musí díl z toho dát děvečce, ale některá nechá si to sama. — Chůva nedostane z toho nic. — Stravu mají v průměru dobrou, ač nemívají každý den maso, jen jednou dvakrát za týden, potom v neděli a ve svátky. — Učená kuchařka má i na venku ve velikých hospodách a u statkářů 80—100 fr. roční služby. — Práce kuchařek je vaření, poklid, koupí, pomáhání při prádle. Vodu přináší děvečka a dělá vůbec všecku hrubší a těžší práci. V menších domácnostech musí zastat ovšem jediná služka všecku práci, začez také více než 50—60 neb nanejvýše 70 f. š. nedostane. — Chůva má na starosti né-li více, alespoň jedno dítě, na něž, dokud je malé, i prádlo vyprati musí a v noci k němu vstávat, když je nepokojné. — Chůva nemá za celý rok prázdnou chvíli a musí obyčejně trpět za všechny dětské nezbednosti. Mimo to je také domácím poslíčkem. Která holka na venku něco již udělat umí, nejde za chůvu, protože se jim děvečky a kuchařky vysmívají, že jsou lenoši, že nic jiného neumí než děti chovat a procházet se s nimi, a i paní samy považují chůvy asi jako mistr učně, dávajíce jim nejmenší plat, kdežto jim přece největší svůj poklad svěřují. — Tak zvané stumádky (panské) nemají na venku jen paní direktorky, statkářky a p. — ale také jim nedávají ročně než 50—60 f. š. mimo dárky novoroční, o jarmarku a obnošený oděv. Za to musí uklízet třebas několik pokojů, strojit paní i děti a potom mívá na starosti prádlo, jak čistění, tak správu. —

V Praze jsou kuchařky ve velikých a zámožných domácnostech a potom u bohatých židů velmi dobře placeny; v průměru může se počítati, že mají ročního platu od 60—100 fr. KM mimo vánočního daru, daru o jmeninách pána a paní, diškrecí, kde se hostiny dávají; kde se mnoho masa vaří, dostane kuchařka i za kosti mnoho zlatých do roka, neboť ty patří obyčejně kuchaře. Roční plat služek pro hrubší práce, panských a chův může se počítati v průměru od 20 do 40 f. KM. V některých rodinách dávají se služkám místo masa neb piva, chleba neb rohlíčku ráno k snídání — peníze, což mnohdy kolik zlatých do roka dělá a služkám se líbí, an se přece každá nají. — Kdyby ráno místo rohlíčku jen 2 kr. a večer místo piva 4 kr. dostala, je to do roka 22 f. 30 kr. a někde počítá se jim i více. — Ale tím učí se služby krást. — Co se stravy týče, je rozličná, jak se samo sebou rozumí; někde je při mnoho práci málo a špatné jídlo, někde má se čeleď dobře v každém ohledu. Jsouť paní, které se služebníky vlídně a upřímně zacházejí a jim v ničem neubližují (jakž toho nejskvělejším důkazem Vaše paní matka), jsouť ale také paní, i mezi tak zvanou vzdělanou třídou, kterým je služka otrokem a které tak se služebnictvem zacházejí jako osadníci američtí se svými zakoupenými otroky, né-li hůře! A to právě nejvíce demoralisuje pražskou čeleď. — A tak je to všude jak u sedláků, tak u pánů, jak Čech i Angličan dobře praví: Jaký hospodář, taková čeládka. — Like master, like man! —

O mužské čeledi na venku vím tolik, že kočové u pánů 70—80 i 100 f. š. při stravě, totiž u vyšších úředníků, zámožnějších obchodníků a měšťanů. — Zde v Praze mají kočové a menší sluhové v některých kupeckých a měšťanských domech měsíčně při stravě 8—12—15 fr. KM, beze stravy 20—30 f. KM. —

Čeleď v panských dvorech na venku slouží za *náchlebí* (deputát). Děvečky mají 20—30 f. saj. ročně a potom obilí a ještě některé potraviny přídavky. Práce dvorské čeledi je chov dobytka a v letě potom musejí také v poli pomáhati najatým dělníkům. — Před rokem 1848 chodili do dvorů za pacholky synkové z hodných

selských statků, a sice proto, že je potom správce před odvodem chránil, zvlášť který byl šikovný aneb zámožný. —

Později Vám ještě zevrubněji popíšu, jak jsou služebníci vyšší i nižší u šlechticů placení; až se na to vyptám.

Platy dělníků při hospodářství

Koscům platí se od korce louky 3 f. saj.; když kosí od časného rána až do tmy, může pokositi za dva korce louky a 6 f. vydělati. —

Hrabačkám při senoseči platí se na den beze stravy 30 kr. saj., při stravě, jak to na venku u sedláků, bohatších měšťanů a farářů bývá, že dávají stravu, platí se jen 25 kr. š.

Žencům platí se též od korce aneb od záhonu aneb 30 kr. KM na den, jak mužům, tak ženám, neb musí ženská zároveň s mužským záhon držeti. Mají-li stravu, platí se jen 24 kr. KM a na venku dává se dělníkům obyčejně strava, mimo těm, kteří chodí do díla na panské pole neb luka. A kdyby se ani nenajímali dělníci na stravu, je to již způsob na venku, že posílají žencům alespoň jednou za den na pole buď chléb a mléko, nebo pivo k chlebu a při žatí pšenic posílají se jim poslední den koláče, ovšem jen černé, ale chutné. — *Vaničkám* platí se 16—18 kr. KM a *vazačům*, kteří také nakládati musí, 25 kr. — Žně trvají v některém okolí i 8—10 dní, a kde není mnoho dělníků, ještě déle. — Do kraje okolo Hradce, Pardubic aj., potom i do okolí pražského přicházejí na žatvu a kosbu kosci až z Krkonošských hor, a zase z okolí domažlického chodí městský, chudší lid do blízkých Bavor na žatvu, odkudž si přinášejí mnoho zlatých, všecko v stříbrných penězích. Tam platí se také od kusu a kusy ty vyměřují tamější sedláci na kroky, mnoho-li ale od takového kusu se platí, nemohla jsem se posud doptat. —

Za dobývání a okopávání brambor platí se dělníkům 12—14 kr. KM na den aneb se platí bramborami, jak se to vyjedná. Když jsou ale drahé brambory, platí hospodář raději penězi. — Při práci pekou se brambory na polích a každý může se jich najísti do vůle. —

Za okopávání a dobývání řepy (cukrovky) platí se rozličně. — Kdo ji má jen ke krmení pro svůj dobytek, platí dělníkům 12 kr. KM denně a přidá oběd a ještě chléb a pálenku neb polívku. Majetníci cukráren platí dělníkům za okopávání i dobývání 12—14 grošů mužům i ženám. Od kopání (jak je jmenují) *krecht* (jam) dostanou muži 25—30

grošů na den. Od kleštění, nošení a skládání do jam, což je práce nejvíce jen žen a dětí, platí se vzrostlým 12–14 gr. na den, dětem 10 kr. KM. Pracuje se od šesti ráno do sedmé večer, jako vůbec při každé polní práci. Někdy pracuje se i od 5 do 7 hodin, když je napilno, tenkrát ale dostanou dělníci od hospodářů večeri, ale od fabrikantů nic.

Mlatci dostávají po vymlácení jak v panských dvorech, tak u menších hospodářů desátou neb dvanáctou měřici z vymláceného obilí. V Uhřích devátý korec (*kýlu*). Kde se penězi platí, dostávají 12–15 grošů na den beze stravy a pracovat musejí od sedmé ráno do poledne a od 2 hodin do tmy.

Dřevoštěpové v panských lesích na Chlumecku mají od porážení a řezání dříví denního platu 35 kr. saj. Za takový plat by ovšem nemohli od rána do večera pracovat, sice těžce, ale láká je to, že mají dovoleno vzít si suchého kletstí tolik, co byli za den oklestili. — Ale jak se říká, že příležitost dělá zloděje, tak je to i tam; k suchému kletstí přibere se i zdravé vrchové dříví a místo jedné otepi udělají se tři. — Jednu nese si drvoštěp večer zjevně domů, dvě ale odvěkla mezi dnem potají žena neb děti, vědouce již ráno, kam je tatík uchystá. — Přibere se také mnohdy dříví ze sáhů, jestli si ho myslivec nebyl hned po štípaní naznačil. — Drvoštěpové tito jsou obyčejně baráčníci ze sousedních vesnic. Baráčník takový má jen malý barák, asi dva korce pole a kus najmutého, kozu neb krávu, s kterou i orá. Ti chodí obyčejně na panské dílo. — Sedlák v tamějším okolí je bohatý; každý má 100 i více korců polí, svoje luka, kus lesa, kolik kusů krav, koně, voly, ovce, prasata, má i pěkný statek; proto směje se baráčníkovi, že co si na hřbetě domů nedonese, to že nemá, ale on že si to přiveze! Jsou tací bohatí sedláci velcí aristokrati proti chalupníkům a dokonce baráčníkům! — Chalupník má chalupu, 15–20 korců polí, má dvě tři krávy, jednoho alespoň koně, kousek louky a nenajímá se do panské práce, leč v zimě že s koněm za dobrý plat někam zajede. — Mají také jiní chudí lidé dovoleno do panských lesů na stlaní a suché dříví choditi, ale každý musí přitom dvě čtvrcce žaludů nasbírat a myslivci odnésti ke krmení bažantů, jichž se tam

ve všech revírech mnoho chová a do roka prodá. — Z každého chovaného bažanta, když se potom prodá, dostane myslivec polovici peněz, ale za to musí je, dokud se pásti nemohou, sám ze svého krmiti, což nemálo stojí práce i peněz. V dubnu shledávají se vejce po lese, potom se nasazují. — Tři neděle sedí slepice, potom se líhnou. Obvyčejně je ale mnoho vajec jalových a mnoho vylíhnutých již bažantů pojde, takže z 1000 vajec ani pět set se nevychová. — První jejich pokrm jsou vařené bílky z slepicích vajec, drobně rozsekané; později přidávají se i žloutky a konečně dělají se jim svítky. Roztluče se pro ně za den 100 i více vajec jen u jednoho myslivce. Krmení takovéto trvá od Jana N. (16. máje) až do Jakuba (26. června), potom je pasou na pokosených lukách, v lesích a také po zasetých polích okolních sedláků, kteří jim za to nejednoho botkou zabijou. Na 10 slepic počítá se jeden kohout, a proto střílí se více kohoutů. Divoký bažant má ale mnohem lepší chuť než chovaný, protože přirozenou. —

Druhá povinnost, kterou mají baráčníci a chudší ještě vesnický lid za to, že smějí choditi do panských lesů na roští a klesti, je ta, že musejí při panských lovech honce dělati, „choditi na lásku“, jak tomu říkají v okolí chlumeckém, kdežto se veliké a časté lovy držívali, an hrabě Kinský náruživý milovník je lovu, koní, psů a ženských, jako více méně každý šlechtic. — I popisoval mi starý jeden myslivec hon na zajíce a já popíšu ho tuto zase Vám, pane Vojtěchu, abyste viděl, jakou úlohu přitom honci mají. — Při takovéto příležitosti sezvou myslivci nejprve honce, z jedné vesnice 30, z druhé 40, a tak objedná se mnohdy 300 i 400 honců (na lásku) a určí se jim den, hodina i stanoviště, kde se shromážditi mají. Když se panstvo, myslivci a honci v určitou dobu a na určitém stanovišti byli shromáždili, naznačí foršt, v jehož revíru se lov drží, okres, v němž že se nalézá do dvou i tří set zajícův, mu povědomo. Potom ^atakuji léč. Celá lovecká společnost, panstvo, forštové, honci, roztoupí se na dvě strany a myslivci rozvádějí je a rozestavují, vždy na deset kroků od sebe deset honců a jednoho myslivce neb pána a

zase deset honců, i tak to jde do okruhu, až se na druhém konci sejdou, až je *lěč zatáhnuta*.



Myslivci, když je na lovu více šlechticů, nemají pušek, jen lovecké nože a jen tehdy, když se loví na vysokou zvěř aneb když je hrabě sám na lovu, mají i oni pušky. — Stává se to prý ze zdvořilosti k hostům, aby měli příležitost více zvěře postřílet. — Musejí také myslivci ohled bráti na cize hosty, aby stáli na dobrých stanovištích, kde by jim hodně zvěře do rány přišlo. — Honci mají hole. — Když je *lěč zatáhnuta*, začnou honci křikem haló-haló a holemi vyplašovati zvěř ze zákeří, zástromí a houštin. — Někdy vyplaší se i srnec místo zajíce a vběhne do *lěče*. Kdo nejprve zvěř spatří, ten prvně vystřelí. Dokud je *lěč* široká, střílí se dovnitř okruhu, jak se ale stahovati a úžiti počíná, střílí se z *lěče* ven, aby nikdo z lidí postřelen nebyl, — ale přece se to stává. — Zastřelenou zvěř honci sbírají a na hřbetech zavěšenou za lovci nosí. — Každý šlechtic má s sebou 6 i 8 pušek, nejvíce dvojek, které mu jeho za ním stojící myslivec aneb některý myslivecký mládenec ustavičně nabíjí a jednu za druhou podává. Někteří jsou prý tak výborní střelci, že znají střílet jednou rukou a zvěř se nechybí. — Když je *lěč* zavřená, ptá se jeden druhého, mnoho-li kusů zastřelil, což jeden z myslivců zapisuje. Potom složí honci zastřelenou zvěř do jednoho pořadí na zem, a když ji byli myslivci spočítali, naloží se na vůz, na chvůj a odveze do zámku. Někdy prodá se část na místě, a když se lov podařil, rozdá se část mezi myslivce a to špatnější honcům.

Lěč zatahovati počnou obyčejně o jedenácté hodině předpolední, a kde mnoho zvěře, zatáhnou i tři do noci a přijdou v okruhu i na dvě míle cesty. — Zastřelí se při velkých lovech 1500 i 2000 zajíců. — Jak je po lovu, přiskočí ke každému šlechtici jeho myslivec a přehodí

mu přes plece plášť, aby nenastydl, neboť bývají při lovu v lehkých kazajkách. — Potom vyšvihnou se jedni na koně, druzí posedají do vozů, uhánějíce tryskem do zámku k labužné hostině, co zatím myslivci hodinu i dvě lesem klusat musejí — mnohdy deštěm, blátem —, než přijdou do svých obydlí k chutné večeři, a utrmácení honci co se dovlekou do svých baráků k míse brambor. —

Lovení ryb

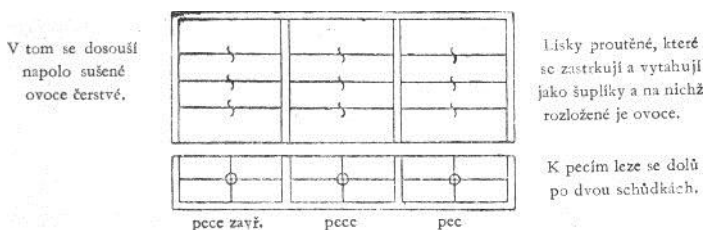
Na podzim, v listopadu, loví se obyčejně ryby v panských rybníkách. Lovci jsou opět baráčníci, kteří loví nikoli za plat, ale za ryby; dostanou ale jen tu drobotinu. — Při lovení mají kožený oděv od nohou až po krk v jednotě; na nohou kožené, přes kolena vysoké boty, bez podešvu. — Brodíce se celý den od rána do večera ve vodě a bahně, promrznou, je-li velmi zima., na kost. Na Chlumecku jsou veliké rybníky, zvláště Zehužický, a mnoho chová se tam štik a velkých kaprů, i 25 liber těžké, což je v Čechách vzácností. — Když se ryby vyloví, dají se na váhu; někdy je jich jen 10, někdy i 20 i 30 kusů na cent, jak jsou těžké. — Od dvaceti do třiceti počítá se při lovení ryb staročeským: jedenmecitma — dvamecitma, třimecitma a tak až do třiceti. U váhy stojí jeden úředník panský a hlasitě oznamuje, mnoho-li kusů na cent se vešlo, a jiný zase úředník to zapíše a tak při každém centu. Potom naloží se ryby na vozy a vezou je do keserů (haltýřů). Tomu, kdo je veze, dá se písemný odkaz, mnoho-li veze, a ten, co je přijímá, počítá je zase. Kdyby některá chyběla, musí ji ten, co ji vezl, vynahradit. — .

Vrchky

Některá léta bývá místy mnoho vran a kavek, takže když dolů sletí, celé pole zalehnou. — Tehda je chytají chlapci chudších lidí na kolomaz. Udělají kornout papírový a ten dají do jamky; do něho potom nalijou kolomazi a navrch trochu krve. — Vrána ucítivši krev, strčí hlavu do kornoutu, zalepí si oči a dá se lehko chytit. Když ji zabijou, odloupnou jí zobák, za který od myslivce 3 kr. dostanou. Za veverku, od které se huba ukázat musí, dostanou 5 kr.; za toulavého psa dostanou 8 kr., za zdivočelou kočku 10 kr., když je v lese zabijou. Kdo lišku chytí, 25 kr.; ale ta se tak lehko chytit nedá! Leckdes po lesích je viděti nalíčených pastí na lišku (*na škůdnou*, jak myslivci říkají), ale zřídka kdy se pan ferina ošidí. — Zobáky odloupané a huby odřezané jmenují *vrchky*. „To jsem dostal za vrání vrchky!“ řekne chlapec, když si pár grošů od myslivce domů přinesl.

Sadařství

Okolo Chlumce jsou veliké sady, nejvíce jablečné a švestkové; ty se nejvíce pronajímají v čas, když počíná jádrové ovoce zrát a švestky když se nalívají. Bývají vždy při takovém ocenění znalci ovoce a nejvíce zahradníci. Oceňování záleží v tom, jakého druhu je ovoce — mnoho-li asi který strom dá, mnoho-li korců to všechno dohromady dělá a co za korec žádat se může; dle toho se potom určí cena. — Někdy vycení se sad na 500 f. — a ovoce prodá se za 1000 i 1200 f., někdy nemají sadaři užitek žádný, když potom nějaká pohroma na ovoce přijde. Mnohdy při malém sadu na 70 f. najmutého mají 50 f. užitku; není to stejné, ani jisté. — Na panstva náhodském rozsazují se od dvou třech let stromy okolo cest i polí a po holých vršinách zakládají se ovocné sady. Letos dostali nájmu z těch sadů 140001 r. č. Sadaři mají všude hezké domky v sadech a při nich sušírny, kde se ovoce suší a povidle vaří. — Pece jsou ve velikých kuchyních a vyhlížejí takto:



Jenom potřeba přitom stálého dohledu a opatrnosti, aby nebylo ani mnoho ani náhlé horko, ale vždy stejné, a potom musí se lisky měnit, — aby se ovoce pomalu sušilo, aby se nevyšťávalo a masité zůstalo a také aby se nepřesušilo. Z části švestek vaří se povidle v sadě u otevřeného ohně ve velikých železných kotlech neb měděných. Jak se začnou vařit, musí jeden ustavičně při kotli stát a míchat je dlouhým, dole širším kopistem, jakovým se mísí chléb v dížích. — Potom zabední se do sudů neb kamenných žbánů na

drobný prodej. — Hrušky se též suší a z méně trvanlivých a menších jablek dělají se křížaly. — Libra povídlí stojí letos v Praze 24 kr., ve velkém přijde asi za 20 kr. Nejvíce musí vydati ovocnářům ovoce, které na zimu do sklepů ukládají a za něž potom v zimě třikrát tolik žádají. — Často zachovají venkovské hospodyně čerstvé švestky až přes vánoce, zavěšující je buď na haluzkách, buď jednotlivě za stopky na nitech, v chladném, suchém sklepení. Ale nejlépe se udrží, když se narovnají zralé (ale ne přezralé) švestky do žbánu kamenného, baňatého, s užším hrdlem a dvěma uchy, přikryjí pokrývkou, která se zaleje buď olovem, neb smolou, a potom za ucha zavěsí do studně (totiž hluboké, otevřené studně, jak je venku mají, z nichž se voda vyvažuje). Sušené ovoce vyváží se z Náchodská a Hradecka do Slezska, Pruska, až do Berlína, čerstvé do Peštu a hlavně jablka, poněvadž v Uhřích jen letní druhy mají. V zimě jablko nedostane, kdyby zaň dukát dal. Na panských sadech počítá se, že má sadař 200 i 300 f. čistého užitku z jedné úrody. — Štěpovalo se také v panských těch sadech několikero druhů cizopásmých ovocných stromů, zvláště jablek, ale ukázalo se, že pod naším podnebím i ovoce i stromy po dvou třech letech zakrněly. — Bylo by lépe, aby se ušlechťovaly druhy domácí ovociny. —

Prutník

Na panstvích chlumeckém a pardubickém, kde mnoho a velkých rybníků a mokradlin zarostlých vrbou a šitím, kupují proutí vrbové nejvíce pražští košaři na koše, košatiny a p. Prutník, z něhož se nadělá několik vozů proutí, stojí 200 f., 300 f. i 400 f, jak je veliký, hustý a jak pěkné proutky má, neboť se vyřezávají jen mladé pruty. — Odrhnuté listí kupují lidé co krmivo kozám, jež je velmi rády žerou. Dokud je proutí svěží, dá se plésti bez močení, jak ale seschne, dají je do sklepů a polívají, aby zvláčnělo a snáze plésti se dalo. — Místy ale dále k horám jdou košaři k řekám a potokům a natrhají si proutí zadarmo, neboť jim sedlák beztoho za košatinu mnoho nedá, an si ji v čas potřeby sám uplésti zná, měli by tedy špatný výdělek, kdyby měli proutí kupovati. —

Práce a platy v některých fabrikách

Když jsem byla v Skalici, šla jsem se podívat do blízké prádelny. — Je to budova čistě zřízená, do čtvero poschodí vysoká na břehu Úpy v pěkném položení. — V přízemí přebírá se surová bavlna, indická a americká, již se za týden zpracuje 12—15 000 liber. Přebírání a roztřepávání bavlny je práce ženských, a žádná tam dlouho nevydrží a obyčejně na soucotě umře, neboť ten prach z ní velmi prsoum škodí. Z přízemí ji odnášejí mužští ve velikých koších do prvního poschodí, kde ji též mužští ve velikých chumáčích pokládají na široké válce, na nichž se mžikem rozválí v široký průhledný plát a v několika okamžicích sesoukaná v pásy čtyry prsty široké zpod válce rúrami vypaduje — jako pěníci proudy vodopádu — do podstavených kulatých as 11/2 lokte vysokých plechových nádob. — Když je plná nádoba, utrhne se pramen a podstaví jiná nádoba. Při tom jsou jen ženské. Muži pak naplněné nádoby vynášejí do druhého poschodí, kde se na strojích sesoukají na cívky co tlusté nitě. — Stroje řídí mužští, ale přetrhnuté nitě navazovat v plném běhu stroje, plné cívky smekovati, na prázdné nastrkovati je práce nejvíce ženských. — Plné cívky vynášejí mužští do třetího poschodí, kde opět na soukací stroje přijdou, a v okamžicích stane se z tlusté jak špagát nitě vlákno jako vlas — neboť se každá cívka 2 000krát v minutě otočí. — Obyčejně řídí jeden tovaryš dva soukací stroje, stojí uprostřed nich. Není to práce těžká, ale únavná, an se ustavičně z jednoho boku na druhý obracet musí, neboť sotva odstrčil stroj na levé straně, již doběhl stroj z pravé strany a tak to jde stále v největší rychlosti. Při navazování nití a smekání cívek jsou děvčata a chlapci 12—14let, kteří mnohdy tovaryše zastanou a stroje sami řídí. — Tenká ta příze se donese do čtvrtého poschodí, kde se na strojích smotává v předena. Při té práci jsou samé skoro ženské, a řídí i stroje. Když jsou cívky prázdné a motovidla plná, zastaví se stroj, předena se smeknou, nastrčí se plné cívky a stroj pracuje znova. Přistojící děvčata odbírají předena a

snášejí je dolů, kde je ženské do pásem a štěníku rovnají a mužští se zvláštními k tomu nástroji do předen stáčí a do balíků skládají. Část příze se vybílí, též tam, a bílená sesouká se a prodává i v menších částech na punčochy a k vyšívání. Při každém stroji v tomto posledním oddělení je ukazovatel práce a na zdi v čele síně hodiny také zvláštní. Dle toho vidí se, mnoho-li práce za hodinu který stroj vykonal, a dle toho platí se i lid. — Dřívější léta, když nebyly stroje ještě tak zdokonalené a mnohem dražší, potřebovalo se k práci 600 lidu a muselo se pracovati ve dne v noci, nyní pracuje tam jen 300 lidu a jen ve dne; v zimě od šesti do šesti, v letě od šesti do sedmi hodin. — Děvčata vydělají si týdně z — a nanejvýše 3 f. r. č., když je pilná. Mužští též tak jsou placeni, ale někteří při těžší práci i 5 f. týdně vydělají. — Chlapci a menší děvčata mají 10 kr. na den. Pracuje tam většina ženských. Nejnezdravější práce je čištění surové bavlny a ve čtvrtém poschodí celodenní stání u strojů, neboť se podlaha ustavičně třese a v zimě je tam zima největší, v letě zase horka. Dlouho tam málokterá vydrží, dostanou slabost nohou a souchotě a jediná jen soukačka je tam od počátku fabriky, 20 let. — Ale překrásná vyhlídka je z největší té síně na Opočno, Nové Město a Kladské pohoří. — V každé síni je jeden dozorce, který má měsíčně 25 fr. Hlavní stroj, dělaný v dílně Rustonové v Karlině, řídí jediný mašínista, který má měsíčně 40 f. KM. Topič má týdně 5 fr., kněhvedoucí 500 a 600 fr. Vidouc ten čilý život všude, ten ustavičný ruch, tu umělou ústrojnost hlavního stroje, jehož síla tolik set strojů žene a tolik práce v okamžení vykonává, že by na ni nestačilo tisíce ruk, — klaněla jsem se rozumu lidskému! —

V Krkonošských horách, jmenovitě okolo Trutnova, jsou prádelny na přízi lněnou, která se obchodníkům v plátně buď řezná na plátna, buď vybílená na nitě a tak zvané plátno bělopřezné prodává. Při těchto dílnách zkusí lidé více než při bavlněných prádelnách, poněvadž se musí při lenu neustále ve vlhku pracovati. Zvlášť pak'těžkou práci mají dělníci v močárnách. — Těm shníjou obyčejně prsty u rukou i u nohou. — Vydělají si týdně 5—6 f. KM v močárně, ale žádný tam dlouho nevydrží. Při soukání jsou také

nejvíce ženské, které si ale jen 3—4f. saj. vydělají a jen některé 3 fr. KM týdně. — Čas práce je od 5 hod. ráno do 7 hod. večer, a když je na pilno, pracuje se i v noci; tehdaž počítá se jim za noc takový plat jako za den. —

V cukrárnách nevydělají si dělníci, ani ženské, ani mužští, výše 3 f. za týden; cukrmajstr — jak jmenují toho, co při vaření cukru dohlíží, má 25 f. až 30 f. měsíčně, byt, palivo a cukr, co pro domácnost spotřebuje. — Kasír, kněhvedoucí po 500 i 600 fr., též byt, palivo a cukr. — Ředitel má v některých větších fabrikách 1000 f. i 1200 f. ročně a mimo to mnohé výhody. — Zámečníci vydělají si týdně 4—6 fr., kde ale při mašinách jsou místo mašinisty, dostávají i 7 fr. i 8 fr. — Kotlář, který jen někdy těžkou práci má, vydělává týdně 8 fr. a kovář, který od rána do večera buší a ková, vydělá týdně nejvýše 6 fr. Topič má denně 16kr., někde 20 kr. Vůbec platí se fabričným dělníkům a řemeslníkům v poměru k jejich práci velmi špatně. —

V sirkárnách zde i na venku nevydělá si děvče, jichž tam nejvíc chodí, týdně více než 3 f. r. č. — a když do 10 večer pracují, 4 f. r. Na Smíchově pracují mnohdy, když je napilno, do půlnoci. — Nejnebezpečnější práce je odbírání sirkových dřívíků zpod řezacího stroje — a jsou u něho též jen děvčata. — Jediné ohlédnutí a je z ní mrzák, jak se to dvěma děvčatům v domažlické sirkárně stalo, jimž usekl stroj v okamžení prsty, jedné čtyry u jedné ruky, druhé prsty u obou rukou. — A nedostaly od fabrikanta žádnou jinou náhradu za to nežli bezplatné léčení! — U síření pracují také děvčata, ale u fosforování jen mužští — obojí práce je velmi nezdravá a také při ní málokterý a která dlouho vydrží. — Sirkářky jsou obyčejně mladá děvčata, třinácti-, čtrnácti-, patnáctiletá, ze starších málokterá tam jde. Zde na Smíchově je mnoho venkovských děvčat, které buď z nouze tam jdou, když nemohou mnohdy službu dostat, a také přijdou dobrovolně, aby si několik zlatých uspořily — jak říkají. — Avšak si málokterá pár grošů zahospodaří; jsou to velmi demoralisovaná děvčata v té smíchovské sirkárně a také nejde poctivé děvče do sirkárny. A kdyby chtěla i která potom do služby

jíti, nevezme jí nikdo pořádný, neboť jsou sírkařky známy co špatné dělnice a noční frejírky. — Na nocleh neberou je také lidé rádi, protože každá zdaleka již zapáchá sírou; a tudy noclehují obyčejně ve všelijakých dírách a spává jich v jedné komoře i 10 i 15 pohromadě a leckde i mužští při nich. — I malé ještě děti chodí do sirkárny, ale ty nevydělají týdně víc než i f. š. —

Také dělají, na venku i zde, škatule na sirky dřevěné i papírové kystničky nejvíce ženské. —

Za tisíc dřevěných kystniček dostanou 1 f. r. č. Přípravu dá fabrikant. — Od lepenkových, jichž mnohá přes celý den i 800 udělá, 1 f. 30 kr., ale musí dát k lepení tvaroh sama. Na tisíc spotřebuje ho 2 libry. Libra je venku za 8 kr. Vydělají s tím týdně při pilnosti 3 — 4 fr., ale není to práce stálá. —

V Karlině má žid jeden fabriku pozamentýrskou, kde se, nejvíce pro vojsko, pracují kravatle černé, šňůry, porty — fáče, kalouny a p. v. Tam platí se dle práce a vydělá si tovaryš za týden 6—7 — i 10f. KM, jak dělá a co dělá. — Při černých kravatlech a opaskách vydělají nejméně, poněvadž se to musí dobře a pevně tkáti a potom jen ve dne, an jsou ty věci černé aneb strakaté. Na bílých, řídce dělaných kalounech, jež do špitálů patří, vydělají si nejvíc, jakož i na úzkých. Od kopy dostanou 1 f. 15 kr. šajnů — a kopa má 60 hlaviček a každá hlavička 26 loket; to jsou kalouny 10ti niťové, as na prst široké. — Kdo umí rychle tkát, vydělá si týdně i 7 f., ale ženské udělají nejvíce 6 kop za týden. — Při stavech jsou nejvíce tovaryši a při soukání na cívky děvčata a děti, ty vydělají si týdně 2 — 3 f. r. č. Pracuje se od rána od 6 hod. až do sedmi večer, a kdo chce více vydělati, i déle. —

PRÁCE PŘÍLEŽITOSTNÉ

Josef Franta Šumavský

*Ještě nepřežil jsi jeden,
máš tu druhý smutek.*

Jako hromová rána, když padne z jasného nebe, tak nás zpráva o úmrtí našeho Šumavského překvapila. Vždyť jsme ho tu viděli mezi sebou zdravého, — jak se zdálo; obdivovali jsme mysl jeho svěží, veselou, obdivovali sílu ducha, který zvítěziv nad tolikerými obtížnostmi, dílo započal, které žádá celý věk člověka! Duch jeho nestárnul, a dodával také tělu síly mladistvé; zdálo se nám, jako by Franta měl věčně žít, — a proto nás smrt jeho dvojnásob překvapila. Nenít ho více. — Vypadl z kruhu našeho jako drahý kámen z prstence! Kdo nám ho nahradí! — Tak čistých, poctivých duší, tak obětivých, pořádku na světě! — On žil jen pro vlast! život jeho byla řada utrpení a obětí pro dobro vlasti! Co k prospěchu jejímu, co k oslavě její sloužiti by mohlo, tomu se obětoval a k tomu směřovaly všechny záměry celého života jeho. — Vědomí to posilou mu bylo ve všech utrpeních a dodávalo mu onu spokojenost a útěchu, která pochází z čistého vědomí. — Sám v nuzných okolnostech, pomáhal přece kde jen mohl, zvláště se ujímal mnoho studentů chudých, jichž vždy kolem sebe měl. Když pak sám nemohl, řekl jiným; darmo ho nikdo o pomoc nežádal — vědělť, co je zle. — Študenti ho také měli co svého učitele v dobré památce, neboť jim byl spolu přítelem, jako druhdy jemu nezapomenutelný jeho Němeček! — A kdo by nebyl měl Frantu rád! — Jeho upřímnost prostosrdečná, jeho poctivá povaha a dobrosrdečnost získaly mu všeobecnou vážnost a lásku u všech tříd obyvatelstva, což se účastenstvím při jeho úmrtí a slavným pohřbem nejlépe dokázalo. — Při všech svých těžkostech nebýval mrzut — ani v domácnosti — aniž naříkal, a jestli se zmínil, bylo to několika jen slovy, jak v řeči, tak v listech. Tak píše jednou

příteli svému: „Bídny nejsem, nešťastný nejsem — potřebný jsem!“ Kdyby nebyl nikdy přinucen býval takto si povzdechnouti, snad by léta ještě byl mezi námi žil! — Měla bych nyní o jeho zásluhách co spisovatele a učitele promluvit, o to nechť se však jiní pokusí. Já podávám tuto nástin života jeho, více soukromého, a čtenář nechť vidí, jakého byl srdce a jaké povahy náš Franta již od mládí. —

Josef Franta Šumavský narodil se dne 27. listopadu 1796 v Polence v kraji Klatovském. Otec jeho, Adam Franta, byl tesař, muž na slovo vzatý, v práci neúnavný. Matka jeho Anna byla žena rozšafná, usilovná jako její muž; jak on, tak ona pracovali a starali se jen na děti, aby z nich byli hodní lidé. Matka vynikala i tím, že znala léčivé byliny rozličné a hvězdy. — S málem začali, ale při obapolné usilovnosti za několik let se zmožili na hodnou chalupu a Pánbůh jim požehnával. Děti měli čtyry — dva chlapce a dvě děvčata. Náš Josef byl nejstarší. Když si odbyl šest let školy v Polině, pomáhal otci při hospodářství, pásł krávy, volky, chodil na robotu a podobné práce vykonával. Někdy chodíval ještě s několika na polední hodiny do školy, kde jim pan učitel nebo pan kaplan něco z náboženství pověděli, což Frantu velice těšilo. — Z této doby vypravuje ve svých zápiskách dvě scény, které ukazují, že měl velmi rozumné rodiče. — Franta totiž velmi rád hrál v knoflíky s pastevci, když byl na pastvě; jednou měl novou kamizolu na sobě, zpředu celou pošitou lesklými knoflíky. Když se mu ale při hře knoflíků nedostávalo, odřezoval jeden po druhém, až zůstala kamizola holá. Když takto ošacen domů přišel, chtěl ho otec bít, matka ale nedala řkouc: „Nechť v ní nyní tak chodí, dokud mu potrvá!“ — a Franta musel chodit bez parády. —

Jednou zase mel dva volky pásť. Byl by pásł, kdyby nebylo knoflíků bývalo, o něž velmi rád hrával. — Pastevci mu poradili, aby jen volky uvázał, že nebudou dlouho hráti. Franta si dal říci a volky přivázał, neboť se bál, aby se nepotloukly s ostatním stádem — bylyť odjinud přivedené. Hrál tedy, hrál, až stálo slunce vysoko a poledne se blížilo. — Chlapci ostatní se sebrali, aby hnali syté stádo domů, jemu se ale hladové volky trhaly a po pastvě se točily. — Bylo

mu jich líto, ale co plátno, domů hnát musel. Přizene domů, zavře je do chlíva a kojí se tím, že je odpoledne dvojnásob napase. — Ale volky bučely hladem a otec přiběhl hned do chlíva a hned prý viděl, co to bučení znamená. — „Nechci se tě nyní ptát, kdes ty volky pásł, beztoho za chvíli poženeš zas. Nyní pojď k obědu!“ tak mu řekl otec, vzal ho za ruku a vedl do světnice; tam mu vykázal místo, ale ne za stolem, nýbrž půł sáhu od stolu. Druzí jedli rozpečky, on se musel dívat a po obědě s lačným žaludkem hnal volky opět na pastvu. Večer, když přihnál, otec ho čekal: „Nu vidíš, kterak brzo jsi pásł se naučil, ráno jsi to ještě neuměl,“ a teprv dostal kus chleba.

V ten čas asi přišel do Polině nový kaplan, Kašpar Němeček; s mladším jeho bratrem Janem, kterého kaplan do studií gymnasiálních připravoval, se Franta spřátelil. Byli si věkem rovni, jenže Němeček byl, jak se samo sebou rozumí, ve vědomostech pokročilejší. Ale Franta byl zato odhodlanější, zvědochtivý a vtip také měl; ptal se Němečka na to ono a ten ho rád poučoval. — Také pan kaplan jim v polední hodině povídal o věcech, o nichž jindy neslychali, a na vše je upozorňoval, co by jim k prospěchu bylo. — Než pan kaplan přišel, nevědělo se, že by mimo školní a modlitební knihy ještě jiné knihy bylo, a tu jim začal pan kaplan půjčovat rozličné pěkné čtení. Později vybral si kaplan několik starších žáků, že je bude učit německy. Mladší Němeček hned o tom Frantovi řekl a navrhl mu, aby bratra poprosil, že ho jistě také přijme. „A myslíš, že by mě mezi ně vzal?“ ptal se nesměle Franta. „I toť víš, má tě rád,“ řekl Jan. Kdo byl radši než Franta. Druhý den s dovolením rodičů čekal na pana kaplana před školou a hned nato prosil, aby ho přijmul do německé hodiny. Němeček, jak ze všeho vidno, upřímný přítel lidu, s radostí ho přijal a hned mu určil hodinu, kdy se má vždy dostavit. — Rodiče jsouce tomu povděční, hleděli, aby mohl tu hodinu odejít od práce. — Bylo jich pět, co se učili, čtyři vyvolení od kaplana a on, doprošený, pátý; ti měli k učení kdy, ale on chudšas někdy nemohl přec odběhnout až odpoledne. Tu býval pan kaplan v zahradě, obíraje se některou prací zahradní. Franta mu hned pomohl a pan kaplan ho přitom vyslychal a pak ho v leccm

poučoval. To, říkal Franta, byly jeho nejkrásnější chvíle. Franta byl ze žáků nejstarší a snad méně věděl, ale záhy je všechny předstihl. Konečně přestával jeden za druhým hodinu navštěvovati, báli se zkoušky, Franta ale šťastně vytrval a použil každé chvíle k učení. —

Nemohu zamlčeti jeden výjev, který je velmi charakteristický. Bylo to už na kratších dnech — na zimu —, když se Franta časně zrána k faře přihnál a na dveře tloukl. Otevřeli mu a on k panu kaplanu. Pan kaplan seděl u svíčky a pracoval. „Prosím tě,“ praví mu, když byl otevřel, „co tě sem tak časně vede?“ — „Vašnosti, já jdu na cesty,“ odpověděl Franta, „jdu ještě s jinými tuhle stranou Klatov dělat silnici; lopatu jsem nechal dole.“ — „No, tohle bude krásné učení, také silnici dělat; kam tě to ještě pošlou!“ — usmál se dobrý kněz. „I vašnosti, já mám úlohu hotovou, tady je, prosím rače ji přehlédnout a jinou mi napsat, až půjdu zpátky, já se tu stavím!“ — Takto se učil chudák německy a přitom nádeničil, sedlačil, krávy pásł. V letě si ho začasť ženci pozvali k žatvě, aby jim zapískal na klarinet, neboť jakožto pravý Čech byl také muzikant. Také na pastvě si pískával na klarinet; myslím, že ho k tomu nikdo ani neučil. —

Druhý rok začal již s panem kaplanem německy počítati, něco z náboženství a trochu z latinské mluvnice, a na začátku října druhého roku, za půl druhého roku od té doby, co se německy začal učit, pravil k němu pan kaplan: „Poslouchej, půjdeš se mnou do Klatov a uděláš tam zkoušku z německých škol, abys mohl jíti do latinských. Ty musíš študovat!“ Sám s ním pan kaplan jel do Klatov a Franta při zkoušce dobře obstál. Když přijeli domů, měli rodiče ovšem radost, ale když jim pan kaplan domlouval, aby ho nechali študovat, že má vtipnou hlavu, že by ho bylo škoda, tu tatík nevěděl co dělat. Rádi by byli měli z chlapce hodného a cvičeného člověka, ale báli se výloh. „Vypravit tě do Klatov, platit na tě, to víš sám, že to nejde, vždyť jsi s námi pracoval,“ řekl otec Frantovi. Franta to uznával, ale plakal. — Tu pan kaplan se uvolil, že se mu postará o obědy, že mu knihy dávati bude, — aby se tedy jen o šaty a obydlí starali, a později že si bude moci Franta sám něco vydělat. — Tak se to

rozhodlo a brzy nato stal se Franta studentem. Pan kaplan ho i po druhé do Klatov vyprovodil a všecko mu tam objednal — jako otec. Franta také do smrti vděčně pamatoval na svého učitele a velice časnou smrt mladšího želel. — V listu jednom k příteli vzpomíná Jana Němečka: „Mnoho jich, které jsem ctil a miloval, odešlo do kraje, o kterém si člověk ledacos myslí, kam ale ani sluch ani zrak lidský nepronikl a nepronikne. Jene můj, jak časně jsi se odebral! — Často vzpomínám na cestu, když jsme do Prahy se ubírali, ty po druhé, já ponejprv! Tys přispěl mnoho, že jsem zamiloval vlast v oněch časích, když nezdární či jen smích si z ní tropili! Přechal tebe tvůj učitel, ale já přečkal oba!“ —

Jak se mu v Klatovech vedlo, co zkusil mimo školu i ve škole, toho se bohdá jednou dočteme v zápiskách Starého studenta. — Pobyv v Klatovech, odkudž každé skoro prázdniny co premiant domů přicházel, pět let, odešel do Prahy a přešel na filosofická studia. Odbyv studia filosofická, oddal se bohosloví a vstoupil do kláštera Emauzského (na Slovanech). Co bohoslovec poslouchal nauku o vychovatelství a později navedení k vyučování na hlavní škole, neboť to bylo jeho oblíbené pole. Avšak klášterní život nesrovnával se s jeho povahou a záměry, a protož z něho vystoupil. — Roku 1828 povolán za vychovatele do Selce, v německé krajině. Nezůstal tam však dlouho, ačkoliv se mu dobře vedlo. — Stýskalo se mu po Praze, a tudy nechal všeho a vrátil se. Také Prahu od té doby neopustil, vyjma některé procházky na dva tři dni. — Praha stala se mu pravým domovem, tu byl jedině spokojen; Praha byla mu nade všechna města a nebyl by ji vyměnil za nejkrásnější kraj. — Přes třicet let žil v Praze a nikdy necítil touhu opustiti ji! — Veřejně co učitel byl nejdříve na vzorní opatrovně hrádecké a pomáhal Svobodovi jak při vyučování dítek, tak i při sestavování Školky. — Když to vše zřídití pomohl, vystoupil z opatrovny s pevným úmyslem oddati se jen literatuře ; z ohledu toho chtěje i umění knihtiskařskému porozuměti, vstoupil na čas co korektor do arcibiskupské knihtiskárny. První jeho spis, jenž sám o sobě vyšel, byly Zastaralé formy českého slovesa roku 1829. Napotom vydal

některé podrobnější spisy: Život Jana Augusty, Prokop Opatrný, Malá čítanka, Otčenáš slovanský a j. — Pomáhaje zčásti Jungmannovi při sestavování jeho velikého Slovníku (viz předmluvu k Jung. Slov.), umínil si pevně, že konečně přistoupí k vykonání svého dávného úmyslu, vydati *Slovník německo-český* a později *Slovník slovanský*. Hned tedy r. 1841 pustil se do díla, kteréž také v šesti letech ukončil. — Mezi tím časem soukromě vyučoval, — což bylo u něho oblíbeným zaměstnáním a zůstalo až do smrti. — Veřejně vyučoval českému jazyku v Žofinské akademii od roku 1844—1846 a v tomtéž roku učil mimo to ještě na hlavní škole židovské v Josefově témuž předmětu. Když oba ústavy tak dokonale zřídil, že došel skvělé pochvaly jak od představenstva, tak od vlády, poděkoval se, svěřiv zřízení ústavy jiným rukoum. Byla vždy radost jeho pracovati pro jiné. — Roku 1845 vymohl si dovolení na zřízení soukromého ústavu, chtěje vyučovati těsnopisu, ale pak z toho sešlo. Roku 1848 stal se učitelem českého jazyka na gymnasium staroměstském, z kteréhožto úřadu, ač ho těšil, se roku 1850 poděkoval, aby se zcela mohl obětovat slovníku. — Od počátku 1848 až do konce června 1849 byl redaktorem Posla z Budce — prvního to časopisu učitelského českého. Z počátku roku 1852 dokončil Slovník česko-německý a přikročil hned k uskutečnění nejoblíbenější myšlenky, s níž se od roku 1830 již nosil, k sepsání Slovníku slovanského. Po mnohonásobných zkouškách počal jej konečně roku 1855 nákladem K. Bellmannovým vydávati. — Práce tato ho velice těšila a nikdy s takovou chutí a pilností nepracoval jako na tomto slovníku. Ještě týhoden před smrtí psal bratru svému Mikuláši na venek: „Tak ten milionář, co nemá často ani krejcaru v kapse, Vám píše, že je zdrav, a těší se ze své vlastní práce nejvíce. Práce ta přečká mnoho pokolení lidských a bude prospívati velmi — velmi dlouho. Škoda, že nejsou Němečkové živi, aby se mnou se radovali. Bez nich by k této práci snad ještě dlouho — dlouho bylo nepřišlo. Těš se se mnou, bratře, ač tomu nerozumíš, nebo jestli taková útěcha prázdná, tedy nic na světě není, ano celý svět k ničemu není! — Čiň dobře,

kde můžeš, to je heslo šlechtetného člověka; já si myslím, že nemohu nic lepšího činit, než co činím. Buďte všickni zdraví. Čas! Čas!“ —

Toho se mu za posledních dob ustavičně nedostávalo, a byl velmi pilen, jako by tušení nějaké byl měl, že nebude trvání jeho zde na dlouho. Vysvítá to také z vlastního jeho poznamenání; píše takto: „Když je již člověk šesterem křížkův ozdoben a má ještě tu a onu práci před sebou, o níž soudí, že by za to stála, aby ji vykonal, tu má věru svrchovaný čas, aby se do ní opravdu pustil a dle možnosti v ní trval, nežli nevolány poslíček přijde a mu pošeptá: Přítelinku, nech toho, již půjdeme! — A hle, pro mne jsou tři páry zapraženy, a já mám ještě tolik práce! — Dlouho-li mi asi bude ještě práno, nežli budu muset na cestu se vydati? Nuže jen do toho!“ —

Poslední léta naň mnoho starostí doléhalo, avšak nejtrpčí bylo, že musel s bídou zápasiti. To mysl jeho velice kalilo a těžce to nesl. Jednou, když snad o životě svém rozmýšlel, poznamenal na listek: „Vidíte, milí lidičky, vy, kteří jste jakživi nepásli, nevíte, co je zle. Ničeho jste nezkusili, a zač se máte teď ještě lépe mít než ten bývalý pastevec?“ Rád byl by každému vyhovil, a nešlo to. Se slovníkem měl také mnoho starostí a nesnází, než ho začal vydávati, a slyšel rozličná mínění a úsudky, ovšem i nepříznivé, o tomto podniknutí. — Píšeť o tom příteli na venek a ku konci praví: „Doufám, že se konečně svět přesvědčí, že jsem jednal spravedlivě a že jsem udělal mnoho. Či se tím nemám chlubit? Musím, sám sebe tím těšiti musím, aby mě ten nedověřlivý svět neumořil!“ —

A nebylo mu souzeno ukončiti dílo, ve kterém spočívaly veškeré jeho naděje, které bylo po třicet let jeho nejmilejší myšlénkou! Avšak umřel v pevné důvěře, že dědice zanechal, který jeho směrem dále pracovati bude a dílo dokončí. — „*Slovanský slovník se dokoná!*“ — byla poslední jeho slova, poslední odkaz, který do rukou kladl svému vychovanci, synu sestry své; ve víře té spokojeně a tiše skonal, jako člověk spravedlivý. —

Rodiče jeho byli již zemřeli, otec před pětadvacíti a matka před dvacíti lety; a tehda byl Franta posledně snad ve své rodinné dědině. Bratr jeho tam posud žije. — Nejmladší sestra, Markéta,

kteřá ho velice milovala, po smrti rodičů do Prahy k němu se odebrala a od té doby vždy při něm byla, obstarávajíc jeho malou domácnost. Měl ji velice rád, ona mu ve všem vyhovila a vše obětovala, jen aby bratr měl a spokojeně pracovati mohl. Děkoval jí za to v poslední hodině. V roce 1841 vzal k sobě osmiletého synka od druhé sestry, kterého vychoval a který se stal pravou jeho rukou.

—

Vyučování bylo jeho oblíbeným zaměstnáním; když nevyučoval veřejně, vyučoval soukromě, a to až do smrti. Mladý lid ho měl velmi rád, neboť nebyl mu jen učitelem, ale *přítelem*! — Mnohým a mnohým chudým študujícím zaopatřil podpory, když sám pomoci nemohl.

V letech 1843 — 1845 přednášival Šumavský také ženským pravopis. U slečny Bohuslavy Rajské (provdané Čelakovské), nadšené a ušlechtilé to vlastenky, shromažďovalo se několik paní a děvčat, které Šumavský učil. Také ve vlasteneckém domě pana N. na Malé Straně scházely se v určité dny paní a děvčata, četlo se česky a Šumavský přednášel jim pravopis.

Tehdáž byly jiné doby; vlastenecký svět pražský byla jedna rodina. Všechny ty plesy a společné procházky měly ráz rodinný. Tu nebylo lichého upejpání, každý se ukázal takým, jakým byl. Tolik skvostnosti a nádhery též nebylo viděti v plesech jako nyní, zato ale více upřímnosti a veselosti. Sešli se, aby se veselili, a proto byly zábavy ty srdečné. Při takových plesech a schůzkách Franta nikdy nechyběl a obyčejně je také spolu s jinými řídil. Když se někdy při nedělních vycházkách opozdil, tu bylo ptaní: „Kde je Šumava, kde je Šumava?“, a když přicházel svým povolným krokem, jednu ruku nazad položenou, v druhé nějaký kus papíru, tu se ta mládež okolo něho sehnala, i ženské, žákyně jeho. Každý ho měl rád pro jeho přímost, prostosrdečnost a upřímnost, kterou nikdy a nikde nezapřel. Milovníkem poklon nebyl, aniž se znal zalichotit, ni mužům, ni ženám. Jak některá z paní chybně promluvila, tu on hned „ale propánakrále, jakpak to zase mluvíte, vy ženská!“ — Rád si zažertoval, zazpíval národní píseň a v plesu mezi svými i zatancil

sousedskou a strašáka. Od těch dob minulo mnoho let; časy se změnily a lidé v nich. Franta ale zůstal věren sobě až do smrti. Jen poslední léta, kde mnoho strastí naň doléhalo, ztrácel veselou mysl. — Také zármutku dosti měl nade ztrátou mnoha dobrých svých přátel, zvlášť želel Němečka. — Kašpara Němečka, nápotomního děkana chudenického, prvního učitele svého a přítele nejupřímnějšího a taktéž bratra jeho Jana; — později zase Langra, s nímž žil u velmi vroucném přátelství. Tak odcházel mu jeden za druhým, až i on za nimi odešel! Pokoj mu a slavné zmrtvýchvstání!

Domažlická slavnost na paměť Josefa Jungmanna

Jakmile bolestná zpráva o úmrtí našeho otce Jungmanna sem se donesla, usneslo se několik spanilomyslných vlastenců a bývalých žáků zesnulého poslední úctu svému milovanému učiteli a vzkřísiteli národnosti prokázati. Rozesláno tedy poslední dni listopadu od si. magistrátu vhodné k té slavnosti napsané pozvání a 2. prosince o devíti hodinách ráno držely se v zdejší hlavním chrámu Páně slavné rekvie. Hned od sedmi hodin ráno zpívali páni literáti české písně ze starého kancionálu, sami se k tomu horlivě nabídnuvše ; mnozí nemohouce být přítomni službám božím, chodili již od rána do kostela, by alespoň u vystaveného katafalku srdečnou modlitbu a slzu díky obětovali. K deváté hodině naplnil se kostel lidem městským i selským, neboť byly exekvie v neděli předtím s kazatelnou ohlášeny. Na katafalku, okolo něhož svíce hořely, skvěl se první díl slovníku, ozdobně v zlatě vázaný a vavřínovým věncem okrášlený, potom ležel na něm znak university a znak fakulty filosofické. Nad hlavou katafalku ležely na černé aksamitové podušce tři zlaté řetězy a cis. řád Leopoldův, znaky hodnosti to zvěčnělého. U nohou rakve hořela velká svíce, též vavřínem otočená, a pod ní byl nápis: Josef Jungmann, Dr filosofie, rytíř cis. řádu Leopoldova atd., narodil se v Hudlicích dne 16. června 1773 a zemřel v Praze dne 14. listopadu. —

Okolo oltáře sešikováno stálo jedno oddělení městské gardy, po stranách katafalku stála školní mládež a za nimi seděli páni učitelové, úředníci si. magistrátu, ostatní honorace a měšťané, všickni v černých šatech, pak páni oficíři od městské gardy v uniformách. Než se počaly obřady, držel zdejší pan kaplan P. Švehla s kazatelnou řeč, počínající heslem: Vidouce pak všechno množství, že umřel Aaron, plakali ho za třiceti dní všecken dům izraelský. IV. k. Moj., k. 20, v. 29. Řeč ta byla velmi jadrná, jasná a pohnutlivá a týkala se nejvíce naší vlasti, povinností Čechů k svému národu a k

své řeči a zásluh zemřelého našeho Jungmanna, jehož nám co obraz a vzor nejčistší, nejvřelejší a nejslechetnější lásky k vlasti a k člověčenstvu představil. Ku konci ukázal nám velebný pán cestu, po níž kráčet musíme, chceme-li být hodní věrnými následovníky zemřelého vůdce svého slouti. Nebylo oka, aby nezvlhlo, a srdce, aby se bylo nepohnulo, když řečník skončil.

Služby boží konal s asistencí zdejší důstojný pan vikář J. Fastr, přispívaj e tím laskavě a ochotně ke zvelebení poslední úcty, prokázané nezapomenutelnému otci nynější národnosti naší. U postranních oltářů sloužilo mše svaté vel. duchovenstvo řádu augustiánů. P. Blätterbauer, hudební ředitel, vyvolil vhodné k této slavnosti Mozartovo Requiem a s neúnavnou ochotností staral se o zdařilé provedení mistrovského díla toho, což se mu jak náleží povedlo; po rekviích zpívalo se ještě Libera a skončeny byly smutkové obřady opět s českými zpěvy pánů literáků.

Největší zásluhy o zřízení a objednávání všech příprav a o zvelebení všeho získali si vážený pan měšťanosta E. Fail, pánové Dr Klement, J. Adamovic a zde meškající MDr F. Prášil, který vlastnoručně katafalk stavěl. Budtež jim všem zde veřejné díky vzdány, jakož i důstojnému panu vikáři, ostatnímu vel. duchovenstvu, váženým pánům učitelům, sboru měšťanské gardy i všem pánům hudebníkům a literákům. Opět podali Domažličané důkaz, jak svatá jim je čest vlasti! —

Jedna selská žena vyj douč z kostela, viděvši tam přípravy k smutkové slavnosti, ptala se sedláka, který ji vně potkal: „Pověz mi pak, Hantone, koho ten dav lida oplakává a za koho ta slavnost bude?“ „Slyšel jsem, že humřil v Praze jeden svatý muž!“ odpověděl sedlák a mluvil ve své prostosrdečnosti pravdu. Jungmann je a Zůstane Čechům svatým! —

Písmo svaté dí: Ale ti, kteříž jiné vyučují, skvíti se budou jako blesk oblohy; a kteříž k spravedlnosti přivozují mnohé, jako hvězdy na věčné věky. Daniel, k. 12, v. 3. Jungmann rozžehl blesk pravdy v našich srdcích, a protož se jméno jeho pro všechny věky na obzoru naší národnosti skvíti bude co hvězda nejjasnější.

Vlastenkám!

Vás, vy zdárné dcery národu českého, týkají se slova má. Slyšely jste zajisté z pověstí a z novin o našich bratřích, jižních Slovanech, jaká muka, jaké pronásledování trpí pro vlast a svobodu od divokých a krutých Maďarů, kteří si tak nelidsky a divě počínají, jako by teprv nyní ze step asiatských sem byli vtrhli. Víte také, že vstal tento posud utištěný národ Srbů a Horvatů proti nim, že střásá jařmo stoleté, jež byl cizí vedralec na něj vložil, že staří i mladí, ženy i muži vše, co jim nejdražšího, s radostí na oltář vlasti kladou. Neposílají sestry slovanské své muže, syny, bratry a milence do boje s nářkem a proklínáním, ne, ony s hrdinnou myslí s nimi se loučí, pobádajíce je, by se co vítězové domů navrátili a na věky hrdého nepřítele pokořili. Od nich učme se vlast svou milovat a budme pyšný na to, že tento junácký národ bratrským nazývat právo máme. —

Vzývejme Boha, by popřál zbrani chrabrých junáků vítězství, neboť by zle bylo pro Slovanstvo, kdyby národ ten klesnouti měl; avšak nejen slovy, i skutkem dokažme svou vzájemnou lásku. To víte, že potřebují Horvaté pomoc peněžitou. Nuže pospěšte, sestry milé, a položte bez sobeckého počítání, co která můžete, na oltář vlasti slovanské a pošlete dárky ty s vroucím pozdravem bratrům Horvatům. Tak ukážete, že j sté Slovanky, jakými se býti honosíte.

B.

Prosíme, aby se příspěvky takové oznámily redakcí Národních novin, by je u veřejnost podala.

Redakcí

PRÁCE SPORNÉ

Kávová společnost

Scéna ze společenského života, zvlášť krásné pleti

Pan rada odchází: „Tedy zase visita, proklaté visity — já si nemohu kabát koupit — dluhů plno — ale visita musí být. — Já ti to jednou všecko vyházím!“ — S takovou přitlačí si pan rada klobouk na hlavu a bouchne dveřmi. —

„Ty — ty vyházíš — hubou!“ ušklíbne se po něm paní radová, obrátí se k slečně Kamile, své dceři, která čte právě zajímavý román od Paul de Kočka, — poroučí jí: „Teď nech čtení a pojď mi pomoci, máme je tu hned na krku — und ich will nicht die Schond haben — aby se řeklo jako o burgermeistrové, že se musí na kafe čtyry hodiny čekat.“ —

„Prosím tě, mutr, dej mi s tím pokoj!“ odpoví slečna, ani se nepohnouc. — Radová chce něco odpovědět, vtom ale přichází do dveří služka. „Jejich milosti,“ vyřizuje, „nenesu cukr, ani rum, ani to thé, kupec mi to nechtěl na dluh dát, dokud jejich milosti nezaplatí starý dluh!“ — „Impertinentní chlap. Nemohla jít k jinému, ona hloupá?“ hněvá se milost. — „I jejich milosti, ti druzí by mě vyhodili, ten je z nich ještě nejzdvořilejší,“ usměje se služebná. —

„No, tedy šla k němu, řekla, že se nechám uctivě poroučet, aby měl ještě do prvního strpení, že se s ním spořádám.“ — Služka odejde. — „To je nace, — takový skandál člověku dělají pro pakatel!“ hněvá se radová a jde chystat na stůl. Slečna si nevšímá, co se kolem ní děje, tváře jí hoří roznícením, oko se jí kalí; najednou ale položí hlavu do dlaní, oči zavře, ruka s knihou sklesne do klína.

„Ich bittich — cožpak jsi u té knihy usnula? — Jdi se ustrojit alespoň, abychom byly v ordnunku a ty drchny aby neměly o čem klepat. — Zrichtuj si trochu kokšle — víš, že přivede dnes Herr von

Oslova toho, co s tebou na bále tolik tancoval — jakpak — no wie heiBt ér denn, je to prý gutsbesitzra syn z lantu.“ —

Slečna se trochu ze svého polosnění probudí, protahuje se chvilku, zívá — pak knížku schová do stolku, zvolna vstane a povídá: „Mutr, já jsem müd — wie zerschlagen!“ — Nato jde ke stolu, prohlíží všechny talíře, vezme s jednoho koblihu a začne jíst. — „Prosím tě, neber mi to,“ ulekne se radová, „ich hobs gezählt — pro každou jedna, tři by zbyly — aby se nezdálo, jako bych je měla scélovany. Kdopak by se jich dokrmil, apotekrová by sama vlka snédla — a stará Klepanda, das weiß — ta na to konto ani neobědvá!“ —

„Auchdie! — Pročtu, mutr, zveš? Jeto cugmein osoba.“ — „No, das wär schön — abych ji nepozvala — ta by krásně klačovala.“ — „A co budem smáčet ke kafe, mutr, hast keine Kipfel?“ — Služebná zaslechne poslední slovo a povídá pro sebe: „Budete smáčet děvečky.“ — Dále pak vyřizuje, že viděla milostpaní půlmistrovou z domu vycházet. — To trhne matkou i dcerou, obě pospíší, by sebe i vše ostatní zrichtovaly. —

Po chvíli.

Slečna sedí s načesanými kokšlemi, drží v ruce vyšívání. Paní radová má kopfputz — a ještě sem a tam něco opravuje. Tu najednou ozve se přede dveřmi šust, šum, šepot, služebné vyběhnou z kuchyně, je slyšet asi desetkrát po sobě opakování „Poníženě ruku líbám“. — Paní radová si povídá: „No — endlich — už jsou tu — slyším kuňkavý hlas frajle Lidy.“ — Klepání na dvěře, paní radová volá „herein“ — přiskočí ke dveřím, slečna s rozestřenou náručí běží proti frajle Lidy, paní radová objímá a líbá jednu paní za druhou, jako by srdečností se rozplynout chtěla. —

Paní radová: „Erlauben, Frau von Bürgermeister, — to je ten nový profét, co dostali z Prahy? — Wunderschön — krásně jim pasuje — inu, to je hned vidět, co je gusto, — tady ti křejčí!“ —

Paní bürgermeistrová: „Ah, kdopak by zde si dal šít! — Ale zdá se mi, že je zu einfach, — koštoval mě sto zlatých stříbra — a kdo to

na něm vidí? — Za čtrnáct dní bude mít každá řemeslnická holka takový profét.“ —

Paní doktorová: „To je to nejhorší, že nemůže člověk nic pro sebe mít, — hned to každá má. Pomýšlejí — moje mlikařka, — ona se mne onehdy ptá, v kterém krámu v Praze kupuju klobouky a parasolky, chce na léto dceři koupit; že prý když na to vynaloží, aby to bylo důkladné. — Pomýšlejí — já myslela, že mne šlak trefí!“ —

Slečna Kamila: „Nein, das ist unerhört!“ —

Paní Klepanda: „Taková motyka, ta potřebuje klobouk!“

Slečna Kamila šeptá slečně Lidy: „Sama byla také motyka — děvka!“ — Slečna Lidy se ušklíbne. Paní radová pobízí paničky k sezení. Paničky se upejpají, žádná nechce sednout na první místo a žádná nesedá na poslední — konečně se přece rozesednou a začnou plést. Slečny sedí opodál u stolku blíže okna, vyšíváním se zaměstnávajíce a chvilkami tiše spolu šeptajíce. —

Paní radová k paní bürgermeistrové: „Frajle Kády a frajle Finy jely tedy do Nebylova k obrštovic?“ —

„Jo; Fräule Lipy sama pro ně přijela,“ povídá purkmistrová. — „To jsou unzertrennlich ty holky. — Mají tam dnes Tanzunterhaltung!“ —

Slečna Kamila šeptá slečně Lidy: „Poslouchej, unzertrennlich ty holky! — Včera mi povídala Káda, že ty šaty, co měla Lysá na bále, nebyly nové, že byly barveny naj plavém — že ji to koštovalo groš stříbra — pomysli, to je špína.“ —

„Ach nicht möglich — pfui teufl — groš stříbra, — obarvené šaty do takového bálu! — A k čemu byla Káda ustrojena, a Fina, — měly toho na sobě — jako palméslové. — Kokety, kdyby nebyli u obrštů oficíři, však by se k nim nešmajchlovaly.“ —

„Wundert mich, — že tam není doktorka,“ tichounko šeptá Kamila, aby to řečená paní, u stolu sedící, neslyšela, „vždyť ona má — ein intimes Verhältniss — s obrlajtnantem Séblklirem — celý svět si o tom povídá!“ —

„Však, kdyby ho netraktýrovala, nechtěl by ji, starou kobzu.“ — Slečny se ušklíbují. —

Paní Klepanda: „Ale s tou mlíkařkou — to mi nejde ani do hlavy — já to znám tu rotu — jak to pár grošů má, chce to vylízt výš než člověk, který má přece bildunk. — Ale oni jí přece, paní z doktorů, neřekli o tom krámu; — já bych ji vyvedla navrch makovice.“ —

Paní doktorová: „Gott bewohr — já jí nepověděla — ale moje panská jí to po straně řekla. — Je to smutná věc, že nedostane člověk poctivou, upřímnou služku. Každá nás po straně šidí.“ —

Paní apatykárová: „I to mají takový ungebildet folk všecko dohromady — žádná za nic nestojí. Já devětkrát ten rok vekslovala — a jeden větší čert než druhý, — kradly, pomlouvaly, mlsaly a neplechy tropily.“ —

Paničky se usmějí a Lidy šeptá Kamile: „Ať řekne pravdu — že je sama čert skoupá a žárlivá. Nám taky děvečku přemluvila, a pak ji vyhnala — a tu měla mutr zrovna ráda.“ —

Paní radová: „Takové štěstí — jako Skalická, nemá žádná z nás — u té se každá drží — ich kann nicht begreifen, že se každý k ní táhne. — Přece unsereiner také ví co dělat.“

Paní komisarka: „Jo, to holt každá neumí; vždyí jsou mužští také do ní všickni zblázněni.“ —

Paní kancelistová polohlasitě: „Ona je dobrá, s každým vlídně mluví — a je prý vzdělaná.“

Paní bürgermeistrová urputně: „I jdou — mlčej, vždyť ji neznají, to se jen tak mluví; hrdá je, sotva že se mnou onehdy mluvila. Gebildet — pěkně gebildet, já přece vím, co je bildunk, mám Weltkenntnis — ale jak se ona chová, to jsem neviděla, to není pěkný aufführunk. — Já bych se byla lieber kdovíkde viděla než u ní neulich, jak jsme byly zvány na čaj.“

Paní Klepanda: „Ten čaj, co si to vzpomínají za módy — je to brynda — to je mně milejší šálek kafe.“ —

Paní apatykářová: „Já držím s nima, Frau von Klepanda, — člověk se toho nic nenají.“ — (Paničky se smějou.) — Paní komisarova: „Ale to je první, co slyším, Frau von Burgermeister, že byli u Skalické. Byla jsem čtyry dni na venku, pozvaná na masopust u přátel mého muže — to vědí, sprostí lidé — člověk jim to nemůže

odepřít — měla jsem dost dlouhou chvíli. — Jsem neugierig — prosím jich, jak se unterhaltovali u Skalických, copak tam viděli, kdo tam byl?“

„Nejvíc mužští, to vědí, také páni z Prahy — aufführovala mi je co literáci.“ — „Literáci!“ ozve se paní Klepandová, „hm to je toho — to jsou takoví, co zpívají na kruchtě?“ — Slečna Kamila se ušklíbne a povídá: „Ne, Frau von Klepanda, — literát je, co píše knihy.“ —

„Hm, tak jsou to písaři — také nic nóbl,“ odpoví zase paní Klepandová.

„Nóbl — ani řeč,“ pohodí paní purkmistrová opovržlivě hlavou. — „Kdybych to byla věděla zum voraus, zajisté by tam Kady ani Finy byly nesměly jít. Ti mužští, ono se to tam chová jako doma — o nějakém solid betragen ani řeč. Já myslila, páni z Prahy, no to se budou děvčata dobře bavit (tady prosím jich pro ně mnoho unterhaltunku není) — ale litovala jsem toho.“ — „Copak tam dělali, prosím jich,“ vyzvídá komisarova, „že prý je tam hrozně frei tón — skandální — já nechci pánbůh chraň pomlouvat — ale tak se povídá.“ —

„Je to pravda, je im höchsten Grád unschicklich; když jsem tam vešla, poklonil se každý jako panák dřevěný, ruku políbit ani jim nenapadlo — a hned všecko, vy slečno’ — my byly v největším verlegenheitu — kdopak se zná do jejich vymyšlené řeči — a pak tu impertinencí — říct, že bychom ji měly umět. Ich bitt Sie! — A to ještě všecko nic. Konečně začal jeden z těch pánů hrát na piano; — vzpomnělo si to tancovat. Tancovali. Já seděla v sitzzimru — pak jsme šli také do salonu — pomýšlejí, koho vidím za mojí dcerou tancovat. — Ne to by neuhádli — panskou od Skalických s jedním z těch literáků!“ —

„Ah das ist infam — to je skandál — že se nestydí!“ tak a jinak zaznělo v shromáždění. —

„Ich sag’s ihnen,“ pokračovala purkmistrová, „že jsem nevěděla hanbou kde jsem — moje dcera se služkou v jednom kole. Já ji také hned vytrhla z kola, ustrojily jsme se a šly štandepéde domů. — Jiná

paní by se entschuldigovala — že se stal irrunk - ale ona mi ještě řekla do ksichtu - moji visitu že snadno entberuje.“ —

„To je vidět, že nemá ta osoba dobrý rozum,“ ozvala se paní Klepanda. —

„To řekl pan z Oslova také,“ pravila paní radová, „že není při dobrém rozumu. — Má být überspannt; schon ihre Sproche. — Vždyť jí není rozumět, když mluví česky. — Přece člověk taky umí dobře česky — ale to je cu moc.“ „Taky kouří,“ uštěpačně prohodila Lidy.

„Kouří!“ spráskla ruce paní Klepandová, „kouří, kdo to jaktěživ slyšel — aby ženská kouřila!“ —

„Ah slečna Kamila také kouřila,“ usmála se doktorka. „Pan obrlajtnant Séblklir to povídal jedenkrát u nás, že jí to einzik krásně slušelo.“

„Kdoví koho viděl pan obrlajtnant — vždyť on se na slečinky ani nedívá,“ odsekla Kamila. —

Vtom zaklepáno na dveře a na dovolení vešli do pokoje dva pánové, jeden měl veliký nos, druhý byl velice červený. — První byl pan Dlouhý, druhý pan z Oslova.

Pan z Oslova, který byl již v společnosti znám, hned začal s dámami se bavit; paní purkmistrovy ptal se na slečny s přiměřeným komplimentem, paní doktorky, jak se bavila na bále, paní komisarku litoval, že měla venku dlouhou chvíli, ujišťoval, že ji společnost na bále pohřešovala, paní Klepandové mluvil o její Amine, čtvernohém to mazlíčku, paní kancelistová se ho ptala, co by měla dětem udělat, že se nastydly, paní lékárnice si stěžovala, že byly na bále špatné koblihy. — A pro každou musel mít pan z Oslova odpověď, radu a poklonu; byl začátečník, dostal se teprv do města co praktický lékař, a tudy mu bylo protekcí třeba. — Paní purkmistrová i paní radová byly mu velice nakloněny, dílem že měly dcery, dílem že byl velice uhlazený, zdvořilý člověk a nikdy jinak nepřišel do visity než co živý obrázek národního žurnálu. — Druhý doktor nenadělal s nimi mnoho ceremonií, byl již ženat, a přišel k pacientkám třebas v

juchtových botách, nad čímž se paní purkmistrová vždy velice mokýrovala.

Když se pobavil s paničkami, obrátil se k slečnám, jež zatím s panem Dlouhým o bále mluvily. Pan z Oslova — paničky ho raději jmenovaly „Herr von“, krásněji jim to jméno do uší znělo než jednoduché „doktor“ — se hned vpletl do řeči a pomohl slečnám kritisovat. Rád by byl řekl ještě jednou slečně Kamile, že byla královnou plesu, kdyby nebyla přítomna paní purkmistrová a slečna Lidy, které to byl již také řekl. — Přece to věděl ale tak chytře nastrojit, že vytáhl z kapsy švadlou kytičku, a Kamile ji ukazuje, pošeptal, to že je ta od ní, a věčně že ji bude na srdci nosit. — Po té intrádě strčil ji zase šikovně do kapsy, aby to paní purkmistrová ani paní komisarka nepozorovaly, — a slečna Kamila všecka blažena sladce se na něho usmála a trochu si vzdychla. — Slečna Lidy zatím snažila se zase být co možná milostnou k panu Dlouhému a mluvit co nejlépe česky, neboť ji pan Dlouhý ujišťoval, že přijde ještě jednou česká řeč do módy, mluvil jí o měkkosti české řeči, uváděje co důkaz, že nyní rodiče nejdříve nechávají učit děti česky, aby si pro druhé řeči jazyk oblomily. — Paní radové se to nelíbilo, že ten gutsbesitzrů syn více s Lidy mluví než s Kamilou, byla by to přece jen lepší partie než doktor, který nic nemá; — přetrhla tedy řeč otázkou, kdy budou dávat pánové ty tanzunter-haltunky a jak to bude? — „Herr von Oslova je Ausschuß, ne?“ zeptala se paní purkmistrová. —

„Ano, milostpaní, já i pan Dlouhý, můj přítel.“ „No tedy nám povědí, jak to bude a kdo všechno tam bude?“ vyzvídala paní Klepandová. —

„Jak ráčíte vědět, staví se už sto let na zdejší radnici věž, a posud nesešly se prostředky k tomu, aby se mohla dostavět; i usneslo se několik mladíků zdejších a okolních, z pouhé vlastenecké lásky, s povolením slavného magistrátu, k tomuto účelu dát tři besedy. Bude to na střelnici — vojenská banda bude hrát — vchodného bude dvacet krejcarů stříbra.“

„To bude ale přitom jídlo zadarmo?“ ozve se paní apatykářka. —

„Ne, prosím milostpaní, co kdo sní, musí si zaplatit, ale muzikantům se nemusí platit, a dámy pozvem zadarmo. — Zítra začnem zvat, každý v jednom díle města — katalog dam mám již zde!“ dokončil pan Dlouhý. —

„Kdopak tam bude všechno; — bude přece společnost nóbl?“ vyzvídala paní purkmistrová. —

„Já sám, milostpaní, nejsem tak znám zde v společnosti, ale rokovalo se o tom v celém shromáždění, a tudy doufám, že bude květ společnosti vybrán,“ zdvořile se uklonil pan Dlouhý. —

„Pozvou také paní Skalickou?“ ptala se dále paní purkmistrová.

— „O zajisté, ona je paní o naši vlast zasloužilá, kupuje všechny české knihy, mnoho jich i čte, mluví česky, a když některý vlastenec přijde sem, každého pozve na čaj.“ Paničky zůstanou sedět, ani žádná nemrká, paní purkmistrová je ale červenější a červenější, krčí nos, ohrnuje pysk, konečně vyrazí zlostně: „Kde Skalická je, tam já nepůjdu, — ani své dcery nedovolím!“ — „Já také ne — já též ne — ani já!“ ozývalo se v společnosti. — Pan Dlouhý seděl jako ohrable, nos se mu zdelšíl o kolik coulů — nevěděl ani čím je, a prosil konečně o vysvětlení a ponaučení. — Ale to bylo ještě horší, každá chtěla povídat, každá věděla něco na paní Skalickou — každé ublížila, každou urazila nanejvýš. — Jedna jí vytýkala, že není hospodyně, druhá, že vede svobodný život, — třetí, že je koketa, čtvrtá, že kouří, pátá, že si z nikoho nic nedělá, šestá, že má „ein intimes Verhaltnis“, — sedmá to a osmá ono — jediná kancelistová mlčela. — Konečně přišel pan z Oslova k slovu. — „Milostpaní, neračte se horšit, tomu se udělá konec; pro jednu osobu nesmí trpět společnost, a dokonce když dává pohoršení celému městu. Nesmíme dopustit, aby se něžný a cudný cit našich dam urážel. Já myslím, že mi, příteli Dlouhý, přisvědčíš?“ —

„Ano, já to zítra v shromáždění přednesu, aby se paní Skalická nezvala.“

„Tak, ať cítí, jaký trest následuje, když se chce vymknout z koleje našeho života,“ doloží pan z Oslova. — Společnost mu přisvědčí,

usmívají se zase všechněch tváře, slečna Lidy tiskne panu Dlouhému ruku a slibuje mu, že bude na „Rezedě“ deklamovat jednu „bázeň“. — Vtom vkročí do dveří pan rada, společnost ho vítá, on se na vše strany klaní, paní purkmistrové líbá ruku — své manželce dá hubičku. Zatím je káva uvařena, slečna Kamila začne nalívat, a ke kávě smáčejí paničky rohlíčky a „děvečky“. —

Výklad historie

Scéna při mandlování v hokynářském krámku v Praze

Paní Františka, Nanyinka, Marjánka a ještě asi dvě paničky stojí v krámku každá u svého koše se založenýma rukama, čekají, až bude paní Tonička s mandlováním hotova. Hokynář, pan Josef, stojí uprostřed krámku, v kožichu až na zem dlouhém, a poslouchá paničky, jak si povídají o hrozné události, která prý se v jednom domě stala. Tam prý straší, každou noc chodí bílé strašidlo se světlem po domě, a jednou zabloudilo o půlnoci do kvartýru k jedné staré milostpaničce a ta se tak ulekla, že ji z toho hned trefil šlak. —

„Ať jsem nehodná svého jména, když to není pravda,“ dokládala paní Marjánka. „Ubohá milostpanička, vždyť mi to ještě před smrtí všechno pověděla, tuhle na těch mých rukou skonala; Pánbůh jí dej věčnou slávu — měla jsem u ní každodenně jistý vejďeleček a hrníček kafe. Vysoké bylo to strašidlo, jako tuhle pan Josef, — mělo bílou plachtu přes sebe a žádný kšicht — v ruce neslo svíčku! Taky prý cosi mluvilo, ale chudák milostpanička — nevěděla co, nevěděla ani kde je — žádný div — propánakrále — dvěře zavřeny — a tu najednou přijde to o půlnoci! Náš špiclík, ten to dobře cul, nechtěl se zpod postele ani hnout, dělal nám šandáry celou noc. — Můj nebožtík dědek, dej mu Pánbůh lehké odpočinutí, — vždycky říkával, že tu v těch našich končinách mnoho mordů se stalo — že skoro v každém domě několik těch mrtvých těl odpočívá — co ten Žižka zabil — a ti nemají v hrobě pokoje.“

„Nic to, paní Marjánko, — nemají mi za zlé, jejich pan dědeček byl hodný člověk, ale to nemohl dobře vědět; tak to není!“ přetrhl pan Josef paní Marjánce řeč. „Když člověk čte, doví se nejlépe pravdy,“ — při těch slovech sáhl na poličku mezi kořalkové láhve, mezi hrnce se sýrem — pro starou knihu s umaštěnýma deškama — a odfoukna z ní prach, zdvihl ji vzhůru, řka vážným hlasem: „Tu to stojí, černé na bílém — toho já se držím, tu knihu bych nedal ani za nevím co. Tu to stojí o tom Žižkovi; chtějí co vědět, paní Marjánko,

to byl jenerál, chlapík, aby ho pohledal na udatnost. Já sloužil císaři pánu čtrnácte let — byl jsem musejí vědět u granatýrů — já vím, co to je vojenský stav. Jsme lidé chybuující — měl on Žižka také svoje hříchy, ale co nám je potom? — My sprostí lidé ani si neumíme pomyslit, jakých starostí takový jenerál má; — on nemůže mít oči všude, k tomu má svoje adjutanty, k tomu jsou oficíři, aby se ohlíželi. Proto se mu také nemůže všechno na hřbet vložit.“ -

„Toť je richtík — lidé mají zlé huby, člověk se jim nikdy nezachová.“ „Tak prosíme jich, pane Josef, povědí nám něco o tom Žižkovi; člověk k tomu nepřijde, aby se do knihy podíval, a mezi lidmi se pravdy nedozví!“ prosily paničky.

„Inu, pročpak ne — to já od srdce rád každému povím. Já ani nečtu jinou kroniku než tu a umím ji nazpaměť. Tak poslouchají, prozatím jim povím jen něco v krátkosti o tom panu Žižkovi, jaký to byl ferina a jak se dostal vlastně k vojanskému stavu. Vidějí,“ — začal nyní pan Josef, položiv knihu na poličku a zapaluje si krátkou dýmku. „Co je teď Platejz, tam byl někdy purk — a tam zůstával pan strejček toho Žižky, hodný pán, Staročech. Žižka pocházel z jedné vesnice z venkova; tatík jeho ale umřel, a tu si ho vzal ten jeho strejček sem do Prahy a posílal ho do školy k piaristům, aby z něho přec něco bylo. — Co to ale bylo všechno plátno; milý ten hoch se hrozně nerad učil a nejmilejší bylo mu, když se mohl na ulici s kluky prát. — Měl s ním ten pan strejček elent! Ale měl ho ukrutně rád a všechno mu prominul; tak rostl milý Žižka a byl z něho pořádný vejrosteck, silný a veliký. Jednou jel pan strejček někam na venkov; než odejel, zavolal milého hochu k sobě. Ted' jedu ven, Hanzi, a to ti povídám, ať mi netropíš žádné nešváry tady, ať neslyším žaloby,“ povídal mu. A ještě to ti příkazuju, ať mi nechodíš do ristkomory' — (vědí, to byla komora, co měli zbraň složenou). Hanzi všechno přislíbil panu strejčkovi; ale sotvaže paty z domu vytáhl, — octnul se v ristkomoře, jako by ho tam vystřelil. — Tam viděl milý Hanzi ristunky jaksepatří, na celé tělo, šavle, flinty, kvéry a pagnety, všechno se lesklo a v takovém ordnunku, že bylo radost se podívat. — Toť se rozumí, že se milý Hanzi jen zhola na to nedíval; kousek

po kousku vzal do ruky a konečně si vzal celý ristunk. — Slušelo mu to kapitálně. — I chodil Hanzínek každý den do ristkomory, execíroval se a strojil do ristunku. — Netrvala mu ale dlouho ta radost; pan strejc přijel a bylo po všem. — Pan strejc ale byl člověk protřelého rozumu; on poznal hned, že Hanzi neposlechl. „Ty Hanzi,“ povídá mu jednou, „mně se všechno zdá, žeš byl v ristkomoře?“ — Hanzi držel na počestnost, nelhal, řekl hned, že byl, že mu to nedalo pokoje, a od té doby že nemá stání při učení, jako by mu učaroval, že jen myslí na vojenský stav. — „To jsem já věděl, že to bude takové, proto jsem ti to zapovídal, já nechtěl z tebe mít vojáka. — Ale když to už tak Pánbůh usoudil, tedy ať se stane. Vyber si z mojí ristkomory, co ti nejlépe svědčí, z maštale koně a dej se asentýrovat k lejtarům!“ — Hanzi si poskočil, políbil panu strejčkovi ruku — šel hned do ristkomory a vybral si uniformu, samé zlato a stříbro. — Když se ustrojil, byl hoch něco fajn! — Strejček mu dal na cestu hodně peněz a on se odebral k císaři pánu. Dřív ale stavil se doma u své sestry Káti; oni měli po rodičích barák a hospodářství k tomu a Káti to všechno zatím spravovala. Jak domů přijel, hned jí řekl: „Víš-li ty co, Káti, já ti ten barák dávám a všechno co patří k němu. Já budu vojákem a ženit se nebudu nikdy. Nech si to tedy a vdej se.“ — Káti byla ráda, toť se rozumí, a milej Hanzi jel přímou cestou do lógru k císaři; tenkrát zrovna byla vojna s Tatarama, a to jim přišel jako na zavalanou!“ — „Ale jakpak to bylo, vždyť ten Žížka byl slepý?“ ptaly se paničky. „Nesedají si na rozum; jakpak by ho byli vzali na vojnu slepého; to potom teprv oslepl.“ — „A kterak se to stalo, že v Praze tolik lidí pobít dal...“ „A prosím jich, pane Josef, ale není už ten pan Žížka živ?“ Pan Josef měl už chytrou odpověď na jazyku; vtom ale ozvaly se u vchodu do krámků hlasy: „Nalejou mi štamprli kmínky“ — „daj mi za groš dříví!“ a ještě více jiných. Pan Josef musel odbývat kunty a paničky si vzpomněly, že mají plné koše prádla k mandlování a začaly se hrnout do práce; pan Josef musel odložit historické přednášky napodruhé. —

Šalamoun Heršl

Stará legenda, nyní trnová na světlo vydaná

V jednom městečku na Moravě to před dávnými, dávnými časy vypadalo docela jinak nežli teď. Kdyby ti staří nebožtíkově velko- a maloměšťané vstali z hrobů svých, ani by své rodinné městečko už nepoznali, tak se všechno proměnilo: je tam židovna, té dříve nebylo; okolo kostela bývaly lípy, už jich tam není; je tam krásná vinopalna jako palác a škola na spadnutí, to dříve nebylo; doma, v kostele a ve škole se mluvilo, zpívalo a učilo hezky po moravsku, teď tam nemluví po moravsku, nežli když baba z dědiny prodává vejce aneb chlap zelí na trhu; tenkrát tam žili sousedé, matky, mládenci a panny, teď jsou tam milostpáni, milostpaničky, šviháci a frajlinky; jindy bylo v městě bohatství, že se tolary a dvacetníky mohly měřiti na věrtele, teď je tam holá žebrota, takže mnohý z těch milostpánů měšťanů ani jeden šindel na střeše nemůže nazývati svým. — Jen jedno jest tam, co bývalo, a jak mi jednou pan syndikus řekl, i na věky věkův bude: hádka mezi velko- a maloměšťany o městské pastviště. — Pozor! Pověděli jsme, že před dávnými časy bylo ve městečku veliké bohatství; opravdu bylo: velkoměšťan míval zlaté, maloměšťan stříbrné knoflíky na kabátě, a každý tolik těch stříbrňáků v punčochách aneb kočičích miskách, že jim až plesnivěly. Za těch krásných časů jeden jediný žid, Šalamoun Heršl, byl v městečku jediným člověkem chudobným, tak chudobným jako za našich časů to ubohé stvoření, které českým spisovatelstvím se chce vyživit, — z toho už můžete posouditi, co to bylo za mrzáka. — Šalamoun Heršl prodával kanafasy, fajfky, křemínky, hubku, sirky, ocílky, piksly a mejdlo; s tím chodil po světě; jeho drahá druhá polovice, Salt, prodávala pentličky a šňůrky obyčejně v pátek na trhu v městečku. Oba měli jednu spekulaci ve dne v noci, totiž jak by mohli z jednoho groše udělati deset, aby se mohli dostat k takovému bohatství, jaké mají ti křesťané, ti goimové. Nic naplat, nešlo to, co za tejden vydělali, to v šábés prasklo. „Co to je?“ ptal se

Šalamoun. „Co je to?“ ptala se Sáli — a nevěděli už, jakým způsobem z bídy vyváznout.

Bylo na jaře a Zelený čtvrtek. Šalamoun Heršl s uzlem na zádech ubíral se okolo kostela do sousední dědiny. Velebný pán právě dosti hlučně kázal, takže to Šalamoun slyšeti mohl, — a co slyšel? „A to si pamatujte, co dáte chudobnému, to vám Bůh tisíckrát nahradí.“ — Šalamoun věděl dost, jako blesk si poskočil, zatleskal rukama a zvolal: „Blahořečím Jeho vah! Už to mám, už to mám!“ — Nešel do dědiny, obrátil se a přímo domů. „Už to mám, Sáli, už to mám!“ křičel na prahu. „Copak?“ ptala se Sáli. „Co — proč ti goimové jsou bohatí a já musel až posud zůstatí bídákem.“

A teď vypravoval Sáli, co slyšel kázat. Sáli také zatleskala rukama a zvolala: „Už to máme! Už to máme!“ Bylo radosti v Izraelů! Jak začít? — Inu, umluvili se, že z celého krámu nadělají hromádek, že si k tomu ještě vypůjčí peníze a že všechno, všechno rozdají mezi chudé. Stalo se tak. První vandrovník dostal kousek kanafasu, druhý všecky ocílky, třetí hubku, čtvrtý šňůrky, pátý pentličky, dratarům dali fajfky, handrlákům křemínky a chudobným z blízké vesnice (neb v městečku žádných nebylo) ty vypůjčené peníze, a ti z toho měli největší radost, větší nežli ti vandrovníci, drataři a handrláci dohromady. Za čtrnáct dní měli vyklíženo jako po ohni. „A když to Bůh tisíckrát nahradí?“ ptala se Sáli, oblékajíc vypůjčenou sukni, neb všechno, šaty, peřiny, hrnce, rendlíky atd., rozdali a nic si nepodrželi. „Safraporte, to nevím, neposlouchal jsem dále, ale počkej, půjdu se zeptat.“ Tak řekl Šalamoun a šel. — Za půl hodiny zase přišel, ale měl nos o půl lokte a obličej o celý loket delší nežli obyčejně. „Vaj, vaj,“ naříkal si, „a náhradu nedostáném až kdysi v nebi — vaj, vaj!“ Sáli sice také několikrát vzkřikla „vaj, vaj“, potom popadla loket a začala Šalamouna měřit, že musel utéci oknem, nechtěl-li pozbyti života, neb věru, šlo to o život, tak byla Sáli Heršlová rozkacena.

Šťastně vyskočil a utíkal co mohl, ale kam? — Do lesa — odvázal si černý hedbávný šátek, a že se oběsí. Už už strkal hlavu do smyčky — vtom slyšel za sebou: „Fuj, žide, co děláš, že čertu duši oddáváš?“

a ohlédnuv se viděl velikého pána v dlouhém, černém zapnutém kabátě až po paty, na hlavě měl klobouk se širokou střešou, v jedné ruce velkou knihu jako misál, v druhé nůž takový, jakým se obvykle košeruje. Žid dostal strach, poklonil se a začal povídat a naříkat, jak se ošidil. Odpověděl ten veliký: „Nepotřebuješ si ještě zoufat. Já jsem doktor, a to velmi šikovný doktor; budeš-li mi věrně sloužit, budu se starat, abych ti ze svého výdělků tisíckrátě nahradil, co rozdál mezi chudé. Ale musíš mi věrně sloužit, sice bude s tebou i s tvým pokolením běda. Nemáš u mne nic na práci nežli tuto knihu a ten nůž nosit a potom svědomitě zacházet s platem, který dostanu za hojení nemocných a tobě na starost odevzdám. Konečně musíš vždy za mnou chodit a nesmíš promluvit, leda budeš-li tázán.“

Žid přísahal, že bude věrně sloužit, vzal knihu a nůž a šli, doktor napřed, žid na tři kroky za ním.

Šli celý den a večer přišli do krásného města. V hospodě se ptal doktor hospodského, co tu nového. „Ach,“ odpověděl hospodský, kulatý jako bečička, „máme veliký smutek, králův princ je těžce nemocen, už bylo konsilium a není prý mu pomoci, třebaže král přislíbil každému plnou světnici zlata, kdo by prince uzdravil.“

Řekl doktor na to vážně: „Jdi ku králi a řekni, že prince zejtra uzdravím!“ — „To trefa,“ vzkřiknul Šalamoun. „Mlč, žide!“ okřiknul ho doktor a sedl si s ním za stůl.

Seděli hodinu, dvě — a doktor se neměl k tomu, dát večeri. Heršl si hladem a zlostí nehty kousal; nic naplat — doktor konečně lehnul si na lavici bez večere usnul, po chvílce učinil tak i Šalamoun a zdálo se mu celou noc, že se válí v té světnici plné zlata.

Ráno přišlo jen se lilo. O osmi hodinách přijel před hospodu královský kočár pro doktora; byl stříbrem vykládaný a červeným damaškem potažený. Šalamoun Heršl hop první do něho s nožem a s knihou. Za chvílku přišel doktor. „Žide, dolů, půjdem pěšky!“ kázal a žid slézaje škaredě se tvářil a bručel, ale potichu, aby ho doktor neslyšel: „Je to rozum, takový děšť, tak krásný kočár, a přec v blátě se brodit. To je čistý doktor, fi, hanba, fifi!“ —

Přišli do paláce. Král uplakaný je přivítal na schodech. Šalamoun mu honem chtěl podat ruku, doktor ho ale odstrčil a pokloniv se uctivě před králem prosil, aby ho zavedli k nemocnému a pak ho se židem u něho nechali samotného.

Mezitím co jim služebníci čistili boty, dostal Šalamoun Heršl dobré myšlenky: Dám si na toho doktora dobrý pozor, jak kurýruje, může být, že něco pochytnu. Hubu mám dobrou, starý jsem dost, proč by také ze mne nemohl býti doktor? Uvidíme! —

V krásném pokoji, v hedbávných peřinách ležel princ a fantazíroval. Doktor k němu přistoupil a omakal mu puls, potom pokynul a všichni až na žida vyšli. Šalamoun si teď všechno dobře pamatoval, co doktor dále dělal: odhodil peřinu na stranu, otevřel tu velikou knihu a odříkával modlitbu, co stála na stránce 69, pak vzal nůž, uřízl princovi hlavu a nato zase říkal modlitbu, co byla na stránce 20, konečně položil obě ruce na uříznutou hlavu a řekl: „Salvum fac filium tuum, domine!“, načež hlava v okamžení k ostatnímu tělu přirostla, a princ vzkřiknuv „hurá!“, rovnýma nohama z lůžka vyskočil a začal po pokoji tancovati. Ted' se dvěře otevřely, král přišel a vida syna zdravého skákati byl by radostí skoro do mdlob padl, kdyby mu honem nebyli dali olejíček pod nos. Objímali a líbali se oba, král prince a princ krále, a trvalo to hezky dlouho, nežli král si vzpomněl na doktora, načež hned se poklonil, nemalá to čest, neboť král ten se před žádným neklaněl, a zvolal: „Jak ti mám vděčnost svou ukázati?“

„Dejte jen, co jste slíbil,“ padl mu Šalamoun Heršl do řeči, „světnici plnou zlata.“ —

„Drž hubu, žide!“ zvolal doktor a obrátiv se ku králi poníženě mluvil: „Vaše královské Veličenstvo, nežádám nic nežli tři staré dobré syrečky, neb jsme včera nic nevečeřeli, chceme se tedy dnes večer posilnit.“

Král zahanben se začervenal jako pivoňka, Šalamoun Heršl leknutím zbledl jako stěna. — „Jak? Jen tři syrečky?“ zvolal král. — „Jakže — takovou hloupost?“ vzkřikl Heršl.

„Tolik a nic víc,“ odpověděl doktor vážně, „a nestane-li se vůle má, princ hned zas onemocní a potom mu už nepomůže žádný, ani já!“ Král, ač nerad, neb byl tuze dobrý pán, obáváje se o dobrého synáčka, splnil vůli doktorovu, se Šalamounem ale měli mnoho co dělat, nežli se poddal. Třepal sebou, nadával, vyplísnil doktora, syrečky, tu hloupost, nechtěl pro živý svět vzíti do ruky a teprv tu, když mu doktor hrozil, že ho na místě dá ze služby, vzal je, strčil do kapsy, přitom ale pořád plival a skřípal zubami, až byli daleko za městem.

K večeru přišli do druhého městečka. Šalamoun nic nemluvil, vždyť se zlostí na doktora nemohl ani podívat, jenž mu všechnu tak krásnou naději tak ukrutným způsobem zmařil. Doktor též málo mluvil, byl unavený a brzy zdřímnul.

„Co? Zase žádná večere? Mám hladý zcepenět?“ tak zlořečil Šalamoun, a když se mu konečně žaludek vzbouřil, vytáhl pomaloučku ty v papíru zavínuté syrečky z kapsy a spolknul jeden. Potom si lehl a také usnul.

Časně ráno šli zase dále. Za branou řekl doktor: „Šalamoune, dej sem ty syrečky, posnídáme.“ Žid mrzutě odsekl, otvíraje kapsu: „Vemte si je sám, já se takové ošklivosti ani nedotknu – krásné to snídání! Fi, fi!“

Doktor vytáhl syrečky, rozdělal papír, jímž byly ovinuty, a vida, že jsou jen dva, uleknut zvolal: „Co je to? Kde je ten třetí? Vždyť jsme dostali tři!“

„Co já vím?“ odbýval ho Heršl, „já se nemohu na ně ani podívat, hned je mi nanic. Král nás tuším ošidil.“

„To není pravda,“ řekl doktor, „já sám viděl, jak tři vzal z hrnce a zavínil do papíru. Pověz pravdu!“

„Aby mě hned čert vzal, jestli jsem se jich jen dotknul; ne a ne, jak pravím, raději umřít než starého syrečku se dotknout,“ tak asi – a to dlouho – se vymlouval Šalamoun, až ho konečně doktor musel utišiti tím, že mu věří.

Zase šli daleko, daleko. Když bylo poledne, přišli k vysokému dubu. „Zde si trochu odpočinem,“ řekl doktor, sedl si na měkkou travu a brzy velmi dobře usnul.

Šalamoun Heršl nespál, ale rozvažoval: „Co ten umí, to není žádný kunšt, to já taky trefím. Omakat puls, odříkat modlitbu ze strany 69 a 20, potom hlavu useknout, ruce na ni položit a říci, *Savum flák fidrium dum dum jemine'* – a nemocný vyskočí rovnýma nohama z lůžka, začne tancovat a je zdrav. Kdypak ten ti nahradí tisíckrát, cos dal chudým, bude-li od každého pacienta jen syrečky žádat? Je to taškář, bůhví co bere po straně a tebe chce jen tak pouhým slibem ošulit. Ne, holečku, já nejsem dnešní; zůstaň jen zde třeba do soudného dne, já ti ukážu, žes na mne nedozrál.“ –

To řka při sobě popadl knihu a nůž a zmizel v blízkém lese.

Napřed utíkal co mohl, potom šel zvolna a při soumraku se octnul ve velikém městě.

V hospodě se ptal paní hospodské: „Co tu nového?“

Dostal za odpověď: „Ach máme veliký zármutek. Naše princezna je tak těžce nemocna, že jí už není pomoci. Král slíbil, že dá každému tolik peněz, co si unese, není ale nic plátno, doktoři už neznají pro ni žádné medicíny.“

Šalamoun si řekl: „Jen tolik, co si unesu, – ten první král byl přece štědřejší – inu ale, tam to byl princ a zde je jen princezka – neškodí, však já něco unesu.“ Nato kázal hospodské: „Jdi ku králi a řekni, že princeznu zejtra uzdravím.“ Hospodská se dala do smíchu, když jí ale Šalamoun ukázal tu velikou knihu a z ní cosi četl, čemu ona nerozuměla, tu uvěřila, že to musí být člověk velice učený, a běžela horempádem ke králi.

Ráno přijel před hospodu kočár se šesti koňmi, byl také stříbrem vykládaný a červeným damaškem potažený. Šalamoun se v něm rozčepýřil a tak se nafoukl, že opravdu vypadal jako doktor.

Přijel do paláce, u vrat ho očekával král a tak smutný, jako by byl právě přišel z pohřbu.

Šalamoun mu podal ruku a pánovitě řekl: „Bonžúr!“

Šli po schodech nahoru a král ho zavedl do skvostného pokoje, kde princezna ležela také v hedbávných peřinách a také ve fantasii, ale byla tuze krásná, buclatá, jako by ji z másla uplácál, takže se starému Šalamounovi mnohem více líbila nežli ten princ. Omakal puls a potom řekl: „Marš, všichni ven“ — a zavřel dvěře. Odhodil peřinu na stranu, otevřel tu velikou knihu a odříkával modlitbu, co stála na stránce 69, pak vzal nůž, usekl princezně hlavu a nato zase říkal modlitbu, co byla na straně 20; konečně položil obě ruce na useknutou hlavu a řekl: „Savum flák fidrium dum dum jemine.“ Ano, bylo jemine — hlava honem k tělu nepřirůstala, princezna nekřikla „hurá“, nevyskočila rovnýma nohama z lůžka a nezačala po pokoji tancovati. Ta ubohá, krásná, buclatá princezna ani se nepohnula a Šalamoun si nad ní škubal bradu a křičel: „Vaj, vaj!“

Na ten křik se otevřely dvěře, a král vida svou jedinou dcerušku bez hlavy, byl by zlostí žida roztrhal a lítostí padl do mdlob, kdyby mu nebyli domlouvali a kdyby mu honem také nebyli dali olejíček pod nos. Opřel si tedy pěstě v boky a zlostí se třesa kázal: „Postavte hned šibenici, zavolejte kata a odevzdejte mu žida, ať mi ho hned oběsí. Já se na to budu koukat oknem.“ Žid prosil, plakal, křičel — ale nic nepomohlo. Kat přišel, a byl to hrozný chlap, popadl žida a s ním k šibenici, a lidu za ním se valilo tolik, nebylo možná je přehlédnouti, tím méně počítati.

Šalamoun Heršl se studeným potem na čele už stál na schodečku, už měl — a to po druhé — hlavu ve smyčce — vtom bylo slyšet zdaleka volati: „Zadržte, zadržte, zadržte!“ Všichni se ohlédli a viděli běžeti k šibenici známého nám doktora v tom dlouhém kabátě a v tom klobouku s tou širokou střechou. „To je trefa!“ vzdychl žid a utřel si pot.

Doktor kázal jednomu ze šerhův: „Jdi ku králi a řekni, že mu princeznu zase oživím, aby tedy židovi dal pardon.“

Šerha běžel div že ducha popadal; král uslyšev tu novinu, myslil si: Mluví-li pravdu, bude dobře, lže-li, dám potom oba oběsit a na chvílce tak mnoho *nezáleží* — staň se tedy. Pokynul a přivedli doktora se židem do paláce a zavřeli oba k mrtvé princezně na

hodinu. Takový termín totiž jim král dal s výhrůžkou, že není-li princezna za hodinu živa, oba budou viseti.

Doktor šel přímo k lůžku, v němž princezna bez hlavy ležela, položil ruce na hlavu, řekl: „Salvám fac filiam tuam, domine!“ — a dive divoucí! Všecka krev najednou zmizela, hlava v okamžení k tělu přiskočila a princezna krásná, buclatá vzkřikla „hurá!“, rovnýma nohama z lůžka vyskočila a začala v bílé košilence po pokoji tancovat jako Pepita, že bylo věru radost na ni se dívati, — a vskutku doktor se také usmál a Šalamoun samou radostí dělal bez přestání kotrmelce. Na ten rámus se před časem dvěře otevřely, král přišel a vida dcerušku tancovati vzkřiknul taky „hurá!“, popadl ji a začal s ní tancovati hodně vysoko. Když už byli upachtěni, zastavili se a král řekl: „Vy páni doktoři, žádejte teď co chcete a všechno dostanete.“

„Dejte nám jen, co jste slíbil,“ řekl ten pravý doktor v tom dlouhém kabátě a s tím kloboukem s tou širokou střežou, „tedy tolik peněz, co ten žid zde unese.“

„Ód srdce rád, pánové, pojd'te jen hned se mnou do pokladnice.“

Šli. Šalamoun Heršl si cestou říkal v duchu: „Hle, jak zmoudřel, snad v tom okamžení, když já zhloupěl. Abrahame, Jakube, dejte mi sílu Samsonovu, jen na hodinku, prosím vás!“ -

Přišli do komory. Ty můj bože, jaký to poklad zde Šalamoun neuviděl. Hromady diamantů, dukátů, tolarů, dvacetníků, konečně i těch mědákův bylo zde na fůry. Šalamoun pořád si kousal pysky a štipal se do lejteč, jen aby se přesvědčil, že to všecko není sen, nýbrž pouhá, čistá skutečnost.

„Co unesete, to bude vaše,“ řekl král Šalamounovi a ten se na to vrhl jako hladový vlk, jako by to chtěl všecko pohltit. Napřed strkal dukáty za řad, potom diamanty, stříbro, mědáky do kapes, do punčoch, mezi boty a do pytlů přichystaných. Pozdvihнул se konečně — a bac — zase ležel, měl toho tolik na sobě, že se nemohl ani na nohou udržeti. „Uberte mu trochu, uberte,“ řekl doktor. „Vaj, ne ne, raději přidejte!“ vzkřiknul Šalamoun a potom čtvernožky se plazil s doktorem z paláce, za bránu až na zelenou louku, kde se

doktor zastavil. „Žide,“ řekl, „zde se rozdělíme. Napřed mi ale ještě jednou pověz, zdali jsi ten jeden syreček nesnědl?“

„Na mou duši ne; už mi přec konečně věřte. Ještě jednou, na mou duši, nedotknul jsem se ho,“ dosvědčoval Šalamoun.

„Dobře tedy, věřím,“ mluvil zase doktor, „a teď udělej tři spravedlivé hromádky, spravedlivé, to ti povídám!“

„Udělám, udělám,“ odpověděl Heršl a začal dělit. — Na jednu hromadu dal diamanty a zlato, na druhou všecko stříbro a na třetí všechny ty chudáky měďáky. Dokončiv dílo řekl doktorovi: „Jáčku, nejspravedlivější by bylo, kdybyste vy si vzal to stříbro, protože doktorstvím si můžete ještě mnoho, tuze mnoho vydělati, já si vezmu za náhradu a za ty přestálé smrtelné ouzkosti tu hromádečku těch kamínků a žluťáčků, a ty měďáky byste mi mohl nechat zase k rozdělení mezi chudobné.“ Přitom si ale v duchu myslel: Houby už jim dám.

„Ne,“ odpověděl doktor, „když tomu tak chceš, já si třeba vezmu stříbro; ty dostaneš měďáky, diamanty a dukáty ale dostane ten, kdo ten jeden syreček snědl.“

„Aby mě hned čert vzal, jestli jsem ho nesnědl! Na mou duši, ještě ho mám v žaludku; zde nůž, vyřežte mi žaludek a podívejte se, jestli tam není, a dejte mi potom tu hezkou hromádku. Na mou duši, neumím lhát, mluvím pravdu!“ Tak svatosvatě přiznával se žid, že ten jeden syreček snědl.

Ted' se doktor najednou proměnil, šat jeho se stal bílým jako sníh, tvář jeho se leskla jako slunce a řekl: „Já jsem veliký kouzelník; chtěl jsem ti vyplnit naději tvou. Všecky ty tři hromádky jsou tvoje a tak máš tisíc a tisíckrát nahrazeno, cos dal chudobným. Za to ale, žes mě obelhal a chtěl ošiditi, ty a celé tvé pokolení — — —“ aha, rádi byste věděli, co ten kouzelník Šalamounu Heršlovi dále povídal, ale to já vám nepovím, kyš, kyš, nepovím, vy byste se smáli, na mne by ale přišli všichni heršlovci z městečka, vybili by mně — a vy byste konečně mohli myslit, že všechno to, co jsem povídal, je svatá pravda.

Nejnovější a nejpůvodnější slovanský selam čili květinomluva

Jakýsi starý latinář jednou kdesi napsal: omne tulit punctum, qui miscuit utili dulce, t. j. kdyžs mi dal hrách, dej mi taky kus uzeného masa k tomu. My též se držíme slavné té zásady, ba ještě více; již dosti hrachu a uzeného masa dali jsme v Rachejtlich, nyní též musíme něco pro naše milostné milující a milované krajanky připravit. Dlouho jsme nad tím lámali si hlavy, až konečně jsme přece vyštudovali Encyklopedii lásky. Znamenité dílo toto obsahuje mezi jiným znamenitou „květinomluvu“, napotom „lásky řeč posunkovou“, pak i „gratulanta“, „slova do knih památních“, „galantoma“ atd. atd. Na ukázkou podáváme všem roztomilým Češkám, totiž těm, jež Rachejtle čtou, několik stránek ze slavné květinomluvy a žádáme, aby vypsaly všeobecný sněm a na něm se rozhodly, máme-li v Encyklopedii lásky pokračovati čili nic: načež nechť se velemoudrý rozsudek ženského toho sněmu „vydavatelstvu Rachejtli do Jičina“, to se rozumí ve frankovaném dopisu, oznámí.

Úryvek z květomluvy

Aksamitník (Afrikáne). Pod mým manžestrovým špenzrem tluče pro tě srdce ve mně, onož nezná falše ani nevěry.

Aloe. Nedělejte dlouhé komedie a strachy.

Anýz. Propána — až budete zas v tak mizerném rozmaru, zůstaňte doma a čtete kritiky v Obzoru.

Angrešt. Mám kuří oka, nemohu na procházku s vámi. (Počet angreštů se řídí podle množství kuřích ok.)

Balšám. Vzkažte mi, slečno, kdo má lepší pomádu, Brichta nebo Prochaska?

Bez (Flieder, Holunder, Syringa). Nepůjдете, slečno, v neděli do Flídrmil tancovat?

Bodlák (Distel). Není libo, pane Svingulante?

Brambořík. Když máš hlad, nepiš lipsprífy — anebo hladovému těžko milostné písne dělat.

Břečťan. Neviňte se tak pevně okolo mne; zlámete mi žebra.

Březový květ. Nedostala jste, slečno, bití, že jste včera přišla pozdě domů? (Slečna odpovídá slzičkami; počet slziček znamená počet ran.)

Březový prut. Už vidím, hochu, že smrdíš bitkou.

Chmel. Nebyl jste včera ochmelený?

Celer. Ani vidět tě už nechci.

Cibule. Kdy mě zas pozvete na vlaský salát?

Citron. Co? Aha, již rozumím! Ba ano atd.

Čemeřice. Obdivuji váš ostrovtip.

Česnek. Krásné dlouhé prsty máte, u nich nehty jako pazourky česneku.

Čočka. Nečtla jste, slečno, poslední svazek Rachejtlí?

Dračí hlava. Ty kudrdlinky vám roztomile sluší.

Dub. Nechci vás — z dubu se udělaly prkna a z těch prken jste vy. (To se rozumí, že se nepošle celý dub.)

Fialka. Holka, sedni si za pec, někdo tě najde přec.

Heřmánek. Když tě líbám, je mi to sladko jako med.

Husí nožka. Zdá se mi, slečno, že máte znamenité vlohky ku plování; škoda že je zanedbáváte.

Jablko. Vy byste byla v ráji zajisté celé jablko sama snědla.

Jalovec. Tys byl včera zase u Halánků.

Jaterník. Kobr má dobré jitrnice a la madrilená.

Jetel. Vy jste ale dnes nakvašen.

Kapusta. To bych si vyprosil, aby mi někdo lezl do zelí.

Karafiát. Měl jsem tě, holka, rád, už tě má kamarád, a mně může Pánbůh dát, že budu milovat děvče jak karafiát.

Kmín. Jsem opojen, nikoli však láskou.

Kočí pazourek. Krásné ručinky!

Koňské kopyto. O nožky, nožky! Takových jsou jen dva páry v Čechách.

Koží brada. Vousy vám narostly, ale rozum nepřinesly.
 Koukol. Vidíme tě tak rádi jako rolník tento kvítek v pšenici.
 Kukačka (Knabenkraut). Neptej se, má milá, brzo-li si tě vezmu,
 kukačka by hrozně mnohokrát zakukala.
 Laskavec. Dala jsi mi kvinde, najdu si štěstí jinde.
 Lilie. Rád bych je, frajle, políbil, ale mám namalované vousy.
 Mandle. Vy jste se přebíral, kupte si hořké mandle.
 Měsíček. Bledá luna svítí, srdce teskno cítí, poje!, má drahá, na
 špacír.
 Narcisek. Utřete si hubu, máte mléko na bradě.
 Okurky. Jak krásný, antický nos, jsem celý fuč!
 Ořech. Zevnějšek spanilý – vnitřek...
 Pantoflíček. Nemohu k vám přijít dnes, mám roztrhané boty.
 Pepř. Láska je peprná, a žádný cerbulát.
 Petrklíč. Prosím tě, půjč mi dva krejcary pro hausmistra.
 Pomněnka. Nezapomeňte nás ve fiakru dovézt na Fidlovačku.
 Pomaranč. Prosím, oni jsou zajisté z venkova.
 Puškvorec. Uctivě líbám rukavice.
 Rozmarin. Buď si mě brzo vemte, anebo půjdu do kláštera.
 Řebříček. Kde bych našel řebřík k tvému srdci?
 Růže (růže mechatá, Moosrose, růže křímská, Alpenröschen, růže
 planá, wilde Rose; růže stolistá, Centifolie atd.). Prosím vás, kdypak
 mi zas přinesete růžový olej?
 Řípa, hledej Turka.
 Salát. Proti gustu žádný dišputát, jeden salát rád a druhý
 cerbulát.
 Šafrán. Obdivuji váš labutí krk.
 Švestka. Děkuju; slivovice mi nesvědčí.
 Tabák. Vy dýmáte zrovna jako mladý literát.
 Tulipán. Pane, vy jste mudrc.
 Turek. Tvá malá hlavička mě okouzila.
 Víkev. Prosím, nejsou oni hluchej?
 Vodnice. Hlavu byste měl dost velkou.
 Vrba. Kamaráde, dělej písťaly, dokud je míza.

Vinná réva. Rád bych, ale nemám peníze.

Zimolez. Nedivte se, že má láska je tak chladná; taková drahota
– na dříví nestačí.

PŘEKLADY

Díblík

Obraz venkovského života v pěti jednáních od Charlotty Birch-Pfeiffrové.

Osoby

Ze Žernova:

Starý **BARTÁK**, zámožná hospodář

Matka **BARTÁKOVÁ**, jeho žena

PAVEL a **VÍT**, dvojčata, jejich synov

ŠĚPÁN, **BENEŠ**, **ADAM**, sedláci

Stará **VOSTŘEBALKA**, jejich matka

VERUNKA, její vnučka

Kmotr **MARKYTA**

Z Boušína:

Strýc **ŘÍHA**, sedlák

MADLENKA, jeho dcera

ZUZKA, **MAŘENKA**, **DOROTKA**, selská děvčata

Poslední jednání o rok později nežli předešlá.

Místo děje: Žernov a Boušín, vesnice v Krkonošských horách.

Jednání první

Ouředná selská světnice, s krátkou dekorací, prostřední a postranní dvěře, vpravo na uzavřené kulise visí velké dřevěné hodiny, pod nimi stojí stůl strakaté prostřený. Vlevo v první kulise otevřené okno. Vpravo i vlevo v popředí dřevěné stolice a stolička.

Výstup první

Matka BARTÁKOVÁ. Otec BARTÁK.

MATKA (*stojíc u okna ven vyhlíží, velmi znepokojena; kroj mábohaté selský*): Ani sluchu ani čuchu po nich — ani Pavel ani Vít neník spatřen! Můj bože, jakých starostí mi ten hoch nadělál!

OTEC (*šedesátník, statný, bohatý hospodář — z postranních dveří v domácím oděvu s dýmkou v ruce*): Nu jakže, panímámo, ještě tu vašeho mazlíka nemáme?

MATKA: Želbohu, dosud nic! Pavel již přes hodinu za ním vyběhnul — zdá se, že ho také nenašel.

OTEC (*sedne si*): Nu, jen se tak neděs, stará, jako by tu šlo o život! Vždyť víš, jak svévolný to hoch, ten Vít. Kdožpak ví co mu zas do hlavy vlezlo.

MATKA (*sepnouc ruce*): Právě to! Po celý den ani se neukáže, a ráno tak časné vyběhne a bez snídane!

OTEC (*pozloben*): Nevídáno! Ale cožpak se přihodilo?

MATKA: Víím já to? Již po dlouhý čas byl smutný a nevrlý, nemoha snést, že bratr jeho Pavel přesporní práci přijal u strýce Říhy v Boušíně. Je to přece jen svatá pravda, že dvojčata neradno roztrhovat.

OTEC (*vždy kouří*): A to jsou komedie! Na to bych se podíval! Dvojčata jsou lidé jako druzí, a mají-li žít mezi lidmi, musí uvykat životu jako všickni. Pročpak si Pavel z toho nic

nedělá, proč ten rád a statečně pracuje? Jen ten Vít, ten Vítek, ten Víteček, to rozmazlené klouče, proč tomu se má všechno dít po vůli?

MATKA: A kdožpak ho tak rozmazlil?

OTEC: A snad já?

MATKA: Tedy já?

OTEC: Nu tiše, oba jsme asi stejně vinni a stejně k politování; *(nepokojně)* jenže ani tak ani jinak se nedovíme, kde vězí, a mně to věru již pomalu samému divno –

MATKA *(zoufale)*: Je to hrůza! Je to k zbláznění! Včera k večeru běžel k Boušínu Pavlovi vstříc, vesel, že jej zase uhlídá, vrátil se ale sám, velmi pozdě a velmi smuten. Ptám se ho, kde nechal Pavla, tu on nevrle praví: „Má ještě na práci, přijde zejtra!“ Nato mně ani nedá dobrou noc a běží do komory. Ráno ho tu víc nebylo a k obědu také nepřišel. Starý Kosina viděl prý ho po stráních běžeti k bařinám, od té chvíle nikdo neví, kam se poděl.

OTEC *(nepokoj ukrýváje)*: Hm, a cožpak Pavel, co ten říkal, když se z Boušína dnes navrátil?

MATKA: Lekl se, až celý zbledl, a na mou otázku, jestli se snad spolu rozhněvali, začervenal se a zvolal: „Ale matko, co si myslíte, mohu se na svého blížence hněvat?“ Nato odběhl celý zděšený, chtě po něm pátrati, a –

OTEC *(ukazuje ke dveřům)*: Nu, a teď je zas – *(Vyskočí.)* Jakže, sám?

Výstup druhý

PAVEL, později VERUNKA, PŘEDEŠLÍ.

PAVEL (*v lesklých botkách, do půl lýtek bílé punčochy, žluté kojenky, v zelené kazajce, na krku má hedbávný šátek a vydroovku v ruce, velmi zkormoucený*): Ano, pantáto, sám! — Není k nalezení, panímámo!

MATKA: Pomoz Pánbůh! (*Sklesne na židli.*) Když ty ho nevedeš, Pavle, pak se mu jistě něco velmi zlého přihodilo!

PAVEL (*polekán*): Matičko!

MATKA: Ach ano, musím to již vyznat! Pozorovala jsem ho včera a naslouchala u komory, a tam on, chudáček, ustavičně vzlykal: „Pavel mne víc nemiluje, a já bez jeho lásky nemohu žít — já musím umřít!“

PAVEL (*spráskne ruce*): Tu to máme! Hned mně to napadlo, že snad něco takového — když — protože — (*Zajikne se.*)

MATKA (*netrpělivě*): Protože? — Nu, takžpak mluv — ven s tím!

PAVEL (*mrzutě*): Inu proto — protože je blázen, matinko! Když pro mne včera přišel, aby mne doprovodil domů, tu náhodou viděl, že — inu, že jsem se s hezkou Madlenkou, totiž s domácí dcerou, — víte — tak trochu škádlil.

MATKA: Cože?

PAVEL: Inu víte, ona se smála, a já ji štíp tak trochu do tváře; bylo to ale ponejprv, můžete mi věřit, maminko!

OTEC (*do sebe bruče*): Nu, a nebylo by zle, třeba to bylo i po druhé.

PAVEL (*zvědavě*): Co pravíte, pantáto?

OTEC: Pranic! Mluv dál!

PAVEL: Nu, a tu si ten blážínek myslí, že jsem do „Madlenky“ zamilován, a je žárliv až hrůza. (*Dupne.*) Je to kříž s tím

nezkušeným chlapcem!

MATKA (*chlácholíc ho*): Vždyť je dvojče, Pavlíčku!

PAVEL: A já také, matko, a miluju ho od srdce, a přál bych mu třeba do mandele děvčat se zamilovat, jen aby mne netrýznil. (*Odhodlán.*) Ale tečí, matko, porad'te, kde se mám ještě po chlapci shánět, kde je která vševědoucí osoba, jenž v noci vidí a ve dne slídí?

MATKA: Na moutě věru, znám já takovou! Jakžpak, co myslíte, pantáto, neměl by si nechat hádat? Já myslím, tam za bařinou, rozumíte, u staré Vostřebalky, nemohl by se tam alespoň ptát?

PAVEL: Jakže, u té čarodějnice? Ne, matko!

OTEC: Ba, je to čarodějnice a zlý drak, ale stejná pravda, že svou vědomostí kantora i rychtáře do kapsy strčí; nadělala nám před čtyřeceti roky dosti trampot svou prohnanou zchytralostí! Hm, (*vrtě hlavou*) ví ona, kde co skryto a ukradeno, — ví, co potkati má koho, — ta by mohla, ta ví — ale nám nepoví!

PAVEL: Ba právě, protože nás příliš nenávidí — celou rodinu —, ba i statku se na půl hodiny vyhýbá!

MATKA (*zádumčivě*): Ovšem, má to ale též své příčiny! Však víte co? Ta její vnučka, ten diblík, je prý již skoro chytřejší a prohnanější než stará — což abysme na tu se obrátili?

PAVEL (*uskočí*): Jakže, na toho zlostného křečka? Zachraň bůh! Milejší mi ještě ta stará než ta mladá čarodějnice!

OTEC: Máš skoro pravdu, hochu! Je to zlostné a nevlídné stvoření, všech rozšafných lidí ve vsi pravé pokušení. Všetečná jako straka, umouněná a rozcuchaná jako netopýr a neodbytná jako cvrček.

MATKA (*vpadne*): Ale také veselá a švitorná jako cvrček, pravý to diblík; doopravdy přece žádnému neublíží a mnohému již dobře posloužila. Jen ji vyhledej, bude ti snad nápomocna.

PAVEL (*v nesnázích*): Ne, matko, to nežádejte, raději vyhledám tu starou.

VERUNKA (*za scénou*): Puť, puť, puť! Sem, slepičko, sem! Puť, puť, puť!

OTEC (*naslouchaje*): Kdyby ten diblík co živ našemu dvoru se byl přiblížil a nebyl se mu odjakživa na tisíc kroků vyhýbal, řekl bych, že slyším jeho pronikavý křik.

(Pěkná bílá slepice vlítne oknem přes jeviště a sedne na hodiny.)

MATKA (*polekaná*): Propána, co mi to tu letí přes hlavu?

OTEC (*se smíchem na slepici ukazuje*): Cize to kuře, chce si tu u nás pohovět.

VERUNKA (*za scénou*): Puť, puť, puť, ty ošklivá slípko! (*Strčí hlavu oknem do síně, po slepici se ohlížejíc.*) Aha, čtveráku, teď tě mám! (*Skočí rázem do sednice, oblečena ve sprostou sukni, s obstárlou hnědou šněrovačkou, košilku má z hrubého nebíleného plátna, na krku sametovou stupku, na níž visí něco za řadry schovaného, modré punčochy a hrubé selské střevíce ; na hlavě má malý strakatý šáteček a vlasy rozčuchané. Jakmile se octne ve světnici, zavře rychle oknová sebou.*) Tudy mi již nevyletíš, putičko! S dovolením! (*Bez ohledu na přítomné chopí se rychle stoličky, postaví ji na stůl, pak přišoupne k stolu slepici, skočí na ni, na stůl, na stoličku, strhne si zástěrku a přehodí ji kuřeti přes hlavu.*)

VŠICKNI (*s podivením a pásnutím ji pozorují*)

OTEC: Co ty tu děláš v naší sednici?

VERUNKA (*vezme kuře pod paždí, ohlídne se a praví chladně*): Vždyť vidíte, jdu si pro svou slepičku.

MATKA (*s podivením a mrzutě*): Toť ale divná manýra, diblíku! Kdo tě to učil, skákat v cizém domě lidem do oken?

OTEC (*hněvivě*): Po stolech a židlicích tancovat, křečku ty!

VERUNKA (*zvolna stoupá dolů a postaví stoličku i židli na svá místa, pak odvěti vesele a polo uštěpačně*): Není to mou vinou, kmotra Bartáková, že váš pan Lapák, jenž vaší drůbeží pokoj dává, po slepičkách chudých lidí se honí a jim po životě slídí. Kam váš pes mou slepičku zazené, tam mně musí být také dovoleno si ji zase vzít. Ostatně odpusťte, že jsem svým sprostým střevícem vyleštěné síně vaše pokálela; rádo se to beztoho nestalo.

OTEC (*přísně*): Pro to pro všechno jsi ale mohla dveřmi přijít, diblíku, jako ostatní rozšafní lidé.

VERUNKA (*se vzdorným smíchem*): Tak, a zatím by byla slepička oknem zas vyletěla panu Lapáčkovi zrovna do tlamy! Nemějte za zlé, kmotře Bartáku, vždyť se to beztoho víckrát nestane. Ostatně kdyby vám přišla zase jednou chuť na mne volat, vězte, že mi na křtu dali jméno Verunka. Poroučím se! (*Odchází.*)

OTEC (*pod sebe*): Ty nezbedo!

MATKA (*váhavě*): Poslyš, Verunko! Jestliže náš pes tvému kuřátku snad ublížil, vyhledej si mezi naší drůbeží jiné, třeba to nejhezčí.

VERUNKA (*určitě*): Děkuju! To kuřátko jsem si takřka z vejce sama vypěstila, a proto je mi tak milé, že o jiné nestojím, a kdyby mělo zlatá pírká a třebas i stříbrnou chocholku. (*Hladíc kuře.*) Kdo mne jednou o tuhleto kuřátko připraví, ten mi ho do smrti ničím nevynahradí. (*Lstivě.*) Kdyby vaše ulízané dvojče pan Vítek takhle náhodou přišel k ourazu, – byl by vám Kosinův Jiřík aneb Klímův Josífek náhradou?

MATKA (*běží jí vstříc*): Jak, ty o něm víš?

PAVEL (*rychle*): Verunko, tys viděla mého bratra?

VERUNKA (*měří jej od hlavy k patě, vyšpoulí ústa a odvrátí se s ousměškem od něho*): Myslíte, že bych vám o něm dala zprávu?

MATKA (*třesouc se*): Mně ale, jeho matce, přece tu lásku mně prokážeš?

VERUNKA: Nevěděla bych proč! Prokázali jste mi kdy co dobrého a milého po celý ten čas, co jsem mezi vámi vůlí Pánaboha vyrůstala jako ta rokyta v lese? Popřáli jste mně božího sluníčka, kde jsem si ho sama nevyhledala? Inu ovšem, vy jste boháči, já chudý sirotek, ošklivý diblík; je to v pořádku: když vy lidé o mne nedbáte, já zas nedbám o vás! (*Vesele.*) Mám se přitom také dobře. (*Náhle uštěpačně.*) Pročpak se neptáte mé báby, staré Vostřebalky? Vždyť prý je čarodějnice! Ta ví všechno! Jestli se jí zlíbí vám říci, kde se asi váš nezvedený mazánek uschoval, pak čňte, co já se svou slípkou; jděte si pro něj, vezměte si ho, jestli a kdekoliv ho naleznete. (*Rychle se obrátí a uteče prostředními dveřmi, volajíc:*) Puť, puť, puť! Pojd' na hraj, miloušku, na hrad s tebou!

OTEC (*postně*): Tvoje štěstí, měla jsi čas, žes táhla, ty žábo! S chutí bych ho zaškrtil, toho diblíka!

MATKA (*chlácholíc ho*): Jen se upokojte, pantáto! Ona za to nemůže, že tak divoce vyrostla, a k tomu ji lidé ustavičně škádlí pro tujejí matku, co s vojákem utekla.

PAVEL: Ta si nedá ublížit, ta umí splácet. Však buď jak buď, já starou Vostřebalku přece vyhledám.

MATKA (*úzkostlivě*): Jen dej pozor, synáčku, ať tě neubrané!

PAVEL: I vždyť mne snad nekousne. (*Odejde.*)

OTEC (*zlostně*): Matko, to ti povídám, tentokrát přede mnou chlapce

neuchráníš. Mám na něj naměřeno, a jakmile ho Pavel přivede —

MATKA: Bude hladový, pantáto, a vy si nezkazíte večeri; jen kdyby tu už byl! *(Vezme otce pod paždí, který bručí a hlavou vrtí. Odejdou.)*

Proměna

Otevřená krajina v celé hloubce jeviště, vpravo v druhé kulise chaloupka staré Vostřebalky, vlevo na uzavřených kuliších kolmé skalní stěny. V první kulise kamenná lávka, v poradí šikmo přes jeviště řeka Úpa, po břehách rákosím porostlá, přes ni vede z jeviště můstek; levá strana holá, skalnatá, pravá stromovím přeplněná za řekou chodník a křovina. Soumrak.

Výstup třetí

Stará VOSTŘEBALKA, kmotr KLÍMA vystoupí vpravo z chatrče.

VOSTŘEBALKA (*šedesátiletá, v starém obnošeném oděvu, shrbená, s berlí, hlas její pronikavý*): Tedy tak, tak, tedy Josífka zase popadly křeče — vida, vida!

KLÍMA: Ba právě, kmotra, žel pánubohu!

VOSTŘEBALKA (*s potutelným smíchem*): Tedy vy jste tomu ubohému chlapci můj lekvar nedali užívat?

KLÍMA (*sytrafyn*): Ba právě, kmotra!

VOSTŘEBALKA (*významně*): Dali jste mu to po třikrát, při prvním kuropění, v poledne při klekání a v pravou půlnoc při ouplňku?

KLÍMA (*v nesnázi*): Ba právě, kmotra, — ba, ba právě tak se stalo!

VOSTŘEBALKA (*vytýčí se*): Kmotře Klímo, vy jste lhář! Kdyby byl Josífek užíval, byl by zdrav. Prodala jsem vám jakživa špínu místo medicíny?

KLÍMA: To právě ne, kmotra! Ale přišel k nám felčar a ten nám řek, že ta vaše medicína je nekřesťanský hokus pokus, pravá čertovina; a Josífek že není pohan, a že se s ním musí po křesťansku zacházet — potom, kmotra, vyhodil nám tu medicínu z okna.

VOSTŘEBALKA (*plosině bije berlí o zem*): Jakže, můj drahocenný lík?

Táhněte, odkud jste přišel! Co tu ještě chcete?

KLÍMA (*vytáhne papír*): Ba, ba, kmotra. Nehněvejte se, vždyť já jdu. Ale Josífka popadly křeče zas, a moje stará poslala mě sem zas a řekla: „Jdi s Pánembohem, Klímo, jdi k té bábě, a jestli našemu chlapci pomůže –“

VOSTŘEBALKA (*se smíchem*): Hahaha, nic vám nepomůže!

KLÍMA (*rozvine papír za papírem a vyndá z něj peníz*): Ba pomůže, kmotra. Moje stará řekla: „Dej jí tenhle pěkný, hladký, stříbrný pětirýnčák a přines tinkturu,“ Co, kmotra?

VOSTŘEBALKA (*rychle po něm sáhne*): Jakže, pětirýnčák? (*Prohlíží peníz překvapeným prakem.*) Ten to spraví, máte pravdu, ten je dobrého rázu. (*Volá.*) He, Veruno, přines mou apatyku! – Zas někde běhá, to větřidlo, ten diblík. Neslyšíš? (*Zdvihne berlu.*) No počkej, ty poběhlice, ty ucítíš, až se vrátíš! (*Jde k chaloupce.*) Pojd'te, kmotře, dám vám ten lekvar.

KLÍMA: Dobrá, kmotra. Ale kmotra, vy tu holku tuze bijete, z toho nepojde nic dobrého.

VOSTŘEBALKA (*postaví se*): A co vy tomu rozumíte, zpozdilče! Především třeba z té holky ničemnou matku její vyklepat. Učte mne vychovávat; pěstujte si svůj brav a mně přenechte léčení a moje vlastní vychování. (*Odejdou.*)

Výstup čtvrtý

VÍT, později VERUNKA.

VÍT (*sám, vyjde mezi skalami vlevo v stejném kroji jako Pavel, jenže trochu štíhlejší a outlejší; je bledý a ouzkostlivě sem tam pohlíží*): Ach, kde jsem se octnul! Toť hořejní cesta k Boušínu a tam stojí domek té čarodějnice. Hu, jak jen přicházím do toho zlověstného okolí. (*Jde kupředu.*) Bolestí a hladem celý zmámen, mdlý jak štvaná zvěř, nemohu více z místa. (*Uvrhne se na lávku.*) Hm, vše jedno, ať zhynu tady nebo tam.

VERUNKA (*vystoupí vpravo za chaloupkou*): I vida, to roztomilé dvojče! (*Po špičkách se přiblíží.*) Nu jak? Copak nám schází? (*Outřpně pro sebe.*) Chudák, jak bídě vyhlíží! (*Nahlas.*) Aj, aj, Vítku, copak ty tu hledáš?

VÍT (*obrátil se k ní polekán*): Ach, to ten zlý duch! (*Svévolně, jako dítě.*) Nech mne, zlostný diblíku, táhni svou cestou; nemám s tebou.

VERUNKA (*s úsměvem*): Ale já s tebou, ty tvrdohlavče! Jakže, na naší půdě, na naší lávce se roztahuješ a posíláš mne pryč?

VÍT (*vstane napolo*): Máš pravdu, proč bych nešel; vše jedno, kde umru.

VERUNKA: Tedy tak, ty chceš umřít? Je-li tomu tak, nechci ti překážet. Umírej spánembohem. (*Odchází.*)

VÍT: Tedy ty myslíš, že na mně nic nezáleží?

VERUNKA: I já si jen myslím, že takový hoch, jenž v pouhém zlatém štěstí plave, a přece umřít chce tak bez příčiny, je buďto blázen, nebo bezbožník. A věru, obou není škoda.

VÍT: Bez příčiny? Což ty rozumíš; nemilujíc žádného, nevíš, jak to bolí, (*plosíně a plačtivě*) když člověk ztratí toho, kteréhož nade všecky miloval.

VERUNKA (*blíží se mu*): To myslíš Pavla, není-li pravda?

VÍT (*zlostně*): Ba pravda, Pavla; ten zrádce, který se do Madlenky zamiloval.

VERUNKA (*lekne se*): Jak? Vida! Odkud ty to víš?

VÍT (*se směšnou bolestí*): Již mnoho týdnů je ke mně vždy chladnější; včera jej napadnu, jak Říhovic Madlenku (*zoufale*) bral za bradu, a přitom na ni koukal tak — inu, tak se na mne jakživ nepodíval!

VERUNKA (*s humorem*): Není možná!

VÍT (*rychle*): Tu jsem si předebral, že nechci žít, a také nebudu. Usoužím se, utrápím se, uzlobím se a zahynu hladem, a všickni samým pláčem nade mnou musejí za mnou!

VERUNKA (*chladně*): I bože chraň, to se nestane; to by za to stálo, pro tebe se utrápit, ty hloupý chlapče!

VÍT (*vyskočí*): Posmíváš se mi, ošklivý šotku? Ale věru, ani nevím, proč se tu s tebou do řeči dávám.

VERUNKA: Věřu, já také ne. Pan Vítek mi tu čest už hezkých pár měsíců neproukával — musí to být doopravdy velmi zlé, že se se mnou spouštíš.

VÍT: Dej mi pokoj, ty ochechule; již jdu. (*Chopí se u srdce.*) O běda, co se to se mnou děje? (*Padne na lávku.*)

VERUNKA (*se smíchem*): Inu, děje se s tebou jako s bláznem, který si nebyl v stavu jídlo odvyknout. Od dětinství házel jsi po mně kamením, a to kdekoliv jsem ti do cesty přišla. Počkej, teď ti to splatím. (*Sáhne do kapsy a vytáhne krajíc černého chleba.*) Pozor, chlapíku, chytej, hochu, chyt'! (*Hodí mu chléb.*)

VÍT (*hltavě po něm sáhne*): A co — co teď s ním?

VERUNKA: Je to má večere, ale neměla jsem ještě čas do ní se dát.

Musela jsem běžet za slepičkou, a pak nejsem -ani zčásti tak hladová, jak ty vypadáš. (*Dobrosrdečně a škádlivě.*) Jen jezte, pane Vítku, není to z čarodějně pece, je to od pekaře. Chuť projde. Trochu víc otrub v tom, nežli se pro dvojčata na vašem statku peče, čistí to ale zuby.

VÍT (*sám s sebou bojuje*): Diblíku, diblíku, neměl bych to přece jíst, ačkoliv jsem hladov jako vlk; ale přece – věru – nemůžu.

VERUNKA (*se smíchem*): Protože to chléb ode mne! Nu ovšem, tak veliký pán!

VÍT (*odhodlaně*): Ne tak, já ti ale vždycky ubližoval, na setkání jsem ti nadával proto, poněvadž to ostatní také dělali. Vidiš, za to všechno zlé nesmím teď přijmout takovou dobrotu od tebe. (*Vrací ji chléb.*) Nech si ten chléb.

VERUNKA (*strčí chléb do kapsy*): Pro mne a za mne. Chceš-li tedy mermomocí hladem umřít a jen proto, že Pavel vzal Madlenku za bradu, vykážu ti alespoň místo, kde to můžeš s pohodlím vykonat a kde ti nikdo v cestě nebude, leda Pánbůh, a toho ty se beztoho nebojíš.

VÍT (*pokorně*): Kdo ti to řek, diblíku, že se Pánaboha nebojím?

VERUNKA: Nu myslím, že takový ničema, který z dětinské svéhlavosti celé své rodině takový zármutek působí, nemá ani pojmu o bázni boží.

VÍT (*podíven a zahanben*): Diblíku!

VERUNKA: A všechno to pochází jen z toho, že nikoho nemiluješ než sebe samého. Pavla chceš donutit, aby jen pro tebe byl na světě. To ale není vůle boží, jinak by nebyl hochy a děvčata stvořil; (*důvěrně*) mezi náma však řečeno, Vítku, ty jen tak děláš, jako bysi chtěl si ublížit, a zatím na to ani nemyslíš. Věř mi, Vítku, až na tě přijde ten pravý hlad, kterého ty ani neznáš, až ti tak doopravdy k hrdlu sáhne, pak vylezeš po

všech čtyřech ze svého doupěte a budeš křičet po chlebě, že to až tam ve vašem statku uslyší.

VÍT (*zahanben, dupne vzdorně*): Ne a ne, to neudělám, nestydaté, mladé výžle ty. Cožpak ty víš, co mi schází!

VERUNKA: Co ti schází? I to ti hnedle povím; práce, a to namáhavá, hrubý šat, tvrdý chléb, ne však jednou denně, ale denně ráno i večer, vydatný vejlupek — to ti schází. Ta škola, v které opovržený diblík sedmnáct roků vězí, v které nabyl rozum, aniž se stal bezbožným, taky by jiného chlapíka z tebe byla udělala. Pojd', dovedu tě do jeskyně, kam zalézávám, když mi někdy babiččina hůl příliš tvrdá bývá. Tam rozjímej, až se nasytíš, čili vlastně vyhladovíš tak, až se ti zachce domů jít, a pak odpros hezky pantátu a panímámu a nikdy více takové hlouposti nevyváděj; bude ti tak nejlépe. Nemyslíš? — Nuže, za mnou, za mnou! (*Běží přes můstek za skaliska.*)

VÍT (*bez pohnutí, strhne si ouzkestí a korkem šátek s krku*): Pane můj, co se to se mnou děje? Propadnul bych se vztekem a zahanbením — a přece musím za ní, kdybych i nechtěl. Myslím, ten diblík že umí čarovat. (*Běží za Verunkou přes můstek, kdež oba.*)

Výstup pátý

VOSTŘEBALKA, KLÍMA vyjdou z chaloupky.

VOSTŘEBALKA: Teď víte všecko, kmotře; poslechnete-li navlas, bude Josífek zdrav a může ještě zejtra tancovat.

KLÍMA: Ba, kmotra, už ho vidím. Dobrou noc! (*Odchází.*)

VOSTŘEBALKA (*volá za ním*): Jen nezapomeňte při prvním kuropění.

KLÍMA: Ba, kmotra, toť je hlavní věc. (*Odejde.*)

VOSTŘEBALKA (*sama, posměšně*): ...Ba, hlavní věc, ty hlupáku, jen samé čáry, toť se rozumí. Ten vesnický lid co může pochopit, tomu nevěří. (*Směje se.*) Bez kejklů ničeho nepořídíš; zaříkání a podvod, ten ti zaplatí. (*Zhlídne hedbávný šátek Vítův.*) U kozla, kde se tu vzal ten pěkný, skvostný šátek. Bohatých sousedů to dítě, které ho ztratilo. (*Vesele.*) Pro Verunku pěkná paráda pro neděli. (*Mrzutě.*) Bez toho ta holka roste jako z vody, denně víc potřebuje. To kůzle jí až hrůza, pořád jen skáče a nic nedělá. Ale vtipná, čiperná je, až z ní strach, k tomu potřebná, v léčení příručná — velmi užitečná. (*Náhle divoce.*) Kde jen as vězí? (*Křičí.*) Verunko, diblíku, křečku, — neslyšíš?

Výstup šestý

PAVEL. VOSTŘEBALKA.

PAVEL (*vyběhne vlevo, uchvácen*): Slyšte mne, matko stará!

VOSTŘEBALKA (*uleknuta*): Jak, pro živý svět! Není to Pavel z bohatého statku? Hej, chlapče, pročpak se nežehnáš a neděláš tři kříže — nestojí tu snad Vostřebalka před tebou, „ta čarodějnice“?

PAVEL: Nechtě těch starých nešvarů, matko, a dovolte mi rozumné slovo. Budete-li ochotná, škoda vám z toho nevyplyne. (*Sáhá do kapsy.*)

VOSTŘEBALKA (*chtivě*): Aha, ty zvoníš s tolary! Máš dobře, stará Vostřebalka miluje ty běloušky, (*nastrkuje ruku*) a peníze jsou peníze, páni světa, a dělají z leckoho pána; co by byl tvůj otec bez peněz! (*Zlostně.*) Z vašeho statku ale nepřijímám nic, a za všechno bohatství světa vám také neudělám nic!

VERUNKA (*vrátí se a zastaví se na mostě přes zábradlí přehnuta poslouchajíc*)

PAVEL: Spravedlivé nebe, což nemáte kouska srdce, matko? Poslyšte pak! Můj bratr Vít se nám ztratil odvěrka, rodiče jsou zoufalí, bůhví co se mu přihodilo. Vy jste vševědoucí, mohla byste nám poradit, snad pomoci jedním slovem!

VOSTŘEBALKA (*s potutelným smíchem*): I vida, najednou jsem vám dobrá! Toť je pěkná historie. Starý Barták tedy umírá strachy pro svého rozmazleného syna? Aj, aj! (*Kývá hlavou.*) To by byla nemilá příhoda pro takového boháče. (*Po náhlé myšlénce.*) Holá! (*Vytáhne hedvábný šátek.*) Je ti snad povědomá tahle paráda?

PAVEL (*vykřikne a chopí se šátku*): Jakže, Vítkův šátek? Jak se vám dostal do ruky?

VOSTŘEBALKA *(se vyteklou radostí a třesavým hlasem):* Je-li to Vítkův šátek, tedy se po své polovici sháněj tam v tůni mezi rybami. Při samém břehu tamhle zdvihla jsem si ho, hezké dvojčátko! — Pozdrav mi hezky pantatínka, slyšíš, Pavlíčku? Hihihhi! *(Odejde do chaloupky.)*

Výstup sedmý

PAVEL. VERUNKA. (*Zvolna se stmívá.*)

PAVEL (*celý bez sebe vrhne se na zem*): Tam v tůni! Vít, můj bratr — ach běda — ne, to není možná!

VERUNKA (*s mostu, po chvíli, odměřeně*): Je vám tak líto vašeho bratra, Pavle?

PAVEL: I vždyť jsem si to myslel, že někde zas nasloucháš, ty všetečná sojko! Co tu chceš ode mne?

VERUNKA (*ještě na mostě*): Byla jsem blázen ; popadla mne outrpnost a chtěla jsem vám říci, že Vítek se netopí v tůni, — chtěla jsem vám zase pomoci —

PAVEL (*rychle*): Že není v tůni? A ty tedy víš, kde je?

VERUNKA (*zpívá pro sebe*): Cvrčku malý, milý, v trávě švitořivý, tralala — nu a co víc?

PAVEL (*dupne*): Ty tedy víš a nepovíš — (*prosebně*) i když tě hezky poprosím?

VERUNKA (*zkrátka*): Ne.

PAVEL: Verunko, cokoliv jen žádáš, vše ti dám: mou berušku, to černé kůzlátko — jen mluv!

VERUNKA (*vyrazí v smích*): Pavle, vy jste hlupák!

PAVEL (*hrozivě*): Diblíku!

VERUNKA (*sestupuje s mostu*): Hned vám povím proč. Jste hlupák proto, že se ještě domníváte, že vám jen slovíčko zase uvěřím.

PAVEL: Verunko —

VERUNKA: Myslíte, že mám tak krátkou paměť jako vy? Kdo vás vytáh před rokem z vody tam blízko mlýna, zrovna před

kolem, když jste potmě o posvícení z boušinského domu
běžel – samým strachem před bludičkou do nejhlubší tůně
zabředl?

PAVEL: Tys to byla, Verunko!

VERUNKA: A co by se bylo s vámi stalo, kdybych vám nebyla
přišla s dlouhou tyčkou na pomoc?

PAVEL: Byl bych se dostal pod kola a byl bych tam zahynul.

VERUNKA: Tak jest. Ale copak jste mi slíbil, když jsme oba mokří a
polomrtví šťastně k břehu vybředli?

PAVEL (*prosebně*): Ale Verunko!

VERUNKA: „Díblíku,“ pravil jste, „za tu službu žádej co chceš –
berouška, slepičku, kůzle aneb cokoliv jiného.“ A co já na to?

PAVEL: Odbylas mne, že nic nepotřebuješ.

VERUNKA: Ale nato jste mne zapřísahal, že ode mne nemůžete
takovou službu bez odplaty přijímat, a já zas na to: „Tedy
dobrá, Pavle. V okamžení sama nevím co, ale až jednou k
vám předstoupím a řeknu: „Pavle, tohleto se mi líbí, to bych
ráda, dáš mně to?““

PAVEL (*zaražen*): Slíbil jsem, že dám – bude-li to totiž v mé moci.

VERUNKA: Na to jste mi dal ruku a odešel jste, a od těch dob – je
tomu celý rok – vyhýbal jste se mi kde jste mohl na půl míle
cesty. Nejsem už děťátko, Pavle, a vím, že jen ten je rozšafný
člověk, kdo své slovo drží a rád vyplňuje.

PAVEL: Jsem zahanben!

VERUNKA: Aj, to mne právě těší.

PAVEL: A proč?

VERUNKA: Protože o vás nestojím.

PAVEL: A proč?

VERUNKA: Protože sám za nic nestojíte.

PAVEL (*uražen*): Diblíku!

VERUNKA: Slyšte mne, Pavle, nevážím si vás, ani otce vašeho, ani matky vaší — neboť z vás udělali člověka nevďečného a pověrečného. Bázlivost a nevďek jsou nejhorší vady mužského!

PAVEL: Nemluv dál — co jsem dlužen, zaplatím ti.

VERUNKA: Zaplatíte! — I vida! Cokoliv ale od vás pochází, to rovněž nenávidím. Když vám po celý rok, od té chvíle, co vás nebohá Verunka z vody vytáhla, ani okamžiček nezbyl jediným slůvkem ji poctíti, — tu jste dokázal, že j sté zlého a zatvrzelého srdce, pane Pavle; jinak by vám bylo přece nápadné bylo, proč se v celém sousedstvu o zbabělosti Bartákového blázence, jenž před bludičkou jako posedlý do vody skáče, nic nepovídá, — a tu byste si byl na prstech vypočet, že asi ten diblík, ta štěbetavá straka umí také hubu držet, a byl byste přišel a řekl: „Děkuju, Verunko!“ a jedno stisknutí ruky bylo by jí co uznanost milejší bývalo než všechny hloupé dary — a Verunka by si myslela, že jste statečný hoch, kdežto nyní naopak s vámi pohrdat musí až do smrti. Je tomu tak, Pavle? — A teď dobrou noc! (*Odchází k domku; Zatím se setmělo.*)

PAVEL (*za ní*): Verunko, čím tě zase udobřím? O mluv!

VERUNKA (*zastaví se*): Jestli mne hezky odprosíte, Pavle —

PAVEL (*spraven*): To je neslýchané, já tebe —

VERUNKA: Ano, začněte: „Verunko, anebo třeba: diblíku, já dvojče Bartákovíc, prosím“ — nechcete?

PAVEL (*polo zlostně*): Vždyť nemáš rozum — udělám vše, co mohu.

Nic nového neslíbím, ale při starém zůstanu; povíš-li mi, kde Víta naleznu, pak žádej kde chceš a kdy chceš a co chceš ode mne.

VERUNKA: Ale odprosit přece ne? Dobrá! (*Pronikavě.*) Bud'si! Jste tedy hotov vždycky mi být po vůli a vyplnit, oč vás požádám, jen když to nebude nic proti Pánubohu a počestnosti? Dáte mi na to ruku? (*Podává mu ruku.*)

PAVEL (*plácne jí do ruky*): Zde měj slib můj po druhé a bud jista, že ho dozajista splním.

VERUNKA (*chladně ukazuje k můstku*): Dobrá! A teď jděte tamto přes můstek, pak pěšinkou deset kroků až k voříškám, za nimi je v skále skulina, a tam naleznete Vítku.

PAVEL: Diblíku, neděláš-li si ze mne blázna, jestli ho tam naleznu, pak se přesvědčíš, že Pavel není ani tak surového a tak zatvrzelého srdce a že ti do své nejdelší smrti vděčným bude. (*Běží přes můstek a zmizí za skalinou.*)

VERUNKA (*skáče jako zběsila a tleská rukama plna smíchu a radosti*): Hahaha! Tak jsem tě chytla, ty hezké dvojče, ty pyšný sedláku, ty zbabělé, nevděčné klouče, — ty tedy neodprosíš, když komu místo poděkování ublížíš? Hej, má tě diblík, má tě v pazourech — chraň se šotka! Hahaha! A zejtra je posvícení a pouť v Boušíně, basa tam hraje a šalamaje — zpěv a radost všude — tancovat se bude — diblík taky — hopsá hej, hopsasa — z kola, holky, — sólo! (*Měsíc náhle vyjde svítě vpravo na skaliska. Verunka stojí tak, že stín její padá na skály.*) Však vy zvíte, vy pyšné holky z Boušina, co ten škaredý cvrček umí! Ten bude skákat. (*Spatří stín.*) Aj, pěkně se vítáme, pane stíne! (*Divoce.*) Hej, hochu, ty můj nejvěrnější tanečníku, ukaž nám, co my spolu dovedem! (*Zpívá, přitom si dává takt a hází rukama k tanci.*) Cvrčku malý, milý, v trávě švitořivý, nic si z toho nedělej, třeba jsme tu sami, veselo je s námi, poskočme si spolu, hej! (*Mezi tancem vrátí se Pavel s*

Vítej ruku v ruce a hledí zlekán na Verunku. V půli mostu.)

PAVEL: Pánbůh s námi! Koukej, Vítku, co to dělá ta Verunka?

VÍT (*s úžasem*): Propána, to čaruje!

PAVEL: Diblíku, co to znamená?

VERUNKA (*ohlídne se*): Zejtra je posvícení v Boušíně — což nevíte?

A já si pozvala svého tanečníka; my se spolu cvičíme.
Hahaha! (*Tančí dál a zpívá:*) Cvrčku malý, milý, v trávě
švitořivý, tralala — nu a co víc?

VÍT (*Pavlovi*): Pojd', pojd', já se jí děším!

VOSTŘEBALKA (*za scénou*): Verunko! Verunko!

VERUNKA (*zastaví tanec*): Hned, babičko, hned! (*Pozdraví stín.*)

Dobrou noc, můj černý čiprný tanečníku! Zejtra zas!
(*K bratřím.*) Dobrou noc, vy zbabělci! Pavle, na svůj slib ať mi
nezapomenete! Haha! (*Běží do domku.*) Cvrčku milý,
švitořivý!

PAVEL (*od Víta odvrácen*): Mám dobrou paměť, nestarej se! (*Konec co
nejrychlejší; opona slítne.*)

Jednání druhé

Předsín velké hospody, uprostřed vrata s vyhlídkou v otevřenou krajinu; na dřevěných stěnách visí věnce; od času k času veselá hudba.

Výstup první

ŠTĚPÁN, BENEŠ, ADAM a více selských synků sváteční obletěných, s kytkami za klobouky, vyhlíží otevřenými vraty.

ŠTĚPÁN: Hnedle tu budou, už je hezkou chvílí po mši.

ADAM: A nač tu čekáme, na ty holky z Boušína? Už tu máme našich holek dost!

ŠTĚPÁN: Protože z celého kraje, ze všech holek ty z Boušína jsou nejhezčí.

ADAM (*uštěpačně*): Nejhezčí a nejbohatší, hahaha!

BENEŠ: A snad si nemyslí na Madlenku Říhovic? Tu ti slupne Bartákovic dvojče jako lusk.

ŠTĚPÁN: Jakže, Pavel? Na to se podívám! (*Vstoupí dopředu.*)

BENEŠ: Stará Pelegrinka to dávno mé sestřenici svěřila. Madlence se ten Pavlíček líbí.

ŠTĚPÁN (*postně*): Tak, ten Pavlíček? Co je o hodně mladší než ona? I dejte si pokoj! Vím to lepší, co té se líbí.

BENEŠ (*uštěpačně*): Přece jen hořela, když ji ten Pavlíček bral za bradu; Říhovic oráči ti to dosvědčí.

ŠTĚPÁN (*hodí pánovitě hlavou*): Uvěřím, teprv až to sám uhlídám. Však hle, tam už přichází. Vivat! Teči si každý svou holku hledejte. Já znám svou a ta je má.

BENEŠ: A co, nebude-li z Boušína, bude odjinud, vždy se ještě na nás dostane.

ŠTĚPÁN: Inu arci, pro tebe, kropáči, bude holka, co husy pase, vždy

ještě dobrá, a stará panna ti také ještě zbude. Buď bez starosti.

ADAM (*směje se*): Hahaha!

BENEŠ: Měj se na pozoru, Štěpáne! Pýcha předchází pád a po tanci teprv pranice. (*Vpravo za scénou započne veselá musika.*)

ŠTĚPÁN: Tanečník hezké Madlenky, ten se nebojí. Vida, tam přichází, první a nejhezčí.

Výstup druhý

MADLENKA, ZUZKA, MAŘENKA, DOROTKA a ještě DVĚ HOLKY. Vystoupí v páru, ruku v ruce; za nimi hejno selských synků. Holky mají bílé punčochy s červenými cviklemi, černé aksamitové šněrovačky se zlatými portami, naškrobené, krátké, nadýchané rukávky, krátké, růžově lemované sukně a bílé zástěrky; na hlavách mají plachátky a na ramenou červené fábory.

ŠTĚPÁN: Vivat naše posvícení!

ADAM: Vivat naše posvícení!

VŠICKNI: Vivat, vivat!

ŠTĚPÁN (*vyhazuje klobouk*): Sláva hezkým holkám z Boušína!

VŠECKY (*se smíchem*): Pěkně děkujem.

MADLENKA (*živě*): Aj, díky, díky, Štěpáne! (*Ohlídne se ke dveřím.*) Ale co to slyším? Vy jste už začali tancovat? Doufáme, že jste na nás čekali.

ŠTĚPÁN: I toť se rozumí. Ti muzikanti vás jenom přivítali.

MADLENKA: To jest v pořádku. Nevidím tu ale — jste tu všickni ze Žernova?

BENEŠ: Už jsme všickni pohromadě. Nikdo neschází, jen to vzácné panstvo, ty dvojčata.

MADLENKA (*protáhle*): I vida, tak!

ŠTĚPÁN (*postně na Beneše pohledná*): Nic to; myslím, že bez dvojčat také bude veselo. (*Pokloní se před Madlenkou, ruku jí podáváje.*) Panno Madlenko Říhovic, uctivě vás prosím o tanec, o první, o poslední, a co mezi tím, to přídavkem.

MADLENKA (*s poklonou*): Je mi líto, Štěpáne. Nemějte za zlé, už jsem ale Bartákovici Pavlovi slíbila.

ŠTĚPÁN (*odskočí*): Jakže! Panno Madlenko? A mně jste neslíbila?

MADLENKA: Slíbila jsem s vámi tancovat, ale kdy a jestli zrovna o posvícení, to je jiná. Prodnes vyhledejte si jinou.

BENEŠ (*otočí se na kramfleku*): Třeba starou pannu, Štěpáne, nebo pasačku, něco ti vždycky ještě zbyde.

VŠICKNI (*se smějou*)

ŠTĚPÁN: Jmenuju se Štěpán, rozumíš? (*Vztekle hrozí Bendovi.*)

BENEŠ: A já Beneš, třeba před muzikou. (*Hudba utichne.*)

Výstup třetí

PAVEL, VÍT *zprostředku. PŘEDEŠLÍ.*

VŠICKNI *(pozdravují se)*: I vidíme, dvojčata!

MADLENKA *(s výčitkou)*: Nezdá se, že si tuze pospíchali.

PAVEL *(Madlence)*: I pozdrav vás Bůh, panno Madlenko!

MADLENKA *(uštěpačně)*: Děkuji poslušně, pane Pavle. Myslela jsem už, že dnešní posvícení s vaším pantátou a s vaší panímámou za pecí strávíte.

PAVEL *(ohnivě)*: Ne, to jste si nemyslela, Madlenko; vždyť znáte Pavla, že není peciválek.

VÍT *(jenž se Zuzkou byl rozprávěl)*: Pantáta chtěl, abysme ho po mši ještě domů provodili.

PAVEL: Nu a myslím, že poslouchat se musí, to přec nahlídnete, Madlenko.

MADLENKA *(přívětivé k Pavlovi)*: Hezké to bylo od vás! *(Polo k Vítovi.)* Oba jste statní synové. *(K Pavlovi.)* Nu a teď, Pavle! *(Mrká naň jako by ve srozumění.)* Když jste mne včera tak pěkně prosil, tedy myslím, dejte zahrát a první taneček –

BENEŠ *(jenž byl Štěpánovu vzteku unikaje až k vratům postoupil, pohlíží vlevo za scénu)*: Hejsa, Štěpáne, tamhle máš tanečnici! Ta se vystrojila, ta hoří!

ADAM *(hledí ze vrat)*: Nevídaná paráda, u všech blesků! Ta se vyfintila. Na hlavě má kokrhel jako strašidlo.

ZUZKA A MAŘENKA: Diblík, diblík!

MADLENKA *(těž z vrat hledíc)*: Fi, ta žába! *(Hudba začne.)* Pojd'te, Pavle!

PAVEL *(jenžto při zvolání „diblík!“ se zalekl, zůstane nepokojně se ohlížeje na svém místě)*

VÍT (*polekán šepce Pavlovi*): Vyhňěme se jí; je z ní strach! (*Oba se obrátí k odchodu.*)

Výstup čtvrtý

VERUNKA, PŘEDEŠLÍ.

VERUNKA *(je nápadně oblečena, majíc na sobě staromódní dlouhý kabátek, červenou sukni s množstvím faldů a se plutým lemováním, střevíce se špalíčkama, strakatou zástěrku a na hlavě kokrhel; všecko na ní visí, jakoby vězela v cizích šatech. Vystoupí s drzostí mezi tanečnický a projdouc jejich řadem nedbá na ousměšky. Minouc Madlenku zastoupí Pavlovi cestu, načeš z všickni podivení a zaražení umlknou):* Zde mne máte, Pavle Bartákovíc. Co jste ode mne včera tak snažně žádal, abych vás totiž brzy o něco poprosila, teď to splňuju. Žádám vás se vši uctivostí o tanec, o první a o poslední, a mezitím nepůjdete do kola se žádnou holkou ani se žádnou ženou, když vám to nedovolím. Tak to chci a tak to bude.

VŠICKNI *(udivení):* Co to slyším? Slyšeli jste?

PAVEL *(jako bleskem zmámen, celý v ohni):* Ale Verunko, já —

MADLENKA *(vztekem se třese):* Diblíku, Pavel je odvrátka se mnou zamluven!

VERUNKA: Mně ale zamluvil se dříve, už před rokem, a včera se to jen zas obnovilo. Jedná se teď jen o to, komu z nás dvou Pavel Bartákovíc v slibu dostojí.

PAVEL *(bojuje s vnitřním vztekem):* Verunko, já — Nu ovšem, dal jsem ti slovo, máš to právo, žádati co chceš ode mne, jenže jsem se nenadal —

MADLENKA *(zlostně mu skočí do řeči):* Jakže, tahle osoba má právo žádat od vás, Pavle? — To je jiná! Držte si tedy slovo, věru že vám už v cestě nebudu. *(Se zlostným smíchem.)* Ovšem, na koho hezký diblík práva má, ať si s ním tancuje. Jiného beztoho neuloví, a pro mě zbydou všickni ostatní — jeden jako druhý, tančit umí každý.

PAVEL (*hněvivě, skoro bolně*): Nenadal jsem se, panno Magdaleno Říhovic, že vám jeden jako druhý, jen když tančit umí. (*S odvrácenou tváří ruku Verunce podáváje.*) Tancovat ty také umíš?

VERUNKA (*s vítěznou důvěrou*): Toť se ví, že umím, a jak! (*Hrdě odejde s Pavlem k tanci.*)

VÍT (*chce za nimi, Pavel mu však zabrání*)

VŠICKNI (*hledí s podivením za nimi*)

ZUZKA (*spráskne ruce*): Není-liž pak to k zbláznění! S diblíkem jde to pyšné dvojče do kola — a jindy ani nás si nevšímal.

MAŘENKA: Není jinak, ta mu jistě udělala.

MADLENKA (*vzteky přemáhajíc*): A co mi po tom? Ať si skáče, s kým se mu líbí. stepané, pojd'te vy teď se mnou do kola.

ŠTĚPÁN (*pitvorně se kloní*): Je mi líto, panno Madlenko, nemějte za zlé, už jsem ale s hezkou Dorotkou zamluven. (*Vezme děvočku po a odvede vpravo do kola.*)

MADLENKA (*kousne se do rtů, pro sebe*): Splatíš mně tuto hanbu, počkej, Pavle!

VÍT (*pro sebe, radostně*): Tedy tu Madlenku přece nemiluje. (*Jde pro Madlenku.*) Se mnou pojd'te do kola, panno, a nehoršete se tak na Pavla. Ten dotíravý diblík mu nejspíš učaroval.

MADLENKA (*jízlivě*): Toť se rozumí, svou krásou a tou červenou sukní s faldama. Mějte se dobře, Vítku, pro dnešek nebudu se žádným z vašeho statku tancovat. (*Odejde vpravo, za ní dva tanečníci.*)

VÍT: Jsem přece žádostiv, jak se ten Pavel s tím diblíkem v kole vyjímá! (*Odejde za ostatními.*)

ZUZKA (*vztekle*): Ten Pavel ztratil hlavu! Holce z Boušína, dceři svého hospodáře takovou hanbu udělat!

MAŘENKA: Povídám, že mu udělala, a vím také čím. Kmotra Pelegrinka mi to vyzradila. Na té černé sametce, co nosí na krku, visí žabí háček, a když s tím porozpráví, ať žádá co chce, všechno prorazí.

ADAM (*se smíchem*): Kýho šlaka! Na ten žabí háček se musíme podívat.

BENEŠ (*k Zuzce*): Nejkrásnější Zuzanko, co tomu říkáte, půjdem spolu?

ZUZKA (*površím*): Tancujete sice jako moták, Beneši, když mi ale slíbíte, že holky z Boušína na tom diblíku pomstíte a nám k té žabí nožce pomůžete, budete dnes můj první, můj poslední a co mezi tím.

BENEŠ: Dobrá, platí; to bude bez čárů. Teď ale do kola; než se tam párkrát otočíme, uvidíte, co jsem za chlapíka.

VŠICKNI (odejdou vpravo. V následující scéně hudba se časem opakuje. Dvěře zůstanou dokořán.)

Výstup pátý

VÍT *vpravo vystoupí, hned za ním PAVEL.*

VÍT (*v směšném hněvu*): Není to k vydržení; nevím, co soudit o tom Pavlovi. Jako ve snách stojí nepohnutý vedle toho diblíka, ani si ho nevšímáje, hledá jenom vždy Madlenku, jen po ní se pídí s tesknýma zrakoma. Ach, on ji přec jen miluje. (*Hudba utichne.*)

PAVEL (*vyběhne celý rozjařen*): Zaplať Pánbůh, jeden tanec bych byl přestál; jak to ale dále půjde, to nevím, hněvem a hanbou myslím zahynout. Ach Víte, kdybys věděl, jak je mi okolo srdce!

VÍT (*jako dříve*): Na mou věru, hůř ti nemůže být nežli mně, vida tě v takové tísní. Ale kdepak jsi zůstavil svou tanečnici?

PAVEL (*vztekle*): Tam, kde jsme stáli, když hudba utichla.

VÍT (*ohnivě*): Ale tancuje ta třasořitka na mou věru jako čamrda; radost se na ni podívat. Škoda, že v tak bláznovských čarách vězí. Jinak ti na mou věru svou hbitou nožkou nedělala hanbu, a očka má ten diblík — to jsou očka, na mou věru, hezčích není ve světě.

PAVEL (*s podivením*): Co ti to napadá; dej si pokoj, s takovou řečí mně nespomůžeš. Co mi po tom zlostném diblíku; ale Madlenka, ach, Víte, co as Madlenka o mně myslí. (*Dupne.*) Má mne za špatného sprostáka, a Bůh ví, že jím nejsem, Víte!

VÍT (*trpce*): Nu ovšem, na Madlence záleží ti stokrát víc než na ostatních lidech, toť patrnó. Ale pro živý bůh, pročpak jsi ji tak urazil, když toho diblíka tak nenávidíš?

PAVEL: To bych marně tobě i celému světu vysvětloval. Dost na tom, slovo mé dostala, teď jsem v pasti. Kdož by si byl pomyslí, že ta potměšilá žába takovou léčku mně přichystala.

VÍT (*prostosrdečně*): Inu, vděčnost naši přece zasluhuje. Včera nejenže mi pomohla, přivedla mne také k rozumu. Ach, kdybys věděl –!

PAVEL: Nemluv o vděčnosti, dnešním dnem je všechno vyrovnáno; dnešní hanbou jsme si kvit.

Výstup šestý

MADLENKA. *PŘEDEŠLÍ.*

PAVEL (*jde jí vstříc*): Ach, Madlenko!

VÍT (*vzdorné se obrátí*)

MADLENKA (*pro sebe*): Jsme tu sami, zdaližpak mne odprosí.

PAVEL: Madlenko, vím to, že máte tisíc příčin se na mne hněvati, snad navždy. Nejtajnějšimu přání mému přišla jste tak vroucně vstříc a zaslíbila jste se pro mne bez mého vědomí.

MADLENKA (*víc bolně než v hněvu*): Myslela jsem, že vás potěším, překvapím; já bláhová, mohla jsem se nadíti, že mi takovou hanbu uděláte?

PAVEL (*ohnivě*): Já jsem se nenadal, Madlenko, — jsem nevinen; ale ten diblík strožil mi léčky. (*Šeptem k ní.*) Všecko vám z jevím, vám jediné všecko, upřímně — (*Zvenčí smích, křik a volání: Ať ho ukáže! Ať nám začaruje!*)

PAVEL (*uskočí od Madlenky*): Co se to děje?

VÍT: Něco s diblíkem.

MADLENKA (*v smíchu pro sebe*): A teď začnou ty rejdy.

Výstup sedmý

VERUNKA, ZUZKA, MAŘENKA, BENEŠ, ŠTĚPÁN, ADAM, synkové a děvčata. PŘEDEŠLÍ.

VERUNKA (bez čepce, s rozpuštěnými vlasy, šáteček na krku má polo strmený, v ruce drží zlatý medailon, hněvivá, třese se na celém těle): Nechtě mne, nechci a neudělám to!

NĚKTERÍ (křičí): Ona musí a musí!

VERUNKA: Žádný mne nedonutí, na to se podíváte!

PAVEL (k Beneši): Co to máte s tou holkou? Co chcete?

ZUZKA: V tom penízi tady, co jsme jí za řadry vytáhli, uschovává žabí háček.

BENEŠ: Necht' je to cokoli, dost na tom, že tím hochy mámí a že jí to dodává kuráže.

MADLENKA (vítězně): Máte pravdu, ať nám to ukáže, ta červená suknička, ta hezká čarodějnice na ošklivci zhlídnutá; ať zvíme, jak se dvojčata lákají.

VŠICKNI (krom Pavla a Víta): Ukažte žabí háček! Sem s tím čarováním!

VERUNKA (divoce): Kdo na mne sáhne, tomu oči vyškrábu!

BENEŠ (v smíchu): Dejte pozor, ta maličká má drápy, a jestli ji dohřejem, udělá se netopýrem a ulítne. Její matka také uměla lítat, ulítla s vojákem.

VERUNKA (trhne sebou): I ty bídniče! (Přemáhá slze.)

BENEŠ (jako by nebyl slyšel): Dceruška neměla ještě tenkrát peroutka, a ta čarodějná babka její pověsila na ni zatím ten háček, aby mohla uletět, kdy se jí zlíbí.

ZUZKA: Lítat umí, to je pravda, to jsme viděli.

VERUNKA (*s opovržením*): Vy hloupá chaso, myslíte, že bych zlomyslnost a nesmysl váš vytrpěla, kdybych lítat uměla? A že bych trpěla vaše násilí, kdybych drápy měla? Ej, kdybych uměla čarovat, to by se vám zle vedlo! — Na mou babičku, která vám už tolikrát spomohla, lajete, vy nevděčníci, protože má více rozumu ve své šedivé hlavě než celá ves dohromady; nazýváte ji čarodějnici — styďte se! Abych vám ale pro jednou navždy dokázala, jaké čáry při sobě nosívám a jaká jsem bezbožnice — (*Otevře peníz a vyndá z něj složenou modlitbičku.*) Nuže, Madlenko, přečtete si to.

MADLENKA (*v nesnázích*): Já — já — snad bych já —

VERUNKA (*vítězně*): Inu ovšem, načpak byste čtla, když neumíte. Jste hezká, bohatá — nepotřebujete číst a psát. (*Obrátí se vzdorné k Pavlovi.*) Pavle, proukažte mi ještě tu lásku a přečtete jim to. Mně věřit nechtějí a přesvědčit se nemohou.

PAVEL (*Polo mrzutě, polo ve vzteku na ostatní popadne modlitbičku*): „Modlitbička pobožného, opuštěného sirotka k nejblahoslavenější boží rodičce.“

VŠICKNI (*spraveni odstoupí*): Ach — modlitba!

PAVEL (*pohnut*): Ubohý diblík!

VERUNKA (*odejme mu zas modlitbičku, sloty ji do pouzdra a uschová za nádry*): Slyšeli jste, to jsou moje čáry. S tou modlitbičkou vstávám a po té se kladu spát. Toť mé celé bohatství, a po jiném ani netoužím. S tou modlitbičkou na srdci vím, že o mně Pánbůh ví a že nade mnou bdí, jako nad každým sirotkem. Neukázala jsem vám to snad proto, že se vás bojím, raději bych se od vás rozškubat a zašlapat dala. Ukázala jsem to ale kvůli své staré babičce, které přezdíváte, ačkoli mne v bázni boží vychovala. O mně myslíte si třeba toho nejhoršího, nic mi po tom. Co mi na tom záleží, jaké mínění o mně má tak pověrečná, surová a hloupá chasa jako vy a

kterou z celého srdce nenávidím.

VŠICKNI (*mimo Pavla a Víta*): Jaká to řeč! — Vyžente ji! Vemte na ni kamení!

PAVEL (*vstoupí mezi ně, s celou silou*): Zpátky! Kdo se jí dotkne, běda mu! Já tu stojím: Bartákovíc dvojče, Pavel!

VÍT (*přistoupí k němu*): A já s ním!

VŠICKNI (*bručí*)

PAVEL: Radím vám, buďte zticha; ten diblík tu pouhou pravdu vám zvěstoval, vy zbabělci! Řádní chlapíci, jenž se nestydí nebohou, malomocnou holku napadat; jsou to švarné holky, jež z takových hrubostí se radují.

VŠICKNI (*bručí*)

PAVEL: Slyšte to, panna Verunka je pro dnešní posvícení má vyvolená tanečnice. Kdo jí jen slovem ublíží, urazil mne. Pamatujte si to, hoši! (*Hudba započne.*)

PAVEL: Hoj, tam zas hudba začíná! Byli jsme teprv jednotí v kole. Sólo, hoši! Pojd', Verunko! (*Všeobecný ruch a podivení.*)

VERUNKA (*překvapením očima jiskří, dech i hlas její se třese a mocí přemáhá plát*): Jakže? Pavle, vy — vy se ujímáte diblíka? — Diblíka, který vám ublížil víc, nežli se mu zdálo, jak mu ani ve snu nenapadlo? To jsem neočekávala — to je hezké od vás. Jste hodný člověk, Pavle. Nebudu ale déle státi na svém; učinil jste mi zadost, ba mnohem více. Nechci, abyste ještě déle s opovrženým sirotkem se obíral; tancujte nyní podle chutě své, volte podle srdce svého, buďte vesel, zdráv a šťasten. Já vám děkuju. (*Odbíhá k prostředku.*)

PAVEL: Nikoli, děvče, zůstaň; já chci dostát slovu svému.

VERUNKA (*vrtí hlavou a odmítá Pavla rukama*): Vy jste poctivý člověk, Pavle, — jsme si kvít. (*Odběhne.*)

PAVEL (*chvíli na rozpacích*): Nuže, Vítku, ani pomyšlení do tance.
Půjdeme domů. (*Odchází.*)

VÍT (*radostně ho následuje prostředkem vlevo, ani nepozdravě*)

MADLENKA (*se zlostným smíchem je provádí; ostatní vyjevení v rozličných tlupách stojí bez pohnutí*).

Opona spadne.

Jednání třetí

Krajina s domkem Vostřebalky jako v prvním jednání. Večer.

Výstup první

VOSTŘEBALKA, později VERUNKA.

VOSTŘEBALKA (*vyjde z domu, majíc plášťík přes sebe a košík v ruce*): Mrzí mne to věru, že ta holka doma není, — skutečně mne to mrzí, tak pozdě ještě vydat se do Boušina. Kovář ale platí dobře, a v tak zlém čase neradno promeškat výdělek. (*Obrací se k domku.*) Do domku mi zatím nikdo nevleze — ta hloupá chasa vyhýbá se mu zdaleka. (*Směje se.*) Je to přece velká výhoda, že jsou lidi strašpytlové. Pověra je nejlepším hlídačem mých pokladů. (*Jde k můstku.*)

VERUNKA (*z pravé strany, bez dechu, rozčilená*): Babičko! Probůh, babičko!

VOSTŘEBALKA (*uleknuta*): Kýho šlaka! — Ne, ta holka mne ulekla! — Verunko, jsi to opravdu? Tak časně od muziky? Vždyť jsi byla jako posedlá a nedalas pokoje, ažs mne uprosila. Což tě tak brzy domů přihnalo?

VERUNKA (*rozzlobená*): Ne, ta hanba, ten smích, to rouhání! (*Dupne.*) Babičko, já to nepřežiju, já nechci být déle na světě, takhle ne! A vy jste na všem vinna; proč se tak tváříte, jako byste doopravdy čarovala?

VOSTŘEBALKA (*s trpkým smíchem*): Protože to vynáší, protože tě přece krmit musím a poněvadž sedlák staré bábě, co čaruje, platí víc než doktorovi.

VERUNKA: Tedy pro peníze! (*Netrpělivě.*) Vždy jen o penězích mluvíte a o výdělkách, a přece jsem ještě nic takového u vás nespatřila; vím ale, babičko, že nejste chudá, a tu bych ráda věděla, proč na mne takové cáry navěšujete?

VOSTŘEBALKA (*zlostně*): Cože? Cáry? A není to sváteční oblek a nejvzácnější šperk tvé nebožky mámy, co tak marná bývala?

VERUNKA (*s trpkým smíchem*): Inu ovšem! Mně se to samotné dříve dosti líbilo — což já rozuměla šatům! Ale jak jsem přišla mezi lidi, tu mi bylo jasno, že jsem vyfintěna jako blázen! — Babičko, já nechci sice žádnou parádu, ale — (*s důrazem, náhle*) také nechci již nikdy směšně vypadat! Slyšte, babičko, toho jsem se nenadálá, že mne tak tuze nenávidí a že námi tak hrozně opovrhují, sice bych Bartákovíc Pavla nikdy nebyla donutila se mnou jít do kola!

VOSTŘEBALKA (*zaražena*): Jakže! Blázníš? Pavla — Bartákovíc Pavla, že jsi donutila? Toho hrdopýška? Jdi mi, ty v hrdlo lžeš!

VERUNKA (*vzdorně*): Já nelhu nikdy — to víte, babičko!

VOSTŘEBALKA (*vzteky se třese*): Tedy ta jedovatá spřež z Bartákovíc dvora — ty dvojčata s tebou mají? Jistě že to něco znamená! Hned se vyznej, co máš za pletky?

VERUNKA: Pranic, babičko! (*Ostře na ni pohlédne.*) Raději vy mi ale vysvětlete, proč se vždycky tak durdíte, když je o těch dvojčatech a jejich rodině dost malá zmínka?

VOSTŘEBALKA: Do toho ti pranic není! (*Zlostně křičí.*) Diblíku, tedy Pavel s tebou tancoval? Jestliže jsi do něho zamilovaná —!?

VERUNKA: Zamilovaná? (*Vyrazí v smích, vtom se zajikne.*) Já? Hahaha — ne, to ne, babičko!

VOSTŘEBALKA: Cože? Ty se zatvrzuješ a vysmíváš se? A nechceš s barvou ven? (*Zdvihne berlu.*) Nu, jen počkej, hned se pravdy dopídíme!

VERUNKA (*s rukama křikem slovenýma pevně před babičku vstoupí*): Babičko, tu hůl nechtě s pokojem; já se již tlouci nedám!

Nejsem více žádným děckem — slavím dnes sedmnáctý den svého narození — s bitím bude ode dneška konec!

VOSTŘEBALKA (*berlu pomalu spouští*): Tak —? Pravda, dnes je den tvého narození! Na mou tě věru, chudáku, (*skoro pohnuta*) na to bych byla málem zapomněla!

VERUNKA (*chopí ji za ruku, náhle, dobrosrdečně a vášnivě*): Nic nedělá, babičko! Děkuju vám za každou ránu, za každou suchou kůrku, kterých jste mi udělila; naučila jsem se trpělivosti a skromnosti. Teď ale bude jiná — to stačilo, a kdybyste se mne dost málo ještě dotkla, (*s důrazem*) bránit bych se arcí nesměla, ale musela bych vám utýct — a já bych tu raději do smrti při vás vydržela, vám byla k ruce, vás ošetřovala a vás zastala, kdybyste nemohla sama z místa.

VOSTŘEBALKA (*skoro s plátem*): Máš pravdu, vnoučátko! Ovšem, kdo by mne zastal, kdo ošetřoval, kdyby tebe u mne nebylo?

VERUNKA (*vezme ji pevně za ruku*): Nu, tedy vidíte, babičko, a teď smilujte se již nade mnou! Dejte mi třeba reznou kytlici, ale ať je čistá, ať je hezky celá, bez těch ošklivých záplat — slovem, ať nejsem v šeredných hadrách!

VOSTŘEBALKA (*padajíc do starého tónu*): I kozla! Jen tak zůstaň, jak jsi byla dosud! Marnivost a paráda přivedla matku tvou k pádu a otce tvého do hrobu. (*Zvýšeným hlasem.*) Vyhlížej si spánembohem vždycky jako žebrácká; lépe, když se ti budou posmívat, než aby tě naposled svedli a zkazili, děťátko! A teď musím do Boušína.

VERUNKA: Jakže! Až do Boušína? Ještě dnes? Ale babičko, toť se před půlnocí ani nevrátíte?

VOSTŘEBALKA (*v chůzi, dychtivě*): Není také potřeba, jen když penízky přinesu — penízky! Ulehni si třeba, nedočkáš-li se. Ty šaty ať mi taky hezky uložíš, rozumíš? Bylo by jich škoda, kdyby se pokazily. Slyšíš? Měj se dobře! (*Odchází.*)

VERUNKA (*hledí za ní*): Ty šaty uložit? Bylo by jich škoda? (*Popadne zástěru.*) Pěkné cáry, krásná škoda! (*Trpce.*) Hahaha, uložím je na věky! (*Trhá si šat.*) Pryč s tebou, ty starosvětská kytle, ty švábský kokrheli! Raději se zase do své nuzoty převlíknu! (*Běží k můstku a vrhá šaty, z nichž se rychle vysvitklá, do řeky.*) Pryč s vámi! Plav si k Boušínu, maškaro, která jsi tolik hanby a bolesti Verunce a Pavlovi způsobila! (*Pod kazajkou má šněrovačku a košilku s krátkými rukávky, takže oblek slušný a vkusný zůstane, Z předešlého obleku jen sukní a punčochy zbydou.*) Ach, já nebohá, co jsem to dnes vyvedla? Co si o mně pomyslí! (*Dá se do usedavého pláče, zakryje tvář, obrácena zády k Pavlovi.*)

Výstup druhý

PAVEL, VERUNKA.

PAVEL (*s kloboukem a holí, kazajku má hojenu přes rameno; vyjde z pravé strany a zůstane podiven stát, když viděl, jak Verunka šaty do vody hází*): Jakže! Tys to, diblíku? Co tu pláčeš? Co tu děláš?

VERUNKA (*polekaná vyskočí a zvolna se k němu obrátí*): A co vy tady děláte, Pavle?

PAVEL: Při tak velké vodě nemožno brodem přejít, musím přes můstek k Boušínu.

VERUNKA (*sejde s můstku, třesoucím hlasem*): Nebudu vám tedy v cestě.

PAVEL (*odměřeně*): Děkuju! (*Jde doprostřed mostu.*) Diblíku, dobrou noc!

VERUNKA (*se sklopenou hlavou s lze přemáhajíc*): Dobrou noc! Spěte dobře, Pavle!

PAVEL (*obrábí se, náhle*): Ale prosím tě, pročpak pláčeš, diblíku?

VERUNKA (*v smíchu stírá si rukama slze*): I vždyť už nepláču!

PAVEL: Ty lžeš! Cožpak tvé oči nevidím — jsou zalité! Stalo se ti něco? Ublížil ti někdo? Posmívali se ti zas?

VERUNKA: Ne, ne, Pavle! Vy jste se mne tak jadrně zastal, že sena mne již nikdo z těch nelidů neodvází!

PAVEL (*netrpělivě*): Nač se tedy tak divně tváříš? Bez příčiny nebudeš přece tak znepokojena?

VERUNKA (*zakryje si rukama tvář*): Prosím — nechtě mne, Pavle, — vždyť pak víte —

PAVEL (*v patrném boji sám s sebou*): Trápíš se snad pro ten křik, co jsme měli v hospodě? Doj mul tě tak příliš?

VERUNKA (*náhle*): Trápím se, že milý Pánbůh tak bídného sirotka na živu nechává, který nikomu k radosti, nikomu ku prospěchu všem Í sobě samému jen trápení působí. (*Vrhne se na lávku vlevo, zakrývajíc tvář.*)

PAVEL (*dojat*): Skoro mi jí líto! (*Blíží se k ní.*) Diblíku, věř mi, že tě lituju — věř mi — od srdce. Až podnes zvyklý tebe za uštěpačného posměváčka míti, ani jsem nemyslel, že také plakat umíš.

VERUNKA (*pozdvihne hlavu jako změněna, od té chvíle jemná a přívětivá*): Inu, soudil jste jako druzí; mysleli jste, že citu nemám, a proto jste po mně šlapali a proto jste mne nenáviděli.

PAVEL (*přistoupí blíž*): Soudil jsem, Verunko, že jsi zlostná, a každý za to měl. (*Šetrně.*) Jestliže tě nenávidí, věř mi, že to hlavně jen tvou vinou.

VERUNKA (*pokorně poslouchajíc, sepne ruce a skloní hlavu, tichým hlasem*): Nenadálá jsem se, že tak náramně se mnou opovrhují. Ovšem, vy máte právo k tomu, proti vám jsem se prohřešila — ostatní však nemají k tomu žádné příčiny.

PAVEL (*jemně, ale přísní*): Nemysli, že tebou povrhnu; ačkoli jen z pomsty jsi mne k tanci pobídla, přece vím, že já to byl, jenž se dříve prohřešil.

VERUNKA: Máte pravdu, vaši pýchu chtěla jsem zahanbit, myslíc, že jste nevděčný, věrolomný a bázlivý. Ode dneška ale vím, že se umíte zastat pronásledovaného, že se nebojíte celých zástupů a že slib a dané slovo vám svaté jsou. A proto bych ráda umřela zármutkem a lítostí, že jsem takovou hanbu na vás uvalila. (*Vášnivě.*) Ale jako že Pánaboha miluju, Pavle, nevěděla jsem, že Madlenku tak doopravdy milujete a že vás nešťastným svým nápadem o její lásku připravím.

PAVEL (*skoro netrpělivě*): Nevídáno, hněv Madlenčin mi srdce

neutrhně. Nechme tu holku stranou, jen o tebe se teď jedná, nebožátko, která sama sobě skoro bez příčiny tak příliš ubližuješ.

VERUNKA (*poposedne, jako by Pavlovi chtěla místa popřáti*): Pavle, nemyslím, že si ubližuju. Znáám sebe i chyby své, a kterých neznám, jen mi je všechny vyčtete, ať se polepším, bude-li to v mé moci.

PAVEL (*podíven, přiblíží se k ní, podepíraje se o hůl, a kazajka mu spadne na zem*): Jelikož jsi tak jemná a přístupná, Verunko, ač bych se toho nikdy byl nenadal, tedy ti upřímně a bez výčitky povím, proč tebou každý tak opovrhne, třeba jsi nikomu nic zlého neudělala. Hlavní toho příčina je, že na sebe nic nedbáš, že se nechováš jako jiné dospělé holky, ale že skotačíš jako dítě, jako pravý hoch. Když ti napadne, vyšvihneš se na kteréhokoliv koně na pastvě a rejdiš s nejrozpustilejšími hochy o závod. Smělým být a strachu neznat jest ovšem chvalitebná věc, jenže u děvčete takové důkazy nebezpečné odvahy nejsou na místě. Lidem je to nápadné, proto přicházíš do řeči a do zlé pověsti, třeba jsi byla jinak počestná a rozšafná. Takové pomlouvání tě dopálí, a protože máš ostrý jazejček a bystřejší rozum než tvoji pomlouváči, odpovídáš jim, předhazuješ jim tajné slabosti, kterých ty jsi opět na nich vyslídila, — a proto se tě bojí. Bázeň pak tvoří nenávisť; a potom — mezi námi řečeno — bylo by záhodno, abys jistých hloupostí nechala, které tě u nejhovívavějšího v podezření uvádí.

VERUNKA (*pokojně*): Jakých hloupostí?

PAVEL (*zajikavě*): Nu, jako na příklad včera navečer, co jsi tropila, když jsme odcházeli?

VERUNKA (*zamyšlena*): Včera? Ach ovšem, ale jen hlouposti; skákala jsem, zpívala a radovala se podle svého způsobu. Bavila jsem se se svým stínem, nemajíc tu koho jiného. To já

často dělávám — takové hlouposti. Je to něco zlého?

PAVEL (*polo zvědavě, polo s nedůvěrou*): Tys přece jen divná holka, diblíku! Člověk nikterak nevypátrá, jsi-li vlastně dobrá nebo zlá. (*Mezi následující řečí přisedá k ní bezvolně.*)

VERUNKA: Já to vlastně sama nevím. Myslela jsem sice dosud, že nejsem zlá, když ale vy o tom pochybujete, musím o tom znova přísně rozjímat. Jen ale také považte, jak bídný byl až dosavád můj los. V sedmém roku ztratila jsem matku. Není mi povědomo, proč ona je u lidí v tak zlé pověsti, a vím toliko, že prý s vojákem někam do světa utekla. Pamatuji se jen, že mne velmi ráda mívala; (*s pláčem*) ona ale byla ta jediná ve světě, co mne kdy milovala, a proto na ni nic zlého dopustit nemohu. Otec můj, mrzutý, nevlídný muž, pranic si mne nevšímal a brzy nato zemřel; slovem, poslední políbení matky je má jediná krásná upomínka. Od těch dob se mnou každý strkal, nikdo mne nepohladil, nikdo pro mne soucitu a vlídného slova neměl. Co tedy žádáte od bídného, opuštěného sirotka, jako já jsem? (*Pláče.*)

PAVEL (*hledí své pohnutí přemoci*): Ale prosím tě, Verunko, jenom zase neplač.

VERUNKA (*stírá si slze*): Máte pravdu, pláčem se nikdy neospravedlním, budu se bránit skutkem a minulostí. (*Přísně a pokojně.*) Osírelá, opuštěná byla jsem i babičce jen k obtíži; bitím a hladem vychována, byla jsem tak nešťastná, že by se kámen byl nade mnou ustrnul, ale lidi naopak: ti na mne láli a předhazovali mně chybu matky mé. Vidíte, to jsem nesnesla. (*S hlubokým citem.*) Nebohá matka má třebaš chybila, zůstane přece matkou, kterou do smrti v srdci nosit nepřestanu. A když mi tedy někdo matku předhodí, když ji přezdívá vojačkou, (*chvěje se ploští*) tu se tak dopálím, že těm lidem také jejich špatné kousky předhodím; ale věřte mi, Pavle, (*vloží ruku na srdce*) že jsem se dosavád vždycky slovy

jen bránila a doopravdy nikomu neublížila.

PAVEL (*vždy pozorlivěji, soucitně*): To bylo hezké od tebe, Verunko!

VERUNKA (*pokojně*): Byla to má povinnost, Pavle. Co se toho týče, že na sebe nedržím, jak pravíte, to z toho pochází, že jsem chudá a že nemám, co bych hezkého na sebe oblékla; a za druhé vím dobře, že jsem nehezká a škaredá, aniž bych byla tak zpozdilá myslet, že šperkem nebo pentličkou o mák hezčí budu, než se milému Pánubohu zlíbilo, abych byla.

PAVEL (*s patrným podivením a zalíbením na ni pohlíží*): Ale Verunko, bez té starosvětské parády nebyla bys ani tak zlá, a kdož ví, kdybys tak hezkou kytlici oblékla, jako má Madlenka —

VERUNKA (*pokojně*): Zůstala bych jen přece diblíkem. Ostatně má nehezkost mně ještě málo starostí nadělala. (*Rozmarné.*) Vždyť vím, že mně milý Pánbůh pro tu krásu žádné předhůzky nedělá, a já jemu také ne.

PAVEL (*dychtivě*): Ale vždyť ti povídám, že dokonce nejsi a nejsi škaredá. I ten Vít dnes povídal, že máš roztomilé oči, — a věru, (*hledí na ni*) to jsou oči jako trnky.

VERUNKA (*chladně*): I co mi po tom, jaké oči mám, co na tom, že se tomu nelíbím, o koho nestojím. Kdybych ale byla hezká, byla bych spokojena, kdybych se líbila jenom vyvolenému srdce svého, (*se smíchem*) třeba by mne celý ostatní svět držel za sovu, — nestarala bych se o to ani tolikhle. (*Mlaskne prstem.*)

PAVEL (*prohlíží ji zpytaým prakem*): Na moutě věru, to je ti podobné. Tobě není každý vhod, jen když umí tancovat. Poslyš, diblíku: co jsem na světě, mně tolik myšlének hlavu nemátlo jako dnes následkem tvých řečí. Ach, kdyby tě všickni tak znali, jako já —

VERUNKA: I co mi po nich! Vždyť jsem vám řekla, že bych jen jednomu se chtěla zalíbit.

PAVEL (*míří ji prakem a odsedá trochu od ní*): Přede mnou se ale ospravedlňuješ; z toho by se tedy dalo soudit, že — (*zajikne se*) že já to jsem, kterému se chceš za —

VERUNKA (*nepokojná, vyskočí*): I bože opatruj! (*Ohlíží se.*) Ale vida, slunce už zašlo, nastává noc. (*Vesele.*) Nevidíte tamto svatojanské mušky, nepřeskakují tam bludičky? Hoj, to je čas pro díblíka; nechtě ho o samotě!

PAVEL (*vyskočí*): U kozla, já musím pospíšet k Boušínu.

VERUNKA (*polo uštěpačně*): Nebohý Pavle, připravila jsem vás o pěknou hodinku.

PAVEL (*vážně*): Ne, Verunko, o tuš mne nepřipravila, ale způsobilas mi ji. Nelituju, že jsem od muziky tak časně odešel.

VERUNKA (*zvědavě*): A proč jste to udělal, Pavle?

PAVEL: Zhnusila se mi ta chasa, jenž s tebou tak nelidsky zacházela; nechtěl jsem také, jednou s tebou zamluven, s jinou pustit se do kola.

VERUNKA: Rcete raději, že by Madlenka beztoho s várna víc nebyla tančila. Ale upokojte se, jestliže jsem vás s vaší milou rozdvojila, také vás s ní zase smírím.

PAVEL (*roztržitě*): A což, Madlenka není dávno ještě moje milá. (*Hladí si vlasy s čela.*) Nechme toho teď. Především bych raději s tebou byl smířen.

VERUNKA (*v rozmaru*): Jakže, se mnou? Nu, já myslím, že jsme kamarádi.

PAVEL: Ach, to není možná, vždyť jsem tě tak urazil, vždyť jsem tak opovržlivě s tebou zacházel. Nechal jsem tě po tanci v kole stát, aniž bych tě byl o hubičku žádal, jak to mrav a způsob o posvícení.

VERUNKA (*s nuceným smíchem, znepokojena*): Aj věru, Pavle, na to

jsem ani nepomyslela.

PAVEL (*ohnivě*): Ale já na to vzpomněl, a to teď, Verunko, sama jsi mne k tanci pobídla, žádám teď své právo. (*Blíží se k ní.*)

VERUNKA (*přísně*): Právo vaše, Pavle, bylo na hubičku po tanci přede všemi lidmi, když byl den; tehdy jste na ni nevzpomněl, žádáte ji teď, když jsme sami, když se tmí; teď, Pavle, zas já nechci.

PAVEL: A proč ne, Verunko?

VERUNKA: Protože se to nesluší, Pavle, protože něj sem více žádné dítě.

PAVEL (*chce ji obejmout*): Verunko!

VERUNKA (*vytrhne se mu, uskočí několik kroků, chvějícím hlasem*): Ne, Pavle, nikoli! Chcete mne jen políbit, protože líc mou již dobře nevidíte. Zejtra za bílého dne styděl byste se snad, že jste nehezkého diblíka líbal. Na setkání byste se červenal a klopil byste oči, kdybych vám do cesty přišla, a to bych od nynějška nesnesla více, kdežto jste mne poznal, jako mne jen Pánbůh zná. Hanbou a bolestí stala bych se zase zlou, a já to nechci a nebudu více. (*Trochu veseleji.*) Zejtra vám dopomůžu k hubičce od hezké Madlenky, a tu si jistě vyznáte: Diblík měl včera více rozumu než já, dvojče, Pavel z Bartákovíc dvora. (*Podává mu ruku, vesele.*) Tedy dobrou noc, příteli, spíte dobře!

PAVEL (*zaražen a pozloben*): Tobě je hej, mít více rozumu než já, protože jsi mne samotná, jak se zdá, rozumu zbavila. Čarovat umíš, a na mou věru, že bych byl notně zbabělý a hoden politování i posměchu, kdybych teď takhle bez hubičky odtah. (*Dupne.*) Pravím ti, Verunko, že se odtud nehnu, dokud k právu svému nepřijdu. (*Jest slyšeti hlasy.*)

VERUNKA (*běží k levé straně a naslouchá*): Pst, zticha, Pavle, neslyšel

jste hlasy? Tam někdo přichází.

PAVEL (*poslouchá, polekán*): Na mou věru, máš pravdu.

VERUNKA (*rychle*): Hlasy se blíží — to jsou lidé z Boušína — již se vrací od mužiky. Hej, Pavle, teči nohy na ramena, chcete-li je předstihnout. (*S nuceným smíchem.*) A nechcete-li, zůstaňte si, máte-li dosti srdnatosti zejtra v celém kraji být rozkřičen, že chodíte za díblíkem.

PAVEL (*dupne, chvilku nerozhodnut, dá si klobouk na hlavu a hodí kazajku přes rameno*): Verunko, ještě jsme spolu nedomluvili — prozatím dobrou noc! (*Odběhne přes most.*) (*Hlasy se blíží.*)

VERUNKA (*majíc ruce slovené hledí za ním*): Ej, ten utíká! (*Malá přestávka.*) Tak veliká to hanba v kraji, mým hochem být! (*Vyšpoulí ústa.*) Utíkej si, Pavle, utíkej, již tě dozajista nedostihnou! Buďsi! Zejtra tedy smírím tě s hezkou Madlenkou, ale od díblíka jakživ hubičku nedostaneš! (*Odejde do domku.*) (*Hlasy zcela se přiblížily.*)

Opona spadne.

Jednání čtvrté

Ouzká svobodná krajina, prostřed jeviště stromy, vpravo studnice, za ní široký dub, u něhož lávka.

Výstup první

PAVEL, později VÍT.

PAVEL (*s pravé strany, bez kazajky, udýchán, hledí vlevo*): Nemejlím-li se, byl to pantáta, co tam do Říhovic zahrady vklouzl. Co to znamená? Nikdy tam nebyl, leda v neděli, a to už před půl rokem. Za kabátem měl kytku, jak se mi zdá. (*S nuceným smíchem.*) Propána, snad nejde na námluvy! (*Jde k studni.*) To vedro není k snesení; volky ať zatím odpočinou, mně je také oddechu třeba. (*Sedne na lávku a stírá si pot s čela.*) Ta Madlenka mně ani neděkuje, když ji pozdravím. Je mi proto tak teskno, proto tak horko? Od toho posvícení jsem jako vyměněn; snad mi ten diblík neučaroval? Dobře jen, že jsem ji nepolíbil, měla víc rozumu než já.

VÍT (*rychle pravou stranou, ohlížeje se*): A, dobře že tě nalézám, Pavle!

PAVEL (*podiven*): U kozla, Víte! Pozdrav tě Bůh, hochu! Ale co tě sem vede? Vždyť není neděle! Přišel jsi snad s pantátou?

VÍT: I uchovej, ten o tom neví. Vykradl jsem se za ním, abych ti to zvěstoval. Otec a matka již po dva dny se radili, a dnes pantáta najednou vytáhl sváteční kabát a poslal mne přes pole. Já ale za chvíli se navrátil, a tu náhodou zpozorovav, že svou dýmku zapomněl, nesu ji za ním; mám alespoň výmluvu. Viděl jsi ho již?

PAVEL (*znepokojen*): Jen zdaleka; ale jestli se nemejlím —

VÍT: Inu, vyplísni tebe trochu pro ten křik u muziky, a pak tě smíří s Madlenkou a —

PAVEL: Dej mi pokoj — rozumíš?

VÍT: Inu, vždyť už nic proti tomu nemám — diblík mi otevřel oči.

PAVEL: Cože, diblík? A viděls ho?

VÍT: Inu, proto jsem se právě opozdil, jinak bych byl pantátu stokrát předešel. Sotva jsem ji poznal — tak změněná, tak přívětivá, tak čistotná.

PAVEL: Aj, věru, myslel jsem, že ji ani cítit nemůžeš.

VÍT: Inu, co bývalo, to již není, já si tě беру všady za příklad;ode dneška — vlastně již od muziky — se mi zcela zalíbila.

PAVEL: Tak? I toť neslycháno! (*Pro sebe.*) Vida, tomu se teď taky zalíbila.

VÍT: A jak hezky rozumně rozprávěla! Povídala mi —

PAVEL: Snad ne o večeru po muzice?

VÍT: Myslíš snad o muzice? — Ne, ona mi jen držela kázání, že jsem nezaboh a svéhlavý, sobecký chlap —

PAVEL: To je pěkné vyrazení.

VÍT: — protože ti Madlenku nepřeju.

PAVEL: Tak?

VÍT: Bratři že si nemají překážet, že se mají podporovat v lásce.

PAVEL: Ale co je té holce pořád do našich pletek?

VÍT: I nezlob se, Pavlíku, ona to dobře myslí.

PAVEL: Ať se ale stará o sebe!

VÍT: Tys nevděčný hoch; ona mne hezky napomenula, abych ti neztrpčoval živobyť, abych byl příčinnivý a přestal vzdychat a být mrzutý, a že mne pak celý svět bude moct dobře vystát. Na to já: „A ty také, diblíku!“ A ta mladá čarodějnice dala mi na to ruku a smála se a kývala hlavou, a svítila očkami a ukazovala takové zoubky —

PAVEL: Tak? — Zoubky — očka — čarodějnice — i toť by člověk -

VÍT: Uhlídáš, že teď budu jiný, — a ode dneška měj si Madlenku rád jak chceš, nemám nic proti tomu.

PAVEL: Nic?

VÍT: Pranic!

PAVEL: No, to mne těší! Ale já teď také nemám nic mít proti holce, kterou ty si vybereš?

VÍT (*zaražen*): Nu, to se snad samo sebou rozumí.

PAVEL: Přijde na to, kdo to jest! Každou ti nebudu trpět, (*zajikne se*) a především — varuj se díblíka, rozumíš?

VÍT: Díblíka? — Inu, ta by právě mohla člověka —

PAVEL: — uhranout! Rozumíš? A proto tě varuju — jestliže již nejsi také ztracen, (*pro sebe*) jako já — slovem, (*zlostné*) díblík je strašně nebezpečný, to si pamatuj, toho se chraň! Sice tě —

VÍT (*polekán*): Ale propána — jen pak se vzpamatuj! Vždyť je dobře — již na ni ani nepomyslím.

PAVEL: Dobře uděláš! Zapomeň na to, jako vždycky děláváš.

VÍT (*sáhne do kapsy*): A namoutě — pantátova dýmka!

PAVEL: Vidiš, darebáku, a proto jsi vlastně příběh. Poslyš, pantáta je tam u Říhů, mohl bys tam tak trochu přezvědět co tam vařejí.

VÍT: Pokusíme se, pokusíme! — Ale myslím, že se to dána prstech vypočítat. Poslyš, Pavle, koho budeš mít radši, mne nebo svou ženu?

PAVEL: Ale bláhový, o tom není ani řeč!

VÍT: Inu, jestli tě s Madlenkou smířejí — díblík to alespoň povídal.

PAVEL: Už zase začínáš! (*Dupne.*) Táhni svou cestou!

VÍT: Inu, vždyť mne snad nesníš! Co ti jen zas ten diblík udělal?

PAVEL: Mám já jít s fajfkou za pantátou?

VÍT: Ne, ne — již jdu! Ten nebohý dobrý diblíček! (*Zajde vlevo.*)

PAVEL: Mně se zdá, že ten marnivý kluk se do ní zbouch. To by bylo neštěstí pro rodinu, kdyby už takový holobrádek — ale zticha, vždyť jsme stejného stáří. Ale on je o deset let pozadu s rozumem, a já ho ovšem také nemám nazbyt — vždyť mne taky napadla bláznivá chvíle, že jsem ji chtěl políbit! — Hm, škoda přec, že z toho nic nebylo! Ona mi ani z hlavy nejde! Pořád ji hledám, vše nadarmo — a tomu chlapečkovi vběhne sama do cesty! — Pořád ji vidím před sebou — a teď se mi docela zdá, že ji slyším! (*Vstoupne na špičky.*) Namoutě — ona to, a jde za Madlenkou! Věru, ta drží slovo! To to se mnou škublo! Stůj co stůj, pro celý svět musím se dozvědět, jak to asi ten diblík navlíkne, tu Madlenu uchlácholit!

Výstup druhý

MADLENKA a VERUNKA z první kulisy vpravo. PAVEL.

MADLENKA (*s vědrama na ramenou*): Dej mi pokoje, diblíku! Třetí den to, co mne svou zdlouhavou řečí pronásleduješ; (*podstaví vědra*) nemysli, že ti jen slova věřím. Pro pouhé vyzrazení, kde Vít vězel, on ti své slovo k tanci s tebou jistě nedal.

VERUNKA (*slušně oblečena, vzadu jí vlasy visí ve dvou vrkočích – přítulní*): To ne, ale obnovil ho; vždyť pravím, že bylo před rokem již dáno, když ubohý do té tůně zabředl před samým kolem.

MADLENKA: A tos tu hned byla také při ruce? I vždyť vím, vím!

PAVEL (*pro sebe*): Namoutě – o tom, že jsem tam strachy před bludičkou uvázl, nepovídá ani muk!

VERUNKA: Pavel si myslel, že mi za takovou službu je díky povinován, – a místo co byste se proto naň horšila, měla byste ho spíše chválit. Hoch, který zavázán vděčností i hanbu i potupu snáší, zasluhuje věru té nejupřímnější lásky! – Já bych byla pyšná na ni.

MADLENKA (*površím*): Ty? Nu ovšem! Ale Říhovic Madlenka, která může na každém prstě deset ženichů ovinout, ta být pyšná – na lásku zpozdlého chlapce? Hahaha!

VERUNKA: Nesmějte se, panno Madlenko! Na tak šlechtné srdce, jako jest Pavlovo, mohla by se i princezna pyšnit! Pavel vám stojí za víc než všickni ostatní dohromady! Nejenže je nejstatnější, nejbohatší a nejhezčí, máť také to nejlepší srdce. A ctí otce svého i matku svou, bude tedy i ženu svou na rukou nosit. A mimo toho je příčinnivý, správný a počestný. Vy, Madlenko, jste jeho první láskou. Na takovém chlapíku si můžete zakládat, věrte mi, Madlenko!

MADLENKA: Všickni se mejlíte! O lásce mně ten blbý hoch ještě ani

slovíčko neřek — schází mu k tomu kuráž!

VERUNKA: Jakže? Nic že vám neřek? Ani slovíčko o lásce? (*Dříve podivena, opět se vzpamatuje.*) Ale třeba ne — jeho oči vám to dávno zvěstovaly — alespoň o posvícení při té nešťastné muzice byl celý zoufalý!

MADLENKA: Cožpak myslíš, že jsem slepá? Nedíval se zrovna tak též na tebe, jako bys ani ošklivá nebyla? A to jsi — můžeš mi věřit! A neběžel potom za tebou? Aj, to by byl hezký ženich pro Říhovic Madlenku; i jen si ho nech, ty dotíravá! Bude to beztoho první a poslední, kterému jsi padla do oka!

PAVEL (po náhlém nápadu přejde zadem po špičkách jeviště)

VERUNKA (*třesoucím hlasem*): Ach, kdožpak o mně mluví, mne si nikdo nevšímne!

MADLENKA: Povídám ti, že ti ho přenechávám — jakživa jsem na toho čahouna nepomyslíla.

PAVEL (*jako by právě teprv rychle vystoupil*): Aj, tu jste, Madlenko! Pantáta mne k vám posílá, máte jít do dvora. (*Jako by Verunku teď teprv zhlídl.*) I vida, Verunka! I pozdrav Pánbůh, díblíku! Cožpak tebe přivádí k Boušínu?

MADLENKA (*rozzlobena Pavlovou vlídností*): Ta osoba mi nejde s krku; blázen, hučí mi pořád do uší, abych se s vámi smířila!

PAVEL (*jakoby udiven*): Se mnou smířila? Ale cožpak jí to napadá? Cožpak se spolu hněváme?

MADLENKA (*spravena*): Nu, přece bych myslela — vaše chování u muziky! Máte špatnou paměť, Pavle!

PAVEL: Mejlíte se, Madlenko, — mám až tuze dobrou. Dobře vím, že jsem vám o tanec tenkrát ani neřekl, ale vy že jste se mně sama nabídla teprv před hospodou!

MADLENKA (kousne se do rtů a odvrátí se)

PAVEL: Nebyl bych vám také dal košíčkem, kdybych náhodou, víte sama proč, nebyl již zamluven býval. Ale dejme tomu, že se hněváme. Prosím tě, diblíku, proč se do té věci pleteš? Myslíš opravdu, že se máme rádi s Madlenkou? I to nám ani nenapadlo!

MADLENKA (*s tajeným vztekem*): Vždyť jsem to té dolézavé holce už také řekla! Teď! jsi to sama slyšela, diblíku.

VERUNKA (*spráskne ruce podivením*): Ale Pavle, — vždyť jsem sama viděla —

PAVEL: — že s Madlenkou pohrávám? — Inu, kdožpak by se rád s holkama neškádlil; ale každou hned milovat, kterou za bradu vezmu, a snad naposled i za ženu vzít — i ty můj bože!

MADLENKA (*nanejvýš rozzlobena, hledí vše zakrýt úsměškem*): Nejsvrchovanější! Ani nám nenapadlo, toť se rozumí — a nato my dva! Já jsem beztoho nevěstou, a takového holobrádka ani bych nechtěla. Ten ať si obskakuje diblíka, jen ať ve své nezkušenosti neprohloupne, mohlo by se stát, že mu jednou komínem vylítne někam za mámou. Dejte si na tu ještěrku pozor, Pavlíčku! Uklouzne-li vám, — takový klenot už do smrti nenajdete, a kdybyste projel celou českou zem skrz naskrz! Tedy mnoho štěstí vespolek, roztomilý párečku! Hahaha! (*Pokloní se smlsni, sebere vědra a odběhne.*)

Výstup třetí

PAVEL, VERUNKA.

PAVEL: A to by byla čistá žena pro mne bývala — za týden bych jí byl krk zakroutil! Verunko, *(obrátil se k ní s jasnou tváří)* na mou věru, kdyby tebe nebylo, měl bych ji už na krku a — copak se ti ale stalo? Bledá jako stěna — třeseš se na celém těle!

VERUNKA *(přemáhá se)*: Pavle, prosím vás probůh, co vám napadlo takhle s Madlenkou zacházet? To vám do nejdelší smrti neodpustí!

PAVEL: Taky to na ní nežádám. Věž, že jsem všechno slyšel, co jste tu mluvily. A kdybych i to snesl, co se mé osoby týkalo, to jsem jí odpustit nemohl, jak zlomyslně tvé dobré snažení zneuznala, — a pak jsem chtěl, aby si zaslechla z jejích úst, jak jsme vlastně k sobě dosavád stáli.

VERUNKA *(vždy více pohnuta)*: Ale Pavle, pozbyl jste rozumu? Hezká Madlenka —

PAVEL: I co hezká! Ty jsi desetkrát hezčí! Ona je jako obrázek, tys ale živá krása; hezká, když tancuješ, hezká, když napomínáš a pro hříšníka do vody skáčeš, — a hezká až hrůza, když se bráníš! Verunko, ještě tě vidím s těma jiskřícíma očima, jak jsi tam v kruhu těch zbabělců stála a jim vzdorovala s tou rozčuchanou hlavou, — ještě tě slyším, jaks mně k večeru tam do duše mluvila, a jak přísná jsi byla, že jsem tě pro živý svět ani políbit nemoh! A přeceš mně v hlavě uvázla tak hezká, tak rozumná, tak počestná a tak roztomilá —

VERUNKA *(chvěje se na celém těle)*: Jak to — mluvíte?

PAVEL: Teď teprv vím, jak má žena vypadat, když má muže po celý život upoutat.

VERUNKA *(hluboce dojata)*: Jakže! Mne že by někdo mohl mít rád?

PAVEL (*srdeční*): A to se rozumí! Verunko, ujmi se mne, já bych byl v stavu (*vytáhne k ní ruce*) sníst tě samou láskou!

VERUNKA (*couvá až k lávce, rukama se brání, pak náhle k srdci sáhne, a dusíc pocit svůj, převálí se bez sebe na lávku o dub opřena*): Ne – ne, to není možná!

PAVEL: Verunko! Svatý bože, co se to děje s tebou? (*Vezme ji za ruku.*) Ruka jako led! Verunko, takžpak se vzpamatuj! Verunko!

VERUNKA (*oddychne si z hluboka*)

PAVEL (*tře jí ruce*): Ted' dýchla! Verunko! Přichází k sobě. (*Klekne před ní.*) Můj dobrý diblíku, co je ti?

VERUNKA (*jemně jej odstrčí*): Nevím – Pavle – nevím – jakživo se mi to nepříhodilo – bylo mi, jako bych měla umřít! Ach, prosím vás, nechte mne, Pavle!

PAVEL (*vyskočí*): Ale bože, čímpak jsem ti ublížil?

VERUNKA (*vzpamatujte se ouplně*): Nebylo to hezké od vás, Pavle; tak jste mi neměl přijít! Jsou city tak svaté, kterými rozšafný a bohabojný hoch nesmí zahrávat.

PAVEL (*vyjeven*): Ale Verunko, vždyť nejsem neznaboh, abych takovým slovem hrál! Vyznal jsem ti jen to, co cítím, – miluju tě opravdu nade všecko! (*Chce ji obejmout.*)

VERUNKA (*vytrhne se mu a uteče na druhou stranu jevišti*): Probůh, Pavle, nechte mne!

PAVEL (*za ní*): Verunko, takhle tě od sebe pustit nemohu!

Výstup čtvrtý

VÍT, otec BARTÁK, ŘÍHA, PŘEDEŠLÍ.

VÍT (*běží kus před otcem, jako by Pavla chtěl vystříct*)

OTEC (*v svátečním kabátě, s kytkou, zadrží Víta za šos, pohlížeje zlostně na skupení vpředu*)

VÍT (*leknutím celý bez sebe*): Pavle, neslyšíš?

PAVEL (*polekán pustí Verunku*): To je pantáta! (*Jde v pravou stranu.*)

ŘÍHA: Vidíte, strejce, Madlenka měla pravdu!

OTEC: Sud' to Pánbůh — vlastním očím těžko věřit, že se tu můj syn s tou poběhlicí obírá! (*Přísně.*) Pavle, proč se škádlíš s tou holkou?

PAVEL (*pokorně, ale určitě*): Neškádlím se tu s Verunkou, pantáto, mluvil jsem tu s ní ve vši počestnosti důležité slovo.

OTEC (*mrzutě*): A můžeš nám ty slova ve vši počestnosti tady nahlas opakovat?

PAVEL: Budete-li poroučet — (*syjilikavě*) tedy musím, pantáto!

ŘÍHA: A já je musím slyšet, Pavle, nežli vám svou dceru za ženu dám!

PAVEL: Mně? Vaši dceru? Žádal jsem ji od vás? Aneb žádala snad vaše dcera?

ŘÍHA: Místo vás ptal se otec — a místo dcery, které se málo ptám, pověděl jsem sám.

PAVEL: Aj! — A vy, pantáto, ani se mne neptáte, když se tu jedná o ženu, s kterou po celý život mám zůstat v pokoji a v lásce?

OTEC: Víím, že ti Madlenka již hezký čas v hlavě vězí, a poněvadž jsi dosáhl věku, v kterém neradno člověku samotným zůstat — (*ohlídne se po Verunce*) aby jinak neupadl v osidla —, tedy

jsem se vydal k strýci Říhovi do Boušína, a tu jsme se se strýcem šťastně shodli. Panna Madlenka přinese tři tisíce tolarů, ty máš s mé strany také tolik — nemáte si tedy co vyčítat, a smlouva je u konce.

PAVEL: Dovolte, pantáto, že odmlouvám. My se k sobě nehodíme — Madlenka mne nemůže vystát, a já o ni také nestojím —, tedy z té smlouvy není nic.

OTEC: Jakže! Ty se otci protivíš, a vzdoruješ svému hospodáři? Poslouchat budeš, jako jsi zvykl od dětinství!

ŘÍHA (*pokojně*): Jen ne tak zhorka, kmotře! Než půjdem dále, ať poví, co tu s díblíkem vyjednával.

PAVEL (*zkrátka*): To samé, co asi jednal pantáta s panímámou, než se vzali. Činil jsem námluvy!

OTEC (*celý ustrnut*): Jakže? Cože?

PAVEL: Řekl jsem totiž Verunce, že ji držím za nejhodnější a nejhezčí holku na světě, že ji z celého srdce miluju a že ji — s vaším povolením — žádám za ženu.

(*všichni najednou*)

ŘÍHA: Slyšíte?

OTEC (*bez sebe*): Pavle!

VÍT (*chtě otce chlácholit*): Pantáto!

VERUNKA (*dříve pokojná, najednou radostně pohnuta, vzpomíná se a upadne v předešlou lhostejnost*)

OTEC (*po chvíli dušeným hlasem*): S mým dovolením, pravíš? Dobrá, že ti ta čarodějnice ještě tolik rozumu nechala. S mým dovolením! (*Vztekle na Verunku pohlédne.*) Ale to dovolení neobdržíš nikdy! Až přijdeš zase k sobě, doufám, náhlí dnes sám, že nemohu pro pouhý rozmar zamilovaného chlapce do statku svého přijmout za dceru tu zlopověstnou žebračku.

PAVEL (*stěží se přemáhaje*): Pantáto, vy —

VERUNKA (*pokorně, ale odhodlaně přistoupí k Bartákovi*): Žebračku? To právě nejsem, kmotře Bartáku; třeba v hadrech chodila, přece jsem od nikoho ani krejcaru nechtěla, ani nepřijmula. O mou pověst postarali se lidé, za tu málo mohu. Že si ale za dceru nebohého diblíka nepřejete, tomu rozumím; také jsem se posud ani tak nechovala, abych se počestnému muži, jako vy jste, zalíbit mohla. Slibovat vám, že se polepším, nebude nic plátno, protože jednu chybu mám, kterou změnit nemohu a která vám as nejvíc (*trpce*) píchá do očí. Neříkám vám to ale, abych si vás naklonila; nenapadlo mi vtírat se do vaší rodiny; mluvím jen, (*blíží se k Bartákovi*) abych vás vyvedla z omylu, že snad mezi mnou a Pavlem opravdu jsou zamilované pletky, — k těm je vždycky dvou lidí zapotřebí. Práví-li Pavel, že mne miluje, — já zas na to, že dobře vím, že se pro mne nehodí. (*Zkrátka.*) Tak to stojí s námi, kmotře Bartáku; jestliže to váš syn nenahlíží, já za to nemohu; znám svou povinnost a opakuju: Pavle, já se pro vás nehodím! — Syn váš konej teď, co zas jemu přísluší, a tím jsme u konce. Kmotře Bartáku, mějte se dobře! (*Odejde vlevo.*)

PAVEL (*zničen*): Verunko, poslyš! Ne, tak ty nemyslíš!

OTEC (*chopí ho za ruku*): Se mnou půjdeš, Pavle!

PAVEL (*zničen*): Ale kam?

OTEC: K Říhovům na námluvy!

PAVEL (*vytrhne se*): Raději pod kola! Madlenku si do smrti nevezmu! (*Odběhne vpravo.*)

VÍT (*za ním*): Ale Pavle, Pavle!

ŘÍHA (*spráskne ruce*): Sud to Pánbůh! Ta holka mu učarovala!

OTEC (*vrtí hlavou*): Nu, třeba to nebyly čáry, vidím přec, že ten diblík je nejpodivnější stvoření pod sluncem. Řího, ta holka

musí pryč! Postarám se o to, že ji odstraníme; to ostatní se pak samo sebou poddá. (*Odejde.*)

ŘÍHA (*vrtě hlavou*): Uhlídáme! Budu spokojen! (*Odejde.*)

Proměna

Chaloupka Vostřebalky.

Výstup pátý

VOSTŘEBALKA a MARKYTA vyjdou z domku.

MARKYTA: Jen si to hezky rozmyslete, kmotra; pan farář také povídal, že by to holce neškodilo, aby přišla do světa. Tady ji celý svět škádlí a pronásleduje, a vám je beztoho k obtíži.

VOSTŘEBALKA: A kdo vám to řekl, kmotra? Verunka je mi podporou, ať si farář povídá co chce.

MARKYTA: Vy se jen o sebe staráte a o holku nic. V městě by se jí dobře vedlo, a kupec Fiala je rozšafný muž, a jeho ženu, mou sestru, znáte. Lepšího zaopatření do smrti nenajde.

VOSTŘEBALKA: A kdo vám řekl, že hledám takového zaopatření? Nemáme toho zapotřebí!

MARKYTA: Inu pro mne, Verunka ovšem také nechce; vidím, že jí není pomoci. Mějte se dobře! (*Zhlídne Verunku.*) Ale vida, tam přichází — ta umí utíkat!

Výstup šestý

VERUNKA *levou stranou. PŘEDEŠLÉ.*

VERUNKA (*uchvácená rychle přiběhne a volá ještě na můstku*): Kmotra Markyto, neodcházejte; sečkejte, mám s vámi co mluvit! (*Přiblíží se k ní.*) Dej Pánbůh dobrý večer, paní kmotra! Nemluvila jste s babičkou o té službě v městě?

MARKYTA: Inu ovšem, ona také nechce.

VERUNKA (*rozčilená*): Milá kmotra, prosím vás, jen na chvilku skočte tam do domku, já zatím s babičkou promluví.

MARKYTA (*přívětivě*): I s radostí, já ráda počkám, když z toho vypadne něco chytrého. (*Odejde do domku.*)

VERUNKA (*táhne starou dopředu*): Babičko, tu službu mně Pánbůh posílá; já musím pryč odtud.

VOSTŘEBALKA (*uleknuta*): Co to znamená, diblíku? Neslíbilas mi, že u mě zůstaneš?

VERUNKA (*náhle ustanovena*): Však vy mne sama poženete, babičko, až vám povím, že musím odtud, a to skrz Pavla Bartákovíc.

VOSTŘEBALKA (*jedovatě*): Co to máš zase s tím Pavlem?

VERUNKA (*chladně*): Zamíloval se do mne a řekl svému pantátovi, že mne chce za ženu.

VOSTŘEBALKA (*spráskne ruce*): Zbláznila jsi se? To že povídal pantátovi, tomu nadutému Bartákovi? (*S překvapením.*) Aj, to byla as písnička pro toho pyšného tátu! A co on na to? Neutlouk ho na místě?

VERUNKA (*chladně*): Pravil jen, že zlopověstného diblíka, tu žebračku z kola čarodějnic, nikdy nepustí do domu.

VOSTŘEBALKA (*postně*): Ovšem, to věřím, to věřím, také se to

nestane. Žebrácká také nepotáhne do Bartákovíc dvora, hihihi!

VERUNKA (*pevně*): Toť se rozumí, babičko; ale Pavel si to vzal jednou do hlavy a nedá mí tu pokoje. (*Lstivé.*) A já konečně – inu, mám také oči a také srdce a také krev – kdyby mne pak lítost napadla –

VOSTŘEBALKA (*náhle*): Jakže, lítost? S Bartákovým synem? Snad bys ho – (*Odhodlaně.*) Buďsi, máš dobře, jsi rozumná holka; pustím tě, diblíku!

VERUNKA (*rychle*): Ale dnes ještě, babičko, vidíte? – Před soumrakem ještě k Skalici dorazím, tam bude nocleh, a zítra časně zrána budu na cestě k městu. Bude vám pak všem ulehčeno; jen to rychle s kmotrou vyjednejte – zatím se ještě s drůbeží rozloučím.

VOSTŘEBALKA: Dobře máš, můj diblíčku! (*Hladí jí líce.*) Ovšem že tě všude pohřeším, že tu pak budu zcela samotná, (*s trpkou radostí*) ale ta potěcha mi zůstane, že na toho Bartáka také jednou došlo, a ten Pavel mu nadělá starostí. (*Temně jí hučí do ucha.*) Musíš vědět, že to trpce bolí, když se někomu vezme, co má rád; to hryže na srdci, to život užírá, a ten starý to dávno zasloužil, tomu to přeju. Dobře tak na něho, hihihi! (*Odejde do domku.*)

VERUNKA (*hledí za ní*): Z té babičky jde strach; bůhví co jí Pavlův otec asi udělal. (*Chce odejít za domek.*)

Výstup sedmý

VÍT. VERUNKA.

VÍT (*přiběhne levou stranou bez dechu*)

VERUNKA (*uleknuta, pro sebe*): Vít? Co ten tu chce? (*Nahlas.*) Co dobrého, Víte?

VÍT: Já, já -

VERUNKA: Snad se mne nebojíš?

VÍT: To ne. Ale přišel jsem — (*Náhle.*) Inu, chtěl jsem se tě ptát, Verunko, jestli to, cos řekla pantátovi, ti šlo od srdce?

VERUNKA: Na to se spolehni, Víte!

VÍT (*váhavě*): Tedy opravdu nechceš Pavla za muže?

VERUNKA: Nechci. Nelíbí se ti to snad?

VÍT (*naivně*): Inu, což o to! Mně by se to líbilo, ale prosím tě, kam to s tím Pavlem dojde? Tam pod strání leží, rve si vlasy a přísahá, že pod střechu nepůjde a že tě nenechá.

VERUNKA (*s nepokojem*): Je to snad má vina? Já mu to neporoučela.

VÍT (*v nesnázích*): Inu, lidé myslí, že je to tvou vinou.

VERUNKA (*s opovržením*): Myslejí, že jsou v tom čáry, není-li pravda?

VÍT: Tak alespoň povídají, a protože vím, že máš dobré srdce, tedy tě hezky prosím, abys mu pomohla.

VERUNKA: A mu něco předepsala proti lásce?

VÍT (*vždy více v rozpacích*): Inu, něco takového, a kdybysi zrovna musela mít nějakou oběť z naší rodiny, protože máš na nás namířeno, tedy bys mohla na mne nalíčit.

VERUNKA (*se smíchem*): Mejliš se, Víte! Neměj strachu, nemusí to

být zrovna nikdo z vás; já vím, že to dobře myslíš, *(klepá mu na rameno)* jsi ale hrozně zpozdilý, když na tak hloupé řeči dost malou váhu kladeš. Na štěstí vím přirozenější a jednodušší prostředek Pavla vyhojit.

VÍT *(rychle)*: A jaký, prosím tě?

VERUNKA: Zvíš to zejtra.

VÍT *(Polo s pochybností)*: A jsi jista, že to spomůže?

VERUNKA *(rozmaryně)*: Inu, nepomůžu-li já mu, není mu vůbec pomoci. *(Ohlídne se.)* Avšak hle, tamto přichází babička – odejdi rychle, víš, že z vás nikoho nemůže vystát.

VÍT: Jakže! Takhle mne odháníš a ani dost malou útěchu jemu nevzkážeš?

VERUNKA *(pokojně)*: Zejtra vám všem už bude spomoženo; teď ale už běž! *(Obrátí se k domku.)*

VÍT *(vzdorně posadí si klobouk na hlavu a odchází, po prvních slovech Vostřebalky se ale zastaví a poslouchá s podivením)*

Výstup osmý

VOSTŘEBALKA. MARKYTA. PŘEDEŠLÍ.

VOSTŘEBALKA (*vyjde z domku s uhlíkem*): Nu, Verunko, už jsme v pořádku, hned se můžeš vydati na cestu; dostaneš dva toлары závdavku, s tím pohodlně vyjdeš.

VÍT (*pro sebe*): Propána, ona jde do světa; toť je zoufalý prostředek! (*Odběhne.*)

MARKYTA (*přívětivě*): Nu, Verunko, doufám, že se vám v městě dobře povede. — Přijďte tedy jen za mnou, kmotra, tam vás hned vyplatím. (*Odejde vpravo.*)

VOSTŘEBALKA: Hned přijdeme; musím jen ještě k představenému pro domovní list. — A teď si rychle spořádej uzlíček, Verunko, u kmotry čekám na tebe.

VERUNKA: Hnedle budu hotova.

VOSTŘEBALKA: Jen si pospěš, diblíku; nerada bych, aby tě někdo zdržel, rozumíš?

VERUNKA: Nebojte se, babičko; já chci pryč, a tu mne žádný nezdrží. (*Odejde do domku.*)

VOSTŘEBALKA (*hledí za ní*): I to vím, to vím, rarášku! Máš mladou hlavu, ale tvrdou jako já. To už tak vězí v rodině. Chvála Bohu, že je tak pevná ta holka.

Výstup devátý

Otec BARTÁK. VOSTŘEBALKA.

OTEC (*rozčilen, ale vzdorný, aby svůj nepokoj nevysadil, přijde jí právě vstříc*): Stůjte, stará, na slovíčko!

VOSTŘEBALKA (*couvne*): Chval každý duch! — To je Barták s tělem s duší!

OTEC (*ostře*): Jak vidíte, ani bez duše ani bez těla, a hledá vás.

VOSTŘEBALKA: Myslela jsem, že jen tam nahoře opět se shledáme, Bartáku, — tam, kde na vás ještě jeden čeká.

OTEC: Nechtě toho — poslyšte rozumné slovo. Nepřišel jsem v zlém oumyslu.

VOSTŘEBALKA (*spráskne ruce*): I vida, ukazuje snad ta kytká na kabátě ten váš úmysl? Přicházíte snad pro diblíka, pro tu žebračku?

OTEC (*odhodí kytku*): Vem ji rarach! Ta je té vši mrzutosti příčina! (*Odhodlané.*) Slyšte, kmotra, je tomu už dlouho, co jsme byli přátelé.

VOSTŘEBALKA: Hihhi, ani se na to nepamatuji.

OTEC: Já ale jen to ještě vím, že peníze jsou vaším životem.

VOSTŘEBALKA: Znáte mne jako sebe samého, kmotře Bartáku!

OTEC: Také dobře! Budete vědět, že se Pavel, můj syn, do vašeho vnoučete zbláznil.

VOSTŘEBALKA (*s chladným vztekem*): To vím.

OTEC: Ona mu, jak se říká, udělala.

VOSTŘEBALKA: Možná; vždyť je mladá a je z mého rodu.

OTEC: Ona ho tak zbláznila, že —

VOSTŘEBALKA: — že si ji chce vzít za ženu, — to už vím, to už vím.

OTEC: Nu, a u všech rohatých, snad si nemyslíte, že to dovolím?

VOSTŘEBALKA: Inu, myslím si, že jsem také bývala jednou mladá a také měla srdce, a že jsme se s vaším bratrem Antonínem také milovali, a že jsem byla také chudá, jako ten diblík, a bratr Antonínův že se vztekal a hrozil, že raděj i statek i celou ves vypálí, než aby žebračku za švegruši přijal, hahaha! Antonín byl dobrák, a vy, jeho starší bratr, měl jste ho v rukou, vám k vůli mne opustil a oddal se chlastu, až bídně zahynul; vy pak zůstal jste živ a dědil jste. Je tomu čtyřcet let, Bartáku, a přece mi to ještě z hlavy nevyšlo, jako že mi to z hlavy nevyjde, i když se tam v očištcí spolu shledáme. *(Třesoucím hlasem.)* Ale vašeho Antonína měla jsem ráda.

VERUNKA (ukáže se u dveří s uzlíčkem a poslouchá)

OTEC *(znepokojen upomínkou):* Nechtě ty smutné historie; co jsem tenkrát učinil, mohu sám před sebou zodpovídat, s vámi se o to hádat nebudu.

VOSTŘEBALKA: Také nemusíte. Chtěla jsem vás jen upomenout, že teď na svém synovi také poznáte, co nešťastná láska znamená. Máme to v krvi, kdo si s námi začne, ten upustit nemůže, a jako můj Antonín skonal, rovněž tak se utrápil Verunčin otec, když mu žena utekla. *(Vítězně.)* A vašemu synovi se také lépe nepovede, když se jednou s tím diblíkem zapletl. *(Směje se.)* Uhlídáte, přesvědčíte se a poznáte, jak nešťastná láska žere, a přitom bude vám syn váš a můj Antonín stále před očima.

VERUNKA (spráskne ruce)

OTEC *(ustrášeně a se vztekem):* A proto právě chci, aby to vnoučátko z vašeho pokolení nám přišlo z očí, a proto jsem se přemohl a přišel k vám, stará, abych vás po čtyřceti letech —

VOSTŘEBALKA (*ousměšně*): Snad uprosil — ne?

OTEC: Uprosil — vás? Ne, ty dračice, leda bych se byl zbláznil! Chci se tu vykoupit, rozumíte? Vaše lakomství chci podplatit, měšci vašemu chci lichotit.

VOSTŘEBALKA: To byl dobrý nápad, Bartáku! Dobře jste věděl, že když jste mně lásku vzal, že mně nezbylo nic než láska k penězům.

OTEC: Nu, zkrátka, dám sto tolarů, jestli diblíka vyženete či provdáte.

VOSTŘEBALKA: Jakže, sto tolarů? Vyť jste se stal marnotratníkem na svá stará kolena. Ale to mně nestačí.

OTEC: Tedy dvě stě.

VOSTŘEBALKA: I vida, hihih! Ale i to je mi ještě málo.

OTEC (*dupne*): Babo, tedy pět set!

VOSTŘEBALKA: Není možná! Ta pýcha tu starou lakomost ve vás docela přehluší. Hm, nebyla by to zlá koupě. Hm, pět set — tisíc — dva tisíce? Jděte si třeba ještě dál, přece jen se vám vysměju. Tak lacino s vámi stará čarodějnice vyjednávat nebude. Kdybyste mi statek i děti i dobytek přepustil, nebyla by to přece žádná náhrada za Antonína a můj ztracený život. Vidím vás, že ještě ke mně přilezete a mne sepjatýma rukama pro svého Pavla o diblíka poprosíte, a stará Vostřebalka vám do očí řekne: „Raději si chalupu nad hlavou zapálím, než abych —“ a tak dále. Udělal jste ze mne zlou čarodějnici, zůstanu tedy zlou až do smrti. A teď jsme pro tenhle svět kvit, Bartáku. Na shledanou tam nahoře! Hihih! (*Odejde vpravo.*)

OTEC (*dupne*): Ďáble ty, což nejsi k usmíření?

VERUNKA (*přistoupí k němu*): Kmotře Bartáku!

OTEC: Hrome, tu je zas ta mladá!

VERUNKA: Všecko jsem vyslechla, kmotře, co jste s babičkou mluvili.

OTEC: Tím lépe; tedy snad nahlídneš — a přijmeš, co ona zamítla.

VERUNKA: Nic o penězích, kmotře, nemocné srdce toľary nevyplácejte. Ale zkrátka vězte, že jsem přijmula službu v městě (*chvějícím hlasem*) a že, jak mne tu vidíte, jdu do světa, abych vašemu Pavlovi víc na očích nebyla. Máte to tedy zadarmo, co jste chtěl penězmi koupit.

OTEC: Diblíku, jestliže si ze mne blázny neděláš —

VERUNKA: Inu, vždyť snad brzy uvidíte, kmotře, půjdu-li čili nic.

OTEC: Půjdeš-li, jsi věru nejrozumnější holka na světě, a bude mně hrozně líto, že jsem ti kdy ublížil.

VERUNKA Nic nedělá, kmotře, — zvykla jsem už tomu. Jen za to vás prosím, ze začátku hezky svého Pavla hlídejte, (*pohnuta*) ať první zprávu pokojně přeslechne — za pár neděl, (*sklopí hlavu*) doufám, vykouří se mu nebohý diblík beztoho z hlavy. (*Jde si pro uzlík, který dříve upustila.*)

OTEC (*pro sebe*): Dejž to Pánbůh! Ale tak tuze lehké to přec nebude — ta holka má něco do sebe — tak něco — (*Hladí si čelo.*) Na mou věru, byl bych v stavu ji politovat! (*Odhodlaně.*) Nuže, Bůh tě opatruj, diblíku, na všech cestách tvých, a jestli budeš slovo držet a jestli doopravdy od něho upustíš, rád pak všecku tu trampotu zapomenou. Přeu ti, aby se ti dobře vedlo v cizině. (*Odejde vpravo.*)

VERUNKA (*hledí za ním, s trpkým smíchem*): Aby se mi dobře vedlo? Inu ovšem, hůř se mi tam v cizině nepovede než tady mezi těmi penězožrouty, jenž citu ani srdce neznají. — Nebohý bohatý Pavle, kýž by ses byl na diblíka jakživ nepodíval! (*Se sklopenou hlavou odchází vpravo do poradí.*)

Výstup desátý

PAVEL. VERUNKA.

PAVEL (*bledý, celý bez sebe, s vyjedenými vlasy atd., přeběhne můstek a volá udušeným hlasem*): Verunko! Verunko!

VERUNKA (*leknutím pustí uzlík*): Spravedlivé nebe, to je Pavel!

PAVEL (*jako ve snách se jí blíží a padne před ní skoro beze vší síly, takty jí v cestě leží*): Verunko, nechod' — nesmíš jít a nepůjdeš — leda přes mou mrtvolu!

VERUNKA (*třesouc se spráskne ruce*): Ale ty můj bože! Pavle! (*Namáhá se jej pozdvihnout.*) Takžpak přece vstaň! (*Třese ním.*) Cožpak jsi pozbyl rozumu?

PAVEL (*polo vstyčen*): Možná, možná! Neboť od té chvíle, co na mne zvolal Vít: „Verunka chce pryč!“, myslím, že se všechno vůkol mne propadá! Jestli mne nespasíš slovy: „Tedy zůstanu!“, tak se zblázním!

VERUNKA (*přemáhajíc se*): Nešťastný hochu! Cožpak sám nenahlížíš — zapomínáš tak docela, že máš otce a matku — a já že jinak jednat nemohu?

PAVEL: A proč? Na to odpověz. Proč musíš odtud?

VERUNKA: Když ty nemáš tolik síly mne opustit, musím se sama o to pokusit, protože musíme od sebe — a musíme, jestliže nemáme oba zahynout. Jen měj strpení, až krátký čas uplyne — všechno zahojí — ani bolest ani myšlenka tvá nebude více tak silná. Žít nám spolu nedají, tedy je tak lépe.

PAVEL: Ale co já si počnu, Verunko! Stále na tě mysle, zahynu proto přece. A ty zatím tam v městě si uděláš známost kdožví s jakým pánem a na bídného synka z Bartákovíc dvora zapomeneš, který zatím tvou vinou přišel o rozum!

VERUNKA (*odhodlána*): Slyš mne, Pavle! Uspokojíš se zatím, jestli ti

při všem, co mi svatého, slíbím, že když mne teď pokojně necháš odejít a v městě pronásledovat mne nebudeš, za rok se na tom samém místě opět uhlídáme? — Já ti na to dávám své slovo, že tě tady ode dneška za rok budu očekávat a že nebudu mít krom tebe žádného přítele na tom světě.

PAVEL (*podíven*): Inu ovšem — ale jestli mne jen chceš uchlácholit?

VERUNKA (*vloží ruku k srdci*): Za sebe stojím — díblík ještě nikoho nepřelhal a nikomu nezrušil slovo!

PAVEL: Ty se pořád usmíváš, Verunko, a přece ti pořád slze po tváři kanou. (*Vezme ji za ruku.*) Všecko ti slíbím, dáš-li mně památku — dost malý závazek —, abych tě měl jistší, abych mohl být pokojnější!

VERUNKA (*vytrhne se mu a uškubne za řadry medalion*): Dám ti památku, dám ti závazek. Hle, to je všecko, co mám; před tou zlou chátrou jsem to ovšem skrýt nemohla — je to ale nejdražší můj klenot na světě, jediná památka po mé ztracené matce, a za tuto památku jsem v stavu stokrát život odvážit. (*Podá mu peníz.*) Vem si ji, Pavle, a uschovej tam, kde já to nosila, — nikdy daleko od srdce; budeš-li hodný, bude ti při tom vždy volno. Za rok si tu památku tady zase od tebe vyžádám — kdybych se ti ale měla zpronevěřit, do smrti pod žádnou výmínkou mi ji nevrátíš. Jseš spokojen, Pavle?

PAVEL (*s jiskřícíma očima uschová medalion*): A když se tu za rok dostavím a svěřený klenot s dobrým svědomím a věrným srdcem zase navrátím, — pak, Verunko —?

VERUNKA (*s radostnou tváří*): Nu, pak ti řeknu: „Pavle, tys věrný a statný hoch! Dokázal jsi, že —“ (*Zajikne se, aby se neprozradila; rukama, si tělo tiskne a výřaty, slze dušíc, z hloubí duše:*) Vždyť potom dobrý Pánbůh tu ještě bude — a ten se o nás dva jistě dobře postará. (*Zdvihne uzlík.*) A nyní sbohem, Pavle! Buď hodný, a Pánbůh tě neopustí! (*Odběhne vpravo ani se*

neohlídnouc.)

PAVEL (*roztouženě za ní ruce vytáhne, s trpkým bolem*): Tedy ode dneška za rok, Verunko?

VERUNKA (*za kulisou*): Ano, Pavle, za rok!

PAVEL (zakryje si obličej)

Opona rychle spadne.

Jednání páté

O rok později. Jiná sednice na statku Bartákové, s prostředními a dvěma postranními dveřmi. V popředí vlevo veliký kulatý stůl pravo malý stůlek a vedle něho veliká lenoška.

Výstup první

Otec BARTÁK. Matka BARTÁKOVÁ. VÍT.

OTEC (*sedí v lenošce opřen o stůlek a kouří z krátké dýmky*): Cožpak jste všickni oněměli? Proč nic nemluvíte? — Víte!

VÍT (*šedí na beranu a řezé násadu, vzdorně*): A co poroučíte, pantáto?

OTEC: Co tam kutíš vzadu?

VÍT: Zlámal jsem topůrko, kroužím si jiné.

OTEC (*kouří bez dýmu*): A co tomu říkáš, že na Pavla při rekrutýrce padnul los?

VÍT: Nebylo by se to stalo, kdybyste ho před rokem byl oženil. Teď hledejte, koupíte-li za něj jiného.

MATKA (*prádlo rovnajíc*): Vždyť snad se někdo najde.

OTEC (*po marném namáhání z dýmky kouř vyvodit*): Kozla se najde! V celé vsi nemá nikdo chuť na vojnu než jediný Beneš, a toho zas komise nechce. I aby do toho — zas mi nehoří! (*Praští dýmkou o zem.*) To ví kozel, proč nejsem v stavu ani své dýmky držet v pořádku! Pořád mně to zhasíná, pořád mne to dopaluje.

MATKA: Ale také jste nebyl už dávno tak mrzutý a nepokojný. (*Odnese prádlo do truhly.*)

VÍT (*pořád krouže*): A to už po celý čas, co se ten diblík zase domů vrátil.

OTEC (*vyskočí*): Na moutě věru, všechno se mi zas od té chvíle mate,

celý rok jsme měli pokoj a mír v domě. Pavel byl tak moudrý a pracovitý –

VÍT: A to proto, že to Verunce slíbil.

OTEC: I drž svou prostořekou hubu, já mluvím s panímámou. – Od těch dob, co se ta holka vrátila, je Pavel celý jako vyměněný, nemluví, nepracuje, nejí ničeho –

VÍT: A také nespí; já to vím, pantáto!

OTEC: A také nespí – slyšíš, matko? A proto tak špatně vyhlíží. Je to k zbláznění! Všecko to, aby jenom svou hlavu prosadil. Jen abych pískal, jak on chce tancovat. Hahaha! Ale však on se ve mně zmejlí – teď zrovna ne! Kdyby ten díblík byl v městě zůstal, kdo ví, co bych byl neudělal. Ale ta potutelná žába vzdor pěkných řečí přece slovo nedržela.

MATKA: Nu, nu, pantáto, jen se tak do toho vzteku nenuťte! Víte, že si pro tu nebohou ta stará na smrtelné posteli poslala, a tato se po celý čas až k její smrti od ní ani nehnula, s nikým nemluvila, jen s kmotrou Markytou, a od této vím, jak tu starou ošetřovala, jak den i noc u rakve probděla, modlíc se za tu babičku, která jí přece nikdy nic dobrého neudělala. Pobožná je ta holka, to se jí musí nechat.

VÍT: A včera při pohřbu ani si nikoho nevšimla, od rakve a od velebného pána ani oka nespustila.

OTEC: O, to jsou jen tak manýry, známe to, těm se jistě v městě přiučila – to jen, aby Pavla tím víc dopálila, protože se obává, že za ten rok Pavel trochu zchladnul.

VÍT (rozzloben): Pantáto, teď nemluvíte, co myslíte! Za tak špatnou holku ji nemáte, ale jen si to tak vymejšíte, abyste se ve vzteku udržel.

MATKA: Propánakrále, Vítku!

OTEC (*vztekem ustrnulý*): Kluku, co se to opovažuješ? (Zdvihne pěst.) Mám snad být svým vlastním dětem pro posměch?

MATKA (*blíží se k otci*): Ale pantáto!

VÍT (*postaví se před otce*): To ne, pantáto! Bože chraň! Chci vás jen pozorná učinit, že diblíkovi křivdu děláte. Verunka je hodná, z gruntu srdce rozšafná holka; kdyby byla jen prstem kývla, byl by za ní Pavel třeba na kraj světa utíkal. Ona ale jej napomenula, a on se vrátil k své povinnosti a k rozumu. A co mne se týče, jestliže už nejsem tak svévolný, lehkomyšlný chlapec, co jsem jindy býval, čemu to děkuji než její domluvě? Ona ze mne udělala člověka, a jestli Pavlovi tu Verunku nedáte, tak se již s náma oběma rozžehňte. Pavel uteče do světa, a já za ním, a kdyby ho i Verunka tak ráda neměla a ho nechala, tedy se já začnu o ni ucházet. Pavlovi ji přeju, ale nikomu jinému na světě. Ted' to víte a nyní si rozložte, můžete-li nám všem pomoci.

MATKA (*spráskne ruce*): Tu to máme, ted' už také ten začíná!

OTEC (*v největším vzteku*): Není potřebí mnoho rozkládat; vidím, že jste oba posedlí, a že vám bude nejlíp spomoženo, když vás oba zabiju a vyženu.

MATKA (*kyne Vítovi, aby se odstranil*)

VÍT: Když jedno uděláte, nebude druhého zapotřebí, a pomoc to také žádná nebude. (*Odejde.*)

OTEC (*chce za ním*)

MATKA (*zastaví ho*): Ale pantáto, jen pak mějte rozum!

OTEC: Chceš se jí zastávat? Smiluj se, svrchované nebe, mou starou už ti kluci také přemluvili! Chceš-li diblíkovi také snad dělat advokáta? Chceš se přimlouvát za tu poběhlici, na kterou celá ves prstem ukazuje?

MATKA (*vloží mu ruku na rameno*): Jen u vás budu se přimlouvat, jen mezi náma to povím, že chci raději tu Verunku za dceru uvítat, a kdyby se nám i celý svět smál, než abych se na synovi dočkala, že by počal ze zoufalství do hospod chodit a kořalku pít, až by zahynul jako váš bratr Antonín, kterému se také bránilo přivést žebračku do domu.

OTEC (*bez sebe*): Cože, ty mně už také s takovou přicházíš? Nech mrtvých s pokojem; jednal jsem tak, jak jsem za dobré uznal, a nyní s živými také jinak jednati nebudu.

MATKA: A já vám něco povím, pantáto. Když jste jindy své věci býval jistý, jednal jste vždycky pokojně a rozvážně; v téhle záležitosti ale chováte se jako pravý blázen, (*hrozí mu*) a ponejprv ve světě máte tajnosti přede mnou.

OTEC (*zaražen*): Co to mluvíš o tajnostech?

MATKA: Vy mne nepodvedete, pantáto; vím, že jakmile se díblík ve vsi zase ukázal, že jste šel k panu faráři a jej požádal, aby v městě u kupce Fialy co nejpřísněji po Verunce se vyptal; vím také, že vám včera přines odpověď.

OTEC (*mrzutě*): A co z toho, co dál? Chtěl jsem jen vědět —

MATKA (*skočí mu do řeči*): — jestli jste jí ublížil čili nic? A kdybyste byl na ni zaslechl něco zlého, jistě byste tak tichý a podpálený nebyl. A teď, abyste jen vnitřní hlas v sobě přehlušil, dokazujete a křičíte se, místo abyste tu hezkou příležitost použil, za to všecko zlé, co jste Vostřebalce způsobil, nevinnému vnoučeti zase dobrým skutkem se odměnit. Ale vzpouzejte se jak chcete, člověk přec jen musí, co Pánbůh chce. (*Oddychne si.*) Tak — teď jsem si konečně odlehčila; nyní víte, co myslím, a dělejte si teď, co chcete. (*Odchází k prostředním dveřím.*)

OTEC (*patrně pohnut, přemáhá se, dupá nohama, tluče pěstíma nad hlavou, chce mluvit a spolkne to zase; konečně zvolá*): He, stará!

MATKA (rychle radostně se ohlídne)

OTEC: A teď, abys to věděla, teď zrovna ne! *(Chce vlevo odejit.)*

MATKA (plosině otevře dvěře a chce odejit, vtom vejde)

Výstup druhý

PAVEL. *PŘEDEŠLÍ. Později VÍT.*

PAVEL (*bledý a zasmušilý*): Dobrý den!

MATKA: Aj, Pavle, vrátil se již kmotr Říha? Našel někoho, kdo by šel místo tebe na vojnu?

PAVEL: I co mi po tom! Povězte mi raději —

OTEC (*zastaví se ve dveřích*): Jak? Že ti po tom nic není? Je ti to jedno, budeš-li vojákem nebo ne?

PAVEL (*podívá se na otce, vzdorně*): Všecko mi jedno, ať budu nebo ne!

VÍT (*rychle prostředkem*): Strýc Říha se vrátil, večer prý k nám zavítá!

OTEC (*rychle*): Nuže, našel někoho?

VÍT: Tři za jednoho. Kmotr Klíma je viděl, jsou prý to ale samí lazaři — komise si sotva z nich vybere.

OTEC: Tu to máme! Hned jsem věděl, že ten Říha nic nepořídí, — musím sám do města.

PAVEL (*odhodlán*): Poslyšte, pantáto! Praskni již oko nebo zub — dovolte mi pár upřímných slov: Los na mne padl, a já půjdu; nepotřebujete se po jiném ohlížet — je to vůle boží, a zdejší živobytí mám pod krk.

OTEC: Jakže? Tak se s námi mluví? A proto jsi byl po celý rok tichý a přičinlivý, abysi, jak se tu ten diblík zase ukáže, znovu se nechal poštvat proti nám?

PAVEL: Že Verunka nikoho neštve, to vám myslím dost jasně dokázala. Ostatně jsem s ní celý rok ani nemluvil.

OTEC: Jakže? Tys ji ani nevyhledal, když se vrátila?

PAVEL: Musel bych být špatný chlap, abych se po své holce

nesháněl. Chtěl jsem jí říci, že jsem plnoletý, a že budu spolu podělkovat, a že se snad užívíme bez těch proklatých peněz.

OTEC: A to bez mého svolení a bez mého požehnání?

PAVEL: Ach, ani obojí mně víc nespomůže — a kdybyste byl desetkrát povolnější. Verunka nechce. Třikrát jsem tam u ní byl a tloukl na dvířka — a prosil a zapřísahal ji — a slyšel její krok a její vzdechy, ale ona mně neotevřela. Víím to, že je hrdá, a vy jste jí tak ublížil, že již ani o mně více slyšet nechce. Ani se neozvala.

OTEC (*zvědavě*): I vida, to je slušné od ní! Je vidět, že se v městě naučila manýry, — nahlíží sama, že z toho nic být nemůže.

PAVEL: Nevím, co nahlíží; já jen víím, že je Verunka pro mne ztracena, a já jsem ztracen s ní! Nemáte více syna; jsem rád, že na mne los padl, — já se dostavím.

OTEC (*leknutí přemáhaje*): A ty myslíš, že to budu trpět?

PAVEL: Podle zákona mám být vojákem, a ten se vás nebude ptát, pantáto!

OTEC (*zarazí se, polekán*)

PAVEL: A já půjdu bez bolesti! Vojna a jistá smrt mne minout nemohou. Tam najdu pokoje, a vám ho tu také připravím — staň se vůle Páně! (*Odejde vpravo.*)

VÍT: Otče, snad Pavla nepustíte doopravdy?

OTEC: A proč ne? (*Po chvíli.*) O takového tvrdohlavce není co stát — ať si táhne, takového syna neoželím!

MATKA (*polekaná*): Pantáto, to není možná, tomu nepřipustíte!

OTEC: A proč ne? Mám si od takového chlapce nechat předpisovat?
I toť aby do toho raději tisíc láteř nejklikatějších,

nejjedovatějších — (*Slyšeti klepání na prostřední dvěře.*) Eh, kdo to klepá? (*Křičí.*) Kdo je to? Vejděte!

Výstup třetí

VERUNKA. *PŘEDEŠLÍ.*

VERUNKA (*v smutečných šatech slušné a čisté, ale jednoduše oblečena; je na ní pozorovat městské způsoby; řeč její je nelíčená, ale odměřená, celá bytost pokojnější, ale v tvářích spíše příjemnějšího vzezření*)

VŠICKNI (*uleknuti couvnou*)

(*všickni najednou*)

OTEC: Jakže! Diblík?

VÍT (*radostně*): Aj, Verunka!

MATKA: I ty můj dobrý bože!

VERUNKA (*pokojně*): Dobrý večer, kmotře Bartáku! (*K ostatním.*)
Dobrý večer všem vespolek!

MATKA (*skoro srdečně*): I vítám tě, Verunko!

OTEC (*nemoha se vzpamatovat*): Cože? Vítáme? My — v našem statku? — Hledáš-li Pavla Bartákovíc, mohla sis ho dát vyvolat!

VERUNKA: Kdybych to chtěla, byl by mne Pavel v mém domku našel; nemám však s ním co dělat — hledám vás, pantáto.

OTEC: Cože? Mne?

VERUNKA (*skromně*): Ráda bych s vámi něco mezi čtyrma očima vyjednala.

OTEC (*v rozpacích*): Není možná! — Nu, vždyť si to mohu pomyslit, a protož ti radím napřed, uspoř mně i sobě mrzutosti.

VERUNKA: Myšlenky nikdo vědět nemůže. A když vás jen o malé vyslechnutí žádám, když vám zjevím, že mi rady a pomoci rozšafného muže potřebí a že velebný pán to, který mne k vám, pantáto, posílá, — (*přívětivě*) tedy mne snad přece

chvilčinku vyslechnete.

OTEC: Nu, když je to velebný pán, tedy spánembohem — ale — inu dobře — vy ostatní se tedy klid'te ven!

VÍT (*k matce*): Vidíte to, matko! Já bych tu ale raději zůstal.

MATKA: Ne, hochu, pojďme! Zatím doskočím sama k panu faráři a tam se s ním poradíme. (*Pozdraví přívětivě Verunku a odejde s Vítem.*)

OTEC: Nu, a co dál?

VERUNKA: Když se mé pozůstalosti ujmete, byla bych bez starosti a mohla bych pokojně s Pánembohem jít do světa.

OTEC (*podíven*): Jakže? Ty tu nechceš zůstat mezi námi?

VERUNKA (*vrtí hlavou, jemně*): Myslím, že tak bude nejlépe. Neokusila jsem tu v mém rodišti mnoho dobrého; nalezla jsem tu jen hněv a nenávist, kmotře Bartáku!

OTEC (*v rozpacích*): Nu, tak zle snad nebude. Byla jsi sice divoká a nezbrocená holka, za zlomyslnou tě ale nikdo nedržel, jenom tak za malou —

VERUNKA (*s úsměvem*): — čarodějníci? Není-li pravda, kmotře Bartáku?

OTEC (*ji nepokojně prohlíží, pak se mimovolně usměje*): Bůh mne trestej, skoro to věřím až dosavád!

VERUNKA (*s úsměvem*): Nu, tedy vám bude tím spíše vhod, když se odklidím. (*Přísně.*) Vidíte, pantáto, v naší krajině i nejrozšafnější lidé, třeba se neptali, zdali to zasloužím, tak tuzé mne pomlouvají —

OTEC (*patrně se přemáhaje*): Nu, co se pomluvy dotyče, kdyby tu jen o to šlo, když já bych se o to zasadil, tak bych, myslím, hnedle všechno uvedl do pořádku.

VERUNKA (*radostně*): Jakže! Vy byste chtěl — vy sám, kmotře?

OTEC (*pot si s čela stíraje*): Inu, bylo by to jen mou povinností — povinností každého rozšafného člověka; neboť i největší tvůj odpůrce nesměl by se pravdě opřít a musel by ti dát svědectví, (*s přemáháním, ale pevně*) že jsi se na příklad v městě příkladně chovala, a že se na příklad kupec Fiala o tobě vyjádřil, že pracovitější a počestnější a bohabojnější děvče jakživ neviděl. A co myslíš, Verunko, mně by přece museli dát víru, či ne?

VERUNKA (*jiskří očima*): Vám? — A to věřím!

OTEC: Nu tedy, diblíku, zůstaň spánembohem ve svém starém domku; věř mi, domov zůstane přece jen vždycky domovem.

VERUNKA (*vážně*): To nejde, pantáto; svobodné děvče neušlo by nikdy pomlouvám.

OTEC (*žertem i vážně, aby ji ozkoušel*): Nu, abysi všemu rázem ušla, tedy se vdej.

VERUNKA (*hledíc naň pevně s přesvědčením*): Ráda bych se vdala, nebudu to zapírat, ale myslíte, že s tím „ráda“ je už všecko odbyto? Upřímně řečeno, nechci tak ledakoho, a zkrátka: mám v tom také svou hlavu. (*Předstoupí až k němu.*) A znáte snad pantátu či panímámu, kteří by si to za hanbu nepokládali, zlopověstného diblíka přijmout do domu?

OTEC (*s trpkým smíchem*): I kdopak se za našich dnů po panímámě a po pantátovi ptá! Najdeš jich dost, kteří si tě beze všeho požehnání přece vezmou.

VERUNKA (*pevně*): Takových ale já zase nechci; komu není čtvrté přikázání sváto, toho bych si vzít nemohla a nesměla, a kdyby mně srdce nad tím puklo.

OTEC (*přechází, chvilka ji zpytavě pozoruje*): Na mou věru, diblíku, to ti věřím, ty bys to byla v stavu dokázat. (*Odhodlaně.*) Bud'si

tedy! Poručníctví přijímám, (*podává jí ruku*) a o tvou maličkou pozůstalost bude postaráno.

VERUNKA (*potřásá mu rukou*): Pěkně děkuji, pane poručníku! — Velebný pán se přece nemejlil!

OTEC: Ale teči mi také pověz, (*Istivě se usmívaje*) byla to jediná věc, pro kterou jsi přišla, — he?

VERUNKA: Ne, pantáto! Přišla jsem vám také říci, že před rokem, když jsem odtud odcházeti měla, jednomu chudákovi ve své ouzkosti svatý slib jsem učinila, že na něj za rok před naším domkem čekat budu, nebude-li mne totiž po celý ten čas pronásledovat a vyhledávat. Ten ubohý svému slovu dostál; já mu musím taktéž dostáti. On mne vyhledá, on mne najde. Nuže, teď to víte, pane poručníku, abyste se na mne nehoršil, že za vašemi zády něco počínám. Bránit si v tom nedám, a tak bude tedy nejlépe, když chtěj nechtěj svolíte.

OTEC (*směje se*): Inu, když „chtěj nechtěj“ a když si bránit nedáš, — (*mrká očima*) ale jen jedno bych rád zvěděl, co tomu chlapci asi říci hodláš?

VERUNKA: Inu, řeknu mu, že z naší lásky přece nic nebude, protože mne jeho starej dokonce nechce za dceru.

OTEC (*potměšile*): A pročpak ten starej nechce?

VERUNKA (*hledí mu přímo do očí*): Inu, to je jeho věc; jsem mu nejspíše tuze chudá.

OTEC: I kozla! Bohatá ovšem nejsi, ale domek máš přece — na díblíka vždy ještě velký dost.

VERUNKA: Nu, když nejsem chudá, tedy snad proto, že jsem škaredá.

OTEC (*horlivě*): No, poslouchej, co se toho dotyce, (*se zalíbením na ni pohlíží*) škaredá právě nejsi. Musím se ti upřímně vyznat, že

jsi se tam v městě tuze ku svému prospěchu změnila; a ty tvoje očka, to jsou dvě trnky v hlavě. Přisámbůh, není potřebí čarování, nejen holobrádkům, i zkušeným lidem se to musí líbit. A pak jsi také hodná, rozšafná holka.

VERUNKA (*s radostným překvapením sepne ruce*): Inu, když ani chudoba, ani nehezkost mu nevadí, a když konečně sám nahlíží, že nejsem lehkomyšlná, ba že jsem počestná, tedy dokonce nevím, proč svému hodnému synovi brání?

OTEC (*jiskří očima, aby slzy zatajil*): Na mou duši, já to také nevím! Inu, myslím, měla bys ho snad přece poprosit — kdož ví, zkus to.

VERUNKA (*s náhlou přísností*): Já poprosit — já? I bože chraň, pantáto, toť by byl obrácený svět! Kdo se o mne uchází, musí ke mně přijít; kdo mne chce za dceru, ten podle starých, vzácných zvyků musí ke mně na námluvy přijít, jinak mne nedostane.

OTEC (*zaražen*): I vida, vida! Ale holka, tyť jsi nesmírně zpyšněla! (*Sem tam přechází.*)

Výstup pátý

PAVEL. VÍT. PŘEDEŠLÍ.

PAVEL (*za scénou*): Jak? Ona je u nás? (*Vraty do síně.*) Pusťte mne, pusťte!

VÍT: Ach, nerozhněvej zase otce!

PAVEL (*vy trhne se*): Co mi po tom; déle se neudržím! Pojdi z toho co chce, a kdyby celý svět mne slyšel a celý svět mne zdržoval, na jednu věc musím se ještě ptáti, než se rozejdeme.

OTEC (*pokojně*): Ptej se, synu, ptej se — já ti bránit nebudu.

VÍT: Aj, u kozla!

PAVEL (*s podivením*): Pantáto, jakže?

OTEC (*urputně*): Nu, co chcete? Co se na mne tak díváte, kluci! (*S nuceným vztekem.*) Jsem-li tu v cestě, mohu jít! Nu ovšem, ovšem, já musím jít. (*Polohlasně k Vítovi.*) A tys tu také zbytečný. Musíš o všem vědět, má-li tu Pavel s diblíkem co řídit; musíš do všeho omočit? (*Odejde vlevo.*)

VÍT (*pro sebe*): Ne, ta panímáma, ta se podiví!

PAVEL (*hledí za otcem*): Pozbyl jsem rozumu? Cožpak se s ním přihodilo?

VERUNKA (*jemně*): Chtěl jste se mne na to ptáti, Pavle?

PAVEL: Ne, ne, Verunko; ale chtěl jsem — (*Zajikne se.*)

VÍT (*po špičkách se krade ku dveřím*)

VERUNKA: Nuže, proč nemluvíte?

PAVEL (*s přemáháním*): Víte o tom, Verunko, že co jste se z města vrátila, že jsem po třikrát vás vyhledal?

VERUNKA: Víím o tom, Pavle; poznala jsem vás po hlase; ale v

přítomnosti umírající babičky nesměla jsem vás vyslechnout.

PAVEL (*s úctou na ni pohlédne*): Vyť jste hodné, pobožné dítě, Verunko!

VERUNKA: Učinila jsem také slib, že vás bez vědomí otce vašeho nevyhledám.

PAVEL (*lekne se*): Verunko!

VERUNKA: A proto jsem přišla, abych mu řekla, že se dnes sejít musíme; neboť dnes tomu rok a den, Pavle, (*s vroucím úsměvem*) a ty jsi ve všem tak statně v slově dostál.

PAVEL (*chvěje se*): A ty, Verunko, smíš ty svou památku zpět žádati?

VERUNKA (*blíž k němu přistoupí*): Nosil jsi ji věrně při sobě?

PAVEL (*vytáhne medalion zpod košile*): Až po tu chvíli zrovna na srdci, a nikdy mne netlačila, protože jsem vždy na tě vroucně vzpomínal a tebe s myšlénkou i skutkem hoden zůstal, Boha prose, aby ses pohnula mou láskou.

VERUNKA (*se sklopeným prakem*): Ach, co jsi to učinil, Pavle? Od Boha jsi to vyprosil, a já ubohá teď musím —

PAVEL: Musíš, probůh, co?

VERUNKA: Musím vyznat, že jsem tě od dětinství měla ráda. Soužila jsem hezkého chlapce, pronásledovala jsem ho, jen aby se mnou mluvil. Když pak jsem dorůstala, tu jsem ve dne v noci po jeho cestách slídila; a proto když se topil, byla jsem tak nablízku, uvnitř plesajíc, že mu k pomoci přispíšit mohu. A konečně vidouc, že jsem lásku jeho získala, ulekla jsem se náhlého štěstí svého, a nevěříc neočekávaně krásné lásce, s těžkým srdcem do světa jsem odešla. (*Spráskne ruce radostně.*) Jak ráda jsem, že v zkoušce své obstál, že rozmilý hoch nebohého diblíka dosud miluje, — a proto jen si mne

vezmi, jsem s tělem i s duší na věky tvá! (*Vrhne se mu k srdci.*)

VÍT (*pohnut, bije se v čelo a odvrací se polo v smutku, polo v radosti*)

PAVEL (*chvěje se a tiskne ji s radostí k sobě*): Verunko, diblíčku! Nejsvětější bože, (*mezi pláčem a smíchem*) to je příliš radostí a příliš blaha! Ale nyní pojd', pojd', holka, opusťme ten práh nesrdečné pýchy a hrdosti. Rychle za mnou, ať dokážeme všem mamonářům, jak nesmírně šťastný i bez peněz může člověk být.

VERUNKA (*potutelné*): Tiše, Pavle, nelaj tak na peníze. Babička jen přece měla pravdu; je to přec podivné, když je člověk má, jakou kuráž potom nabyde!

Výstup šestý

Otec BARTÁK, později matka BARTÁKOVÁ. PŘEDEŠLÍ.

OTEC (*v svátečním kabátě, s kytkou, kloboukem a holí se zlatým knoflíkem, vážně vstoupí před Verunku*): Panno Verunko, vnučko nebožky Vostřebalky, diblíku dobře nám známý, vidíte tu před sebou starého Bartáka, který vám dosavád, želbohu, mnoho ubližoval. Odpustíte mu snad, když teď ve jménu syna svého, zde přítomného Pavla, který navzdor svého táty a vzdor celému světu tak věrně a vytrvale miloval, jakožto otec nadřečeného syna ve vši uctivosti co pravý starosvětský námluvčí hezky poprosím a požádám, abyste mu podle srdce svého na své dobré svědomí pověděla, jestli chcete Bartákovíc Pavla za muže a zde přítomného starého hříšníka za pantátu.

MATKA (*jež byla díl řeči vyslechla*): Dobrá, starý, tak se mně líbíte!

PAVEL: Ale matko, copak se tu děje?

MATKA (*se smíchem*): Inu, vidíš, pantáta se musel poddat.

OTEC (*urputně*): Nu, a je to k divu? Ta holka za to nemůže; ale čarovat přece umí.

MATKA: A má taky peníze!

VERUNKA: Ale mlčte, prosím vás!

MATKA: I proč! Velebný pán to už spočítal. — Slyšte, starý, ta holka má deset tisíc stříbrných tolarů!

OTEC (*leknutím padne do židle*): Deset tisíc, povídáš? Propána, diblíku, tyť jsi nesmírný boháč! (*Náhle polekán, vyskočí.*) Pavle, a tys věděl, že je tak bohatá?

PAVEL: I což, věděl jsem, že je bohatá jako láska, která se žádnému králi nevyrovná, třeba krejcaru v kapse neměla; jen za to vás prosím, aby vám vždy drahá byla, ta má Verunka, která vám

i bez peněz hojně štěstí i požehnání do domu přinese!

OTEC: Bude naší dcerou!

MATKA (*žehná Verunku*): A zůstane na věky!

Opona spadne.

Pravzor Tartuffa

Historická hra o pěti jednáních od Karla Ferdinanda Guzkowa

Osoby

LUDVÍK ČTRNÁCTÝ, král francouzský

LIONNE, ministr

DELARIVE, komoří

LAMOIGNON, president

LEFÊVRE, parlamentní rada

DUBOIS, králův osobní lékař

CHAPELLE, akademik

MOLIÈRE

ARMANDE, herečka

MADELEINE, herečka

MATHIEU, měšťan pařížský

GERMAIN, sluha Chapellův

LOINSON, ve službě u Armandy

LOKAJ KRÁLŮV

SLUHA MINISTRŮV

DŮSTOJNÍK

DVA KOMISAŘI

SLUHA DIVADELNÍ

VYSLANEC

Děj koná se v Paříži roku 1667.

Jednání první

Pokoj v bytu Chapellovů.

Výstup první

GERMAIN. LEFÊVRE.

LEFÊVRE: Dobré jitro, milý Germaine. Je Chappelle doma?

GERMAIN: Lituji, pane parlamentní rado, pan Chappelle zrána již odešel. Ale paní Chappellová? – Nelíbí se vejíti? – Snídání přichystáno.

LEFÊVRE: Neobmeškám. Mám panu Chapellovi zprávu dáti, která mu veliké potěšení způsobí. – Je snad v Akademii?

GERMAIN: Akademie má prázdniny. Šel cestou k Palais Royal.

LEFÊVRE: Tedy šel do královského divadla, aby přítomen byl zkoušce své truchlohry. Jakže se jmenuje?

GERMAIN: Nebukadnezar.

LEFÊVRE: Podivný titul truchlohry. Pomalu bude jedna. Snad nebude jeho kus příliš rozvláčný?

GERMAIN: Bude-li se líbit, musí pan Chappelle jen vám, pane parlamentní rado, z toho děkovati.

LEFÊVRE: Ano, já jsem zachoval možnost existencí tomuto Nebukadnezarovi. – Molière nechtěl, aby se kus ten představoval. Myslím, že se bál, aby se herec hlavní role v pátém aktu nezdráhal po jevišti lézt a trávu žráti. Já ale upíral Molièrovi právo truchlohru akademika zavrhnouti a obžaloval jsem smělého toho samovládce našeho divadla. Já žiju jen v zákonech. Právník jsa tělem a duší dovedl jsem před soudem, že Molière alespoň k čítači zkoušce přivoliti musel. A myslíte, že zkouška ta dnes se odbývala?

GERMAIN: Nemýlím-li se, slyším pana Chapella — an se již vrací.

Výstup druhý

PŘEDEŠLÍ. CHAPELLE.

LEFÊVRE: Dobré jitro, dobré jitro, milý Chapelle!

CHAPELLE (*přichází zamyšleně, počítaje na prstech*)

GERMAIN: Pan Chapelle tuším počítá verše. (*Stranou.*) On je tak skoupý, že se i jeho věr šum vždy několik stop nedostává, nikdá jich ale přes počet nebývá. (*Odejde.*)

CHAPELLE (*probere se ze zamyšlení*): Kdo tu mluvil? Ah milý příteli, já tě nepozoroval.

LEFÊVRE: Zdálo se, jako bys v jakémisi poetickém vidění se vznášel

—

CHAPELLE: Díky tvému namáhání přicházím od zkoušky mého kusu.

LEFÊVRE: A jak se dařilo?

CHAPELLE: Když všechna vyjádření herců uvážím, smím ve vši skromnosti se vyznati — velmi skvěle! —

LEFÊVRE: Přijmi přání mé. — Přicházím, bych s tebou jiný výsledek sdělil, který ne tak tvé podivuhodné skromnosti, ani mé zákonné znalosti, jako více tvému štěstí co děkovati máš. Obávání tvoje stranu choulostivosti biblického obsahu tvého kusu šťastně je odstraněno.

CHAPELLE: Ty přicházíš — ?

LEFÊVRE: Od almužníka králova! Vyjádřil se mně, že se zřídka kdy stává, aby se jistá strana proti zpracování biblických předmětů opírala. — Nebezpečno že jen to, vzbuditi nelibost jistých osob, kteří za našich časů s náboženstvím v důvěrnějším spolku žijí než my světáci, ba než sami knězi. 2 osob těch jmenoval mně onen šlechetný a vpravdě nábožný

kněz všemohoucího muže, který možná že by jediné volbu látky k tvé truchlohře nepříznivě posuzovati mohl.

CHAPELLE: President Lamoignon?

LEFÊVRE: Ano, presidenta Lamoignona! Já k němu, zkoumám, poslouchám, prohodím to, ono, a dosáhnu potěšitelného výsledku, že se hlava našich všemohoucích pobožníků, vrchní správce všech dobročinných spolků a chudých pokladnic, strašný odsuzovač všech hříšníků a hříšnic našeho hříšného století nejen milostivě o tobě vyjádřil, ale i hotov jest navštívití tebe, by ti štěstí přál k skvělým výsledkům tvého ducha. Musím ti říci, že se hlasitě hodlá o první příště uprázdněné místo v Akademii.

CHAPELLE: Že přijde ke mně Lamoignon? Bohatý, všemocný Lamoignon. — Já hlas mu dám. Nuž, vše se výborně daří. — Jak vidím, nebude Molière déle samovládce vkusu. Při dnešním zkušebném čtení seděl jako pěna. — Viděl jsem to na něm, že ho výtvarný můj duch zničil. — Ostatní herci četli role svoje s tichou oddaností. Bylať to slavná, od úřadu poručená zkušebná zkouška!

LEFÊVRE: A konečný výsledek a mínění výboru, zdali se ten kus provozovati může či nemůže, jakéže bylo?

CHAPELLE: Výbor byl by jistě úsudek svůj hned po přečtení pronesl, ale Molière boje se, že dojem ještě v příliš čerstvé paměti, odložil hlasování na několik hodin. Bude mně však co nevidět zaslán. Příteli, zvítězili jsme! — Nyní poj dme k snídání!

Výstup třetí

GERMAIN *rychle přichází s listem. PŘEDEŠLÍ.*

GERMAIN: Pane Chapelle, právě přinesl posel, a nemýlím-li se, je to tentýž divadelní posel, co vám předešle zápornou —

LEFÊVRE: Ticho!

CHAPELLE *(otevře list a čte)*

LEFÊVRE: Právo se ti musí přiřknouti. Neníť zákona proto, aby se obcházel.

CHAPELLE *(vrávorá k sedadlu, na něž padne)*

LEFÊVRE *(zdvíhna na zemi lenící list, dává Germainovi na srozuměnou, aby odešel):* Co je? —

GERMAIN: Tajnosti rodinné? *(Odejde.)*

LEFÊVRE *(čte):* Protokol, sepsán o zkoušce truchlohry Nebukadnezar od pana Chapella, spoluúda Francouzské akademie: An tato báseň zpracována není ani dle dávných pro drámu určených zákonů, aniž si může vystavováním nových pravidel, jak se zdá — *(zdá podtrhnuto)*, nárok na původnost aneb zajímavost osobovati, dále, že provozováním této jak v celku, tak v jednotlivostech nepodařené práce obecnstvu příjemné zábavy by se neposkytlo, spíše kase ke škodě sloužilo, tedy zní jednohlasný výrok veškerého výboru: „Nepřijmouti!“ Podepsán: Výbor královských divadelních herců pro zkoušky dramatických výtvorů. Sekretář La Grange. — Nebyl La Grange onen umělec, který jednomu z tvých veršů přílišnou délku vytýkal?

CHAPELLE *(mlčí)*

LEFÊVRE: Kolik osob jednalo v tvé truchlohře?

CHAPELLE *(neodpovídá)*

LEFÊVRE: Nebyl bych se nadál, že tvůj kus tak tragického konce se dočká. — Zdá se, že jsi oněměl?

CHAPELLE: O já se pomstím! Odhalím nestatečnost herců těch, vniveč uvedu Molièra, udám nynější tu dramatickou literaturu Akademii — — nepřijmuto! —

LEFÊVRE: Nejlepší pomsta byla by ta, abys napsal lepší truchlohru.
—

CHAPELLE: Lepší? — U histrionů těch i Sofokles by propadl, kdyby náhodou je byl urazil.

LEFÊVRE: Že máš více ducha než Molière, není pochybnosti.

CHAPELLE: Bohužel!

LEFÊVRE: A více vtipu.

CHAPELLE: Bohužel!

LEFÊVRE: Více síly máš ve výrazu!

CHAPELLE: Ba právě!

LEFÊVRE: Poraz tedy Molièra na vlastním jeho poli! — Vy páni akademisté! Já jsem jen notář, jen právník. — Známe vaše veliké zásluhy, ale neumíte jich ve smyslu času přiměřeném použití. — Divadlo má býti prostředníkem mezi uměním a životem, a naopak mezi životem a uměním. Proč opisujete vždy jen děje minulých století a hrdiny vybíráte z národu assyrského a babylonského? Proč nelícíte děje nynější doby, nevybíráte si osob vám blízkých? - Chappelle, napiš kus - co bych tak řekl - o -

CHAPELLE: O právnících?

LEFÊVRE: To by bylo příliš narážlivé. Vol nějakou nectnost aneb některou pošetilost našeho věku, na příklad samolibost učenců?

CHAPELLE: To by též bylo příliš narážlivé.

LEFÊVRE: Tedy lakomství —

CHAPELLE: Použil již Molière.

LEFÊVRE: Ovšem — a chloubu též i žárlivost. — Ale co mně napadá! — (*Polohlasné.*) Pokrytce uved na divadlo!

CHAPELLE: Pokrytce?

LEFÊVRE: Ano pokrytce, lišku v beránčí kůži, potměšilce, který se vkrádá do rodin, obrací oči vždy jen k nebi, mluví o lásce a pokoře — pakli se na něho ale při světle podíváš, — poznáš, že to pokrytec.

CHAPELLE: Myšlénka je dobrá.

LEFÊVRE: Děj se musí zakládati na nějaké intrice —

CHAPELLE: Ovšem, ovšem —

LEFÊVRE: Musí v tom jednati lidé rozličných povah —

CHAPELLE: Dobře, dobře -

LEFÊVRE: Celek musí býti obrazem našeho věku a osoby v tom vyličit tak, aby na ně mohl prstem ukázati.

CHAPELLE: Výborně.

LEFÊVRE: Víím, že to dokážeš, máš k tomu dosti ducha i znalosti lidí. Vylíčením takového obrazu, který nazvati můžeš Pokrytec, — dokážeš cosi velikého —

CHAPELLE: Možná, možná.

LEFÊVRE: Mně ta myšlénka jen tak napadla, a nemíním, Chapelle, právo na ni si přisobovati.

CHAPELLE: Víím, víím, tys nejduchaplnější člověk v celé Paříži. Ty máš ideji, máš látky. Šťastný básník, kterému popřáno s lidmi zacházeti, kteří mají praktickou zkušenost života, kteří

nás povzbuzují, dřímající naše vlohy budí! To je vždy moje řeč — jediného jen přítele míti, jediného jen spolupracovníka, a ukázal bych našemu století! — Nelíbí se ti moji paní navštívit? — Posnídáme vespolek. Při sklenici vína promluvíme si ještě jednou o této záležitosti. Nemluv prozatím před mojí paní o nehodě s mým Nebukadnezarem, kdyby to ale tušila, potěš ji, příteli, prosím tě; kdyby plakala, tedy zatím spolu posnídejte a potěš ji! (*Provádí ho ke dveřím.*)

LEFÊVRE: Jen nezapomeň, že snídání přichystáno. (*Odejde vlevo.*)

Výstup čtvrtý

CHAPELLE sám, potom MATHIEU a MADELEINE.

CHAPELLE: Ha, pomstím se ti, Molière, pomstím, kusem psaným ve tvém vlastním způsobu! Slyšíš, Molière? Pomstím se! *(Někdo klepá.)* Kdo to klepá? Snad president?

MATHIEU *(vstrčí hlavu do pokoje):* Nikdo zde? Ah *(vejde)* pan Chapelle! Jen dále, budoucí umělkyně! Sem vstup! Sem do svatyně velikého muže!

(MADELEINE vstoupí.)

MATHIEU: Pane Chapelle, pamatujete se na vašeho krajana, kramáře v koření Mathieua, Rue du Coq, v přízemí –

CHAPELLE: S čím mohu sloužiti, pane Mathieu?

MATHIEU: S udělením mně milosti, o kterou někdy i nejznamenitější básníci prositi musí, totiž abyste mne vyslechl. Madeleine, pojd' sem!

CHAPELLE: Co má být s tímto mladým děvčetem?

MATHIEU: Madeleine, přístup s největší uctivostí blíže k tomuto velikému muži! Podívej se na něho a pamatuj si, to je básník!

(MADELEINE udělá nešikovnou poklonu.)

CHAPELLE: Vám, jak vidím, pane Mathieu, s bohatstvím přibývá i komičnosti. Co zavdalo příčinu, že jste mne poctil svou návštěvou? *(Stranou.)* Dramatický básník nemůže se nikdy stát dosti populárním. –

MATHIEU *(k Madeleine):* Mluv směle! Jak se jmenuješ?

MADELEINE: Madeleine Béjartova ze Chalonsu.

CHAPELLE: Ah, naše krajanka! –

MATHIEU: Ano pane Chapelle, Chalons má čest, že my tři, jak tu

stojíme, v jeho zdech jsme se narodili.

MADELEINE: Chalons nemá zdí.

MATHIEU: I mlč! To je rétorická figura! Uč se něčemu; tak nazvaný pleonasmus jest to, je-li pravda, pane Chapelle? — Oh já navštěvuji všechna sezení akademická a dobře se znám v těch sezeních akademických —

CHAPELLE: Zdá se, jako byste chtěl návštěvu svou též prodloužiti jako akademická sezení —

MATHIEU: K věci tedy. Víte, pane Chapelle, že jsme po mléku strýcové; kojná vašeho soukojence byla po mléku sestra mé tety. Oba jsme zrození a vychováni v Chalonsu, vy jste vzal na se úlohu výrazy okořeňovati a vtipy osolovati a já zase vedu obchod v soli a koření, v pravém smyslu toho slova. — Vy jste byl vždy laskav ke mně a stálým mým odkupníkem, začož já při veřejných sezeních hleděl, aby se vašim řečím tles —

CHAPELLE: Jste velmi rozvláčný, pane Mathieu.

MATHIEU: Má slabá stránka, rád si pohovořím. Přináší to i náš obchod s sebou. — Musím vám říci, pane Chapelle, že jsem před nedávném část svých příjmů na romantickou cestu do našeho rodiště vynaložil. O Chalons se velmi změnil!

CHAPELLE: Probůh — žádný cestopis!

MATHIEU: Nikoli, jen fakta. Madeleine Béjartova je chudý sirotek. Jedna z příbuzných mých se jí ujala, vychovávala ji, avšak neměla tolik prostředků, aby jí čeho po smrti zanechala. Umřela —

CHAPELLE (*nevrle*): Kdo?

MATHIEU: Příbuzná.

CHAPELLE: Čí? Má zlatá, nechtěla by sté převzítí roli pana

Mathieu? —

MATHIEU: Roli, pane Chapelle! Trefil jste! Ano roli, roli! Madeleine stala se mou svěřenkou. Zpozoroval jsem v milém tom dítěti znamenité vlohy — vlohy —

CHAPELLE (*vzpourně*): K čemu?

MATHIEU: Hlas má —

CHAPELLE: Nestojím s operou v žádném spojení. Lituji, pane Mathieu, — ale moje snídání — paní moje — domácí přítel —

MATHIEU: Vy nám nerozumíte, pane Chapelle. My patříme k ctitelům her dramatických a nezameškáme žádné představení vyhlášeného Molièra, pravím, žádné, a poněvadž tato malá mně svěřená ukazuje tak krásné vlohy k deklamací, určil jsem ji s dobrým svědomím pro divadlo.

CHAPELLE: Mnoho štěstí! Jděte jen k vašemu věhlasnému panu Molièrovi. Co chcete ode mne?

MATHIEU: Pane Chapelle, vy jste akademik! Vy patříte ústavu, v kterém se tajnosti řeči studují. Pane Chapelle, kdybyste mne, svého krajana a strýce po mléku, a toto malé stvoření za hodné uznati chtěl a dáti jí jednu roli ve vašem Nebukadnezaru —

CHAPELLE (*hněvivě*): Dejte mi pokoj s Nebukadnezarem!

MATHIEU: Engažovaná je již při herecké společnosti králově, ale začátečnice. —

CHAPELLE: Engažovaná? U Molièra? Necht' ať jí tedy pan Molière roli dá —

MATHIEU: Jednu již dostala na zkoušku, pane Chapelle, ale já jí řekl: Madeleine, půjdeme k velikému Chapellovi, ten tě roli naučí a krásy její ti objasní —

CHAPELLE: Já z kusu Molièrova roli učiti?

MATHIEU: Teprv jednu jedinou roli, ubohá! Ovšemť ale v novém kusu Molièrovu.

CHAPELLE: Již zase nový kus od Molièra? Vážné dráma, je-li pravda?

MATHIEU: Nikoli; velmi veselé. Madeleine, plaché to dítě, byla již jedné zkušebné zkoušce přítomna — o kom se v tom jedná?

MADELEINE (*ostýchavě*): O pokrytci!

CHAPELLE: Jakže?

MADELEINE: Ano, člověku pokrytci, lišce v beránčí kůži —

CHAPELLE: Cože?

MADELEINE: — potměšilci, který se do rodin vkrádá, vždy jen oči k nebi obrací — o lásce a pokoře mluví, pakli se na něho ale při světle podíváš, — poznáš, že to pokrytec. —

CHAPELLE: Toť jest — to má —?

MATHIEU: Vyslov se zřetelněji!

MADELEINE: Roztomilé intriky — pikantní charaktery — a celek obraz našeho věku — mohlo by se prstem na ty pokrytce ukázat.

CHAPELLE (*vrhne se na sedadlo*): Ha!

MATHIEU: Co je vám?

CHAPELLE: Umírám!

MATHIEU: Nepochopuji —

CHAPELLE: Moje látka!

MATHIEU: Lekáte nás —

CHAPELLE: Látka jest mně ukradená. Pane, jak se jmenuje ten kus?

MADELEINE: Moje role jmenuje se Dorina.

CHAPELLE: Jakže se ten kus jmenuje?

MATHIEU: Ubohá se co začátečnice při zkoušce třásla a bezpochyby jen na svoji roli pamatovala —

CHAPELLE (*vyškolí a uchopí Matheiu za prsa*): Titul — titul!

MATHIEU: Když vám na titulu tolik záleží — roli má již v hlavě — ale titul — najmu fiakra — a v pěti minutách jsem zase zde s odpovědí. Pane Chapelle, upokojte se — zkoušejte to děvče — jen jediný výstup! No začněte! Jednání první, výstup první — naučte ji mimice! Zapřísahám vás — v pěti minutách jsem opět zde! (*Odejde.*)

Výstup pátý

CHAPELLE. MADELEINE.

CHAPELLE: Oh, má tento den můj poslední býti? Vidíte, má milá, jak nebezpečná je dráha divadelní! Rozmyslete se včas a vraťte se, pokud není pozdě. — Víte-li, co to při divadle znamená, látka?

MADELEINE: Myslím, že mojí garderobou vždy k zdaření celku přispěji.

CHAPELLE: Látka! Látka! Vy mně nerozumíte!

MADELEINE: Ah, myslím, že rozumím. — Nevím, bylo-li mně při mém narození souzeno, že se herečkou stanu, ale pan Mathieu tak usoudil. Dosud se mi to líbilo. — Po čtyry týdny, co jsem v Paříži, vodil mne pan Mathieu každý večer do divadla. — Chování jeho je sice velmi nápadné, tleská ustavičně —

CHAPELLE: Molièrovi?

MADELEINE: Jemu nejvíce, ale také i dámám, a bojím se, že první můj pokus přehojným svým tleskáním pokazí. — Varovali mne již, abych se co nejvíc chránila přátelského takového tleskotu.

CHAPELLE: Má milá, pochvala je pochvala. Pochvala jest ta jediná jsoucnost v společnosti, na jejíž původ se dnešního dne nikdo neohlíží. Pochvala je vždy vítaná, v každé třídě, jak v šlechtické, tak v měšťanské, nechť přichází již zdola (*ukazuje na parter*) nebo shora (*ukazuje na galerie*).

MADELEINE: Prosím, pane Chapelle, řekněte mi, zdali to dle pravidel umění, když v novém kuse Molièrově asi takto hrát budu —

CHAPELLE: Jakoupak roli představujete?

MADELEINE: Duchaplnou, roztomilou komornou, která všechny nitě intrik v ruce drží a nejvíce k odhalení pokrytce přispívá.

CHAPELLE: Zcela moje idea!

MADELEINE: Pokrytec přichází ale teprv v třetím jednání.

CHAPELLE: Aby se napnutost zvětšila. Docela moje idea!

MADELEINE: Při vstoupení přikazuje svému sloužícímu, aby řekl, že šel do trestnice, by rozdělil svou skrovnou majetnost s chudými.

CHAPELLE: To je roztomilé!

MADELEINE: Tu spatří pokrytec mne. — Zprvu se na mne utrhne, potom se pase na mojí kráse — opravdu na mojí kráse tak to výslovně v roli stojí —

CHAPELLE: Jako bych již slyšel hlučný potlesk obecenstva.

MADELEINE: Co chce ona? — zeptá se mne pokrytec. Já se zajímku, jsem v rozpacích, on použije toho a vytáhna kapesní šátek —

CHAPELLE: Kapesní šátek?

MADELEINE: Ano, kapesní šátek a hodí mně ho na šíji — takto asi. Vezměte váš šátek! Toť jest pravdivý obraz onoho pokrytce — toť on sám!

LAMOIGNON (*mluví ještě ven*): Frangois! Ulož můj zíněný oblek a kajícnou košili a pros, aby tě Bůh osvítiti ráčil!

MADELEINE: Na mou věru, doslovný opis mé scény. Přísný pan Chappelle chce mne bezpochyby zkoušet?

LAMOIGNON (*předstoupí, ohlíží se a po krátkém pomlčení praví*): Co chce ona? Kdo je ona?

MADELEINE (*stranou*): Můj bože, docela jako v tom kuse! (*Nesměle staví se, chtíc hráti komedii.*) „— vám říci“ —

LAMOIGNON: Rád bych s panem Chapellem mluvil. — Kdo je ona?

MADELEINE (*stranou*): Co si mám o tom mysliti?

LAMOIGNON (*stranou*): Rozkošné děvče! Cožpak mne neohlásili? (*Ohledává si kapsy.*)

MADELEINE: Proboha, vytahuje šátek —

LAMOIGNON: Vzrůst má vlnadný, šíji půvabně klenutou. — Použiji obyčejného svého prostředku. (*Vytáhne šátek.*)

MADELEINE (*stranou*): On zná scénu tak, jak ji Molière popsal — Jest to vyslanec Akademie, který mne chce zkoušet. —

LAMOIGNON (*nahlas*): Bože na nebesích, dítě, jak můžeš chodit tak obnažená — kterak může kdo s takovou osobou mluvit, která vlnady svoje tak na odív staví —

MADELEINE (*stranou*): Smysl slov jeho je pravý, — ale slov naznačných se nedrží. Já mu dám slovo naznačné: (*hlasitě a úsečně*) Pane, co chcete? K čemu?

LAMOIGNON (*stranou*): Roztomilá to malá čarodějnice! (*Hlasitě.*) Přikryla si ním — o mámení smyslů! — krásnou (bitími se k ní se šátkem víc a více), ošklivou, vlnadnou, černou, bílou šíji, (*chce ji šátkem zakrýti*) malá Evo!

MADELEINE: Pane, vy přidáváte k vaší roli tolik slov, že vám již nemohu vyhověti.

LAMOIGNON: Mojí roli? — Já nevidím nežli skutečnost.

MADELEINE: Já vím předobře, vy mne, chudé, venkovské děvče, chcete jen zkouseti, ale musíte se také slov držeti, které vám pan Molière předepsal. —

LAMOIGNON Mně slova? Pan Molière že by mně slova byl předepsal? Hehe! Tedy jste vy, rozkošná dámo, bezpochyby

komediantka najmutá v službě krásného hříchu. —

MADELEINE: Jsem Madeleine Béjartová ze Chalonsu, engažovaná u královského divadla na zkoušku, na šest měsíců. Gáže mám týhodně deset livresů, rukavičky darmo. Pan Chapelle slíbil, že se mého dalšího vzdělání ujme, pan Chapelle je ale příliš zaneprázdněn. Ach, snad vy vzděláváte herce?

LAMOIGNON: Já herce vzdělávat? A kdo nevzdělává v nynějším čase herce! Vždyť chce všecko komedii hráti, a kdo sám nehraje, vzdělává k tomu jiného. — Moje estetické zásady, moje vědomosti v deklamací a akcí (*přibližuje se k Madeleině víc a více*) kvůli tak roztomilému zjevu upotřebiti, jako jste vy, panno Béjartová ze Chalons, engažovaná na královském divadle na šest měsíců, na zkoušku s týdenní gází dvaceti livresů —

MADELEINE: Deset, jen deset, pane!

LAMOIGNON: Proč ne dvacet, z privátních prostředků, andílku?
— Rukavičky — hedbávné šaty — krásný byt v prvním poschodí v Rue Richelieu, lahůdky na tabuli obstarám já, paštiky — trüffle.

MADELEINE: Jak tomu mám rozumět?

LAMOIGNON: Mé krásné dítě, to by byly začátky mé dramaturgie
— přísahám ti, že jen umělecký cit k takovému tvoru jako ty
— (*Obejme ji.*)

Výstup sedmý

PŘEDEŠLÍ. CHAPELLE: a LEFÊVRE.

LEFÊVRE (*venku*): Kde je ta malá — ha! Co je to?

LAMOIGNON (*lekne se*)

CHAPELLE: Neměj lím-li se —

LEFÊVRE: — bylo to obejmutí!

MADELEINE: Tento pán chtěl moje vlohy zkoušeti.

LEFÊVRE: A ne také vaši ctnost?

LAMOIGNON: Tato mladice prosila mne, bych s ní jednu roli prostudoval.

LEFÊVRE: Tak tak! Vy se krásně zdokonalujete, byste byl přijat do Akademie krásných umění. (*Stranou k Chapellovi.*) Škoda, tuto scénu bys mohl byl upotřebiti. No upokoj se, příteli, myslím, že se ti látek vždy dostávat bude, ku příkladu domácí přítel aneb korunovaný básník a podobné ze života vzaté charaktery. (*Pokloní se s usměchem Lamoignonovi.*) Dobré jitro. — (*Odejde.*)

CHAPELLE: Můj budoucí pane kolego, prosím tisíckrát za odpuštění — byl jste úmyslu —

MADELEINE: — držeti dramaturgické přednášky —

LAMOIGNON (*stranou*): Mlčte. (*Hlasitě.*) Velice lituji osudu vaší truchlohry, tím více, an jsem se dověděl, že vám náhoda v této mladé dámě umělkyni přivedla —

MADELEINE: Pomyslete, pane Chapelle, tento pán umí celé scény z Molièrova nového kusu nazpaměť.

LAMOIGNON: Nazpaměť? Který to kus?

CHAPELLE: Ah, nový kus od Molièra, v kterém všechny ty vlky

bičovat chce, co se pod pláštěm ctnosti mezi námi vlekou.

LAMOIGNON: Takovéto předměty chce pan Molière na divadlo přivádět?

MADELEINE: Pan Chapelle sám chtěl pokrytce takového vyličít –

LAMOIGNON: Koho? Vy? –

MADELEINE: Jednu z mocných osobností z nejvyšších stavů, muže, který titule a úřady rozdává jen takovým lidem, kteří si na pobožné hrají.

CHAPELLE (*stranou*): Ta zatrolená žvástalka!

MADELEINE: Arcinepřítele osvěty a zdravého rozumu.

CHAPELLE: Nevěřte jí, pane kolego! Naopak, jen Molière předmět ten zpracoval, a sice s takou hořkostí, že narážlivost jeho na Aristofana upomíná. Pomyslete již první výstup pokrytce! – Komorná stojí na jevišti – pokrytec vystoupí – zhlédne dívku – chtivě k ní potměšilec ten přistoupí, pase oči svých na vнадné její šíji a konečně, aby se nasýtil pohledu, přistoupí k ní a hodí šátek –

LAMOIGNON: Šátek? (*Hra stává se napnutější.*)

MADELEINE: Výborně, právě tak líčil Molière při zkušebné zkoušce okamžení, kde pokrytce odhalil.

LAMOIGNON: Že ho odhalí? V posměch vydá spoluhercům, Paříži, Francouzsku, ba celému světu? (*Úzkost jeho vzrůstá.*) Jak, pan Chapelle -?

CHAPELLE: Snad nepohrdnete, můj budoucí pane kolego, s skrovným snídáním? Pojd'te, vím, že milujete trüffle, ty malé trüffle z Languedocu, které hluboko v zemi leží –

LAMOIGNON (*v rozčilení*): Ano, ano – ty malé, hluboko ukryté – ale ten kus, co je to za opovrhlivý kus? –

CHAPELLE: Moje paní dostala malou zásilku trüfflí — ale tyto mají zvláštní název, nejmenují se truffes — (*táhne ho s sebou*).

LAMOIGNON: Ne, ne, tento druh jmenuje se Tartuffes, milý pane Chapelle, — ale jak se jmenuje ten popudlivý kus?

CHAPELLE: Máte pravdu — ale pojd'te — moji paní bude to těšiti, když vám bude moci zamilované vaše jídlo předložiti.

Výstup osmý

MATHIEU: vrazí do dveří. PŘEDEŠLÍ.

MATHIEU: Stůjte! Tu jsem! Pane Chapelle, — od zamilovaného jídla pokrytce, malých trufflí z Languedocu, — má ten nový, podivuhodný, od celé Paříže již zbožňovaný kus jméno Tartuffe! Přicházejí k divadlu, potkal mne oznamovač zkoušek. Dnes večer po představení první zkouška. V osmi dnech musí se šestnácte zkoušek držeti a potom ven s Tartuffem. Celá Paříž s napnutostí provozování kusu toho očekává. Všechny lóže jsou již na deset představení zadány. Obecenstvo div že kasu nezteče. Jeť to Molièrův mistrovský kus. Madeleino, nemáme času k zmaření. — Tvůj první pokus! Tvoje sláva, tvoje vítězství je s vítězstvím Tartuffa spojeno! *(Táhne Madeleinu s sebou.)*

MADELEINE *(se pokloní):* Dobré chutnání, pánové, k malým vašim tartuffkům! — *(S Mathiemmm odejde.)*

CHAPELLE *(všecek ztrnulý dívaje se na Lamoignonu):* Tartuffe?

LAMOIGNON *(téz tak na něho se dívá):* Tartuffe? —

Opona spadne.

Jednání druhé

Předsín u ministra Lionna. V pozadí koridor. V popředí stůl a několik seslí.

Výstup první

ARMANDE. LEFÊVRE: *vchází.*

LEFÊVRE: Je-li možná, slečna Armande, první umělkyně našeho století, zde v předpokojí? Mám Jeho Exelenci panu ministrovi —

ARMANDE: Nechtě, pane parlamentní rado I Jestli ale jen jedna z kytic, které jste mně za moji hru nejednou z vaší lóže na jeviště hodil, z upřímnosti dána byla, tedy bych vás prosila, abyste na místě mém záležitost jednu mu přednesl, která mne velice znepokojuje. —

LEFÊVRE: Celá Paříž ví, jak i ve vyšších kruzích každého zajímáte. — Víím, že pan ministr žádné příležitosti neopomine, by vám posloužil. Mám snad —

ARMANDE: Ne, ne, pane Lefèvre! Mluvte za mne! (*Stranou.*) Molière žárí s celým světem —

LEFÊVRE (*stranou*): K čemu jí třeba ministra, když král její příznivec?

ARMANDE (*hlasitě*): Známo vám, pane Lefèvre, že má Molière úmysl novou svoji veselohru ve třech dnech provozovati.

LEFÊVRE: K návratu krále — Tartuffa, o němž celá Paříž mluví. Jeho Majestátnost bude se velmi těšiti, až vás zase uvidí —

ARMANDE: Bude vám povědomo, že mistrovské to dílo o předmětu jedná —

LEFÊVRE: — který mému nešťastnému příteli Chapellovi ukraden byl. Jste snad kvůli té krádeži zde?

ARMANDE: Chapelle, o tom ničehož nevím. Přicházím ale vskutku za příčinou jedné krádeže.

LEFÊVRE: Snad vám bylo srdce ukradeno? To by krále velmi nešťastného učinilo –

ARMANDE: Ale nikoli chudšího, než jest, pane Lefèvre. – Dvoření vaše mne nutí, bych sama s ministrem promluvila. (*Chce k němu jíti.*)

LEFÊVRE: Prosím, popřejte mně své důvěry. Pan ministr je churav, osobní lékař Jeho Majestátnosti je u něho. Vaše krásné oči –

ARMANDE: – přispějí snad k uzdravení pana ministra. – (*Chce vejíti.*)

LEFÊVRF (*žertovně*): Mejlíte se, tamto není kabinet ministrův. Což nejsem vaší důvěry hoden, rozkošná Armande?

ARMANDE: Nebudete-li zacházet z pravé cesty, chci to s vámi ještě jednou zkusiti –

LEFÊVRE: Jsemť celý v sluch proměněn.

ARMANDE: Tedy slyšte! Víte-li pak, co je v divadelním světě kniha napovědova?

LEFÊVRE: Kniha napovědova? I vím! Měch je to, kterým se rozžehuje zhaslá paměť, ochraňující stroj a hromosvod pro nahodilé těžké nesnáze. –

ARMANDE: Znepokojuje to celou divadelní společnost, že nepochopitelným způsobem včera zrána při páté zkoušce Tartuffa kniha nápovědní s pultu napovědova odcizena byla.

LEFÊVRE: Herec La Grange, který se prý velmi špatně učí, bude nad tím v zoufalství!

ARMANDE: Nejen on, my všickni. Nikoli, že bychom neměli více exemplářů toho kusu, o to není starost. Považte ale, co to znamená, když se nápovědní kniha veselohry, proti jejíž

tendencí by tu a tam intriky povstati mohly, z divadelních prostor nepochopitelným způsobem ztratila. Především nesmí Molière o této případnosti ani slova se dovědět.

LEFÊVRE: A čeho by se bylo báti?

ARMANDE: Molière je nevýslovně dráždivý a citlivý. — Všude vidí nepřátele, všude strašáky. Kdyby se dověděl, že kniha Tartuffa napovědovi ukradena, řekl by: nyní se donese k arcibiskupu pařížskému a uvede do podezření dílo, které jsem psal jen z ohledu na dobré mravy a náboženství.

LEFÊVRE: Příhoda je vskutku povážlivá. Nemáte nikoho v podezření?

ARMANDE: Od nějakého času pozoroval se jistý člověk, který se každé ráno a každý večer ke zkouškám Tartuffa tajně do tmavých prostor pro diváky loudíval. Někteří z pracovníků, kteří čistí parterní lóže, pravili, že při zametání chvošťaty o něco živého zavadili, co tajně shrbeno tam sedíc se vyplašilo a rychle přes opěrku do parteru skočilo. — Nechtíce dělat výtržnost při zkoušce, strašidlo to dále nepronásledovali. Když ale náповěda po krátkém odstranění se v třetím jednání do budy se navrátil a knihy na pultě nenašel, tu teprv pracovníci k chybě své se přiznali a jeden z nich pravil, že domnělého zloděje poznal.

LEFÊVRE: A kdo to má býti?

ARMANDE: Bezpochyby Mathieu, kramář v koření z Rue de Coq.

LEFÊVRE: Jakž aby se obydlí pana Mathieu prohledalo, aniž by se přitom jaký ohled na Molièra bral —

ARMANDE: O vy, který jste tak vřelým přítelem Mus, odvráťte bouři, která nad hlavou Molièrovou stojí, a kdyby vypuknouti měla, by ho zdrtila! (*Ohlédne se.*) Co vidím? — On to, Molière! — Dověděl se snad již? — Nesměle se ohlíží.

— Zde mne nesmí viděti —

LEFÊVRE: Co ho as přivádí do paláců ministra?

ARMANDE (*stranou*): Stopoval mne — nedůvěra jeho nezná mezí — jak ujdu?

LEFÊVRE: Tamto, Armande! (*Ukáže na východ vpravo.*)

ARMANDE: A ta umluvená záležitost —

LEFÊVRE: Přednesu neprodleně ministrovi — stává přísných zákonů proti lupičům rukopisů. — Já sám jich několik vynášel — spolehněte se na mne — Mathieu, Rue de Coq — rozkaz k jeho zatknutí musí se vydobýti. Tudy, tudy — rozkošná Armande! (*Odvádí ji stranou ven a vyprovází.*)

Výstup druhý

MOLIÈRE sám. Později LEFÊVRE.

MOLIÈRE (*rozčilen*): Mám se dále odvážiti? Vždy již pozoruji, že chová tajnosti. — Co král ve Versaillesu mešká, doufal jsem, že těmto záhadným věcím konec bude. — Všechny, všechny jsou falešné, samá přetvářka, jakmile si tváře líčidlem natrou! Klam na jevišti, klam za jevištěm — žádný pravý cit nemá stálosti v jich prsou — tu věrné ještě v naší náruči a jen krok dále na jeviště a — ha, již patří zraky jejich celému světu, tu pokukují zamilovaným okem tam — onam — nahoru — dolů, a to jmenují umělectvím, to jmenují vnikatí v ducha svých rolí!

LEFÊVRE (*vraceje se*): Dobré jitro, pane Molière. — Jak přichází básník, který co nevidět úřad bezpečnosti nepotřebným učiní, do domů jeho? Neboť Molière to záhy tak daleko přivede, že nebude zločinu.

MOLIÈRE: Jest slečna Armande u ministra? Viděl jsem ji do paláců jednoho z jejích ctitelů vkročiti.

LEFÊVRE (*oknem ukazuje*): Vizte! Tamto kráčí rozkošná ta sylfida po náměstí.

MOLIÈRE: Vskutku, je to ona. Co zde dělala — okradli ji?

LEFÊVRE (*stranou*): Jaké to tváření! Jako by hrál v roli lakomce. (*Hlasitě.*) Okradena? Vy to jste, pane Molière!

MOLIÈRE: Já?-

LEFÊVRE (*stranou*): Zrovna jako by v Lakomci hrál. A já vidím to bezplatně.

MOLIÈRE (*stranou*): Což mně nějaká krádež zatajena byla? Co mně bylo odcizeno?

LEFÊVRE: Viděli člověka, který se do zkoušek vašeho nového kusu

vetřel, a mezitím co všickni s napnutou pozorností s úlohami svými se zanášeli, v šatnici jednu z vašich nejlepších vlásenek ukradl!

MOLIÈRE: Tak, tak! Haha! Snad onu vlásenku, kterou mívám v kuse Nenávistník? — To chtěla Armande udat? Tedy vlásenku mně ukradli!

LEFÊVRE (*stranou*): Lehkověrný, jako dítě!

MOLIÈRE: Vsadil bych se, že zloděj ten nějaký herec je z provincie, který tam v mém kuse Nenávistník lidu pohostinsku hrátí má a peněz nemá, aby si k tomu vlasy koupil.

LEFÊVRE: Aneb je to jeden z obdivovatelů Molièrových, který v provincii na cedule oznámiti dá: Ponejprv: „Nenávistník lidu, veselohra v pěti jednáních od Molièra. Pan Adam bude hrátí roli Alcesta ve vlastní Molièrovc vlásence.“ — Jaký to lomoz?

Výstup třetí

MATHIEU: veden od dvou sluhů. PŘEDEŠLÍ.

MATHIEU (*za scénou*): Toť je neslýchané — měšťana pařížského — jak může kdo obdivovatele Molièrova — pane Molière — ustrňte se, jak se může kdo domýšleti, že bych se já opovážil na váš majetek sáhnouti! Já Jean Pierre Mathieu, Rue de Coq — opatrovník a divadelní matka Madeleiny Bėjartové —

MOLIÈRE: Mathieu, jste vy ten zloděj vlásenky?

LEFÊVRE (*stranou*): Proklaté setkání! —

MATHIEU: Zloděj vlásenky?

LEFÊVRE: Odved'te vězně do vyslychárny!

MATHIEU: Pane, já chtěl právě do vyslychárny. Vyslychám Madeleinu Bėjartovou, která má nevyrovnatelnou roli v kuse, jehož manuskript jsem odciziti měl —

MOLIÈRE: Jakže?

LEFÊVRE: Pryč, pryč s ním!

MOLIÈRE (*zbledna*): Rukopis Tartuffa ukraden? —

MATHIEU: Já, který jsem s nadšením při všech zkouškách kusu toho tajně přítomen býval a nazpaměť se ho naučil, — já měl bych nápodědovi knihu Tartuffa odciziti? —

MOLIÈRE: Co slyším?

LEFÊVRE: Molière, prosím — upokojte se. — Slečna Armande sdělila mně zprávu, že se nepochopitelným způsobem psaný exemplár Tartuffa ztratil. Následkem udání toho nemohlo se jinak souditi, nežli že osoba, která tak podezřivým způsobem divadlo prolízá —

MATHIEU: Molière mne zná, Molière ví, co moje ruce v stavu jsou pro umění dokázati. — Ale dílo odciziti, které světu tajným

zůstatí mělo až k otevření opony —

MOLIÈRE (*rozčilen*): Pane Lefèvre: — propusťte pana Mathieu. Statečný ten muž jest nevinen! Bylť mně Tartuffe odcizen — hledělo se, aby mně odcizen byl, by ho před provozováním odsoudili. — O vy neznáte ty spády závisti a úkladů — pád podobného způsobu se ještě nepříhodil — a znepokojuje mne tak velice, že —

Výstup čtvrtý

DUBOIS vychází rychle s lístkem v ruce z pokoje ministrova. PŘEDEŠLÍ.

DUBOIS (vede Lefèvre stranou a povážliví dává mu otevřený list)

MATHIEU: To je tělesní lékař králův, nechť mne vyšetří, jsem-li jakého zlodějství schopen —

LEFÈVRE (s listem k Molierovi): Molière, bylo by to lehkomyšlně od nás jednáno, kdybychom vám obsah tohoto anonymního listu zatajovat chtěli, který byl právě ministr obdržel a mně pan Dubois, tělesní lékař králův, sdělil. Čtěte! —

MOLIÈRE (čte s velikou rozčileností): Pane ministr! Roznáší se pověst, že se o to jedná, svobodu divadla na neslýchaný posud způsob zneužívatí. — Pan Mol éře ve své vášni, chtěje se pomstíti vzdělané třídě obecnstva za to, že stav herců není prvním ve Francouzsku, — karáním jejich tak zvaných pošetilostí a nepravostí dotknul se drzou rukou i ctností. — Pod jménem Tartuffe zamýšlí vystaviti na jeviště charakter, kterému nábožnost první ctností života platí. — Dobrá věc očekává od ministra, že on provozování takového paskvilu zamezí a beztoho skleslou již morální čest Francouzsko před očima křesťanstva zachrání. — Jistý počet ctnost milujících lidí. (Stojí zaražen.)

MATHIEU: Jedna z těchto duší ctnost milujících kus ten ukradla! Ale upokojte se, pane Molière, já jdu domů a z paměti vám ten kus sestavím. — Neotírala se o mne nadarmo chvošťata ložních klíčnic. Tartuffe nebude zabaven; Tartuffe bude žíti, Tartuffe znovu k životu povstane z mé paměti a věčně žíti bude! (Odběhne.) (Úřední sluhové následují.)

DUBOIS: Pane Molière, vaše osobní přítomnost bude panu ministrovi velmi vítaná. Jeho Exelenci!

Výstup pátý

LIONNE. *PŘEDEŠLÍ.*

LIONNE: Ah, dobré jitro, Lefèvre! Co říkáte tomu listu?

LEFÈVRE: Jest to věru potěšitelné, že Molière právě přítomen jest.

LIONNE: Jakže, pan Molière, on sám?

MOLIÈRE (*v zímničním rozčilení*): Ano Exelencí, já sám, všecek ještě rozčilen a ohromen dojmem denunciace, kterou v třesoucí se ruce držím.

LIONNE: Nový kus, který zamýšlíte co nejdříve provozovati, uvádí se v podezření.

MOLIÈRE: Nikoli, Exelencí, v podezření. Zhanobivše lživě pravý záměr kusu toho, chtěli napotom odpovědnost provozování vložit na svědomí muže, který ale příliš spravedliv a právamilovný jest, než aby věc umění obětoval pokrytcům

—

LIONNE: Ale umění, milý Molière, nesmí obecným ústavům příčinu k pohoršení zavdati. Avšak sdělte mně upřímně obsah Tartuffa a uvidíte, zdali umím satiru od paskvilu rozeznati. Posadme se! (*Posadí se.*)

DUBOIS (*stranou*): Již jedenáct hodin — avšak — Molièra poslouchat — (*Vezme sesli.*)

LEFÈVRE: Zmeškám sice soudní sezení — ale takového cos se hned zase nepříhodu. (*Vezme sesli a sedne.*) (*Sedli všickni.*)

MOLIÈRE (*ačkoliv velice rozčilen, nezapomíná, s kým mluví*): Exelencí, dovolu, abych nejprve připomenul, jakou úlohu jsem francouzskému divadlu vytknul. Za času mých předchůdců byly veselohry nemravné, rozpustilé frašky. Pokusil jsem se s slabými svými silami o to, dáti jí hlubší a ušlechtlejší význam. — Ano Exelencí, umínil jsem si hájiti osvětu proti

lži; zbraň k boji tomu našel jsem v poesii. Osmělil jsem se na jevišti představit sobectví, marnost i podvod ve všech jeho způsobech a byloť mně svědectví dáno, že jsem divadlu alespoň větší vážnosti dobyl.

LIONNE: Co se toho týče, uznal nejen národ, ale i Jeho Majestátnost Ludvík Čtrnáctý vši chvály hodné snahy Moliérovy —

LEFÊVRE (*stranou*): Šťěstí, že chvále té Chapelle přítomen není. —

MOLIÈRE: Dokončiv řadu komických charakterů představujících vášně lakomství, nedůvodnou žárlivost — marnolibost — umínil jsem si vylíčiti jednoho z druhu nejnebezpečnějších podvodníků naší společnosti, a sice ctností se honosícího pokrytce. Daleko budiž ode mne chtít opravdu ctnostné duše žertem divadelním urážeti a dobré věci na újmu býti, ale nedusí-li jako můra lidskou společnost ona falešná nábožnost, která by ráda všeobjemnou, všemocnou lásku boží co výsadu malé jedné strany k dosažení svých záměrů použila? Těmto nepřátelům společnosti lidské, kteří pronásledují, jak praví, z útrpnosti, — nenávidí, jak praví, z lásky, těm, Exelencí, jsem vypověděl v Tartuffu boj, boj poctivý, a očekávám ode všech, kteří jsou čistého svědomí, že při mé straně státi budou —

LIONNE: Ukažte, jaký jste naznačil si rozměr bitvy?

MOLIÈRE: V Tartuffu vylíčil jsem zmatek jisté rodiny, která obětí se stala takového pokrytce. — Otec můj spřízněn byl s jistým mužem, který nejpoctivějším způsobem znamenitého jmění nabyt. Chtěje jmění toho i k své rozkoši použití, odstěhoval se Duplessis s krásnou a spanilou svojí ženou a dvěma malými roztomilými dceruškami, jedinými to dítkami, navenek, kde po nějaký čas šťastně s nimi žil. — Tu přivedl v lůno této rodiny zlý duch muže, který pod rouškou ctnosti zkázou celé rodiny se stal. — Získaje si nejprve lásku staré matky Duplessovy, stal se v krátkém čase přítelem bohatého

onoho muže, jehož důvěru z počátku jen k nadvládnutí jeho samého upotřebil, až konečně celým domem vládl. Přátelství, láska duševní bylo každé druhé jeho slovo. — Duplessis, jsa povahy zádušné, ztratil všecken smysl pro praktický život a konečně odevzdal i správu svého jmění licoměrnému příteli. — Výborně toho uměl zločinec ten použití. — Darmo varovali Duplessa, slepá důvěra poutala ho k člověku, který vždy jen o ctnosti mluvil. Konečně ze svého klamu strašným způsobem vytrhnut byl. — Seznal, že hanebník ten falešnou, smyslnou svojí filosofií i jeho ženu Adélu omámil, ale tak seslablý byl již jeho duch nepřirozeným ctnostkováním, že v okamžení, kde se přesvědčiti mohl o hanebnosti ženy i přítele, místo co by se byl pomstíti měl, v úchvatu omrzlosti a v zmatení smyslů život si vzal. — S jměním, o které byl rodinu oloupil, opustil podvodník dům, zanechaje znectěnou ženu a ubohé děti v největší bídě. Matka umřela žalem a děti dostaly se do cizích rukou. Nemožno bylo z tisíců, které jim patřily, dostati pro ně jen almužnu z rukou podvodníka toho. Proti právnímu stíhání ohradil se klausulemi, stupoval od stupně k stupni a nyní stojí — ale ne! Neníť již osobou, jen ideou, kterou k mému Tartuffu použití jsem si dovolil. (*Lionne vstal, druhý též.*)

LIONNE: Molière, Ludvík Čtrnáctý ustanovil mě na toto místo, abych proti nepřátelům mravního pořádku v jeho zemi bojoval. — Takovým ale není básník, který krásné svoje vlohy k prospěchu nynějšího a budoucího pokolení vynakládá! — Při takovýchto okolnostech nemám proti provozování vašeho Tartuffa ničehož k namítání.

DUBOIS A LEFÈVRE: Výborně, Lionne!

MOLIÈRE: Cítím se zahanbena, Exelenci; z čeho jsem, dlužím umění mému, které miluji a které — toť pycha moje — za to i mne miluje.

LIONNE: A kdo je pravzor vašeho Tartuffa?

MOLIÈRE (*vyhýbavě*): On — snad již — nežije. A mimo to, pane ministr, vidět běhati v každé ulici Tartuffů rozličného druhu, že by jich na jedno máchnutí ruky deset na každý prst nachytil.

LIONNE: Nevyhýbejte mně, Molière! Řekněte upřímně, mohl by někdo Tartuffa, nehledě na zemřelý jeho pravzor. Zvláště na svoji osobu potahovat?

MOLIÈRE: Přiznávám se, že jsem se přičiňoval tu a tam jednotlivé tahy takovýchto pokrytců vyzkoumati. — Mezi jiným slyšel jsem také následující anekdotu. K arciotcovi tohoto temnomilovného spolku přišlo mladé selské děvče z Limoges, roztomilé, mladé, svěží stvoření, které službu hledajíc, se nadalo, nikde že lépe schována nebude jako v takovém domě. — Kráska ta vesnická měla na krku bavlněný, červeně kostkovaný šátek. — I přitočil se Tartuffe k ní, jako by prohlížeti chtěl, z jaké látky ten šátek. — Vezma roh šátku do ruky, nejdřív polehounku, potom ale silněji za roh tahal, a když mladé děvče couvati před ním začalo, následoval jí, až mu konečně šátek v ruce zůstal. V tom okamžení vstoupí do dveří přítel Tartuffa. „Pro umučenou hodinu, co tu děláte, Tartuffe?“ — ptá se ho přítel. — Leknutím zbledlý pokrytec vzpamatuje se praví jektajícím hlasem: „Milý bratře v Pánu, právě jsem chtěl poučiti se o průmyslu bavlnářském v Limogese.“ — (*Všickni se smějí.*)

LEFÊVRE: Vida! Nedávno jsem i já kohosi v podobných průmyslních studiích překvapil. Snad to není president Lamoignon?

MOLIÈRE: Lamo —? (*Zamlčí se.*) Já nelíčil v Tartuffu — jednotlivou jen osobu — nýbrž jistý druh lidí.

LIONNE: Molière, není-li ve vašem Tartuffu nic takového, co by

státu nebezpečné býti mohlo, budtež bez starosti. — Tartuffe smí existovat pro francouzské divadlo — máte-li ještě jakých lóží k zadání, — prosím o jednu. Nejsrdečnější moje přání k předvídanému slavnému výsledku!

MOLIÈRE: Oh, jak se prsa má šíří při myšlénce, že básník ruku v ruce s moudrostí knížat a rozvážnou mírností státníků kráčet smí a velkému svému povolání se věnovati — vznášeti se nad zemí a červánky rozžehati lidem v spánku pohříženým! Tato hodina, Exelencí, dodává mně smělosti s radostnějším citem dále na trnitě mojí dráze kráčet. — Čas jest, bych do zkoušky šel. Odpusťte, že se poroučím. (*Rychle odejde.*)

LEFÊVRE (*bere klobouk*): Jsou to přece jen rozdílné látky, z nichž je dobrý můj Chapelle a tento Molière utvořen.

DUBOIS (*těž klobouk bera*): Škoda, že naši Tartuffové divadlo nenavštěvují; scéna, kde by se co napomahatele průmyslu limogeského viděli, způsobila by jim zvláštní potěšení.

LIONNE: Král Molière miluje, nechci (*roztrhne list*) více ponoukání taková přijímati. —

SLUHA (*ohlašuje*): Pan president Lamoignon!

(*Všickni s podivením na sebe pohlédnou.*)

DUBOIS: Uvidíme část výjevu z Tartuffa dříve než obecnstvo na divadle.

LIONNE: Co asi chce?

LEFÊVRE: Tu je.

Výstup šestý

LAMOIGNON. PŘEDEŠLÍ.

LIONNE: Přítel president, vzácná to čest!

LAMOIGNON: Odpusťte, milý bratře, nejsemť pánem svého času.
— Tu jsou milosrdné spolky, dobročinná nadání, opravy
universitní, zřizování škol, a co vše do života muže sahá,
který by rád budovu státu na mravní základ postavil —

DUBOIS: Jak viděti, jdou vám starosti ty k duhu.

LAMOIGNON: Myslíte, doktore? — Ohleďte mi puls! — Avšak
ne — nechtě — nevěřím již lékařům.

DUBOIS: Vy, který tak oplýváte věrou? Kdopak vás o ni připravil?

LAMOIGNON: Naši satirikové! Doktůrku, nyní si v Paříži ze všeho
posměch tropí.

LEFÊVRE: I ze studium průmyslu bavlnářského.

LAMOIGNON: Bavlna — jak přicházíte na bavlnu?

LEFÊVRE (*stranou*): Hle, hle, jak se zarazil. (*Hlasitě.*) Ovšem, co se ve
Francouzsku tolik ovčí ostříhuje, nemůže o bavlně řeči býti,
je-li pravda?

LAMOIGNON: Tím narážíte na advokáty, pane parlamentní rado!
Od té doby, co nám naši moderní satirikové pověřili, jací
notáři jsou, nedá se ovčí stříž k ničemu lépe přirovnati nežli k
procesům! — Nechme toho! — Milý Lionne, přináším vám
nepříjemné vyřízení.

LIONNE: Přítel Lamoignon bývá vždy jen poslem míru!

LAMOIGNON: Neraď převzal jsem záležitost, která vám mrzutost
způsobí. — Požívání všeobecné důvěry má také své zlé
stránky.

LIONNE: Jen předneste svoji žádost!

DUBOIS: Soukromná záležitost? — (*Sahá po klobouku.*)

LAMOIGNON: O nikoli doktore, veřejná! Až příliš veřejná! — Jistý počet ctihodných měšťanů pařížských, počtem dvě stě sedmdesát, uložili mně, abych vám podal tuto prosbu a za příznivý rozsudek se přimluvil.

(*Vytáhne z kapsy veliký závitek papíru.*)

LEFÊVRE: Snad si přejí, aby z červených šátků limogeských clo se platilo? —

LAMOIGNON (*stranou*): Co jen chce ustavičně s těmi červenými šátky limogeskými?

LEFÊVRE (*stranou*): Onen přítel průmyslu není jiný než Lamoignon.

LAMOIGNON: Dvě stě sedmdesát měšťanů pařížských žádá v onom listu — nepamatuji se dobře — myslím, že je to hříšná záležitost divadelní — žádají —

LIONNE (*byl zatím četl*): Maličkost! Záповěd Tartuffa!

LEFÊVRE A DUBOIS: Je-li možná?

LAMOIGNON: Záповěď — co je Tartuffe?

LIONNE, LEFÊVRE, DUBOIS: Tartuffe!

LAMOIGNON: Tartuffe — pravda — divadelní kus! — Myslí se, že by ve Francouzsku velké pohoršení to způsobilo, kdyby se mělo dovoliti provozování kusu, v němž všickni přátelé pořádku v posměch se uvádí.

LEFÊVRE: Všickni, pane presidente? Jen jeden!

LAMOIGNON: Kdo to? Ovšem jen jeden —

DUBOIS: Který ale celou stranu representuje.

LAMOIGNON: Oněch dvě stě sedmdesát měšťanů vidí v zlomyslném tom kuse mnoho urážlivého a prosí pana

ministra, aby provozování Tartuffa zapověděl.

LIONNE: Jedno jméno pohřešuji v tomto seznamu, a sice jméno vaše, Lamoignone.

LAMOIGNON: I co mně do takového světáctví? — Dle mé víry, která je skálopevná, spočívá dobrá věc na příliš pevných základech, než aby jí mohl takový modloslužebník Baalův v čem uškoditi.

LIONNE: Výborně, Lamoignone! Tutéž odpověď dejte vašim klientům. — Ve třech dnech bude se Tartuffe Molièrův provozovati.

LAMOIGNON: Že bude — ve třech — ve třech — — dnech —?

LEFÊVRE: Herci byli tak pilní, že třeba jen několika ještě zkoušek. Zvlášť dobře daří se jim scéna se šátkem —

LAMOIGNON: Která?

LEFÊVRE: Která? — Což je více podobných?

LAMOIGNON Pánové, ještě jednou opakuji vám, co jsem i oněm (*s důrazem*) dvě stě sedmdesáti z nejprvnějších a nejváženějších měšťanů pařížských byl řekl, totiž že dobrá věc posměchu kejklířova báti se nemusí, ale —

DUBOIS: — ale kejklíř ten má prý mnoho ducha a znamenité vlohy k napodobování.

LAMOIGNON: O tom se vy co nejdříve přesvědčíte —

DUBOIS: Kdo? Já?

LAMOIGNON: Ovšem že vy. Nevíte, že po šťastném výsledku Tartuffa příští jeho no vy kus se bude jmenovat Nemocný v důmnění?

DUBOIS: Molière si nebude z nemocných posměch tropiti.

LAMOIGNON: Z nemocných nikoli, ale z lékařů.

DUBOIS: A co by média mohl na lékařích haněti?

LAMOIGNON: Dejte si ukázati první dvě jednání veselohry, kterou u Ninon de Lenclos předčítal. V několika měsících nebudou jen Tartuffové, ale i Diafoirusové posměchu Paříže vydáni.

DUBOIS: Diafoirus? Kdo je to Diafoirus?

LAMOIGNON: Diafoirus je největší nedouk mezi všemi lékaři, co jich kdy bylo, mastičkářbez smyslu a rozumu, který purgancemi lidi ubíjí, nesvědomitý pěstovatel kuchyňské latiny, který obdržel pochvalu od fakulty montpelliérské za nový druh pilulek, z chleba uválených, za tinkturu z vody studničné a za flastr z obyčejné smoly. Pane, za rok budou lékaři kočáry prodávati, a jak se lékař u nemocného ukáže, ze dveří ho vyhodí.

DUBOIS (*dívá se na hodinky*): Klábosím — klábosím a hodiny utíkají. — Pravilo se mně, že bylo u Ninony při těch dvou jednáních Moliérových mnoho uštěpačného smíchu, — ale nedbejte na to, Exelenci, — divadlo musí mít svobodu!

LAMOIGNON: Ještě jeden lékař je v té veselohře, jistý Purgon, a potom lékárník, jménem Fleurant — Kvetoucí, poněvadž lékaři spolu s lékárníky nejlépe kvetou a se spravují, když nemocní na mizinu přichází. Purgon a Diafoirus úhlavní jsou nepřátelé, bojující spolu o nemocné tělo ubohého Arganta pilulkami a lekvařemi. - Nevím, kterému z nich Dubois více podoben bude, či Diafoirovi či Purgonovi. Jisto ale, že si lékaři přispíšiti musí, aby si bohatou svoji praxis ujistili, neboť po vydání Moliérova kusu Nemocný nebudou Pařížané vědět, jak rozeznat lékaře od dryáčníka.

DUBOIS: Měly by se přece jen, Exelenci, divadelní svobodě jisté meze vytknouti, jež by takový člověk jako Molière, který jak se mi zdá, na slezinu trpí, zkrátka hypochondrista, překročiti nesměl. — Ovšem — arci — Je to jen tak moje prosté mínění.

— Dobré jitro! — (*Rozmrzen odejde.*)

LEFÊVRE (*dívá se na ministra, který čte přípis*): Přípis účinkuje. — Pane presidente, má Molière ve svém stolku také nějaký kus proti právníkům? — Mne tak snadno neobráťte.

LAMOIGNON: Pane parlamentní rado, bylo by mně líto, kdybyste myslil, že jsem Molièrův protivník a že zapovídání kněh a divadelních představení schvaluji.

LEFÊVRE: V čem se dotýká Molière právníků? A byť i právníků, já jsem notářem a prvním huissierem u nejvyššího soudu.

LAMOIGNON: Molière nebude se právníků dotýkati, on se jich již dotknul.

LEFÊVRE: V čem?

LAMOIGNON: V Tartuffu.

LEFÊVRE: V Tartuffu?

LAMOIGNON: Četl jsem Tartuffa.

LEFÊVRE: Zdalipak víte, že byl básníkovi jeden exemplár ukraden?

LAMOIGNON (*lekne se*): V shromáždění — oněch dvou set sedmdesáti měšťanů — ležel exemplár jeden otevřen. — Jak tam přišel, nevím. — Zde je! (*Vytáhne z kapsy knihu v malém čtverci.*)

LIONNE: Jakže? To je ono dílo, které nás počíná tak zajímati?

LEFÊVRE (*rozčilen*): Jsem žádostiv, kde Molière právníky a notáře směšnými činí.

LAMOIGNON: Dovolte! — Ve čtyřech jednáních platí jásoť obecnstva jen pokrytci, v pátém bere děj jiný obrat. — Tartuffe přivlastniv si cize dědictví podvodem —

LEFÊVRE: Stojí podvodem?

LAMOIGNON: Čtěte — Tartuffe, přivlastniv si cize dědictví podvodem, zaopatřil si kodícil —

LEFÊVRE: Kde tu stojí kodícil?

LAMOIGNON: — zaopatřil si kodícil, kterým oprávněn máj etnikem se stal značné části Orgonova jmění. — Soudnictví — slyšíte, soudnictví v spojení s pokrytstvím představuje se v osobě jistého pana Loyala —

LEFÊVRE: Kde tu stojí pan Loyal?

LAMOIGNON: Loyal, právník, notář a první huissier u nejvyššího soudu v čaríhradu nebo Kalkutě, kde chcete — haha, kdopak by při tom na Paříž myslil? —

LEFÊVRE: Ukažte mně, o čem mluví loyální ten pan Loyal?

LAMOIGNON: Jednání páté, výjev čtvrtý. Čtěte, co pan Loyal o sobě povídá: Já jsem pan Loyal z Normandie —

LEFÊVRE: Jakže? Jí jsem z Normandie!

LAMOIGNON: Nechci vás tím popouzeti. K vám se obracím, Exelenci. — Pan Loyal vykládá tuto celou svou soustavu ničemných uskoků, pro kteréž stav notářský, jak sám víte, v nevelmi dobré pověsti u pařížského obecnstva stojí. Myslíte, Exelenci, že bude parter plakati při takových místech jako to, když ubohý ošizený Orgon řekne: Dal bych sto louisdorů za to, kdybych směl dáti tomu panu Loyalovi ránu, kterou by cítil do smrti.

LEFÊVRE: To je příliš! Nebyl bych věřil, že Molière i stav notářský směšným učiní. Exelenci, musí se divadlu vytknouti jisté meze — meze, které by muž jako Molière — muž, který se zlobí, když při prohraje, překročiti se neopovázil.

LIONNE: Přejete si tedy, aby se Tartuffe zapověděl?

LEFÊVRE: To nikoli — nižádným způsobem — jestliže — avšak —

přeji dobré jitro! (*Rozmrzelý odejde.*)

LIONNE: V mnohém vám dávám za pravdu, Lamoignone; já sám nenáležím k těm, kteří rozpustilost krásné literatury schvalují. Avšak víte, jakého nadělá povyku taková záповěd, a znáte i to, že král zaujat wojnou, správou země a stavbami, což ho od čtení zdržuje, nicméně udržel neobyčejně živý smysl pro umění. Molièra miluje –

LAMOIGNON: Provozování Tartuffa bude Jeho Milosti králi velmi lichotit –

LIONNE: Lichotit? Jak to?

LAMOIGNON: Poněvadž se na konci tohoto kusu pikantně na něho samého poukazuje.

LIONNE: Na Jeho Majestátnost?

LAMOIGNON: Jedna z jednajících v tomto kuse osob počíná si tak směle, že drží Ludvíku Čtrnáctému chvalořeč.

LIONNE: Podivno. K tomu ho zavedlo jen dobré srdce jeho. – Chvalořeč ta, jak myslím, platila jen citu spravedlnosti knížete?

LAMOIGNON: Nikoli, Exelenci, na konci jeví se radost nad tím, že je Ludvíku Čtrnáctému milejší skromná nábožnost než řádění licoměrných Tartuffů –

LIONNE: Hm, hm! – To prozrazuje málo taktu!

LAMOIGNON: Jeho Majestátnost je až podnes v pochybnosti, co asi o boji jansenistů, o misích v provinciích, o bratrských spolcích mysleti má, – tu – bohudíky, osmělí se divadelní herec a ukazuje mu před celým Francouzskem, co si má o nynějším boji dobré věci proti světáctví naší doby mysleti!

LIONNE: Král cítil by se velmi uražena, kdyby si kdo dovolil prohlašovat ukryté v jeho nitru theorie a zásady. –

LAMOIGNON: Jmenovitě prostředkováním jistého ministerstva —

LIONNE (*divá se na knihu*): Lamoignone, oznamte těmto ctihodným měšťanům pařížským, že se cítím nakloněna pomýšleti na blaho člověčenstva. — Knihu tuto můžete Molièrovi zaslati s podotknutím, že přece jen provozování Tartuffa zapověděti musím. (*Odejde.*)

LAMOIGNON (*jásaje*): Ha, všickni jsou Tartuffové! Všickni! Všickni! (*Odejde.*)

Opona spadne.

Jednání třetí

Pokoj u Ludvíka čtrnáctého.

Výstup první

DELARIVE. Potom lokaj a LIONNE.

DELARIVE (*sám u okna*): Minuta po minutě ubíhá a toužebně očekávaná odpověď nepřichází. — Sotva tuší Armanda, jak velice se jí obírá královský její ochrance. Zdá se, že Versailles na obrazotvornost právě tak působí jako světlo svítilen v —

LOKAJ: Jeho Exelenci pan ministr. (*Odejde.*)

LIONNE (*vchází*): Dobré jitro, komoří, — dlouho jste se zdrželi ve Versaillu.

DELARIVE: Dost časně j smě se vrátili, abychom se srdečně zasmáli. — Pojd'te, Lionne! Král vás obejmě, připravil jste mu veselé ráno — hahaha! (*Táhne ho směje se stranou.*)

Výstup druhý

MADELEINE: sama v odivu pážete.

MADELEINE: Tu jsem! — Začínám svou divadelní dráhu s přestrojováním. Tartuffe je zapovězen, musíme tedy komedii hráti na ulici! Armande pravila mně, abych tento lístek pánovi odevzdala, který ani starý ani mladý není, ani ošklivý ani hezký, muži, který se jmenuje komoří Delarive.

Výstup třetí

DELARIVE. MADELEINE. DELARIVE, *Páže, kterého neznám* –

MADELEINE: Pane, že nejste ani mladý ani starý, ani hezký ani ošklivý, to vidím, ale jste-li muž a jmenujete-li se komoří Delarive –

DELARIVE: Byl jsi přijat, ty prostořeký chlapče, u Jeho Majestátnosti v čase, co se zdržoval dvůr ve Versaillesu?

MADELEINE: Nemohu za to, pane, že přijímající mne, dříve se vás nezeptali. Tento lístek má se Jeho Majestátnosti králi odevzdati vaší vlastní rukou.

DELARIVE: Od koho?

MADELEINE: Jeho Majestátnost zajisté ruku pozná –

DELARIVE: Nevíte, že nemáte přijímati žádného listu, dokud se vám odevzdatel jeho nejmenoval? – Jak dlouho nosí to chlapčísko ten oděv?

MADELEINE: Teprv hodinu.

DELARIVE: Aniž byste byl představen komořímu službu zastávajícímu. – A ten hrubý samet – a špatné prýmy –

MADELEINE: Z toho poznáte, pane komoří, jakých šmejdu dovoluje dozorství královské šatnice –

DELARIVE: Slyším přicházeti Jeho Majestátnost – pryč –

MADELEINE: Lístek, pane, je od dámy. Pro příhodu zůstanu ve vedlejším pokoji, kdyby mne snad Jeho Majestátnost co posla zpáteční odpovědi upotřebiti ráčila –

DELARIVE (*strkáje Madeleinu stranou*): Jaká to hrubá uniforma! Člověk by mohl myslet, že si intendant oděvy pro pážata vypůjčuje z Molièrový divadelní šatnice –

MADELEINE (*v odchodu*): Anebo naopak že divadelní šatnice od

intendanta kupuje odložené livraje. — Neznáte ten příběh o
těch štěbetavých nůžkách? Byly jednou jedny nůžky —

DELARIVE: Vari! Klid' se! Král! (*Madeleine vpravo rychle odejde.*)

Výstup čtvrtý

LUDVIK ČTRNÁCTÝ. *LIONNE. DELARIVE.*

LUDVÍK: Hahaha, Lionne! To je veselá historie! —

LIONNE: Vaše Majestátnost, ráčíte —

LUDVÍK: — býti velmi nemilostivým! Sotvaže jsem jen na tři dni z Paříže se vzdálil, již přicházím do takového zmatku.

LIONNE: Myslil jsem, že jednám ve smyslu pořádku, zapovídaje provozování kusu, který se podobá více paskvilu než dílu uměleckému.

LUDVÍK: Vy jste zapověděl vaší celou Paříž pobouřil a vládu moji v takovém světle ukázal, jako by se před veršem divadelního herce třásti musela. Tím nabývají oni, jichž potlačit chcete, mučenické slávy a ti, co se bojí, vyhlížejí proti nim jako dětinové.

LIONNE: Kdybyste ráčili, Sire, kus ten čísti — ?

LUDVÍK: Proboha, Lionne, co myslíte! K tomu potřeboval bych tři prázdné hodiny a tolik nazbyt jich není na francouzském trůnu! (*Stranou k Delarívu.*) Jak je s Armande? Poptával jste se?

DELARIVE: Bude následovat společnost, která se odebere do Lyonu, kamž Molière mezi prázdninami k pohostinským hrám zván jest.

LUDVÍK: Ty prázdniny, ta dovolená, všechno to zapovím. — Nech si Lyon vystaví divadlo. Delarive, velmi si přeji, bych se opět sešel s Armandou!

DELARIVE: Dary, co jí Vaše Majestátnost poslala, přijala.

LUDVÍK: Můj milý, to nic neznamená! Herečky nejsou hloupé. My je zbožňujeme — ony si to nechají líbit — ničehož nám

nedovolí — dary ale naše přijmou.

DELARIVE: Tak se mně skoro zdá, jako by tuten lístek od Armandy — od dámy je. —

LUDVÍK: Lístek (*otevře jej*) od Armandy! „Sire, píšu Vám v největší žalosti. — Záповěd Tartuffa (*čte jako pro sebe*) — jak může panovník — vznešených zásad — roli Elmíry — dovolte, abych Vám dnes, vzdor zákonům divadelním, v lóži Vaší Majestátnosti — (*nahlas*) velkomyslnou ochranu umění a vědám — záповěd kusu — Armandy vděčnost — úcta — láska — !“ (*S komickou indignaci.*) Lionne, nepochopuji, jak se mohl kus zapověděti, který obsahuje tak výtečných rolí! — Neslýcháno, jak se jméno moje činí nepopulárním, — já považuji záповěd tuto za nepříhodnou, ošklivou a nepochopuji, proč by se měl ohled bráti na pokrytce, k čemu a proč o té věci tolik se zvonilo a proč konečně já donucen býti mám o věcech rozhodovati, které se měly zanechat přirozenému jich běhu. —

LIONNE: Když poroučíte, Sire, postarám se ihned o to, aby záповěď k provozování Tartuffa se odvolala. — (*Pokloní se a chce odejít.*)

LOKAJ (*přichází*)

LUDVÍK: Je tu ještě někdo k audiencí?

LOKAJ: Pan president Lamoignon.

LUDVÍK: Lamoignon? Cožpak přivádí nábožného toho muže k svěťáckému Ludvíku?

LIONNE (*stranou*): Nyní se ještě pozdržím —

Výstup pátý

LAMOIGNON *vejde. PŘEDEŠLI.*

LUDVÍK: Nejste v kostele, presidente? V tuto dobu vás tam obyčejně najítí může.

LAMOIGNON: Přivedlo mne, abych Vaši Majestátnost z Versaillu se vrátivší ve zdraví a v mladistvé kráse kvetoucí spatřil —

LUDVÍK: Nepřihodilo se nic nového za mé nepřítomnosti v parlamentu?

LAMOIGNON: Zřízení zemské stojí na tak pevných základech, že málo i změn i novin.

LUDVÍK: A pomyslete, Lamoignone, přece zapověděli moji radové a ministr nevinnou komedii, která pro vyrazení obyvatelstva pařížského se měla na mém divadle představovati!

LAMOIGNON: Vaše Majestátnost mini —

LUDVÍK: Tartuffa míním, od Molièra, básníka, kterého si vážím a vyznamenávám. Může-li to uraziti jedinkou pobožnou duši, když se falešná ctnost na pranýř staví?

LAMOIGNON: Že se při té příležitosti čeho o Tartuffu dozvídám, mám jen Vaší Majestátnosti co děkovati. Divadlo je zcela mimo obor oněch věcí, na které hříšné moje oči pohlíží —

LIONNE (*stranou*): Šibal!

LUDVÍK: Neuznáváte, jak trefná to látka, jak poučná a nevinná?

LAMOIGNON: Velice nevinná. Lituji jen ubohé deputace, které čekají v předsíní, aby Vaší Majestátnosti díky všech věrných poddaných vzdaly za potlačení Tartuffa —

LUDVÍK (*podiven*): Delarive!

DELARIVE (*jde ke dveřím a otevře*)

LUDVÍK: Deputace — mně štěstí přáti, že jsem Tartuffa zapověděl?
Haha! Ať vejde ten směšný průvod gratulantů! Kdyby tu byl
Molière, zajisté udělal by z toho komedii!

Výstup šestý

DUBOIS. LEFÊVRE. CHAPELLE. PŘEDEŠLÍ.

LUDVÍK: Bud'te vítáni, pánové, v Paříži. Dobrý Duboise, jak vy jste se octnul mezi těmito deputacemi? Jsem zdrav, cesta mně dobře sloužila. Co pohlížíte tak vážně, Dubois? Snad mně nepřicházíte také děkovati, že jsem Tartuffa zapověděl?

DUBOIS: Sire, ve jménu všech lékařů pařížských —

LUDVÍK: Haha, Dubois? Zdá se mi, že jste se umluvili nikoli proti Molièrovi, — ne — s ním, abyste ním žert připravili.

DUBOIS: Sire, bez žertu, kam to má vésti, když si divadlo smí dovoliti v posměch uváděti každý stav, každou živnost, každé umění i vědu?

LUDVÍK: Dubois, vy co lékař chcete brojiti proti smíchu? Smích jediný jest lék, který z lékárny předspsati se nedá!

DUBOIS: Molière, jak ze všeho viděti, má v úmyslu zponenáhla snížití každé umění, každou vědu. — Právě zase pracuje satiru proti lékařům. — Když klesne důvěra v lékaře, potom, Sire, přestane všecken mravní pořádek v státu. — Lidé budou padati jak muchy a špatně to bude potom vypadat s armádou Vaší Majestátnosti. —

LUDVÍK: Kde je Condé, kde je Turenne, aby mně na to odpověděli, zdali Molièrovy veselohry zbaví Francouzsko obyvatelstva! O! O! O! — A vy, Lefèvre, bojíte se, že se Molièrovými veselohrami zavede ve Francouzsku nebezpečná móda, by se nevedly pře?

LEFÊVRE: Sire, přicházím co poslanec rozhněvaného sboru soudnického. Právníci pařížští po mnoho let již cítili jedovaté šípy, které Molière ve svých komediích na ně metával. Ačkoliv těmito hádkami praxe jejich mnoho trpěla, mlčeli proto přece. — V Tartuffu zapomíná se ale Molière tak

dalece, že strážníkům bitím vyhrožuje, když tito ve jménu zákona majetnost nedbalých dlužníků právem zabavují. — Žádný stát, Sire, neobstojí, kde se strážím bitím hrozí. —

LUDVÍK: Pánové, kam to přicházíme? Nemusel-li jsem do omrzení se naposlouchati, že Racine, Corneille, Molière, Boileau a já, my dohromady že obnovujeme věk Augustův? — Kdo je tento pán?

DELARIVE: Chapelle, spoluúd Akademie.

LUDVÍK: Dost zle pro slávu akademika, když se na první pohled hodnost ta na něm nepozná. — Nepřicházíte snad ve jméno Aristotelovo?

CHAPELLE: Sire, když se Musám jednoho dne dostalo cti, že směly obléhati vznešené sny Vaší Majestátnosti —

LUDVÍK: Já líhám velmi nízko, milý Chapelle.

CHAPELLE: Když se Musám té cti dostalo jednoho dne sny vaše —

LUDVÍK: Já nespávám mezi dnem, Chapelle, — no a co se stalo tenkrát?

CHAPELLE: Tenkrát založila Vaše Majestátnost Akademii —

LUDVÍK: Ovšem, ovšem, pročpak jste do ní ještě nezvolili Molièra?

CHAPELLE: Sire, divadelního herce! Básníka frašek, který se pravidel nedrží. — Ve jménu těchto pravidel, ve jménu věčných těch zákonů krasomných stojím před Vaší Majestátností a prosím co nejvřeleji a nejpokorněji, aby milostivě oka svého obrátiti ráčila na zkažený nynější vkus a vznešenou ochranu a přízeň svoji odejmula literatuře, která se osměluje držeti více španělských, anglických a italských nežli věčně krásných pravzorů řeckých a římských. — Ano Sire, tento Molière, místo co by ideálu sloužiti měl, sbírá látky svoje — na ulici, lidi, jakýchž každou

chvíli potkáváme, upražené, nečisté, tak je staví na jeviště a mluví je nechává řeči, Sire, řeči, které víc a více k obyčejné próze života klesají. O Majestátnosti, v Tartuffu přichází jedna scéna, kde licoměrný ten podvodník jedné ženské osobě šátek —

LAMOIGNON: Držte se věci!

LUDVÍK: Šátek?

CHAPELLE: Ano Sire, Tartuffe přibližuje se Elmíře s dvojsmyslným úmyslem —

LUDVÍK (*stranou*): To je role Armandy!

CHAPELLE: Elmíra ho odstrkuje, on jí ale vysvětluje, že se Elmířina šátku jen proto dotknul, aby průmysl bavlnářský —

LAMOIGNON: Přicházíte do podrobností —

LUDVÍK: Jen ho nechtě, presidente! Scéna zdá se býti originální —

CHAPELLE: Nebudu o scéně mluvíti, Sire, ani o vynálezu bavlny, ale o rýmu, který si autor přitom dovolil udělati a který je proti všem pravidlům metriky — vynechal totiž v jedné sloce devátou — ne — ne — sedmou — ne — přece devátou — nebo — ne, ne, sedmou slabiku. Akademie napsala o tomto předmětu zvláštní památní spis, v němž se o tom obšírně jedná a který tuto Vaší Majestátnosti co nejpokorněji podávám a k brzkému přečtení doporučuji.

LUDVÍK (*vezme podávaný mu foliant a polomí ho na stul*): Oh, já přečtu malou tu brožurku, co nejdřív začnu číst! Jsem velký přítel čtení! — Tedy celá armáda proti jedné veselohře! Pane presidente, obracuji se k vám. Pohružte se v duši vašeho pána, rozvažte postavení moje k času, prozkoumejte nejtajnější myšlenky moje a potom rozhodněte jednoduše nad osudem Tartuffa — tak, jak si to sám přeji —

LAMOIGNON: Sire — já — o Tartuffu?

LIONNE (*stranou*): Obrací se na Lamoignona! Postavení mému co ministr hrozí nebezpečství —

LUDVÍK: Mám zde ještě některé záležitosti. (*Hledá v papírech a mluví přítom s Delarivem.*)

LAMOIGNON A LIONNE: Majestátnosti!

LUDVÍK: Mluvte s těmi pány, Lamoignore!

LIONNE: Pánové, — slyšíte —

LUDVÍK: Nikoli, Lionne, Lamoignon! Já začínám Lamoignonovi důvěřovat —

LIONNE (*stranou*): On obdrží moje místo —

LAMOIGNON (*stranou*): Ministr — samovraždou!

LIONNE (*rychle*): Sire, já rozumím nyní úplně vašim úmyslům. — Pánové, slyšíte, že Jeho Majestátnost jest příliš velikým ctitelem krásných umění —

LAMOIGNON (*též rychle*): a komedie, než aby zvědavosti obecenstva.

LIONNE (*opravuje*): Vyražení obecenstva —

LAMOIGNON: vyražení obecenstva představení odepřel, které —

LIONNE: kterým —

LAMOIGNON: od toho —

LIONNE: skrze které —

LAMOIGNON: — od kterého —

LUDVÍK: Chválabohu, mám ještě rádců, kteří hloubí mého srdce prozkoumali! Slyšeli jste, pánové, že záповěd ministra neschvaluji. Radím vám, radím i všem těm, kteří vás

zplnomocnili, abyste směle do prvního představení Tartuffa šli a pochybnosti vaše vyrovnali hojným potleskem, zároveň s obecenstvem. A vy pane presidente, mějte mne omluvena, já Tartuffa zapovědí ti nemohu. Neboť, pamatujte si, pánové, ve všech dobách od chvíle, kdy království začalo nudit, počaly se republiky. A nezapírám, pánové, že je krásné býtí králem Francie! (*Odejde vlevo.*)

DELARIVE (za ním)

DUBOIS (*pohlíží dlouze na Lefèvre, pak stručně*): Dobré jitro! (*Odejde.*)

LEFÈVRE (*právě tak pohlíží na Chapella*): Dobré jitro! (*Odejde.*)

CHAPELLE (*praví tak na Lionna*): Exelence, dobré jitro! (*Odejde.*)

LIONNE (*pohlíží na Lamoignona*): Pane nástupce, — dobré jitro! (*Odejde.*)

LAMOIGNON (*sám a necítě se*): On zůstane ministrem a vše je ztraceno! Zničen, obětován výsměchu Paříže a celého světa! Tartuffe jsem já! Orgon je Duplessis, Elmíra je Adéla — Molière, kdo tě uvedl v říši mrtvých? Svatý Rozume! Dej mi radu, (*sepne ruce*) snažně tě prosím, zchytralost rysí, moudrost hadí, mrštnost kočičí, shod mi smyčku, třeba jen tenkou smyčku, a spletu z ní intriku —! Modlil-li jsem se kdy falešně, kéž dnes upřímný pohled k nebesům mi přinese pomoc.

Výstup sedmý

MADELEINE. LAMOIGNON.

MADELEINE (*stranou*): Vida, tu je opět můj Tartuffe! Je, probůh, vskutku do té role zblázněn!

LAMOIGNON (*mumlá, jako by se modlil*): Kdybych mohl nějak vzbudit u krále nenávist proti Molièrovi!

MADELEINE (*stranou*): Hraje šestou scénu třetího jednání! Doznává nyní své hříchy a chce svého přítele Orgona dojmouti pokorou.

LAMOIGNON (*jako dříve*): Satane, pomoz!

MADELEINE: Bravo, pane Tartuffe! Znamenitě —

LAMOIGNON: Co jest? Modlím se!

MADELEINE: Haha, právě tak Molière naznačoval při zkoušce toto modlení.

LAMOIGNON: Kdo jste? Nerušte mne v mé pobožnosti!

MADELEINE: Vedle Molièra jste nejznamenitější herec v celé Paříži. (*Šíranou.*) Ale co to činím! Vždyť se prozradím — pozná-li mne —

LAMOIGNON: Hleďme! To je — jako že jsem živ — Madeleine —

MADELEINE: Pst! Prst na ústa. Mlčet!

LAMOIGNON: Jak jste se sem dostala, milé dítě?

MADELEINE: Ve věci našeho obapolného přítele Molièra. Víte-li pak, že představení Tartuffa je zakázáno?

LAMOIGNON: Oh utěšte mne — (*opraví se*) — utěšte se, Jeho Veličenstvo právě ráčilo provozování té veselohry opět dovolit —

MADELEINE: Co říkáte, dovolit? To váš hlas —

LAMOIGNON: - vymohl odvolání zákazu! Nyní můžete dobýt všech srdcí v Paříži, vy — čertíku!

MADELEINE: Ted' bych vás mohla líbat, objímat — nezdá se mi již, že jste tak hrozně ošklivý, — Tartuffe se bude hrát — vám k vůli?

LAMOIGNON: Lichotnice! Ale jak jste se dostala do těch šatů?

MADELEINE: Do těch šatů? — Nu, poněvadž jste pravý přítel Molièrův a protože milujete umění, poslyšte! Děvče, řekla mi Armanda, na scéně se ti asi sotva ještě podaří vystoupit, vezmi si tedy alespoň tenhle oblek královského pážete! — Ale — co to dělám — sedmý paragraf divadelního zákoníka zakazuje vynášení zákulisních tajemství!

LAMOIGNON: A psala — Jeho Veličenstvu — není-liž pravda — Jeho Veličenstvu — jenž Armandu ochraňuje — který ji láskyplnou paží ochraňuje — asi tak, jako já zde tebe objímám — ty můj zlatoušku!

MADELEINE: Chraň bůh! Nač to myslíte? — Něco takového by si pan Molière vyprosil.

LAMOIGNON: Molière? Molière tě protěžuje?

MADELEINE: Mne? Co to říkáte? To by si slečna Armanda vyprosila!

LAMOIGNON: Armanda — Molière — důvěrná korespondence —

MADELEINE: Ale nesmím mařit čas — můj pěstoun Mathieu má v úmyslu shromáždit všechny kořenáře z Paříže, aby slavnostním způsobem žádali Jeho Veličenstvo, aby odvolalo zákaz! Nyní má přijít a králi provolat slávu! Musím vidět přátele Moliérový a Armandiny a o vás chci vypravovat, že jste zachránil Tartuffa! A až ho Molière zahraje po pětadvacáté, řeknu mu, že znám herce ze staré školy, který Molièra vystřídá a přijme jeho úlohu, a muž ten se pokládá

za šťastného, že se mu budou jako Tartuffovi obdivovat
nikoli čtyři stěny, nýbrž lidé z celého světa. (*Rychle odejde.*)

LAMOIGNON (*sám*): Myšlenky tohoto dítěte jsou tak naivní, že by
člověk mohl její hloupost považovat téměř za duchaplnost. A
kdo to je? A kdo je Mathieu? Kdo jsou ti moji zrádci?
Pobouřit lid – Což už není Bastily?

Výstup osmý

DELARIVE. LAMOIGNON.

DELARIVE (*ohlíží se*): Vy ještě zde, pane presidente? (*Jde ke dveřím, otevře a dívá se do předsíni po Madeleiní, ale nevidí jí.*) Podivno – odešel.

LAMOIGNON: Hledáte to pážátko, barone? –

DELARIVE: Ovšem. Viděl jste je? –

LAMOIGNON: Byla to herečka Madeleine Béjartová, nově engažovaný úd královského divadla.

DELARIVE: Jakže – jsem překvapen.

LAMOIGNON: Což jste to nepozoroval – na konturách její livreje?

DELARIVE (*stranou*): Oh – jaké mají bystré oči ti ctnostní lidé!

LAMOIGNON: Malému pážeti byla tu dlouhá chvíle. Když slyšel, že Tartuffe dovolen, pravil mně: „O jak šťastný bude Molière! (*S důrazem.*) Příjmy z Tartuffa určeny jsou k sňatku našeho ředitele se slečnou Armandou.“ – Já neznám Armande, ani Moliéra, povídám, aniž mne zajímají účely divadelní kasy, ale on dále ještě vypravoval, že druhý den po provozování Tartuffa Molière se slečnou Armandou se zasnoubí, dámou to, co hraje v Tartuffu Elmíru.

DELARIVE (*překvapen*): Jakže? Molière s Armandou?

LAMOIGNON: Slyším zvoniti. – Musím odejít a Boha za odpuštění prositi, že jsem se obíral tak dlouho světskými záležitostmi. Zdalipak i vy hříchů svých litujete? Jdu a vzpomenu na vás v modlitbě. (*Odejde.*)

Výstup devátý

LUDVIK ČTRNÁCTÝ. DELARIVE.

LUDVÍK: Přece konečně pokoj! Dostal posel dobrá ponaučení?

DELARIVE (*stojí zaražen*): Sire, podivíte se, jako já se podivil. —
Právě nyní jsem slyšel, představení Tartuffa že má zvláštní
účel —

LUDVÍK: Jedná se tu o peníze?

DELARIVE: Má to býti věno, které Molière Armande k jejímu
sňatku darovati chce —

LUDVÍK: K jejímu sňatku? — Jakže? S kým?

DELARIVE: S Molièrem.

LOKAJ (*ohlašuje*): Ředitel královského divadla žádá o milost, aby
směl Vaší Majestátnosti poklonu složit —

LUDVÍK (*v rozpacích*): Molière — Armande —

SLUHA (*otvírá*)

Výstup desátý

MOLIÈRE radostně dojat. *PŘEDEŠLÍ.*

LUDVÍK (*indignýrován*): Molière! Co slyším? Molière, vy zamýšlíte

—

MOLIÈRE: — Vaší Majestátnosti se poděkovati za zprávu, která mne nejšťastnějším člověkem učinila.

LUDVÍK (*rozmrzele*): Jak, Molière, je to pravda, že s představením Tartuffa tajné účely spojujete?

MOLIÈRE: Sire, jen zřejmý účel, ctnost ospravedlniti a pokrytství odkrýti.

LUDVÍK: To jsou jen řeči, fráze, nic než fráze! Já mám zcela jiné zprávy, a sice, že jste psal Tartuffa jen proto tak narážlivě, abyste si hodně lidí přilákal! —

MOLIÈRE: Dobře bylo by, Majestátnosti, kdybych si byl při všech svých kusech chvalitebný takový účel vytknul. — Sire, Tartuffa proto zapověděli, an prý je trůnu nebezpečným —

LUDVÍK: Já nemluvím o trůnu —

MOLIÈRE: — že je závadný proti pravidlům Aristotela —

LUDVÍK: Já nemluvím o Aristotelovi —

MOLIÈRE: Vaše Majestátnost odvolala záповěď — celá Paříž je v pohnutí —

LUDVÍK: Paříž by si mohla pokoje dáti.

MOLIÈRE: Obec pařížská přijde, aby Vaší Majestátnosti slávu provolala.

LUDVÍK: Obec ať ušetří mých uší! Molière, já si vás vážím, ale nelíbí se mně, že se mně do všech záležitostí mícháte. — Vy — nikoho nešetříte! — Půjde-li to tak dále, nejsem ani já před vámi jist!

MOLIÈRE: Majestátnosti!

LUDVÍK: Ano! — Můžete zapřít, že s provozováním Tartuffa jen proto tak spěcháte, poněvadž —

MOLIÈRE: — poněvadž do Lyonu jeti zamýšlím a že bych rád novým kusem s Paříží se rozloučil —

LUDVÍK: To není jediná příčina — vy máte hlubší zámysly — zamýšlíte okolnosti vaše jinak změnit —

MOLIÈRE: Jakže, Majestátnosti, vědomost toho že by vás již byla došla? — Ano, Sire, já miluji, miluji nejvěrnější, lásky nejhodnější učenici Mus, miluji žákyni moji Armandu a pokládám se za šťastna, že jsem zase milován —

LUDVÍK: Že jste milován? — Z příjmů Tartuffa chcete si domácnost zříditi — jak prozaické! Pro básníka jak prozaické! —

MOLIÈRE: Sire, všechny francouzské peníze mají na sobě obraz velmi poetického krále.

LUDVÍK: Molière, já vzal Tartuffa vašeho pod ochranu, proti lékařům, právníkům, akademikům, já i to připouštím, že se kněžstvo kusem vaším uraženo cítit nemusí — — ale nyní přece jen slyším —

MOLIÈRE: Majestátnosti, odkud ta náhlá nedůvěra —

LUDVÍK: K čemu ten úchvat — ten spěch! — Jsou místa velmi choulostivá, ba závadná v Tartuffu.

MOLIÈRE: Majestátnost, v celku bude výborný —

LUDVÍK: Jak? I v scéně, kde s Elmírou hrajete? Jen se přiznejte — když vy Tartuffa hrajete a Armande Elmíru — s tím šátkem —, to je přece jen neslušná scéna — scéna, která přesahuje meze divadelní svobody. — Ano, chci se zasmáti, a rád se v divadle zasměji — ale nikoli na útraty (*zajímá se*) — *slušnosti*.

MOLIÈRE (*usměje se*): Sire, slušnosti?

LUDVÍK: Ano, scéna ta má cosi pikantního — připustím, že i vtipná, — ale je to přespříliš — a zkrátka, já ji nacházím — (*zajíkne se*) — nemravnou —

MOLIÈRE (*jako by s oblak spadl*): Majestátnost — nemravnou?

LUDVÍK: Ano! — Kdopak se může podívat na takovou scénu bez zastydnutí? Neníť divadlo proto, aby se přítomné paní urážely dvojsmyslnostmi. Musíte uznat i sám, Molière, když se ku příkladu Armandě blížíte —

MOLIÈRE: Elmíře, Majestátnosti —!

LUDVÍK: Když jí řeknete: Já Molière, já —

MOLIÈRE: Já Tartuffe, Majestátnosti! —

LUDVÍK: Tartuffe nebo Molière, Molière nebo Tartuffe — je to přece jen v Paříži v roku 1667 — je to skutečný — šátek, jsou to skutečné ruce —

MOLIÈRE: Moje hra, Majestátnosti, bude tak slušná, jak jen možná!

LUDVÍK: Slušná nebo neslušná — já mám v takových věcech zkušenost, která mne neklame. (*Slyšeti zdali hudbu.*) — Od kterého času trvá důvěrný váš poměr s Armandou?

MOLIÈRE: Dvě léta, co jsme si slovo dali.

LUDVÍK (*prudce dupne nohou*): Dvě léta — to není pravda! — Ta falešná, licoměrná — —

MOLIÈRE: Sire —

LUDVÍK: Jděte! — Strojte svatbu! Svatbu prozaickou! — (*Stranou zlostně.*) — Dvě léta! —

MOLIÈRE: To nemohu dříve učiniti, až uvidím, jaký bude příjem z Tartuffa.

LUDVÍK: Lituji vás — počkáte si ještě!

MOLIÈRE: Jakže, Majestátnosti!

LUDVÍK: Nezapovídám Tartuffa, ale — co znamená ta hudba?

DELARIVE: Měšťanstvo pařížské blíží se Louvrů, aby Vaší Majestátnosti za odvolání záповědi Tartuffa díky vzdalo.

LUDVÍK: Díky! Díky! To nemiluji. — To nechci! Přenáhlené to jednání! Demonstrace, které dělají zlou krev! — Útoky na stát byly by mně lhostejné, neboť stojí pevně můj stát. — Útoky na soudnictví opomítám, neboť miluji spravedlnost, — církve se to netýká, neboť neochraňuje pokrytce, — na Aristotelu mně nezáleží, toho ať si hájí Akademie — ale na čem mně záleží, to je mravnost! — Ano, Molière, mravnost! Já nezapovídám Tartuffa — to nikoli — ale — (*stranou*) co dělat, abych času nabył? —

MOLIÈRE (*stranou*): Co asi uslyším! —

LUDVÍK (*stranou*): Ano, tak. (*Nahlas.*) Molière, pošlete mi exemplár vaší veselohry a řekněte Pařížanům, že Ludvík Čtrnáctý provozování Tartuffa ani nezapovídá, aniž dovoluje, aby se ale spravedlnosti zadost učinilo, odhodlal se Ludvík Čtrnáctý k nejtěžší pro něho oběti — on bude Tartuffa čisti! — (*Pokyne Delarivu a odejde.*)

DELARIVE: Ubohý Molière, král rychle jedná, ale pomalu čte! (*Odejde.*)

MOLIÈRE (*zavrává, jako by do mdlob padnouti měl*): Co asi krále — proti mně — popudilo? (*Venku troubí se tuš a slyšeti je volání „sláva“. Obě křídla dveří se otevrou. Je viděti poslanca.*)

Výstup jedenáctý

MATHIEU *v polovojenské uniformě*. MOLIÈRE. *Naposled DŮSTOJNÍK.*

MATHIEU: Sire, ve jménu měšťanstva pařížského (*váhatě kročí kupředu a pokloní se*). Ah vy jste to, pane Molière! Kde je král?

MOLIÈRE: Čte Tartuffa.

MATHIEU: Dovoleno, nebo zapovězeno? —

MOLIÈRE: Ve dvou letech se to snad rozhodne!

MATHIEU: Ve dvou letech? O zlomyslnosti! (*Jde k oknu.*) Vrátime se tedy ihned domů. — (*Volá oknem.*) Pánové, ticho! Král čte!

MOLIÈRE: Chcete se dostat do Bastily? — Jděte do divadla, Mathieu, a vyříd'te ve jménu mém, aby se dnešní divadelní cedule vydaly s černým okrajem. A když se budu muset před obecnstvem ospravedlnit, proč jsem to udělal, vstoupím před ně na jeviště, do záře světla — a se slzavým okem jim vypravovat budu —

MATHIEU (*vytáhaje šátek*): Budeme — plakati —

MOLIÈRE (*vstoupne až k samým světlům*): Současníci moji! Pařížané! Černé mocnosti zvítězily! — Tartuffe, ve kterém jsem vám chtěl ukázat obraz pokrytce, je zapovězen. Či to ruka, v temnu se kradoucí, černou rouškou nedůvěry zastřela nejjasnější oko Francouzská, vím — vím i to —

MATHIEU: — že musíme zvítěziti — já roznítím galerie k vzteku — dobydu hlavního svícnu —

DŮSTOJNÍK (*vešel a položí mu ruku na rameno*): Pane!

MATHIEU: Co pravíte?

DŮSTOJNÍK: Co buřič a popuzovatel lidu pojd'te se mnou —

MATHIEU: Na zavřené sedadlo? —

DŮSTOJNÍK: Ano pane, do Bastily!

MATHIEU: Jakže?

MOLIÈRE: Na čí rozkaz?

DŮSTOJNÍK: Na rozkaz pana presidenta Lamoignona —

MOLIÈRE: Lamoignon? — Ano! — Nyní nechť se to rozhodne! Na dvěře vašeho vězení, Mathieu, na divadelní oponu, do knihy dějin napíšu dnes večer co počátek boje tato slova: Pařížané, chtěl jsem vám představití Tartuffa, ale pan president nechce viděti na jevišti — *(s důrazem)* — sebe samého! *(Všichni odejdou.)*

Opona spadne.

Jednání čtvrté

Byt Armandy v divadle. Vůkol leží všeliké toaletní a divadelní potřeby a maličkosti k obleku náležící, mezi jiným i turban a plášť turecký. V právo a levo visí na rohatinách (Stander) dvěma řadama pěkné šaty, které z obou stran opony tvoří, tak aby se mohl za ně schovati.

Výstup první

LOUISON. LAMOIGNON. *Vejdou.*

LOUISON: Madeleine Bějartova bydlí nyní zde u mé slečny.

LAMOIGNON: U Armandy — nevěsty velikého Moliéra? Obydlí to je blízko divadla —

LOUISON: S dovolením, pane, je v samém divadle. Odtud vede chodba přímo do šatnice herců.

LAMOIGNON: Her —? — Ale slečna Madeleine nehraje snad dnes večer —?

LOUISON: Čeká dosud s prvním svým pokusem na Tartuffa. — Tu je! (*Odejde.*)

Výstup druhý

MADELEINE. LAMOIGNON.

MADELEINE (*přichází z boční jedné strany, nesouc přes rámě šaty*): Co vidím? — Přicházíte k Moliérovi, abyste vstoupil mezi královské divadelní herce?

LAMOIGNON: Vždy ještě ten podivný omyl chováš, roztomilé dítě!

MADELEINE: co vás sem přivádí? — Chodíte sbírat na chudé herce? — My jsme ve velikých nesnázích. — Obecenstvo chce jen Tartuffa vidět a nenavštěvuje ani divadlo. Kdybych zítra vystoupila v jiném kuse, bylo by v divadle snad dvacet recensentů, ale ani pět lidí zdravého úsudku.

LAMOIGNON: Molière a Armande jsou v divadle? Četl jsem je na ceduli.

MADELEINE: Obecenstvo pozůstává z pětadvaceti osob. Ani útraty za osvětlení se tím nezapraví. Co žádáte?

LAMOIGNON: Rozmilá Madeleine, nehoda, která potkala vašeho přítele i vás, dojíámá mne velice.

MADELEINE: Spisy Mathieuovy jsou zabaveny.

LAMOIGNON: Smutné!

MADELEINE: Dům náš je zavřen.

LAMOIGNON: Velmi smutné!

MADELEINE: Kdyby mne nebyla Armanda velikomyslně přijala pod svoji ochranu.

LAMOIGNON: — byl bych já vás vzal do náručí a připravil vám krásnější los, takový, jakého jste hodná.

MADELEINE: Poníženež děkuju.

LAMOIGNON: Dovolte mně, Madeleino, abych se vás na něco zeptal. Jméno Bėjart je vaše pravé?

MADELEINE: Jak vám to přišlo na mysl? Pokud se pamatuji, říkali mi vždy Madeleine Bėjartová; bylo to ale také jméno příbuzné, která mne přijala za vlastní.

LAMOIGNON: Rodiče vám záhy umřeli – jak se jmenoval váš otec?

MADELEINE: To je tajemstvím, pane, které nemohu vyzradit.

LAMOIGNON (*stranou*): Ona mne zradila Moliérovi, aniž mne znala. (*Nahlas.*) Otec tvůj nezemřel přirozenou smrtí –

MADELEINE: Jak? –

LAMOIGNON: Matka tvoje zemřela za krátký čas po něm, a tvoje jméno je Madeleine Duplessisová.

MADELEINE (*plačíc kvapí k němu*): Spravedlivý bože, vy znáte moje jméno, znal jste moje nešťastné rodiče?

LAMOIGNON: Ano, Madeleine, znal jsem otce tvého i matku tvou –

MADELEINE: O pročpak jste mi to hned neřekl? Otec můj než padl do zádumčivosti, velice miloval divadelní herce –

LAMOIGNON (*hněvivě*): I jdi s tvými herci! Avšak (*lichotně*) povídej jen dále!

MADELEINE: Otec měl mnoho přátel. Já a sestra moje byly jsme ještě děti, když otec umřel; ale povídalo se nám, že byl milován a zbožňován od celého světa. Měl hodné i daremné přátele, neboť byl nesmírně bohat. – Jeden ale z jeho pochlebníků byl nejzlomyslnější, nejpodvodnější ze všech – bydlel v našem domě u rodičů – omámil je svým pokrytstvím a přetvářkou a konečně okradl otce o jmění i o život. – Potom, zanechav nás v bídě a zoufalství, odešel

pryč. — Nyní má býti v Paříži velemocným státním úředníkem.

LAMOIGNON: A to všecko vypravovala jsi Molièrovi —

MADELEINE: Já? Molièrovi?

LAMOIGNON: Tys mu líčila svůj život, když tě přijímal k divadelní společnosti —

MADELEINE: Jak přicházíte k takové důmínce?

LAMOIGNON: Tys vypravovala mu příběh své rodiny a on z toho udělal v Tartuffu mravní obrázek nynějšího věku —

MADELEINE: Já že bych původkyní byla Tartuffa? Nikoli! Nikdy se Molière neptal po mém rodu —

LAMOIGNON: Nelžeš? —

MADELEINE: Takový nezpůsob! Co vám to napadá?

LAMOIGNON: Odpusť, Madeleino, dcero mého nezapomenutelného přítele, — já patřil k nejvěrnějším přátelům tvého otce! Jak často jsem tě na kolenou houpával, tě líbal, když tvoje matka, tvoje krásná matka —

MADELEINE: Jak si můžete jen mysliti, že v Tartuffu osud mých rodičů vyličen! Moji čistou matku nemůžete rovnat k Elmíře
-

LAMOIGNON: Chraniž bůh — — (*stranou*) Elmíra je celá matka, každé její hnutí. (*Nahlas.*) Ale pověz mi, dítě drahé, pamatuješ-li se ještě na jméno zlého nepřítelů otcova?

MADELEINE: O dobře! Jmenoval se Jean Baptisté Lamoignon.

LAMOIGNON: Jakže — ty znáš —

MADELEINE: Ale mlčte, žádnému je nezjevte! Bojíme se, aby nás nevypátral. — Když rodiče umřeli, zavedla se proti podvodnému tomu příteli pře. — Ale on vyhrál ve všech

instancí. I obrátilo se potom za nás dvě sestry několik dobrých duší k zlému tomu muži, ale darmo. Namísto co by se byl starati měl o naše vzdělání, rozloučil nás a přenechal bídnému osudu. O sestře mé neslyšela jsem více a já seděla bych podnes v mé chalupě v Chalonsu, kdyby si mne nebyl bohatý měšťan pařížský, dobrý pan Mathieu, oblíbil a do Paříže s sebou vzal —

LAMOIGNON: Tak snad seznámil Molièra s látkou k tomu kusu Mathieu —

MADELEINE: Kam to myslíte, Mathieu zná mne jen co Madeleinu Béjartovu, schovanku mé i jeho příbuzné —

LAMOIGNON (*stranou*): Molière, Molière, s kým jsi v spojení? (*Hlasitě.*) Jsme sami?

MADELEINE: První kus je dohrán. Molière vždy odpočívá zde v Armandiném pokoji.

LAMOIGNON: Cože? V tomto pokoji?

MADELEINE: A právě přichází po schodech nahoru. —

LAMOIGNON: Pane na nebesích —! —

MADELEINE: Čeho se bojíte?

LAMOIGNON: Setkání se zde s Molièrem. Mám své příčiny straniti se právě Molièra, a dokonce dnes. Probůh, skrejte mne!

MADELEINE: Ale jen kam? — Tamto za šaty. Jestli to oblek Armandy k Tartuffu —

LAMOIGNON: Jestli nás slyšeli! (*Hrzí set.*) Mlčte, sice — (*vzpamatuje se*) ne, ne, nikoli, můj sladký malý ochránce! (*Schová se za šaty.*)

Výstup třetí

MOLIÈRE *v oděvu urobeného Siciliána. PŘEDEŠLÍ. Potom ARMANDE.*

MOLIÈRE (*vchází volným krokem a umalen*): Kde je Armande?

MADELEINE: Chtěla se tam přestrojiti, pro poslední kus. — Balet již počal? Ah, vždyť je tu!

ARMANDE (*přestrojena za arkadickou pastýřku*): Ah, Molière! Jak se daří dnešního večera?

MOLIÈRE (*posadí se a podepře hlavu o ruku*): Právě tančí více noh na jevišti, než osob je v divadle. Smutný to večer. Nikdy neviděl jsem ještě tak prázdné divadlo.

ARMANDE: Oh, nezdá se být tak příliš prázdné —

MOLIÈRE: Toho jsou příčina bezplatné lístky, ani jeden zaplacený. Známt' já své příjmy.

LAMOIGNON (*stranou*): I já mám bezplatný lístek, ale přijde mi draze.

MADELEINE (*opravuje na šatech*): Jsem jako na trní —

MOLIÈRE Ani spočísti se nedají všechny nesnáze, které jsou následkem takové zapovědí. — Zvědavost obecnstva upne se na tento jediný předmět a vše, co mimo něj, nemá již pro ně té zajímavosti —

LAMOIGNON (*stranou*): Chce ohlušiti svůj cit.

MOLIÈRE (*sedí*): Ano, ano, povolání dramatika! Jaká to směsice radostí a bolestí, blaha a nevýslovného zoufání! Každému aby se zachoval, a lidé jsou tak rozdílní! Jinou žádají stravu vzdělanci nežli obecný dav, ale bez jednoty celku není prospěchu, není povzbuzení. — Závist divadelních básníků je sama v sobě zahanbující. — Na sta jich vyvěšuje výtvary své křičíce: Já, já, můj kus! Ne, můj kus! A z těch set sotva

upotřebiti můžeš dvanáct kusů do roka! — — A odmrštění? — Mstí se! — Spolky jejich roztroušené jsou v učených společnostech, při časopisech, v kavárnách, v koridorech divadla i parteru, a běda jestli chybičku najdou v díle šťastnějšího soka! No, to bylo by ještě k snesení, poněvadž nám někdy přichází na pomoc zdravý úsudek obecnstva. Ale jak nestálé je i to někdy! S ohromným namáháním prokletit si musí nový kus cestu. Jednání za jednáním, výjev za výjevem dobýti musí bojem, a když je u konce, může jediný nepřítel celou tu namáhavou práci spisovatelovu zmařiti.

ARMANDE: Molière, maluješ velmi černými barvami —

LAMOIGNON (*stranou*): Nepiš Tartuffy!

MOLIÈRE (*vstane*): Nech mne! Či jsem nedožil se toho, že lidé kusy moje vypískali proto, že jsem pozdraviti jich opominul? — Není-liž lidí, kteří se zlobí, že nenesím takový klobouk jako oni, takových, jimž ani nos můj nezdá se býti na pravém místě? — Vše na mně nenávidí, chod, oděv, i výraz tváře praví že mám nelidský. — A ke všemu tomu zármutku ještě ta záповěd! —

LAMOIGNON (*stranou*): Jestli mne v tom vzteku tu najde, jsem ztracen.

MADELEINE: Až se trochu zotavíte, začnete jinou práci a zapomenete na Tartuffa.

MOLIÈRE: Milé dítě, přes mrtvoly kráčí se nevesele. A vůbec —

LAMOIGNON (*stranou*): Přes mrtvoly? On mne ještě zabije.

MOLIÈRE (*k šatům se obrací*): Co je to za oděvy? Pamatuji se. Šaty smuteční jsou to k pohřbu Tartuffa.

MADELEINE (*stranou*): On ho najde. — Bože — nyní —

DIVADELNÍ SLUHA (*volá rychle dveřmi*): Právě přišla Jeho
Majestátnost do lóže. (*Odběhne.*)

VŠICKNI: Král?

MOLIÈRE: Do prázdného divadla? — No, nechť vidí, co se stane z
divadla jeho, když poslouchati bude návody pokrytců. Aneb
Armande — Nikoli, ne, nechci na to myslet. — Ach, žerty
tropiti, když srdce krvácí, — smáti se, když oko slzy lije, —
to patří také k oněm uměleckým výtvorům, za něž se u kasy
neplatí, a k tajnostem, jež nevyzkoumal ještě žádný kritikus.
(*Chce odejít. — Někdo klepá.*) Jako by někdo klepal?

ARMANDE (*prosebně*): Molière!

LAMOIGNON (*stranou*): Na mou věru. — Společnost se
rozmnožuje. — (*Zase je slyšet klepání.*)

ARMANDE (*stranou*): Moje tušení! — Madeleine, podívej se, kdo to
je!

MADELEINE: Mně je tak ouszko — (*Zase klepá.*)

MOLIÈRE: Armande? — Kdo překvapuje tě návštěvou tak
tajemnou?

ARMANDE (*stranou*): Kdyby to — (*Odhodlaně.*) Molière! Já bych si
přála, aby to byl jeden z mých někdejších zbožňovatelů —

MOLIÈRE: Armande!

ARMANDE: Proč ne? Lionne nebo Lefèvre!

MOLIÈRE: Ha, nebo král!?

LAMOIGNON (*stranou*): Nebesa!

ARMANDE: Ano, abych tě potrestala za tvoji žárlivost, přála bych,
aby to byl král! Schovala bych tě tamto za moje šaty —

LAMOIGNON (*stranou*): Já vlezu do některé z těch znesvěcených
sukní —

MOLIÈRE: Armande? — Tedy ještě!

ARMANDE: Otevři, Madeleine, a odejdi! Molière, nekonečnou tvoji žárlivost — já ji musím zhojiti. (*Schovává Molièra šaty na levé straně.*)

MOLIÈRE (*zdráhoje se*): O, nyní se mi vše vyjasňuje!

ARMANDE: Otevři, Madeleine, a odejdi! —

MADELEINE (*jde pomalu, ohlížejíc se, a otevře*): Zmatek nad zmatek.
To vezme zlý konec!

Výstup čtvrtý

LUDVÍK. *PŘEDEŠLÍ.*

LUDVÍK *(bez, pláště, jen v latu, vejde)*

MADELEINE *(se lekne, udila poklonku a odběhne)*

ARMANDE *(stranou):* Král! — To jsem očekávala.

LAMOIGNON *(stranou):* On to!

MOLIÈRE *(stranou):* Tedy přece! Haha! O hadí plemeno!

LUDVÍK *(ještě v pozadí):* He! Co tu děláte? Jdeme po návratu svém zase jednou do divadla, hledáme Molièra, nudíme se v prázdném domě, nikdo nás nevítá, musíme tedy sami přijít k vám Armande, jakkoli to nemilé snad bude paní Molièrové.

ARMANDE *(málo si ho všímá a koketně obírá se jen svojí garderobou stranou):* Velkou vzala jsem na sebe úlohu! *(Nahlas.)* Vaše Majestátnost zachovala v paměti znalost místnosti, jako každý polní vojevůdce —

LUDVÍK: Pamatujete mne na ztracené bitvy — paní Molièrová.

ARMANDE: Majestátnost vždy předstihuje čas. — Název paní Molièrová dostávám také před časem.

LUDVÍK: Posadím se, milá Armande; je to táž sesle, v níž jsem sedával a zkroušeně poslouchával, když jste mi držela kázání. — Je to vpravdě stolice starosti! —

MOLIÈRE *(stranou):* Ba věru — stolice starosti!

LAMOIGNON *(stranou):* Myslím, že tam Molière sedí, a já zde musím stát.

LUDVÍK: Armande, po mé poslední porážce nebyla byste asi očekávala, že mne zde uvidíte?

ARMANDE (*odvrátí se od něho; úsečně*): Byla bych se domnívala, že se Vaše Majestátnost zabývá čtením Tartuffa —

MOLIÈRE (*stranou*): Ani se naň ještě nepodívali.

LUDVÍK: Přečetl jsem již titul, seznám osob a první scénu! Zdá se, že je ta veselohra jedna z lepších vašeho pana manžele —

MOLIÈRE (*stranou*): On četl již jednu scénu!

ARMANDE: Ve dvou hodinách přednesl by Molière Vaší Majestátnosti celý kus.

LUDVÍK: Ne, ne! Nemiluji předcítání — mám příliš nepokojnou krev. Ne, ne, avšak doufám, že uhlídám Tartuffa jednoho dne na jevišti —

MOLIÈRE A LAMOIGNON (*stranou*): V den soudný!

LUDVÍK: Nejste sama?

ARMANDE: Nejsem, Majestátnosti! Šaty moje okolo mne vzdychají a žalují — tu těch pět skvostných oděvů, co se měly skvíti zejtra v Tartuffu.

LAMOIGNON (*stranou*): Kdyby se raději držela své role a nemluvila o šatech!

LUDVÍK: Škoda, věru škoda! Vyhlížela byste v nich rozkošné a líbila se —

ARMANDE (*chladně*): Vaše Majestátnost asi malou pozornost na to obracetí bude, jestli se komu líbím neb nelíbím —

LUDVÍK: Jak to?

ARMANDE: Živé účastenství, jakého před časem — jak se mi zdálo — u Vaší Majestátnosti jsem vzbudila, mělo, jak vidím, krátkého trvání —

LUDVÍK: Řekněte city lásky a přátelství? —

ARMANDE: Oh, kdy by byl v srdci vašem cit takový pro mne býval, Sire? -

LAMOIGNON A MOLIÈRE (*stranou*): Jaká to koketerie!

LUDVÍK: Armande, vy jste jednala se mnou tak chladně, že mne to konečně muselo urážet. — Před dvěma roky vystoupila jste, když byl Molière schopnosti vaše vzdělal, poprvé na divadle. — Hra vaše mne okouzila. — Hledal jsem osobní vaši známost. — Milostnost vaše upoutala moje srdce. Někdy se mi zdálo, že vám není lhostejnou láska králova, — někdy zase splácela jste vroucí moji oddanost příkrrou chladností — a když jsem znovu, osmělen vámi, doufati počal, — tu stanete se vy paní Molièrovou —

ARMANDE: Kdo to praví?

LUDVÍK: Armande, nerozhodlo srdce vaše, nejste ještě odhodlaná?

ARMANDE: Když mne Molière poznal, byla jsem chudý, opuštěný sirotek. On se mne ujal, vychoval mne, vzdělal a později zamiloval. Jediná chyba u něho je — nesmírná žárlivost —

LAMOIGNON A MOLIÈRE (*stranou*): Jak se zdá — není bezdůvodná! —

LUDVÍK: Jak nepokojné je to obydlí! Že Molière žárlí a na koho? Snad na všechny, na mne ale stěží?

ARMANDE (*koketně*): Ubližujete mi, Majestátnosti!

LUDVÍK: Že ubližuji? Armande, je dnes cosi ve vás, co mně více smělosti dodává, než jsem kdy k vám míval —

MOLIÈRE (*stranou*): Ona mne zblázní!

LAMOIGNON (*stranou*): Kdybych jen v jistotě byl, — zde bych se mohl něčemu přiučit.

LUDVÍK: Ptám se vás na dobré vaše svědomí: je mínění vaše

opravdivé státi se Molièrovou chotí?

ARMANDE: On je takřka můj poručník — přeje si toho — pronásleduje mne — stojím osamělá na světě —

LUDVÍK: O Armande, zachovejte se těm, kteří vás milují! Bučíte mně tou, kterou býti tolikráte jste mi již odepřela! — Mlčíte?
—

MOLIÈRE A LAMOIGNON (*stranou*): Ona mlčí!

LUDVÍK: Proč neodpovídáte, Armande? O mluvte! U koho najdete mocnější ochrany, než je ochrana králova? — Váháte? —

MOLIÈRE A LAMOIGNON (*stranou*): Ona váhá!

ARMANDE: Sire, náhlé překvapení — změna okolnosti —

LUDVÍK: Nechtě si na čas — rozmyslete si moje přání. — Slyším šumot — nejsme zde jistí? "

ARMANDE: Druhé jednání baletu začíná — co nevidět mne Molière zavolá —

LUDVÍK: Odejdu; ale dejte mi zítra znamení, abych věděl, zdali vás po představení zde najdu —

ARMANDE: Zítra budu celý den zaměstnaná zkouškami. Molière trápí mne ustavičně svými rolemi.

LUDVÍK: Stavte se nemocnou!

ARMANDE: To jmenuje divadelní nemocí. — Ale něco mi napadá — dám vám znamení mezi hrou —

LUDVÍK: Mezi hrou?

ARMANDE: Ano. Obecenstvo kolikráte netuší, že herec na jevišti dvě role hraje — jednu pro obecenstvo, druhou sám pro sebe se známou osobou v divadle.

LUDVÍK: Znameníté!

ARMANDE: Zítřa po představení, budu-li jista, že Molière nepřijde, — budu očekávat Vaši Majestátnost zde. — Musím Molièra pozlobit, aby nepřišel.

LUDVÍK: Výborně!

ARMANDE: Než se počne hráti, začnu hádku skrze obleky; a když máme nějakou rozepři spolu, to nikdy nepřijde. — Když se mi lest podaří, mohla bych —

LUDVÍK: — dát mi znamení něčím na vašem obleku. — Modrým šátkem — kdybych se měl šťastným státi — nemyslíte modrým?

ARMANDE: To nemůže být — v té roli, co zítřa hraji, nemůže se šátku upotřebiti —

LUDVÍK: Tedy něco jiného —

ARMANDE: Šátek byl by ovšem nejvhodnější a nejpohodlnější —

LUDVÍK: Cožpak není kusu, kde by se šátku upotřebiti mohlo?

LAMOIGNON (*stranou s úzkostným výrazem*): Šátku?

ARMANDE V kuse Škola pani mohlo by se šátku upotřebiti, ale kus ten nemůže se dávat pro některé mezery v naší společnosti. — Někdo přichází — bože!

LUDVÍK (*dupne*): Navrhňte tedy přece kus, který by se hned dávat mohl a v němž by modrý šátek byl.

ARMANDE: Sire, Tartuffe!

LUDVÍK: Tartuffe? —

ARMANDE: To je jediný kus, ve kterém šátek upotřebiti mohu. Již zvonili — ani okamžení nemám času. — Vidíte, Sire, že to nemůže býti —

LUDVÍK: Co nemůže býti — Tartuffe? Hm, hm, Tartuffe je hotov — každou hodinu se může dávat —

ARMANDE: Tartuffe? — Sire, rozvažte, Tartuffe!

LUDVÍK: Ovšem — ovšem, Tartuffe — Molièrova zpropadená řeč k obecenstvu — Lamoignon — ctnostné spolky — ale Turkyně, arkadické pastýřky nemají šátků — kvůli tomu šátku musel by se dávatí přece jen Tartuffe —

LAMOIGNON (*strne, stranou*): Cože? —

MOLIÈRE (*sleduje hru Ar mandy s blaženou napnutostí*)

ARMANDE: Ale považte, Sire, Tartuffa?

LUDVÍK: Ovšem, ovšem — pamatuji se — jsou v tom některé závady! — No, nechťsi! Či přestanu proto býti králem francouzským, když se hráti bude Tartuffe?

ARMANDE: Lékaři -

LUDVÍK: Ah lékaři -

ARMANDE: Právníci —

LUDVÍK: Ah právníci —

ARMANDE: Nemravná scéna s šátkem —

LUDVÍK: S šátkem? — Na to jsem zapomněl! Toť je nejlepší scéna v celém kuse. Tu máte nejlepší příležitost všechno mi říci, aniž byste si potřebovala jakého násilí činiti. Bude-li šátek žlutý, tedy zítra večer nepřijdu! Bude-li modrý, tedy se podařila vaše lest, Molière nepřijde, večer bude náš a já stanu se nešťastnějším člověkem! A nyní vás opustím, Armande, milostný můj andělí! (*Odejde.*)

ARMANDE (*vyprovází ho velmi laskavé až ke dveřím. Jak za ním zavře, pustí se do smíchu tleskajíc rukama*)

MOLIÈRE (*radostí a zahanbením zardělý vyjde ze skrytu*): Armande! Je-li možno! Tys zachovala Tartuffa —

ARMANDE: No, žárlivce?

MOLIÈRE: Radost přemáhá mne — jsem u vytržení! — Armande! Rozkošné, spanilé ty stvoření! (*Okamžení drží ji v objetí.*) A nyní ven k shromážděné naší společnosti, bychom jí oznámili radostnou zprávu, že je Tartuffe zachráněn — zachráněn láskou! (*Oba odejdou.*)

(*Lamoignon vymotá se z šatů a strnule okolo sebe se ohlíží. — Delší přestávka.*)

LAMOIGNON (*všecek u vytržení*): Co zosnovalo moudré vypočtení všech okolností, co společná práce učenců a oprávněných stavů celého Francouzsko — státní událost —, zmařilo kus fulárdu — koketerie divadelní herečky!

MADELEINE (*rychle otevře*): Tuť jste! Co jsem se nastrchovala o vás. V divadle je plno plesu a jásání. — Tartuffe je zachráněn. — (*Slyšeti za scénou hučení hřmotících hlasů.*) Slyšíte ten hřmot?

LAMOIGNON: Co to znamená?

MADELEINE: Pracovníci viděli muže, který před týdnem nápoředovi knihu Tartuffa ukradl. — Je prý v domě — hledají ho všude. (*Hřmot stává se hrozivějším.*)

LAMOIGNON: I to ještě —

MADELEINE: Nebesa — jaké to tušení! — Nyní pochopuji, jak jste mohl nazpaměť uměti Tartuffa — nešťastníku! —

LAMOIGNON (*třesa se*): Zbožňování Molièra — úcta k jeho veleduchu — studium zdrojů —

MADELEINE: Upokojte se. Vysvobodím vás za to, že jste byl přítelem mých rodičů! (*Sejme mu vlásenku.*) Tuto vlásenku může potřebovati Molière zítra k Tartuffu! Zde je plášť! Zde turban. (*Oblékne do toho Lamoignona.*) Nyní budou myslet, že jste divadelní herec. Provedu vás co musulmana prese všecka nebezpečnosti!

LAMOIGNON (*co Turek*): Ach! Daleko to přišlo ve Francouzsku!
Křesťanství je vyhlazeno a spravedliví se musí odříkati víry!
(*Oba odejdou.*)

Opona spadne.

Jednání páté

Jevišť představuje předpokojí královské lóže. V popředí pokoj – skoro jak koridor – osvětlen korunním svícnem. Zrcadlo. – Sesle. – Zadní stěnu tvoří opona ze dvou dílů, uprostřed stavená. – Když se rozevře, viděti v zdélšené perspektivě podprsní zeď (Brustung) lóže královské – a za ní, docela v dáli, do divadla. Opona u zpočátku je stavená.

Výstup první

MOLIÈRE.

MOLIÈRE (*ustrojen již pro divadlo co Tartuffe a nápadně podoben Lamoignonovi, vstoupí a dívá se do zrcadla*): Podařila se ta natvářka! – Kde jen Madeleine tu vlásenku vyslídila! Jako by schválně dělaná byla pro Tartuffa. – Přiblížilo se tedy okamžení, na které jsem s toužebností čekal, okamžení nikoli pomsty, ale – odplaty. – Od třech hodin již tlačí se obecnstvo v ulicích a při kase sotva že komisaři pořádek udrží. Tak je mi tesklivo, jako vojínu před bitvou. – Kdyby Armande přece modrý šátek měla – ne ne, ona pomůže mi vítězství dobýti v boji, který jsem jen kvůli ní podnikl. – Ona! Ona je dcera Duplessiova! Jí děkuju za látku k Tartuffu. – Tamto je lóže princů – tuto lóže královská. V několika minutách shromáždí se tuto v předpokojí – milostníci královští. – (*Rozevře oponu.*) Tu odtud bude se dívati král na Elmíru Duplessovu a třásti se bude – jako já. – Odpočinu si ještě trochu – zde mne nikdo vytrhovati nebude! – Proč by nemohl také jednou divadelní herec odpočinouti si na sesli královské, když neopovrhne král odpočinutím na sesli divadelní herečky! (*Vejde do lóže, opona lóže zavře se za ním.*)

Výstup druhý

DUBOIS. LEFÊVRE. Potom CHAPELLE. Konečně LIONNE a DELARIVE.

DUBOIS: Člověk musí utéci do koridoru — aby dýchatí mohl.

LEFÊVRE: Divadlo naplňuje se pod samý strop —

DUBOIS: U kasy přišli prý lidé k pomačkání a rozličným úrazům —

LEFÊVRE: Důkaz to, že lékaři neměli příčinu stěžovati si na Tartuffa.

DUBOIS: Při satíře na právníky očí z vás nespustím —

LEFÊVRE: Král vzal deputace, které proti Tartuffu byly, všechny do své lóže. Neštěstí naše dopomohlo nám k veliké cti. Aha! Vidíte váženého našeho přítele Chapella?

DUBOIS: Zdá se býti pohroužen v hlubokomyslném rozpočítání.

CHAPELLE (*hluboce zamýšlen počítá na prstech*)

LEFÊVRE: Vypočítáváš Molièrův příjem, vážený příteli? —

DUBOIS: Či počet hlav — já počítám ke dvěma tisícům lidí —

CHAPELLE: Vypočítávám, kolik let ještě francouzský vkus trvati může, když se takto pokračovati bude.

DUBOIS: Dokud básnit budou akademikové, není k očekávání, abychom častěji viděli tak plné divadlo jako dnes. —

LEFÊVRE (*ironicky*): Pomyslete, Dubois, látka Tartuffa je Chapellova — on první měl myšlenku vystaviti na jeviště pokrytce.

CHAPELLE: Ano, to je pravda. Byla to moje původní myšlenka.

DUBOIS: Ministr a komoří! —

(*Lionne a Delarive vstoupí.*)

DELARIVE: Jeho Majestátnost nezdrží se již dlouho —

LIONNE: Podepisoval jen ještě nařízení k propuštění oněch nepokojníků, kteří pykali v Bastile vášnivé zastávání Tartuffa, který že se prese všechno to přece dává, pochopiti nemohu –

CHAPELLE: Na štěstí je kramář v kořeni Mathieu na rozkaz presidenta Lamoignona vyjmut. Tento Mathieu je jeden z nejhorších tleskačů, lidí to pravému umění velmi nebezpečných –

LEFÊVRE: Lamoignon? – Je to tedy pravda, že od té doby, co Molière držel řeč k obecnstvu, Tartuffa na sebe potahuje. – Ve spisech Mathieua našel se dokument, v němž se dokazuje, že právě jméno Madeleiny – Duplessis je.

LIONNE A DUBOIS: Duplessis?

LEFÊVRE: Jméno oné nešťastné rodiny, o níž nám Molière s neobyčejnou vášnivostí vypravoval. – Tyto dni přehledávaje staré úřední spisy, našel jsem v nich, k nemalému překvapení – velmi urputně vedenou při, kterou vedly děti Duplessovy před dvanácti as neb čtrnácti léty – proti Lamoignonovi –

VŠICKNI: Lamoignonovi!

DELARIVE (*u opony*): Jak nepokojné je obecnstvo! – Jak hlučné! Člověk by myslel –

Výstup třetí

MOLIÈRE vystoupí. *PŘEDEŠLI.*

VŠICKNI: President!

LIONNE: Věru on! — Divím se, vy v divadle?

DELARIVE: Nedostalo se ještě divadelním hercům královským cti, aby kdy byli přivábili pana presidenta Lamoignona —

LEFÊVRE (*stranou*): Není pochybnosti, on je Tartuffe!

MOLIÈRE (*v rozpácích*): Oblékl jsem vskutku presidenta?

DUBOIS (*stranou*): Mluví zmateně.

CHAPELLE: Pane presidente, ubezpečuji vás, že všechny síly svoje vynaložím, abych tuto satiru Moliérovu jak náleží ve všech časopisech rozebral. Přesvědčíte se, že je ve Francouzsku ještě pér —

MOLIÈRE: — husích —

CHAPELLE: Husích?

LIONNE (*stranou*): Opravdu — zdá se, jako by nebyl při sobě. (*Hlasitě.*) Pane presidente, záleží vám mnoho na osudu rodiny Duplessisové —

LEFÊVRE: Bezpochyby vám známo bude, že Madeleine, mladá herečka, co dnes poprvé vystoupiti má, jedna z dcer Duplessisových je?

MOLIÈRE (*užasne*): Jakže?

LEFÊVRE: V spisech Mathieuových, kterého jste zatknouti dal, — dokazuje se, že jste v domě rodičů tohoto děvčete —

MOLIÈRE: Rodičů? Madeleine byla by sestra Armandy? — Nebesa! — Slyším zvonec nápovědy — první znamení — zpráva o Madeleine — Ha! — V třetím jednání, pánové, se uvidíme!

(Odběhne.)

VŠICKNI *(pustí se do smíchu)*: Molière!

CHAPELLE: Molière jakožto Tartuffe!

LIONNE: Podivuhodný! Vtělený president!

LEFÊVRE: Není pochybnosti, Lamoignon je Tartuffe — Lamoignon je *(stranou)* podvodný přítel Duplessisův!

DELARIVE: To bude největší Molièrova role! — Podívejte se jen na to lidem přeplněné divadlo! Pojd'te! Na okamžení! *(Rozevře oponu.)*

VŠICKNI *(krácejí pozvolna do lóže, zůstanou ale v pozadí. Opona se za nimi zavře.)*

Výstup čtvrtý

LAMOIGNON vstupuje opatrně. Později PŘEDEŠLÍ.

LAMOIGNON: Již tedy uzavřeno a bez zázraků odvoláno nebude.

— Celá Paříž je v pohnutí — každý viděti chce ctnostné pokrytce na jevišti! — Narážlivá slova jízlivé té satiry — zaznamenávají se a při jistých příliš do oka padajících scénách vypukne přenesmírný jásot! Interdikt nemine všechny ty, co na komedii šli, — ale pro dnešní večer přijde již pozdě. — A všecko to — rád byl bych vyzradil králi intriku, kdybych ji nebyl slyšel na tak nebezpečném místě. — Tudy musí jíti — kdybych se odvážil — zde jediné bezpečné je místo v celém domě — *(Předešlí vycházejí z lóže.)*

LIONNE: Ah Molière! Dejte si na čas!

DELARIVE: Pohled na tak plné divadlo, Molière, má cosi okouzlujícího —

DUBOIS: To množství očekávajícího lidu, Molière —

LEFÊVRE: Zdáte se býti všecek zaražen nad tím, že Madeleine Bėjartova vlastně Madeleine Duplessisova je. —

LAMOIGNON *(stranou):* Nebesa! Oni mne drží za Molièra!

CHAPELLE: Ovšem, pane Molière, vy jste si látku k Tartuffu nevymyslí, slyším, že je to opravdivý příběh, který nám v něm ukazujete —

LAMOIGNON: Za koho mne držíte?

DELARIVE: Za největšího básníka, kterého má Francouzsko v komedii, za nejpravdivějšího mravolícítele svého času, za vzor pozdějším věkům —

LIONNE: Ano Molière, kdybyste chtěl šetřiti úřadů —

DUBOIS: Molière, kdybyste chtěl šetřiti lékařů —

LEFÊVRE: Molière, kdybyste chtěl šetřiti notářů —

CHAPELLE: Molière, kdybyste chtěl šetřiti akademiků!

LAMOIGNON: Pánové, já jsem president Lamoignon!

LIONNE: Podoben jste mu nápadně —

DELARIVE: Věrná jeho kopie!

DUBOIS: S jásotem vás přijmou!

LEFÊVRE: Strach a rozpačitost zlosyna tak pravdivě se odznačuje ve vašem obličejí, jako byste vskutku stál vedle mladé selky z Limoges a s ní rozprávěl o průmyslu bavlnářském —

LAMOIGNON: Chcete mne zblázniti?

DUBOIS: Takovýto výbuch zlosti bude vám náramně slušeti, až se hanebnosti, kterých jste natropil v domě ubohého Duplessis, odkryjí, až duch vámi zklamané Adély a hlasy opuštěných dětí, které jste donutil, že si výživu hledati musely při divadle —

(Začíná se hrát ouvertura za scénou.)

DELARIVE: Ouvertura počíná —

VŠICKNI *(stranou):* Král! —

Výstup pátý

LUDVÍK. *PŘEDEŠLÍ, kteří se všickni hluboce pokloní.*

LUDVÍK (*přichází se založenýma rukama /armverschräkt/ a rozčileně přechází sem tam*): Dobrý večer, pánové! Ah Lamoignon — dobrý večer, Lamoignone — Jak vy sem přicházíte? — Není pamětníka, aby vás kdo byl v divadle viděl.

LIONNE: Sire, je to Molière jakožto Tartuffe —

LAMOIGNON: Já zajdu —

DUBOIS: Všickni jsme hotoví dle vznešeného příkladu Vaší Majestátnosti s Tartuffem se smířiti, co jsme Molièra v přestrojení viděli.

LAMOIGNON: Sire —

LUDVÍK: Pravda — jakpak by také přišel president do hříšného divadla! Podivuhodná šalba! — (*Stranou.*) Je to Molière, nemohu se podívat mu do očí. — (*Hlasitě.*) Pánové, pojd'te do mojí lóže!

CHAPELLE: Sire, — jaká to čest!

LUDVÍK: Všickni, všickni, kteří jste byli protivníci Tartuffa! — Molière, vy jděte k dílu! Jste jaksi rozmrzen? — Měl jste snad malou hádku za kulisemi? Pojd'te, pánové! Příkladem svým, Molière, donutím nepřátele vaše, že vám budou tleskati. (*Vstoupí do lóže až k samé podprsni zdi \Brustung\ a v tom okamžení strhne se ohromný jásot. Ouvertura ukončí se tušem a potom umlkne.*)

DUBOIS: Aha! Vítají ho proto tak hlučně, že záповěd odvolal — (*Následuje krále.*)

CHAPELLE: Připojme se, aby se tleskalo i nám! (*Všickni vstoupí do lóže, zůstanou ale více v poradí, blíže k jevišti. — Záclona zůstane rozhrnutá.*)

LAMOIGNON (*zůstane sám a vypukne v zoufalý smích*): Hahahaha!
Oni mne drží za Molièra! Duplessis je mezi nimi — a zámky
u truhel mých se otvírají a svědčí proti mně! Již počala scéna
— slyším již ty vražedné verše — nyní vystoupí Elmíra —
ha, tu je! Král nahýbá se dolů — šátek —

LUDVÍK (*se náhle zdvihne se sesle a přichází pomalu k popředí. Všickni
uctivě se rozstoupnou na obě strany, a když projde, v slušné vzdálenosti
státi zůstanou.*)

LAMOIGNON (*uhne se zcela na stranu*): Šátek — byl žlutý! —
(*Dlouhá přestávka.*)

LIONNE (*stranou*): Urazilo krále některé místo? —

DUBOIS (*stranou*): Snad nějaká osobní narážka —

CHAPELLE (*stranou*): Aneb špatný rým —

LAMOIGNON (*pro sebe*): Šátek byl žlutý!

DELARIVE: Vaší Majestátnosti, — ráčíte poroučeti — směl bych —

LIONNE: Řeč v tom kuse zdá se Vaší Majestátnosti snad přece příliš
svobodnou?

CHAPELLE: Já napočítal již šest špatných rýmů!

LIONNE: Přeje si vaše Majestátnost, aby se vydal protest —

LEFÊVRE: Nebo mandát?

LUDVÍK (*sedne a opře hlavu o ruku*): Nehezké, nehezké — jestli mne
klamala!

LAMOIGNON (*plosině stranou*): Haha! Obleky nejsou dobře voleny
v kuse tom. — — Ten žlutý šátek! — — (*Slyšeti tleskání.*)

LIONNE: Přeje-li si Vaše Majestátnost, poručím, aby se opona
spustila —

CHAPELLE: Oh Ludvík Čtrnáctý je přece jen Ludvík Čtrnáctý.

LUDVÍK: Chappelle, to byla nejhlubekomyslnější myšlenka, kterou jste kdy vyslovil. Co vidím? Molière ještě zde? — (*Všickni obrátí se na Lamoignona.*)

LAMOIGNON (*zmuží se odhodlaně*): Sire, kdybych se odvážiti směl a pověditi vám zprávu —

LUDVÍK: O čem? —

LAMOIGNON: Týká se to oděvu. — O šátku Elmířině!

LUDVÍK: Jak — vy víte? Pánové, (*ukazuje na lóži*) vstupte! — Zanechte nás o samotě!

(*Všickni se pokloní a odstoupí v poradí.*)

LAMOIGNON: Sire, zprostěte mne ukrutného toho omylu. Já jsem president Lamoignon!

LUDVÍK: Vskutku! Jste Lamoignon — co víte o Elmíře —

LAMOIGNON: Ludvíkova ušlechtilá mysl a důvěra zklamána je ženskou koketerií — aby vymohla provozování Tartuffa, vynalezla lest —

LUDVÍK: Jakže? — Proto žádala Armande —

LAMOIGNON: modrý šátek na znamení!

LUDVÍK: Ošemetné! Ošklivé! Ale odkud víte —

LAMOIGNON: Náhodou seznámil jsem se s onou mladou herečkou, která dnes poprvé vystoupí — (*Slyšet tleskání za scénou.*)

LUDVÍK: Komu to zase tleskají?

DELARIVE (*z poradí*): Vystoupila poprvé malá Béjart-Duplessisova.

LAMOIGNON: Zajistě si nyní Vaše Majestátnost přeje, aby se představení ihned ukončilo —

LUDVÍK: Zklamán — zrazen! Podivno, že mně tu malou Madeleinu

nepředstavili (*potlesk*). Zdá se, že se líbí. — Delarive, má schopnosti?

DELARIVE: Výborné!

LAMOIGNON: Má se opona spustit?

LUDVÍK: Ještě ne, až po prvním jednání —

LAMOIGNON: Je-li pravda — zítra oznámí se v žurnálech, že se kus jen do konce prvního jednání dohrál, Jeho Majestátnost ale že opustila svoji lóži již po první scéně?

LUDVÍK: Bezpochyby! To je ten pravý prostředek!

(*Tleská se.*)

LAMOIGNON: Ďábelské ruce!

LUDVÍK: Delarive, líbí se?

DELARIVE: Všeobecně!

LUDVÍK: Jak je oblečená?

DELARIVE: Modrý šátek —

LUDVÍK (*vstane*): Modrý šátek? Hm, hm, musí býti vlnadná ta Madeleine! Zdá se býti svěží — zajímavá — tak něco — čeho posud nebylo —

LAMOIGNON: Sire, poroučíte kočár?

LUDVÍK: Presidente, — rád pozoruji vyvinování mladých schopností — (*tleská se*) musí výborně hráti. — Nechci býti takovým ukrutníkem, abych jí odchodem svým ubližoval. — Presidente, — nechtě ještě ten článek pro žurnály!

LAMOIGNON (*u vytržení*): Sire, dobrá věc!

LUDVÍK: Delarive, (*Delarive přijde z pozadí*) když jsme již zde — a jinak strávití večer nevíme, myslím, abychom se podívali na ten kus až do konce. Myslíte? Půjdemo? —

DELARIVE: Jaká něžnost, jaká to velkodušnost! — Madeleine zvítězí nad Armandou — totiž v její roli —

LUDVÍK: Já přeju štěstí celému světu — a byť to šlo i na moje útraty. — Madeleine musí býti znamenitý talent! — Od nynějška budu jen ochrance umění, a nikoli jen umělkyň. — Pánové, poj cite, chci viděti kus až do konce! — *(Vejde do lóže. Všickni ho následují, mimo Lamoignona. Záclona se za nimi shrne.)*

Výstup poslední

LA MOIGNON. *Později* MOLIÈRE. *Potom* ARMANDE, MADELEINE: a MATHIEU. — *Naposled* LUDVÍK a OSTATNÍ.

LA MOIGNON (*sám*): Všecko ztraceno! Všecko to tam! Odsouzen jsem za posměch sloužití nejpozdnějším ještě věkům. — Mám prchnouti? — Mám zůstat? — Mám se dívat sám na sebe?

MOLIÈRE (*jakožto Tartuffe, rychle vkročí*)

LA MOIGNON (*vidí v Molům sám sebe*): Ha! Kdo jsi, člověče? — Pryč ode mne — příšero! —

MOLIÈRE: Znáš mne? — Cítíš, kdo jsem? — Jsem tvoje svědomí! Tebe a stín obětovaného sebou nešťastníka chtěl jsem ukázat světu. Viz! Tam dole stojí Duplessis co Orgon, Elmíra co žena jeho, sebou zavedená k nejhanebnější nevěře! — Čisté hlasy panenské, které zaznívají k tvým uším, jsou hlasy dětí tvého přítele, sebou do bídy vyhnaných, sester to, které teprv nyní, v okamžení, kde zlosynství tvoje najevo vyjítí má, co sestry se poznaly. — Vez! Jak tuto před sebou stojím — stín tvůj, podoba tvá —, tak vystoupím nyní na jeviště a já sot obecenstva nepřivítá Molièra, ani Tartuffa, ale presidenta Lamoignona! —

MATHIEU (*po jedné straně vede Madeleinu, po druhé Armande, která nese v ruce rusou vlásenku a přes ráme některé jiné kusy oděvu, což Molière později potřebuje, jmenovitě modrý šátek*): Chválabohu, Molière, že přicházím včas! Stálo mne to ale tři tisíce livresů kauce! —

MADELEINE: Vám tedy máme co děkovati zapovědí, ukradenou knihu náповědovu, Bastilu i mimická navedení? — Špatný člověče, kdybyste nebyl spolu příčinou, že jsem sestru našla — (*Ovine rámě okolo pasu Armandy.*)

MOLIÈRE: Zde stojí dědičky oněch peněz, o něž jsi oloupil otce jejich, oběť tvého pokrytství a potměšilosti! — Slíbíš, že chceš pojistiti Madeleine třicet tisíc livrů? —

LAMOIGNON: Třicet ti — Co by mně to nyní pomohlo?

MOLIÈRE: Za podíl Armandy, který též třicet tisíc livrů obnáší — kterého se ale moje Armande odřekla, poněvadž já, díky Muse, uživiti ji mohu z mých prostředků —, za ten podíl zřídíš divadelní školu, akademii pro vzdělání umění hereckého, aby schopnost vylíčováním a představováním odkrývati nešlechtnosti pokrytců ve Francouzsku nevymřela. Slíbíš, že tak uděláš?

LAMOIGNON: Jaké to rouhání!

MOLIÈRE: Slyš — pakli tak učiníš, co já učiniti chci. — Vděčen za ideu, kterou jsi mně mimovolně k tomuto kusu dal, — nechci přece, aby se na tebe ukazovalo a volalo: Vidíte, to je president Lamoignon! — Molière dokáže ti, že má šlechetnější srdce než ty! Zde šátek, jaký ty nenosiš! — Zde hlava, která není tvojí! — *(Dává si přitom rusou vlásenku na hlavu a modrým Mikem ovine se okolo pasu.)*

LAMOIGNON: Jak? — Cože? — Znáti že mne nebudou?

MOLIÈRE: Tvoje skutky ano, ale osobu tvoji chci ušetřiti. *(Venku hlučný potlesk.)* Slyšíš — jak tě již očekávají. — Přísahěj, že vyplníš, co jsem od tebe žádal, a já vyjdu, jak zde stojím!

LAMOIGNON: Přísahám při světle pravdy!

MOLIÈRE, ARMANDE, MADELEINE: Výborně, Tartuffe!

LUDVÍK *(který byl již dříve páchnu trochu rozhrnul, — vejde s pány £ lóše):* Ne, tak ne, Lamoignone, přísahejte při lži, černé jako noc! Co jsem to musel slyšet! — Molière, vy prokazujete velikomyslnost muži, který jí hoden není.

LAMOIGNON (*stranou*): To bude poslední den mého života!

LUDVÍK: Nic mi neušlo z toho, co se zde mluvilo, a čemu jsem nerozuměl, vysvětlili mi tito pánové. — Lamoignone, tací jsou ti muži, kteří nejen Francouzsko, ale i mne opanovati chtějí. — — Vy — pravzore Tartuffa, nikdy nepřibližujte se k knížeti, který pokrytce navždy vypověděl od vesla svého státu. Netřeba mi již další vaší služby —

LAMOIGNON: Sire, milost —

LUDVÍK: Nikdy! — V tom okamžení složte svoji důstojnost! (*Obrátí se k druhým.*) Tedy dvě sestry? (*Jde k Madeleině, kterou zvědavě prohlíží.*) Krásná Madeleino, přeju, abyste tak velkou umělkyní se stala, jakou je Armande, ale umělkyní na jevišti, nikoli — (*s vytýkavým pohledem na Armande*) za kulisami!

ARMANDE (*prosebně*): Sire —

LUDVÍK: Dobře, dobře. Já беру Madeleinu pod svoji ochranu. A vy Molière — moji pánové, zvláštní mi to činí potěšení, — že právě nyní mohu ukázati Francouzsku — z hlavní lóže — v Molièru že umění, v odkrytí pak a vypovězení jeho nepřátel (*podívá se na Lamoignona*) že svobodu myšlének a svědomí ctím! Následujte mne! (*Odejde vpravo od herce.*)

CHAPELLE: Do velké, hlavní lóže! (*Kvapně následuje krále. Delarive, Lionne, Lefèvre a Dubois jdou za ním.*)

MATHIEU: Ah, pane expresidente, nyní půjdu pod hlavní svícen a hojným potleskem při každém místě, které se na vás potahuje, pomstím se za Bastilu!

MOLIÈRE: Nezapomeňte na výmínky! Sice zítra, při druhém představení Tartuffa, ukážu vlka v pravém jeho kožichu. — Přítelkyně, moje sestry, nyní na jeviště! —

MATHIEU: A já na svoje stanoviště, pod hlavní svícen! (*Všickni čtyři v jednu stranu odejdou.*) —

LAMOIGNON (*sám*): Jděte, jen jděte! Na jevišti jsem napolo vyhrál
— v životě jsem prohrál — ale počkejte — počkejte —!
(*Odejde.*)

Opona spadne.

Vláda a láska aneb matka v zápasu s dcerou

Činohra v pateru jednání od Karla Edmonda Chojeckého

Osoby

Maršál **D'ANCRE** (45 let)

KAREL

D'ALBERT, jemrální kapitán královského zámku Louvru
(31 let)

GASTON DE LA FORCE (25 let)

THEMINES (48 let)

RAYMUND DE TOURS, astrolog (65 let)

RIZZI, ve službě Eleonoríně (40 let)

XAINTRAILLES

DVOŘANÉ, ŠLECHTICI

SABRAN

NANGIS

VITRY

PÁŽE

POSEL, ve službě paní maršálové

PETR, služebník Raymtndův

KAPITÁN GARDY

PAN ARMAND DE RICHELIEU

PRESIDENT NEJVYŠŠÍHO HRDELNÍHO SOUDU

ELEONORA CONCINOVA, choť maršála d'Ancre (36 let)

BEATRIX

MARKÉTA, opatrovnice Beatricina

**SOUDCOVÉ. ŠLECHTICOVÉ. DVOŘANÉ. DÁMY. PÁŽATA.
GARDY. STRÁŽE. LID.**

Jednání první

Rayymundovo laboratorium.

V pozadí, kamž oko obecnstva vníknouti nemůže, jsou peci. — Veliká sednice středověkého alchymisty, astrolaby, veliké knihy, pergamentové závitky, alembiky, křivoly, teleskopy, číše a podobné náčiní. Tu a tam vázy s květinami a jiné předměty osvědčující přítomnost Renské.

Výstup první

BEATRIX. MARKÉTA. PETR.

(Beatrix pracující jehlou — Petr je zaměstnán u pecí.)

PETR *(běží k oknu)*: Co je? — Ah, není to nic. Kdykoli slyším jaký křik z ulice, zdá se mi, že tam chtějí zabít našeho pána.

MARKÉTA: Budeš mlčet?

PETR: O, na mou věru — alchymista — co tomu ten hloupý lid rozumí — ti mu fikají sprostě čarodějník.

MARKÉTA: Budeš-li pak mlčet?

BEATRIX: Co praví Petr?

MARKÉTA *(jdouc se usadit s prací svou vedle Beatrix)*: Pravil jen, že by byl měl mistr Raymund aspoň se nasnídat, prve než vyšel.

PETR: Baže. To já bych se takové neprozřetelnosti jakživ nedopustil — já ne!

BEATRIX: Můj ubohý otec —

MARKÉTA: On se živí vědou.

PETR *(stranou)*: Ano — zároveň ale ovšem také dryáky, kouzelnými nápoji a amulety, jež prodává a za něž se pořídí něco na zub. Dobře říká náš pán: blud musí žít pravdu.

MARKÉTA: Co z tebe bude za prostomilou nevěstu! *(Ukazujíc jí*

obdobu pro hlavu, již právě připravuje.) Za mých dob nosili jsme širší čepení.

PETR: Ba právě, celé stodoly; člověk se mohl pod tím ukrýt před deštěm.

MARKÉTA (*dadouc se znova do šití*): Nečiním ti komplimentů, ale nevím, je-li při dvoře mnoho děvčat, aby měly tvou ušlechtilost a tvé způsoby! Bůh ví — když jdeš a své malé nožky ukazuješ jako v poletu, aneb když ty své ručky při šití tak úhledně pohybuješ, — což divu, když se tím některým až hlava splete. — Je to vidět na tom ubohém Gastonu — prve tak rozpustilý jonák a ty jsi z něho udělala svatého — a jak ten tě miluje!

PETR: Ten je věru ubohý.

BEATRIX: A proč by mne nemiloval? Což by jej mohl kdo více milovati nežli já?

MARKÉTA: A jak na nás kvapí s tou svatbou. Člověk sotva může od práce odhlídnout!

BEATRIX: Dobře má, že pospíchá štěstí vstret; vždyť nás beztoho zřídka kdy potká!

MARKÉTA: Nechci říci — Ale svatba se nepřichystá tak snadno jako oběd — jen tak — zhurta s večera do rána.

PETR (*stranou*): Ta Markéta je k smíchu!

MARKÉTA (*pokračujíc*): Na štěstí je zítra dvanáctého; a jak mistr Raymund praví, dvanáctka je složená z pětky a sedmičky a to jsou svatá čísla.

PETR (*ukazuje na Gastona, jenž přichází*): O paní Markéto, — vida, vy máte přece jen pravdu — hle, dvě ruce — dvě nohy — jedna hlava, dohromady pět. — Svaté číslo!

GASTON (*vstupuje*)

Výstup druhý

TITÉŽ. GASTON.

GASTON (*tiskne Beatrice ruce a jde k Markétě, již obejmě*): Markéto! Beatrix!

BEATRIX: Dobrý den, Gastone.

GASTON: Nu dobrá, Markéto.

MARKÉTA (*k Beatrix*): To je hubička, jež se mi zdála, jako by byla zamýšlená pro tebe, holoubku můj; po svatbě ti ji vrátím.

GASTON (*k Beatrice, skloniv se k její sesli*): Víte-li pak, že pracujete jako víla?

MARKÉTA (*stranou*): Dobře tak, jak se ty malé ručky do toho ženou.

GASTON (*usadí se k nohám Beatrice*): Potkal jsem u dveří vašich Duplessis Mornaie s princem Condé. Jsouť od několika dní v Paříži.

BEATRIX: Princ Condé?

GASTON: Veliké to jméno, vidíte — ale taktéž veliká duše, milá Beatrix. Několik předků mých zemřelo pro šlechetnou tuto rodinu. Princ mi tisknul ruku tak laskavě. — Ah to tím, že jsem nyní — co vás znám, Beatrix — přátelství jeho hoden. Vám to ani na mysl nepřišlo — vám — ale já, pomním-li, jaký jsem byl, prve než jsem do tohoto domu vstoupil, — lehkomyšlný — ba snad horší ještě marnotratník, blázen, — jenž vyhazoval život svůj plnými rukami — dle rozmaru a náhody!

BEATRIX: Šlechetné srdce vaše, Gastone, nalézá ve mně podnět proměny, k níž by vás byla přirozená povaha vaše přivedla. Vy pak snažte se tím oprávniti lásku svou a vyplniti propast, již vyryl osud mezi synem de la Force a chudou dcerou Raymunda de Tours.

(Mezi touto scénou přichází a vychází Petr, kterýž na pece dohlíží.)

GASTON: Nikoli Beatrix — Vy jste mne naučila pochopit, že život náš má jiný úkol a jiné vděky než to nezřízené řádění našich vášní. Já musil dobýti míru svědomí, než jsem se mohl povznést k vám; vy jste to jediná, jíž jsem povinován za své šlechetenství —

BEATRIX *(dadouc mu ruku)*: Já pak vám budu povinována za své štěstí!

GASTON *(s vroucností)*: Ah Beatrice, já vás miluju co první a jedinou lásku svou.

BEATRIX: Gastone můj, vid' že opustíme Paříž? V tomto domě mne jakýsi strach obchází! Celý dvůr umlouvá se sem na setkanou. Bůh sám zná všechny tajnosti, jež se tu odkrývají, všechny pikle, ježto se zde kují. — A ti lidé říkají otci mému „čaroději“ — jemu, kterýž je přece učenec, — a jak na něj, ubohého stařečka, dorážejí! Není-li pravda, že nás odvedete odsud? Já nejsem ctižádostivá — já — skromný domek, někde pod strání na vysluní, kde bych mohla s ptactvem zpívat a se slunečkem se usmívat — dýchat vonným vzduchem lučním — k tomu starého otce mého — vás — a mou milou Markétu. A což mi do ostatku?

GASTON: Drahé dítě!

PETR *(vyhlídne do galerie) (Hluk smíchu.)*: Ah — ah. Je tomu hodina, co nikdo nepřišel, — již mi to začínalo být ku podivu.

GASTON *(k Petrovi)*: Očekáváš někoho?

PETR: Co nevidět nahrne se sem hejno větroplachů. *(Nápodobí kupce.)* Dejte mi flastr — chci mít mast — nápoj lásky — *(Ke Gastonovi.)* Však uslyšíte sám — jako by člověk mohl tolika lidem najednou vyhovět — našinec je magikem — ale proto člověk přece neumí čarovat.

GASTON: Pojdte, Beatrix, — již pouhá přítomnost těchto mužů je pro dámu potupou.

MARKÉTA (*zvedá se a sbírá dílo své*): Vskutku — také se musím postarat o oběd. — Přines nám dříví, Petře.

PETR Již jdu. (*Stranou.*) Ona poroučí učenému jako nějakému nosiči.

GASTON, BEATRIX a MARKÉTA (odejdou)

PÁNOVÉ (přichází)

Výstup třetí

PETR, NANGIS, SABRAN, VITRY, XAINTRAILLES a JINÍ PÁNOVÉ.

NANGIS (*vchází splašeně, jako by chtěl uhánět za Beatricí, v tom okamžiku zmizí*): Eh — eh — (*vrace se k ostatním pánům, ježto přicházejí*). Což tu lidé před námi utíkají?

XAINTRAILLES: To je tvá chyba — hrome!

PETR (*předstoupiv*): Tu jsem, krásní pánové.

NANGIS (*obrátil se*): Ah — tys tu? A ty se teda také počítáš za někoho?

PETR: Ale milostpane —

NANGIS: Nu buďsi. — Platí. — Jsi člověk — mluv, co je to za holubičku, kteráž před námi utíká ustrašená!

PETR: Já jsem učeň mistra Raymunda!

NANGIS: Jak stará je?

PETR: Je mi dvacet let.

XAINTRAILLES: Je sirotek — na vdaní — nebo vdaná?

PETR: Já jsem svobodný.

NANGIS (*ukazuje mu dukát*): A jmenuje se?

PETR: Ona se jmenuje Beatrix, je to dcera mistra Raymunda a má osmnáct let.

NANGIS (*dá mu dukát*): Vida, tys vtipný hoch — kde je pán tvůj?

PETR: Hnedle tu bude, milostpane!

SABRAN: Zdalipak na mne nezapomněl ten balbous?

XAINTRAILLES: A na mne, ten čarodějník?

NANGIS: Hrome — a na mne?

PETR (*stranou*): Ti jsou čistě zdvořilí. (*Nahlas.*) Ano pánové, ano.

NANGIS: Můj nápoj?

XAINTRAILLES: Můj horoskop? Můj amulet?

(*Mezitím zjeví se d'Albert na jevišti.*)

Výstup čtvrtý

TITÉŽ. D'ALBERT.

D'ALBERT (*v pozadí*): Eh! No — no pánové, — vždyť pak toho chlapce udáváte.

NANGIS: Ah pan d'Albert.

XAINTRAILLES: Generální kapitán Louvrů!

PETR: Ten se dobře nahodil. (*Odejde.*)

D'ALBERT (*předstoupne*): U všech všudy — Netřeba být ani d'áblem, ani kouzelníkem, kdo by vám chtěl osud váš předpovědět. Tvůj horoskop.

XAINTRAILLES: Ještě se po něm ptá, ježto Concinové vládnou a ježto mu hlava vězí mezi sekerou a špalkem — jako nám všem. — Spravedlivý bože — ježto trneme všichni strachem a hrůzou blednem.

SABRAN: On má pravdu, na mou věru — my se usmíváme pod sekyrou.

XAINTRAILLES: Oh ti Concinové!

D'ALBERT: Ty se chceš právě oženit s krásnou slečnou de Montluc, on, kteráž ti má přinést za věno náměstnictví v Dauphine? — Jest to krásný skvost, kterýž zdobí výbavu nevěsty tvé, — ale radím ti, pospěš si — tvůj dekret se má právě vyhotovit — ale pro Saint-Luca.

XAINTRAILLES: Proklaté duše ti Concinové!

D'ALBERT: Kýho d'ábla! Sabrane, ký čert vám to také vlezl do hlavy, že jste unesl dceru starého židovského lichváře! To jen hříšek mladosti — není-li pravda — ale považte si, povídají, že si ten starý lotr dal vydrat skrze pana maršála a šlechtou jeho choť ohromné sumy peněz — a že — a že

opatrný dlužník by mohl snadno na to pomyslit, jak by se dluhu zprostil, kdyby dal spálit na jedné hranici únosce židovky — i židovku ovšem i věřitele —, nestoupá vám do nosu čoud hořících otýpek, Sabrane?

SABRAN: Vždy a všady ti Concini.

D'ALBERT: Ti —

NANGIS: o tobě vědí, žes se mnou jedna duše, žes můj nejlepší přítel, vědí, žes povolán nastoupiti po mně v kapitánství královského hradu — vznešené to místo, kteréž člověku dává v každou dobu přístup ku králi. Monseigneur d'Ancre a Eleonora Galigai, jimžto se zalíbilo se ti nepodařilo, posadí tam někoho ze svých přívrženců. Příteli, nejlepší ty příteli můj, za první příležitosti dají ti místo služby díky nebo provaz. (*Obrátiv se ke všem.*) Nu teda, co říkáte mému proroctví?

NANGIS: Tropíš šašky? — Ale ty sám?

D'ALBERT: Já? — Já se dám do boje.

XAINTRAILLES: To se mi líbí!

D'ALBERT: A svolám okolo sebe všechny lidi dobré vůle!

NANGIS: Tu nás máš, Sabrana.

XAINTRAILLES, NANGIS.

SABRAN: Ano — učinme hon na ty Concini!

NANGIS: Ano a za jasného dne! Zanechme již temné úklady těmto dobrodruhům — a vzhůru — kordem kupředu! Při nich je lest, při nás je síla!

D'ALBERT: Síla? — A kde ji vzít? — Kdež máte velmože Francie od té chvíle, co sekera Tanneguy-Duchátela přeťala žití Karla Burgundského?

NANGIS: A ty soudíš?

D'ALBERT: Já soudím,

NANGIS: že moudře zvednout zbraň, kterouž jsi pohrdl. Ano lest proti lsti. Štveme chytře Condéa proti d'Ancrovi a d'Ancra proti Condéovi: nenávidíť se oni již tolik, že se sražením navzájem rozdrtí, a my jich doděláme nadobro, sebranými ostatky.

XAINTRAILLES: D'Ancra proti Condéovi? — Ale vždyť pak udělali alianci — jdou teď pospolu — snad proti nám?

D'ALBERT: Nikoli. To je tak naoko. Minulost jich je obtížena vztekem a nenávisť. Těm Concinům nelze zapomenout na drzost ševče Picarda, jemuž pan Condé ochráncem. Konečně nechť mne jen jednat. Mluvte jen pro mne. Až bude chvíle tasit meč, dám vám vědět.

XAINTRAILLES: Chválabohu, já se postarám o maršála.

D'ALBERT: O maršála! Což je o toho, jeho ženy třeba se báti! D'Ancre není než povyšeneček štěstí — ale Eleonora Galigai je sama o sobě ideou, soustavou politickou! — Ona ví, že první síla krále je autorita, a první ctností národu poslušnost, — ona se snaží o sjednocenost vlády — ale pro sebe. Muž co do odvahy a žena co do lsti. Italiánka co do mstivosti tají myšlení své pod úsměvem — a ukrývá ruku svou mezi květy. A právě když se vám nejmírněji tváří a usmívá, bučíte jistí, že se na vás chystá k zkáze. Když ji vidím usmívati se, tu již se ohlížím po hlavě, která padnouti má. O já ji znám — Máť ona za lubem jakés násilí. Na koho? — (*Ohlédnuv se dokola — septem.*) Na Condéa!

NANGIS: Na prince z krve královské!

D'ALBERT: Pomněte sněmu stavů ve Blois.

XAINTRAILLES: Condé je mocný.

D'ALBERT: Guise ním byl. (*Pausa.*)

SABRAN (*ke Albertovi*): Ale proč váhá?

D'ALBERT: Člověk váhá vždy rozlítit válku občanskou. Ale oni se k ní dostanou silou věci; pak znáte plán můj —

NANGIS: Dobrý plán to; na mne spoléhej.

XAINTRAILLES: Já přišel ze statků svých kvůli spiknutí. Spikněm se, já jsem tvůj.

SABRAN: A já?

NANGIS: Ano zapomněl jsem. Rizzi, důvěrník Galigaiovy, o němž pravili, že je ve Španělsku, je ve Florenci. Teď jsem se toho dověděl.

D'ALBERT: Víím to.

NANGIS: Bab.! — Víš-li pak též, že ta pyšná Florenčanka Galigaiova je zamilována střemhlav do Gastona?

D'ALBERT: Víím to.

NANGIS: Ten člověk je k zoufání; nelze mu přinést noviny, leda odevčírka.

D'ALBERT (*stranou*): Neškodí to, když člověk činí, jako by věděl všechno. Ah — ona tedy miluje Gastona? (*Nahlas.*) Někdo přichází!

(*Dáma maskýrovaná zjeví se v chodbě.*)

Výstup pátý

PŘEDEŠLÍ. MASKÝROVANÁ DÁMA.

D'ALBERT: Tu je sama naše Florenčanka. (*Nahlas, jde naproti masce.*) Jen vstupte, tajuplná dcero Evina, vstupte jen! Snad přichází paní hledat nápoje k ochočení plachého milovníka! Máme jich, balšám pro zahojení těch věčně trvajících ran srdce, máme jich! — Rozličné elixíry sympatické i tajné, kterýmiž se nepřátelé naši z nemoci života vyléčiti dají, také jich u nás můžete dostat —

DÁMA V MAŠKAŘE: Poznali mne! (*Nahlas.*) Pravá dcera Evina, jak jste pravil, pane d'Albert! (*Pozdravuje pány sňavši škrabošku.*) Pozdravuji vás, pánové!

VŠICKNI (*dělají se překvapení*): Paní maršálka!

Výstup šestý

TITÉŽ. MARŠÁLKOVA *v pozadí.*

ELEONORA (*k d'Albertovi s úsměvem*): Jsme dobře ostřeženi, chválabohu, pan jenerální kapitán Louvrů všude dohlíží.

D'ALBERT (*s poklonou*): Slovíčko uznání od paní maršálky je mi nejsladší odměnou.

ELEONORA: Jeho Milost král nemá věrnějšího služebníka nad pána; právě mu to také královna matka pravila.

D'ALBERT (*s poklonou*): Kromě pana maršála! —

ELEONORA (*stranou*): Lichotí mně, myslí snad, že moc má se viklá.

D'ALBERT (*šeptem k přátelům*): Chcete ji vidět zblednout? — Dejte pozor! — (*Nahlas k Eleonoře.*) Ví-li pak paní maršálka, že se princové zbrojí? — Že hugenotové jsou již ve zbrani? Dům rakouský nám krom toho působí veliké nesnáze — zvláště v Itálii, milostpaní, — dnes jsem dostal zajímavé noviny z Florencie.

ELEONORA (*živě*): Ah — z Florencie — (*Nedbale.*) Ah!

D'ALBERT: Ano z Florencie — drobnůstky osobní —

ELEONORA: Pro vaši osobu?

D'ALBERT (*klada váhu na slova svá*): Pro mou — a také pro jiné.

ELEONORA (*stranou*): Měl by znáti moje tajemství?

NANGIS: Co je to?

D'ALBERT (*šeptem k pánům s úsměvem*): To vám vyložím později.

ELEONORA (*stranou*): Pro všechno ohrad'me se napřed. (*Nahlas chladně.*) Víte-li pak, milostpane d'Albert, že od svatby královny s infantkou španělskou všechno tak vypadá, jako by don Juigo Cardenas, poslanec Jeho Milosti krále katolického,

vládnul Francii.

D'ALBERT (*zkoumaje ji*): Kterak, paní?

ELEONORA: Kterak? Můj bože, poněvadž není ni porad ni tajemství státních, o nichž by nebyl zpraven před jinými. Sama noc nemá pro něho tajnosti; pravdať arci, že je zastupitelem mocnáře, v jehož zemích slunce nezachází.

D'ALBERT (*stranou*): Měla by mít podezření?

ELEONORA: Co o tom soudíte, milostpane, měl by snad někdo vyměňovat naše tajemství za španělské zlato?

D'ALBERT: Ta čarodějnice!

NANGIS: Hle, teď zas d'Albert bledne!

D'ALBERT (*k Eleonoře*): Jakkoli je zkaženost našeho věku veliká, netroufal bych se přece na nikoho takové podezření uvrhnout.

ELEONORA (*stranou*): Trefila jsem ho. Teď mi třeba důkazů. On zachová moje tajemství, abych jeho nevynesla.

D'ALBERT (*stranou*): Nesmí se odkládat. (*Nahlas, nabyv svobody ducha.*) Smím-liž si dovolit, milostpaní, politovati netečnost, v nížto trváte při nestydatostech a vzpourách ševče Picarda? Ten ničemník znova předměstí pobouřil.

ELEONORA (*chladně*): Vím to, křičí: Ať žije Condé!

D'ALBERT: Urážlivým způsobem vypověděli maršála do Lesigny. Ten ubohý si asi zoufá, že nemůže již říkat: moje gubernie Peronnská — neb ten nerozvážený Longue-ville dobyl prý Peronny křiče jako rebelanti v Paříži: Ať žije Condé! —

ELEONORA: Pan z Longueville se nemá co chlubit svou dobývkou, vloudil se do města toho jako zloděj.

D'ALBERT (*pokračuje v pohoršenosti*): A ti Amienští se ani nehýbají!

A chevalier Concini — váš švagr — tomu zavřou bránu zrovna před nosem! — A vévoda z Bouillonu, jehož poslali na Longuevilla, zapomene cestou na své povstání a zanechá poslancům nejlepší důstojníky své, aby tím bezpečněji město své k obraně přichystali mohli!

ELEONORA: Je zrádce!

D'ALBERT: A hrabě d'Auvergne — ten rozloží jízdu svou po okolních vesnicích, místo co by měl dorazit na Peronnu!

ELEONORA: Ten baba!

D'ALBERT: Ani nemluvím o vojsku Mayennovu, kteréž vyšlo ze Soissonsu a z Noyonu — s rozvinutými prápory na pomoc povstalcům — a vše to s křikem válečným: Condé! Je to věru k neuvěření.

ELEONORA (*hledíc mu do tváří*): K jakému účelu chcete mne popudit proti princovi?

D'ALBERT: K jakému účelu? Povím to bez obalu, paní, — myslím, — že nyní ještě můžete bojovat i zvítězit, — ale zítra že by bylo již pozdě!

ELEONORA (*utlumeným hlasem*): A kdybych se vydala v boj — co byste dělal vy?

D'ALBERT: Nabízím vám kord svůj co bojovník.

ELEONORA: Vy jste náčelník mocné strany — pane —, můžete-liž slíbit na čest svou a před Bohem, že vy a vaši zůstanete neutrální. Toť všechno, zač vás prosím.

D'ALBERT: Na mou čest a před Bohem, ano!

ELEONORA: Mám slovo vaše?

D'ALBERT: Slovo šlechtické.

ELEONORA (*dadouc mu ruku*): Je dobře!

SABRAN (*šeptem k pánům*): Zdá se, že si libujeme v citech.

XAINTRAILLES (*opička*): Snad se také ještě obejmeme. — Budiž!

NANGIS (*zticha*): Ano, as tak jako k smrti odsouzení!

ELEONORA (*k d'Albertovi*): Pan Condé není ještě vítězem. Tím buďte jist. Jest to hrdopýšek, kterýž o sobě myslí, že je již králem ve Francii. Má prý armádu — lid prý mu poslouchá, ale já, já mám vůli — a sedm tisíc mužů brabantských i lüttichských, kteříž čekají jen na slovíčko ode mne a již potáhnou na Paříž.

D'ALBERT (*stranou*): Sedm tisíc mužů —

ELEONORA (*stranou*): Nebudu mít svobodného dechu, dokud tento člověk bude na mé cestě.

D'ALBERT (*stranou*): Ať mě jen zproští Condéa — však já pak dovedu zprostit krále i jí.

ELEONORA (*k pánům*): Pánové, dovoluujeme si požádat vás, jakož i pána Louvrů, byste nám obětovali několik okamžení svých veselostí. Já dávám zítra karusel a nelze, aby slavnost moje postrádala květu mladé šlechty francouzské.

NANGIS (*tiše k d'Albertovi*): Třeba-li tam přijít ve zbrani?

D'ALBERT (*tiše*): Ne!

ELEONORA (*tiše k d'Albertovi*): Princ tam snad také přijde! (*Venku je slyšet zdaleka hluk a křik.*) Čaroděj — do vody s čarodějem!

D'ALBERT: Ah, to obyčejný průvod mistra Raymunda. (*K Eleonoře.*) Dobří obyvatelé pařížští nemohou se dočkat, až se nový vynos parlamentu proti hvězdopравcům vykoná.

Výstup sedmý

TITÉŽ. *Mistr RAYMUND.*

D'ALBERT (*k Raymundovi*): Jářku Raymunde, psi vám štěkají až do pat — a luza též.

RAYMUND: Netopýři nemilují světla. (*Vida Eleonoru.*) Ah, paní maršálka! —

ELEONORA (*stranou k Raymundovi*): Raymunde, — blížím se rozhodnému okamžení svého života, chtěla jsem se s vámi poradit. Zeptejte se za mne hvězd nebeských — dejte mi zítra můj horoskop. Zítra, rozumíte, Raymunde? Zítra! Před bálem!

RAYMUND (*tiše*): Dobře, paní má, — doufám, že tento den bude pro vás tak šťastný jako pro mne, — já žením dceru svou, paní má.

ELEONORA: Nuže Raymunde, — (*dává mu náramek*) přiložte toto k její výbavě — jest to můj svatební dar.

RAYMUND: Mé díky za ni, paní má, díky!

ELEONORA (*k pánům*): Nuže teda na zítřek, pánové, — těším se, jen ať mi nezapomenete — (*Pokloní se líbezně.*) Na zítřek. — (*Eleonora odchází.*)

Výstup osmý

TITÉŽ *bez Eleonory.*

NANGIS (*k Raymundovi*): Konečně jsme sami u všech —

SABRAN: Mé amulety?

NANGIS: A nápoj, jež jsi mi slíbil?

XAINTRAILLES: Pekelný čaroději, — a můj horoskop?

RAYMUND: Všecko dostanete. — Jen co vejdu do mého laboratoře, myslím, že již dávno tajemství mám hledané; za deset minut jsem zas mezi vámi, milostiví pánové! (*Odejde nalevo.*)

D'ALBERT: Xaintrailles se domnívá posud, že se hvězdy námi zabývají.

XAINTRAILLES: A což by měly lepšího na práci? Nepravím, že by hleděly na sedláky, ale —

SABRAN: Nangis, ten zas věří na sympatické nápoje!

NANGIS: Ah, nápoje — to je jiná!

D'ALBERT (*s úsměvem*): Dost možná, že má

NANGIS: pravdu a Sabran že nemá křivdu; o vážné této otázce pojednáme později, pánové! (*Vytrhne dva lístky ze své tobolky, z nichž dá jeden Nangisovi a druhý Xaintraillovi.*) Zde máte své rozkazy.

NANGIS: Bravo! Mám přátele mezi Condéovými lidmi, však já jich přiměji, aby přivedli prince k nějakému nepřátelskému skutku proti Concinům, to bude kapka, níž plná číše přeteče.

XAINTRAILLES: Já zas si vyhledám Picarda. Ten mně chválabohu věří — a sadím se, že bude řvát hlasitěji než kdy, že jej princ Condé chrání a že pod jeho ochranou se nebojí ani čerta ani Concinů?

NANGIS: Ale to je všecko jen malicherná hra.

D'ALBERT (*jich odváděje*): V politice, přátelé, — neznám ni malých lidí ni malých prostředků. (*Odejdou.*) Jen jděte, jděte!

Výstup devátý

D'ALBERT. *Pak PETR.*

D'ALBERT: Oh vy větrné hlavy! Hle s takovými lidmi musím dělat konspiraci. Co škodí! — Za osm dní bude Ludvík Ludvíkem XIII. a já králem ve Francii.

PETR (*přiběhne*): Ah. — Ještě mi to hučí v uších!

D'ALBERT: Co je to?

PETR: Neslyšíte, jak oheň burácí? Jářku, není-li to šílenost, pod těmi nádobami tak silně topit? — Toť to musí prasknout.

D'ALBERT (*směje se*): O fuj — A ty opouštíš mistra svého?

PETR: Milostpane, já jsem se nezavázal nikdež, že s ním do povětří poletím.

D'ALBERT: Ty chceš tedy vyletět se mnou — dobře máš! Aspoň budeš v dobré společnosti.

PETR: Oh ne, dokonce ne! Já nechci vyletět s nikým — ale slyšte jen! (*Jde ke dveřím.*) Mistře Raymunde! Mistře Raymunde! (*Je slyšet bouchnutí, explozi, Petr skočí nazpět a křičí*). A můj bože! Tu to máme! Nu co jsem vám povídal? — On bude na kousky, ten ubohý mistr Raymund.

Výstup desátý

TITÉŽ. BEATRIX. GASTON. MARKÉTA. Pak RAYMUND.

BEATRIX (*běží k otci*): Otče!

GASTON (*těž tak*): Raymunde!

PETR (*vstává*): On není mrtev! (*V tom okamžení vejde Raymund postrašený a upustí paklík.*)

BEATRIX: Co se stalo, otče můj?

PETR: O můj bože! Panno, — stalo se, co se mohlo stát již dávno, ty mašiny se rozstřelily, a div že vám to otce nezabilo!

BEATRIX (*objímajíc Raymunda*): Ah!

RAYMUND: Upokoj se. — Nejsem chválabohu ani raněn ani mrtev.

BEATRIX: Ah. — Již tě nenechám samotná. A já tam hovořím pokojně a mluvím o štěstí — oh to je hrůza!

RAYMUND (*ji objímaje*): Jen se upokoj — dítě —, vždyť nic není.

PETR: Vyť musíte být pravý salamandr, mistře Raymunde! (*K Beatrici.*) Pomyslete si, panno, — že jsem měl sotva času udělat skok až sem, jinak by mě to bylo i s ním zabilo!

RAYMUND (*s úsměvem*): A po smrti by ti bylo právě jako mně.

PETR (*v nesnázi*): Ně, já chtěl říci — no nechť — však můžete být rád, že jste tak vyvázl.

BEATRIX (*s výčitkou*): Zas takovou neopatrnost! —

RAYMUND: Co plátno, člověk se jich v každém věku dopouští. Ale nehubuj mne — tato bude má poslední — třeba mi čerstvého povětrí —

GASTON: Je vám již lépe?

RAYMUND: Byl jsem jen trochu omráčen, nic více.

D'ALBERT (*předstoupí, drží v ruce paklík, ježž Raymund upustil*): Tuhle, mistře Raymunde, paklík, kterýž se zdá obsahovati vaši učenost. Ten velký červený kříž vypadá docela kabalisticky.

RAYMUND (*sahaje živě po paklíku*): Ah — to psaní — dejte, dejte jen!

D'ALBERT (*se smíchem*): Psaní? Snad zamilovaná dokonce!

RAYMUND (*se přemáhá*): Dovolte, ať vám poděkuji, milostpane!

D'ALBERT (*stranou*): Kýho čerta může mít v tom paklíku?

RAYMUND (*stranou*): Já trnu, povážím-li, že tyto listy —!

D'ALBERT (*šeptem ke Gastonovi, bera jej za ruku a veda jej na stranu protější*): Pane de la Force, nepletu se do vašich tajemství; ale právě jsem vám chtěl říci — mějte se na pozoru — paní maršálka se nerada dělí s jinými v lásce jako v politice.

GASTON: Maršálka? Já vám nerozumím, pane? (*Mluví tiše, procházeje se poradu.*)

RAYMUND (*šeptem k Beatrici, k níž mluvil mezi výjevem právě předešlým*): Tato nehoda je snad znamení nebes, dcero má, hle, vezmi tyto listy, jsou tvoje.

BEATRIX (*ve strachu*): Mám je otevřít?

RAYMUND: Ne, nikoli! (*Stranou.*) Vždyť se po mé smrti všeho dovíš, a to ještě dosti časně, bohužel! (*Nahlas.*) Od šestnácti let střežím co poklad tyto listy, jež mi jakýsi tajný hlas radí dnes vložit do tvých rukou, — ale přisahej mi, Beatrix, přisahej mi, dcero má, že nezlomíš pečeť tuto než po mé smrti, leč by život tvůj byl v nebezpečení!

BEATRIX: Přísahám vám to.

RAYMUND: Díky, díky — teď mi podej rámě své. (*Bere ji za ruku.*)

BEATRIX (*ke Gastonovi, kterýž šeptá ještě s d'Albertem*): Jdete s námi,

pane hrabě?

GASTON: Ano, přijdu za vámi. (*Oni odejdou.*)

Výstup jedenáctý

D'ALBERT. GASTON.

GASTON (*k d'Albertovi*): Slyšte na mou čest — jest to čirá pravda: Při první zmínce o lásce poukázala mne maršálůva velmi jemně k šetrné vážnosti. „Vy jste miloval mnoho žen, Gastone,“ pravila mi, „vám je třeba sestry — chcete mne za sestru?“ Já jí políbil ruku — od té chvíle neviděl jsem v ní jen přítelkyni — a ona ve mně než bratra. Vidíte, že jsem mohl srdce své zadat, aniž bych ji byl zradil.

D'ALBERT: Na věky nebude ženská krásného, elegantního mladého muže opravdu za bratra považovat. Snad že chce poznati rozkoše lásky čisté, dokud nepřijde cos lepšího. Srdce její ukolébává se v spaní při této zastřené vášni, kteráž je pro můj zrak aspoň patrná a mocná. Ještě jednou vám pravím — pozor —, já vidím hloub do srdce lidského, zvláště pak do jejího.

GASTON: Vy jste prý ji miloval.

D'ALBERT (*s úsměvem*): Já! Já — možná.

GASTON: Nuže můžete mi tisknout ruku bez strachu. Nebyl jsem nikdy sokem vaším a nebudu věčně. Jeden z našich pomohl k pozdvižení maršála d'Ancre a paní d'Ancre toho byla pamětná, nic víc.

D'ALBERT: Věřím rád. Nuže já vás déle nezdržím. Sbohem!

GASTON: Sbohem. (*Odejde.*)

Výstup dvanáctý

D'ALBERT sám, pak RIZZI.

D'ALBERT: Nechtěl mě za důvěrníka — je to jeho škoda — to by byl býval prostředek mně ústa zavřítí. (*Jde naproti Rizzimu jenž vchází.*) Oh — Rizzí, ty mi přicházíš vhod — Bůh ví — dobrá náhoda tě přivedla.

RIZZI (*vejde*): Pan

NANGIS: jež potkal jsem, mi pravil, že jste zde.

D'ALBERT: Ty přicházíš z Florence?

RIZZI: Právě v tu chvíli.

D'ALBERT: Předejel jsi kurýrům?

RIZZI: Ano, jel jsem úprkem a přeletěl jsem Savoji a Burgund jako ve snách.

D'ALBERT: Necestoval s tebou nikdo?

RIZZI: Kdybych byl vyjel s někým, byl bych přece dojel sám.

D'ALBERT: Viděl jsi maršálku?

RIZZI: Posud ne.

D'ALBERT: Jsou noviny tvé dobré?

RIZZI: Výborné. Manucci byl zajat.

D'ALBERT: Kdo je ten člověk?

RIZZI: Učený ve Florencii, milostpane; tím je pro sebe, jeden z bývalých důvěrníků Eleonory Galigaiové — tím je pro vás.

D'ALBERT: Jaký zločin byl na něho?

RIZZI: Byl obviněn z černé magie. Tři měsíce pobyl v rukou inkvizitorů. Maršálka mne poslala do Florencie, abych vyznáním jeho překazil, — ale já přišel pozdě.

D'ALBERT: Pověděl co?

RIZZI: Dali mu španělské boty — on nic — Vzali ho na štipce —
Zpíval jen! Ale — když přišla malá — a pak veliká průba —
— —

D'ALBERT: Co řekl?

RIZZI (*dělaje dobráka*): Snad že křivě nařknul paní maršálku.

D'ALBERT: Jen ven s tím!

RIZZI: Krom toho vypravují ve Florenci plno takových historií.
Mezi jinými — vypravuje Manucci, že jednou v noci byl
probuzen silnými rány na dveře. Otevře — vstoupí žena
— byla to — Eleonora Galigaiova, vrhne se mu k nohám
prosic; on se nechá obměkčit. Slovem: prosička mu složí do
rukou dcerušku — svatý závazek — drahé stvoření — sladké
ovoce lásky své s Lorenzem, učněm Manucciho.

D'ALBERT: Bylo to po její svatbě?

RIZZI: Ne — před ní — děvčátko pěkně urostlé. — Lorenzo se
kochal v nadějích, kteréž nebyly více po chuti ženě, jižto si
Marie z Medicis vyvolila za společníci. Dalo se mu to na
srozuměnou. Ten nešikovný si troufal pomýšlet na pomstu.
Předešlo se mu, jednoho večera našli jej zavražděného na
prahu domu jeho.

D'ALBERT: Ta jinak nemohla začít.

RIZZI: Zůstalo dítě. Brzo dostal Manucci rozkaz, by mu dal zmizet.
Ten se zhrozil zločinu. Požádáno k tomu jiných — ale pozdě
— děcko zmizelo — jakýs neznámý prý ho zachoval, jak se
praví.

D'ALBERT (*s polovičním úsměvem*): A ten neznámý? Jak se jmenuje?

RIZZI: Nevím.

D'ALBERT: Hle, hle, to je divná řeč, mistře Rizzi — Jméno toho člověka.

RIZZI: Snad se ho dovím, milostpane?

D'ALBERT: Když tomu tak, tedy jste zrádce nebo hlupák. Na hlupáka jsem vás posud platil příliš draze; na zrádce zůstávám ještě vaším dlužníkem.

RIZZI: Milostpane.

D'ALBERT (*chladně*): Vy máte dvojí tvář, mistře Rizzi, — to je věc, o kterou se s vámi nepři, jejížto nepochybnost toliko vyslovuji; vy mi prodáváte tajemství Concinů, vy nemůžete než mě zradit maršálce; netřeba mi na to dokladů — to vězte napřed — já to věřím — na tom dost. Člověk, o němž pochybuji, je odsouzen; muž, jehož se bojím, je ztracen. To vám pravím tak mimojda. Teď dále: jméno toho muže?

RIZZI: Jest Jordán, též učeň Manucciho, — ale Francouz rodem.

D'ALBERT: Dále?

RIZZI: Opustil Itálii.

D'ALBERT: Dále?

RIZZI: Je ve Francii.

D'ALBERT: Tys ho našel?

RIZZI: Přicházeje do Paříže změnil jméno. Je tomu patnáct let. Žádám čtyryadvacet hodin; dříve se v tom nevyznám.

D'ALBERT: Máš tedy po čem jej poznat?

RIZZI: Manucci mu odevzdal paklík s třemi listy. Jeden z nich osvědčuje narození dítěte a druhé dva zavraždění Lorenze a zmizení té dívky. Paklík ten má černou pečeť a na sobě velký červený kříž.

D'ALBERT: Červený kříž?

RIZZI: Ano červený kříž.

D'ALBERT (*dupna nohou*): Ah! (*Stranou, čině velké kroky.*) Hlupáku — ty všední člověče — mít ty listy v rukou!, tu — v té chvíli — a nic se neozvalo ve mně, že tu držím osud svůj v rukou. Všecko to ať zůstane maršálové tajemstvím!

RIZZI: Já budu němý.

D'ALBERT: O kolik hodin předjel jsi kurýrům?

RIZZI: Nebudou v Paříži leč dva neb tři dni po mně, pro všelikou příhodu jsem je podplatil.

D'ALBERT: Tys drahocenný člověk. (*Stranou.*) Tři dni! Ano — do tří dní. (*Nahlas.*) Pojď za mnou! Ne — není rádno, aby nás viděli pospolu, jdi, jdi! — Oh paní maršálko, již vás držím konečně! Ale jak? Jak? Ah ty papíry — Těch se dodělám!

Konec prvního aktu.

Jednání druhé

Veliká a nádherná galerie v Louvrů.

Výstup první

THEMINES, ELEONORA. Themines stojí, Eleonora sedí u tabule plné písem.

THEMINES: Ano paní má, — a kdyby byl stokrát princem z krve královské, já markýz Themines zajmu prince Condé! Všecko je nastraženo. Mí lidé jsou zde, lieutenant d'Elbine s gardisty svými tam. Náčelníci sborů střeží vnější brány. Vy zde máte rozkaz k jeho zatknutí od krále podepsaný — račte mi jej dát.

ELEONORA: V tu chvíli — čekám jen na posla — ejhle tu je již (*Rizzi vejda čeká na rozkaz ku předstoupení.*) (*K Theminoví.*) V tu chvíli, pane z Themines, v tu chvíli.

THEMINES (*pohlédne oknem*): Princ právě kráčí přes dvůr — vchází do síně poradní.

ELEONORA: Dobře. — Podívejte se, prosím, zdali kapitán San Chiara již přišel.

THEMINES (se vzdálí a dává Rizzimu znamení, by mluvil)

Výstup druhý

PŘEDEŠLÍ. RIZZI.

ELEONORA (*šeptem k Risztrau*): Ty ses neloudal, porozuměls mé netrpělivosti; dobře tak.

RIZZI: Já jsem milostpaní tak oddán.

ELEONORA: Viděls Gastona?

RIZZI: Viděl — mluvil jsem s ním — sotva že mi sluchu dopřál, zdál se jaksi nepokojný.

ELEONORA: Nepokojný? A proč?

RIZZI: Nevím.

ELEONORA: Cožpak by tušil nebezpečí, ježto hrozí princí Condéovi?

RIZZI: Nikoli, kdyby bylo tak, byl by se chopil meče svého k jeho obraně. Vždyť víte, ta rodina — —

ELEONORA: Ano, vím, jak jsou princovi oddáni.

RIZZI: A vy jste chtěla předejítí nějakému výbuchu; proto jste dala prosit pana de la Force, aby na vás doma čekal.

ELEONORA: Uhodl jsi myšlení mé.

RIZZI: Proto jsem také ničeho nezanedbal. Privil jsem mu, že záležitosti vážné vymáhají, by se s vámi sešel; že jej prosíte, by na vás čekal a každému jinému dveře své zamezil, by jste nebyli vytrhováni.

ELEONORA: A co odpověděl?

RIZZI: Že poslechne — ano že by vám sám rád jakési tajemství svěřil.

ELEONORA (*stranou radostni*): Tajemství! Svou lásku snad — svou lásku, jižto tají co zločin nějaký, co jsem mu zakázala na to

myslit! Musila jsem — bylať to povinnost. Ale jak sladký byl pohled jeho a jak se chvěl hlas jeho zrazující první ruch jeho srdce! Já vás miluju — Od šesti měsíců žiji jediné tou vzpomínkou. (*Nahlas.*) Mohu teda jednat?

RIZZI: Můžete.

ELEONORA: Ah Rizzi, kdyby měla ruka moje, bijíc po panu z Condé, dotknouti se této hlavy šlechtné!

RIZZI: Nemáte se čeho bát. (*Stranou.*) Kdybyste mně byla platila lépe než pan jenerální kapitán, nebyl bych vás zradil, milá paní. (*Pausa.*)

ELEONORA: Tys byl jen bídný cikán, prve než jsi stopoval stopu mého štěstí. Pamatuješ-li na to, Rizzi?

RIZZI: Prorokoval jsem z ruky dívkám a prostopášníkům ve Florenci; ano, pamatuji se na to.

ELEONORA: Mně jsi tím zavázán, že již nežebráš.

RIZZI: Ano madonna, — (*stranou*) a slabému duchu tvému.

ELEONORA: Povznesla jsem tě ku své důvěře.

RIZZI: Ano madonna, (*stranou*) a až ke tvé pohrdě.

ELEONORA: Zasypala jsem tě dobrodiním, Rizzi!

RIZZI: Ano madonna, (*stranou*) tys mne donutila koupiti zločinem píď země, v níž žena má spočívá.

ELEONORA: Nuže Rizzi, — za cenu dobrodiní mých — pověz mi ještě jednou — co mohu očekávat od soudu?

RIZZI: Naučil jsem se vědě své v hoře Titánově. (*Vezme sypací hodiny, kteréž na stole stojí.*) Život náš je sypací hodiny a dnové naši co zrnka písečná. (*Vysypá písek z hodin na stok.*) Madonna, — vložte levici svou na tento písek - dobře tak. (*Dívá se na písek.*) Váš osud věru královský osud (*stranou*) a

na konci záhuba.

ELEONORA: A pak?

RIZZI (*se pozvedne*): Vidím úspěch!

ELEONORA: Hled jeho se nesrovnává se rty jeho. (*Nahlas.*) Jdi požádat Raymunda o můj horoskop. Nepochybuji o tvé vědě – ale dva duchové vidí více než jeden.

RIZZI (*stranou*): A ta žena spravuje Francii!

ELEONORA: Nač čekáš?

RIZZI: Již jdu, madonna. (*Odcházeje postaví se najednou, když vidí d'Alberta, kterýž vchází se svými přáteli. Šeptem k d'Albertovi.*)
Ona váhá!

D'ALBERT (*šeptem*): Dobře! (*Rizzi odejde.*)

Výstup třetí

D'ALBERT. ELEONORA. PÁNOVÉ. THEMINES *v pozadí.*

D'ALBERT (*stranou*): Jak je jednou člověk na sklonu, tož se valí až do hlubiny, paní má. (*Nahlas k Eleonoře, pozdraviv ji pokorně.*) My jdeme k matce králově, nechce ji pozdravit paní maršálka s náma?

ELEONORA: Jen co odevzdám nějaký rozkaz panu de Themines.

D'ALBERT (*Šeptem k Eleonoře*): Rozkaz k zajatí? Nejste-liž spokojena se mnou — na mé naléhání podepsal jej Jeho Milost král; ano chtěl sám partyzány lidem Theminovým rozdávat.

ELEONORA: Držel jste mi slovo.

D'ALBERT: Hra je začatá. — Ted' jen pevně. Nejmenší slabost byla by ted' neštěstím.

ELEONORA: Je pan Condé ještě v radě?

D'ALBERT: Ano paní má, kdosi se mu zmínil o slavnosti, již dnes večer dáváte, odpověděl s úsměchem, že k ní snad pošle komornou své paní. Víte ostatně, jak je nadutý a nestydatý k přátelům vašim; a tak mluvil mnoho a jménem královým a jménem veřejné bezpečnosti, kterak je třeba, by se maršál udržel ve vzdálenosti.

ELEONORA: A rada, na čem se usnesla?

D'ALBERT: Pan de Condé je jejím orakulum, vyjímám ovšem pana Armanda de Richelieu, ten drží vždycky s vámi.

ELEONORA: O panu biskupu luconském jsem ještě nikdy nepochybovala. Vyložte to králi a matce králově, že se mohou na mne bezpečit.

D'ALBERT (*pozdravuje ji*): Pojďme. (*Šeptem k pánům, s nimiž odchází, a tónem žertovným.*) Mrak se dělí, brzo uslyšíte hromobití.

(Odcházejí rozmlouvající.)

RICHELIEU (vchází)

ELEONORA *(jdouc mu vstřet):* Pane Richelieu, — buďte mi vítán —
(Všickni odcházejí.)

Výstup čtvrtý

ELEONORA. THEMINES.

ELEONORA (*stranou*): Všecky ty tváře kolem mne jsou pochybné — Ah Themines. Nu jak je?

THEMINES: Paní má, San Chiara je s lidem svým na svém stanovisku.

ELEONORA (*přistoupí ke stolu a vezme papír*): Tu je rozkaz k jeho zajetí — a já váhám! Ve všech koncích vzpoura — ne-li záhuba — a já váhám. — A ten pan de Condé, jehož mám v rukou, — Condé, kterýž je duší vši zrady a vzpoury, Condé, kterýž mne rozdrťí, jestli jej nezhubím: a já váhám! (*K Theminovi.*) Ručíte mi za zdar, Themine?

THEMINES: Ručím.

ELEONORA (*stranou*): A ten Rizzi mi nepřichází!

THEMINES (*ukazuje oknem*): Princ se ubírá k matce králové.

ELEONORA (*hledíc*): Ano, on to je — jako by Louvre nebyl dosti veliký, by pojal jeho pýchu! Veliká to tížádost — malý duch! — Chtíč nesmírný, ale srdce úzké. Princi de Condé, netřeba mi než fouknout na tvé slunce a zhasne, pouhým ruky mé vztáhnutím udusím tížádost tvou.

THEMINES: Nač čekáte? Máte v rukou rozkaz k zajetí. Časové Ligy jsou ti tam, paní má, dejte mi ten rozkaz — o ostatek se postarám.

(*Rizzi vstoupí. Beatrix jej sleduje.*)

ELEONORA (*vidouc jej*): Ah Rizzi!

Výstup pátý

TITÉŽ. BEATRIX. RIZZI.

ELEONORA (*jdouc k Rizimu*): Co praví Raymund?

RIZZI: Ten čertův čarodějník nechtěl svěřit svou hatlaninu leda tomuto děvčeti.

BEATRIX (*odevzdávajíc Eleonoře zapečetěný pergament*): Já jsem Beatrix, dcera Raymundova.

ELEONORA (*berouc živě pergament*): Sem s ním! (*Zlomí pečť a čte stranou.*) Má hvězda vítězí! — (*Dadouc Theminovi rozkaz k pážeti.*) Tuhle, Themine, rozkaz, jděte!

THEMINES (*zticha, ale klade váhu na slova*): Mrtvého nebo živého?

ELEONORA: Nezapomeňte, že to princ z krve královské.

THEMINES: Do Bastily?

ELEONORA: Do Bastily. Hled'te, abyste nešli touto stranou. Nechci ho vidět.

THEMINES: Dobře. (*Odejde.*)

ELEONORA (*k Rizzmu*): Ty teď jdi na svou hlídku!

RIZZI (*stranou*): Musím dát zprávu jenerálnímu kapitánu. (*Odejde.*)

Výstup šestý

ELEONORA. BEATRIX.

ELEONORA (*k Beatrici, kteráž ji pozdravila a chce odejít*): Vy jste byla poselkyní dobré zprávy, milé dítě, — vy máte pozdravit první moje vítězství — pozdržte se. Ah to čekání, to čekání! Dala bych jeden z paláců svých, kdo by mi ty minuty zkrátil. (*K Beatrici, podávajíc jí kytaru.*) Pojď sem, milé děvčátko, zazpívej některou píseň z tvé otčiny. (*Přistoupíc před ni ve velikém pohnutí.*) Ne, nikoli — hudba měkkí duši a mně třeba vši síly vůle mé — Ano události mne unášejí. Jsouť poslové, jenž oznamují věci veliké, přicházejíce od Boha a jdouce až k duši naší! Ah, velmožný pane Condé, vy myslíte, že si můžete vzíti Peronnu, — že můžete vyhnat manžela z Paříže, — že si můžete tropit posměch ze mne, a mne, ženskou, urážeti — Ejhle ženská ruka — ruka stvořená pro kužel a vřeteno drží vás — ale ruka smělá, která vás rozdrťí.

BEATRIX: Vy jste velmi pohnutá, milostpaní!

ELEONORA: A vy jste pokojná, ovšem! Vy jste šťastná, milé dítě. Nu hovořme trochu — mohu-liž pro vás co učinit?

BEATRIX: Budtež dobrá a milostivá přemoženým.

ELEONORA (*berouc ji za ruku*): Máte starost o někoho? Nuže mluvte, co člověk dobrého udělá, přináší nám štěstí — mluvte, mluvte!

BEATRIX: Ti, kteréž miluji, nepřebývají na výšinách, kdežto bouře zuří.

ELEONORA: Vy jste tak krásná a líbezná — kterak jste mohla žíti v temném laboratoriu — ve všelikém nebezpečí, jež otcí vašemu nejistá živnost přináší?

BEATRIX: Já se modlím k Bohu.

ELEONORA: Vy kladete náklonnost svou na místo svého zaměstnání?

BEATRIX: Časem kochám se ve snách — a tu mne zanášejí vzpomínky mé, vzpomínky to matné a těkavé co sny, do doby vzdálené. Tu vidím jinou oblohu, pod níž jsem co dítě žila, — pak pole a květy — nad nimi jasné slunce — vidím, jak přenášejí obraz nebeské panny po ulicích, slyším zpěvy kněžstva, hymny děvčat, modré kadidlo, ano stoupá k nebi, pak zase tance — a opět a opět zpěvy! Bylo to daleko, velmi daleko — byl to jiný kraj — jiné slunce.

ELEONORA: A jméno té země?

BEATRIX: Neznám ji — a když se ptám otce mého, odpovídá mi, že sním.

ELEONORA: Ubohé dítě. — Tys po rodu snad měla v jiném kraji žítí, snad v mé Florencii, pod teplým nebem italským! — Ty sníš o vlasti, již jsi neznala a jež ti byla určena! O krásné ty kraje! Tam zima srdce nikdá nezamrazí— duše se šíří vroucností a prsa oddechují vzduchem vonným. Oko se kochá v šťastném oběhu přírody, žije žitím a těší se z života. Zde pak je všechno šeré a sychravé, člověk živoří, protože horečka nám čivy bičuje, protože duše naše je v ruchu a protože nás ctižádost pohání. Ve strachu, abychom se nezalknuli, — stoupáme tu na výše jako titanové, pohybujeme se, abychom dali důkaz, že žijeme, a zabíjíme se, abychom nebyli zabití! — žij ve snách svých, milé děvče, a nech mne v mé skutečnosti.

(Themines přichází kovapně.)

Výstup sedmý

TITÉŽ. THEMINES.

THEMINES: Triumf, milostpaní, úplný triumf.

ELEONORA (*stranou*): Konečně.

THEMINES: Matka králová pokládá za opatrné, aby se zajal též vévoda de Mayenne a vévoda de Bourbon. Tu je rozkaz, mám jej vykonat?

ELEONORA: Odvedete pana de Condé sám osobně do Baštily.

THEMINES: Tak jsem hodlal.

ELEONORA: Touž dobou vykonáte nové rozkazy Její Milosti. Rozložte dobře kompanii Švýcarů a sbory švališérů.

THEMINES: Již běžím.

ELEONORA (*jej zadržuje*): Nebylo snad při tom krve prolité?

THEMINES: Jeden z mých gardistů dostal ránu přes rameno od mladého muže, kterýž se vyhrnul jako sršeň na obranu princovu.

ELEONORA (*chvějíc se*): Mladý muž?

THEMINES: As pět- neb šestadvacetiletý!

ELEONORA (*živ? k Theminovi*): Ať mi ho sem přivedou.

(*Themines vychází, v tom okamžení přichází d'Albert a přátelé jeho.*)

Výstup osmý

BEATRIX, ELEONORA, D'ALBERT a PÁNOVÉ.

BEATRIX (*stranou*): Můj bože, co se to děje?

D'ALBERT (*pozdravuje Eleonoru*): Podivuhodně! Výtečně — byl jsem tím sám zaražen. Pan de Condé vycházel právě vítězoslavně od matky králové. — „Váš kord,“ — praví mu pan Themines pokloniv se až k zemi takořka. „Můj kord?“ „Tu je rozkaz králův, já vás zajímám.“ V tom okamžení jej obklopujou lidé Theminovi se vši úctou. Já myslel, že ho hned zardousejí.

ELEONORA: Ale mladý člověk jakýsi ho chtěl bránit —

D'ALBERT: Snad jen naoko, jeť on z vašich přátel!

ELEONORA: Z mých?

D'ALBERT (*ukazuje na Gastona, kteréhož strážé právě z pozadí přivádějí*): Hled'te jen!

ELEONORA (*stranou*): On to byl!

BEATRIX (*stranou*): Můj bože! Gaston! (*Jde k němu.*)

GASTON (*šeptem*): Mlčtež!

Výstup devátý

TITÉŽ. GASTON.

D'ALBERT (*tile k Eleonoře*): Neměl jsem pravdu, že to byl jeden z přátel vašich, a to nejdražších?

ELEONORA: Co chcete říci, pane?

D'ALBERT: Chci říci, že pan de la Force se nechal odzbrojit, jakmile viděl, že se jedná jménem královým. Můžete jej po vůli své buď zachovat, neb zkazit; pan de Themines vám je oddán — a já budu němý —

ELEONORA: Já budu vězně sama vyslýchat. (*Pozdravuje pány, kteří před ní zmatení stojí.*)

BEATRIX (*tiše ke Gastonovi*): Vězeň — slyšel jste?

GASTON (*tiše*): Všecko vám to vyložím. (*Tiše k d'Albertovi.*) Pane, račtež, prosím vás, odvésti domů toto mladé děvče — budu vám za to povděčen.

D'ALBERT (*tiše ke Gastonovi*): Prostomilá milka.

GASTON (*těž tak*): Nikoli — má nevěsta. — Tuto noc měli jsme býti oddáni.

D'ALBERT (*těž tak*): Tím lépe. (*Stranou k pánům.*) Slíbil jsem vám pletky politické, tu je máte — teď vám slibuju pletku zamilovanou, a to pořádnou. Pletka politická nám uškrtí manžela — pletka zamilovaná nás zprostí manželky. (*Podává ruku Beatrici.*) Slečno —

BEATRIX (*berouc ho za rameno*): Pan de la Force není snad v žádném nebezpečí, není-li pravda, pane?

D'ALBERT (*tónem posměšným*): V žádném, žádném — K tomu je paní maršálové příliš milý.

BEATRIX: O, to mi padá kámen s prsou! — Ta oddanost k princ

Condéovi byla by jej málem v záhubu uvedla.

D'ALBERT: Vděčnost k maršálce jej zase z ní vychvátí. (*Vycházejí
rozmlouvající i pánové.*)

Výstup desátý

ELEONORA. GASTON.

ELEONORA (*odevzdajíc pážeti lístek*): Králové matce. (*Gastonovi.*)
Nešťastný! Co jste učinil?

GASTON: Povinnost svou.

ELEONORA: Měl jste na mne doma čekat!

GASTON: To byla smyčka. Bylať to vůle boží, že jsem dostal zprávu ještě včas, a tu jsem.

ELEONORA: Zdá se, jako byste se chtěl na mně mstít. Já dala jen vykonat rozkazy Jeho Milosti královské.

GASTON: Paní, rcete lépe královny matky.

ELEONORA: Budiž teda, králové matky. Já jsem jí povinna poslušností jako králi samému. — Já jsem ničím —

GASTON: Vy jste vším — Králová matka nemyslí a nejedná leč vámi. Král sám podrobuje se vaší vůli. A pakliže princ Condé nyní v Bastile, — jest to proto, že jste vy jej tam dala odvést, a pakliže král jeho zajetí podepsal, jest to proto, že jste vy mu stála po boku a vedla ruku jeho.

ELEONORA: Gastone!

GASTON: Eh, paní má, mějte smělost vyznat své smýšlení a hrdost skutků svých — Nejste více ve Florencii — jste ve Francii — Budťtež Francouzku!

ELEONORA (*s hrdosti*): Pravdu máte, neníť to Italiánka ni Florentňanka ve mně — jesti to přijatá dcera Francie, kteráž zde jednala. Já chci zachránit Francii! — Já ji chci zachránit autoritou — já ji chci jednotou povznést. Cokoli poslání mému na odpor, je zločin. Já přišla z města, kdežto vzpoury a vyhnanství střídavě vládla, a znám ze zkušenosti, k jaké

propasti se dostane národ, nemá-li ramena, jež by jej podporovalo, a pevné ruky, kteráž by jej řídila. Chcete-liž učiniti z Paříže druhou Florencii, z Francie druhou Itálii? Pak ovšem zapřete jednotu, obnovte Ligu, ozbrojte zámky své a cechy, ustrojte vzpouru na základě všelikých ctižádostí a marností — Pak nebudete mít více krále, budete mít králícký — nebude tu více národu povolaného obnoviti svět, budete míti plno vůdců nájemných a žoldnéřů, kteříž budou prodávati sebe i Francii. Voltež!

GASTON: Dílo, o něž se pokoušíte, je veliké a snad oprávněné, ale prostředky vaše jsou špatné a cesty, kterýmiž kráčíte, poskvrněné krví!

ELEONORA (*netrpělivá*): Krví! Krví! — (*Opanujte se.*) Slyšte, Gastone, my bychom neměli spolu rokovat o takovýchto otázkách. Já jsem ženská — milosrdnost by měla býti první ctností mou. Vím to, příteli můj; — ale události námi vládnou začasť. Tento boj nemohl se skončit jinak. Nezbyvalo mi než vybrati mezi vyhnanstvím — pro sebe, anebo Bastilou pro něho, nemůžete mne kárat, že jsem pamatovala na svou bezpečnost? (*S úsměvem.*) Ne — vidíte že ne? (*Tiskne mu rameno.*) Nuže hovořme raději — posad'te se tu vedle mne, milý šlechtici, a promluvme jako jindy laskavě.

GASTON: Jsem vaším vězněm, paní má,

ELEONORA: Ba právě — já zapomněla — Vy jste svoboden.

GASTON: Jsa vězeň, nebyl bych vám zlořečil, ale pokud je pan Condé na Bastile, nemůže býti pro mne stání v Louvrů.

ELEONORA: Vy mne chcete opustit.

GASTON: Netajil jsem vám nikdy oddanost svou k princovi. Můj děd umřel za jeho děda a můj otec za jeho otce, smrt je mezi námi jako povinností rodinnou. Já nemohl umřít — ale aspoň nebudu živ dlouho vedle té, kteráž udeřila tak blízko srdce

mého!

ELEONORA: Oh — mlčtež již.

GASTON: Krom toho jsem hugenot.

ELEONORA: Včera jste byl, čím jste dnes.

GASTON: Nikoli paní má. Včera jste pro mne byla Eleonora Galigaiova, dnes jste maršálkou d'Ancre. Včera byl kníže Condé na svobodě, dnes je v Bastile. Včera jsem se vás mohl zastat bez hanby, dnes neumím leč vás nenávidět — Netažte se mne více. Já jsem duch prostřední, budiž, avšak já myslím, že se má člověk rozmyslit dvakrát, než uvrhne národ do propasti válek občanských; a to jste učinila vy — ani nezblednouc, ba s úsměvem, s radostí!

ELEONORA: Gastone!

GASTON: Byl bych sketou, kdybych vám tajil svoje mínění. Stydím se, když pomyslím, co lidé o mně soudit musí; mám toho dost nebýt ničím — aneb něčím skrze vás.

ELEONORA: Vy milujete někoho?

GASTON: Vyčítáno mi již, že jsem nevěrným svému přesvědčení, — brzo by se mi vytýkalo, že zrazuju vlast svou — Již mne téměř považují za rovného vašim drábům, vašim lokajům a najatým služebníkům, ježť vás sledují. Což se stane teprva, až vy povládnete Francii, a král sám vedle vás do stínu přijde. Směřujete-liž k tomu? Zdaliž pan d'Ancre nepřikryl své hlavy před králem? Dojde to tam, že ještě král před ním smekati bude! Nuže! Já chci být svým pánem, abych nemusil hleděti na tyto věci, neb dotknouti se prince z krve královské jest tolik co sáhnouti na veškerou šlechtu i Zneuctíti krále jest tolik co uraziti celou Francii —

ELEONORA: Vy máte milenku, Gastone?

GASTON: Já nikdá neumíval lháti, paní má, — tak jest.

ELEONORA: Jest tomu tak?

GASTON: Mohl jsem zadati srdce své zachovav vám přátelství své.

ELEONORA: Jest tomu tak? — Jest tomu tak?

GASTON: Hrdost vaše neb duch váš udusily ve mně všeliký jiný cit. Vy jste mne opanovala, vy jste mne učinila nevolníkem — jen obdiva naplňuje pro vás srdce mé, právě jako vaše plní jen ctižádost.

ELEONORA: Oh!

GASTON: Žádná oběť nás neváže — žádná přísaha — já mám svobodu — konečně — Krom toho volím raději ženu vyvolenou pozdvihnouti k sobě než býti pod její ochranou.

ELEONORA (*vypukne*): Ah! Pro hrdost teda mne tak mučíte! Nikoli vsákl! Jestli to nevděk, ježto vás ozbrojil proti mně, — jest to nejápnost vaše, kteráž vám radí odmítati půvaby vlády! —
—

GASTON: Již vidíte sama, že mám pravdu, chtě povznést vyvolenou svou, již proto, aby mnou nemohla pohrdat.

ELEONORA (*živě*): Ne, ne! Já ti činím křivdu! Gastone, — já ti činím křivdu!

GASTON: Paní má!

ELEONORA: Miluješ ji tedy opravdu? — O slyš, Gastone, — netrap mne již déle — pravili mi nejednou, že bych byla všeho schopná, — a již tomu teď počínám věřit sama.

GASTON: Paní má, — já jsem z těch, kteří mluví, jak myslí, a kteří myslí, jak mluví.

ELEONORA: Vy jste si učinil divadlo z mých slzí — mějte se na pozoru!

GASTON: Život můj nestojí za lež první —

ELEONORA: Uhlídám, zdali úpor tvůj vytrvá do konce. (*Uhodí na zvonec.*) Sem Rizzi, — sem — (*Rizzi přijde se strání.*)

Výstup jedenáctý

TITÉŽ. RIZZI. STRÁŽE.

RIZZI: Milostpaní poroučí! Kam mám odvésti vězně?

ELEONORA (*v plošti*): Vězně. (*Stranou.*) Oh jak slabá jsem! Posud jej miluji — (*Klesne do pohovky.*) O můj bože, můj bože!

RIZZI (*přiblíživ se*): Nuže!

ELEONORA (*vstanouc*): Nuže, pan de la Force je svoboden. Vy mi ručíte svou hlavou za jeho život — Jdětež!

GASTON (*stranou*): Raděj bych volil smrt. (*Odejde se stráni.*)

Výstup dvanáctý

ELEONORA (*sama usednouc*): O kterak jej miluji — Jakou milost mi způsobil — ten nevděčník — A já ho milovala celým srdcem, celou duší, a on mne nemiluje! — Oh můj bože! (*D'Albert vstoupí.*)

Výstup třináctý

ELEONORA. D' ALBERT.

ELEONORA (*nevidouc d'Alberta*): Kdyby mně byl děl: Odřekni se
ctižádosti, kteréžto žiješ, — této touhy po slávě a této vůle,
kteráž z tebe činí takořka bohatýra, — nebyla bych váhala —
ah ty můj bože — všechno bych byla zapomněla, vše bych
byla obětovala. (*Vstanouc.*) A on mne nemiluje!

D'ALBERT (*stranou*): Občanská válka mi schází, uhlídám, zdali mě
žárlivost nechá sedět!

ELEONORA: Já mít sokyni! — (*Se šíleným vztekem.*) Ale kterou? —
Jen kterou?

D'ALBERT (*přichází po jevišti dopředu, čině, jako by Eleonory neviděl a
jako by mluvil k sobě*): Kdyby se mne na to někdo ptal,
odpověděl bych, mladá dívka, kteráž nemá za věno víc než
svých osmnáct let, ježto nemá více moci než dvě krásných
očí.

ELEONORA: Zdaž mluvíte ke mně, pane?

D'ALBERT: Ne, pani má!

ELEONORA (*stranou*): Oh ten člověk!

D'ALBERT: Chtěl jsem vidět, jak Paříž vypadá bezhlavá — Paříž
bez praporu! Nuže — kdo by to uvěřil, paní má, — hle —
Paříž je tichá. Matka zajatého probíhala ulice křičíc a bědujíc,
že maršál uskrtil jejího syna. Ale sotva že jí lid projevil jaké
známky soustrasti, již je vyhráno; moc vaše stojí nyní pevně.

ELEONORA: Sokyni!

D'ALBERT: Vévoda vendómský odjel na koni na stranu de la
Terre— pan z Bouillonu do Charentonu a vévoda
mayennský jel tam za ním s několika šlechtici svého domu.
Lid se díval lhostejně na to, ani odjížděli. Vy nyní opravdu

panujete.

ELEONORA (*stranou*): Sokyni! —

D'ALBERT: Zdá se, jako by mne paní maršálova ani neposlouchala.

ELEONORA (*vstanouc, milostně*): Mýlíte se, pane, — mám každé slovo vaše v paměti. (*Lhostejně.*) Vy jste mluvil právě o nějaké mladé dívce, co jste chtěl říci?

D'ALBERT: Jest to historie, která se týká jisté paní, mé přítelkyně u paní presidentky Legayové; co na jménu — položme to neb jiné. Já jí pravil: „Paní má, vy milujete, a tajíte mně to.“ Ona neodpověděla. Já jsem od přirozenosti tvrdošíjný, já pokračoval: „Vy jste žárlivá — a já znám vaši sokyni.“ Ona se zachvěla — právě tak jako vy nyní. Oh ta žárlivost! Já pocítil jednou tuto zmiji v útrobách; celé noci strávil jsem bez spaní užírán neviditelným hryzem jejím, snášeje žhavý jed jejího dechu, — o je to ukrutná věc, ta žárlivost. Člověk myslí: já jsem silou — a vtom vám jde okolo muž nebo žena — a člověk vám zařve jako lev aneb zapláče jako dítě.

ELEONORA (*stranou*): Ah!

D'ALBERT: Člověk myslí, že je již vyhojen, — a hle tu v noci za vlašného letního večera spatříte mihnouti se dva stíny — poznáte je — jdete za nimi, slyšíte je posmívati se vašim slzím a se rouhati zoufalství vašemu svým líbáním. Ze zmije stane se tu saň — stohlavá saň — kteráž vás užírá — moří — zabíjí —

ELEONORA (*popadne ho prudce za rameno*): Jméno té ženy?

D'ALBERT: Jméno sokyně paní presidentky?

ELEONORA: Ne, mé, mé, její jméno, pane, chci, její jméno!

D'ALBERT: Již vidíte, že jsem přec k něčemu dobrý. Ted' uvěříte v mou oddanost.

ELEONORA: Ano, již vám věřím.

D'ALBERT: Právě šla odtud.

ELEONORA: Beatrix!

D'ALBERT: Před chvilkou opřela se o toto rameno.

ELEONORA: Beatrix!

D'ALBERT: Pravil jsem vám, že má osmnácte let a krásné oči. Sud'ťe sama —

ELEONORA: Nikoli, já vám nevěřím! —

D'ALBERT: Máte pravdu — člověk se nesmí spoléhat leč na své oči, má věřit jen vlastním uším. Kdy vám bude libo vidět a slyšet, paní má, — budu vám průvodčím.

ELEONORA: Nikoli, pravím, vám jde jen o to, abyste mne potrápil, — nic více! Vy jste krom toho mým nepřítelem.

D'ALBERT: Vaším nepřítelem? Rcete raději, že mne co přítele odmítáte, — v tom bude více pravdy; nikdá se mi nepovedlo vás přesvědčiti o mé oddanosti. A přece jsem já ten, kterýž vás ze všech nejvíce miloval a posud nejvíce miluje.

ELEONORA: Věřím vám. Uhlídám tedy opět tu ženu?

D'ALBERT: Uhlídáte ji opět.

ELEONORA: Uslyším jich?

D'ALBERT: Uslyšíte!

ELEONORA: Hle pane, — od vás mi přichází první radostní chvíle! — Oh — běda jim — běda!

Výstup čtrnáctý

TITÉŽ. THEMINES.

THEMINES (*vtoupiv tiše k Eleonoře*): Pan de Condé je na Bastile.

ELEONORA: Dobrá — dobrá. (*Tiše k d'Albertovi.*) Já musím mít důkazy nevyvratné, to vám povídám!

D'ALBERT: Dám vám jich na místě.

ELEONORA: V záležitostech královských musím se ještě pozdržet v Louvrů — ale — — —

D'ALBERT: Zítra by již bylo pozdě.

ELEONORA: A proč to?

D'ALBERT: Protože než hodina mine, Gaston opustí Paříž, protože za hodinu již povede od oltáře Beatrix de Tours co ženu svou.

ELEONORA: Co ženu svou! Nuže poj dme! Počkejte na mne, Themines, — já se vrátím!

THEMINES: Nedůvěřujte muži tomuto, paní má, dal jsem zajmout kurýra španělského — jak jste byla kázala. Měl depeše, kteréž dosvědčují vinu jenerálního kapitána.

ELEONORA: Kde jsou?

THEMINES (*dává jí papíry*): Tu jsou.

D'ALBERT (*stranou*): Ten dobrý Themines.

ELEONORA (*pohlédne rychle na depeše, k d'Albertovi*): Pojd'te!

D'ALBERT (*stranou*): S náruživostí se daleko dojde, paní má.

THEMINES (*hledí za nimi*): Ten člověk je zlým duchem Francie. (*Odstoupí, aby Eleonoře cestu učinil, a jde za ní.*)

Konec druhého aktu.

Jednání třetí

U Raymunda z Toursu.

Výstup první

RAYMUND. BEATRIX. MARKÉTA.

Raymund sedí u stolku, prohlíží papíry. Beatrix oblečena co nevěsta. Markéta spravuje její vlasy.

RAYMUND *(mluví sám k sobě)*: Skupení hvězd je příznivé. Sňatek se může vykonat. *(Hledí stranou na Beatrici.)* Nech je šťastné to drahé dítě!

BEATRIX *(jdouc k Raymundovi)*: Jak se vám líbím?

RAYMUND *(vezme ji na kolena)*: Jsi velmi krásná!

BEATRIX: Ba právě! Na svatební den!

MARKÉTA: Ani netřeba tolik krásy, co ty ji máš, aby se mužští za jednou plašili. Za mých mladých let, má zlatá, — kdybych byla šla snad do Toulousy nebo do Bordeaux, byli by táhli za mnou.

RAYMUND *(k Beatrici)*: Budeš-li pak trochu pamatovat na starého Raymunda?

BEATRIX: Vždycky, vždycky — Ale vždyť krom toho budeme vždy s tebou živi, leč bys nás nechtěl a nás vyhnal!

RAYMUND *(objímaje ji)*: Má dcero! — *(Stranou.)* Já snad nebudu věčně mít k tomu srdce, abych jí odkryl tajemství jejího rodu. Je to snad sobectví — buď'si, snad zločin — necht', ale abych neměl již víc od ní slýchati — „otče můj“, — ne — to nesmí být. *(K Beatrici, jíž bere za ruku.)* Znáš-li mnoho dětí, kteréž by požívaly více lásky než ty ode mne, dcero má?

BEATRIX: Ne, žádné, otče můj!

RAYMUND: A kdyby ti byl Bůh dal na vůli vybrati si otce, byla bys hledala oddanější srdce — byla by sis vybrala jiného než starého Raymunda?

BEATRIX: Vždyť tys ke mně jevil zbožnost, laskavost materskou, opatrnost i oddanost otcovskou — O nikoli.

RAYMUND (*objímaje ji*): Děkuji ti, dítě. (*Ohlédne se.*) Kdo to přichází?

PETR (*v úsměvu*): To já jsem, mistře Raymunde, to já jsem — Je tu posel od králové matky, volají vás do Louvrů.

RAYMUND: Již jdu. (*K Beatrici, objímaje ji.*) Dokonči již své vystrojení. (*K Petrovi.*) Kde je ten posel?

PETR: Tam je. (*Stranou.*) Ten je tam — (*Odejdou.*)

Výstup druhý

BEATRIX. MARKÉTA.

BEATRIX: Gaston by myslím již mohl být nazpátek.

MARKÉTA (*končíc strojbu Beatricinu*): On šel dát dobré jitro panu z Condé na Bastilu. Dobře udělal, jenže to dobré jitro trochu dlouho trvá — to je pravda.

BEATRIX: Naše netrpělivost viděti jej opět nám dělí čas; těžko mi přivyknout štěstí svému. (*Slyší se tlouci.*) Někdo tluče, Markéto!

MARKÉTA (*volajíc*): Petře! (*K Beatrici.*) Paní de la Force! — Ty asi budeš pyšná. (*Volajíc.*) Petře!

PETR (*vcházeje*): Tu jsem.

MARKÉTA: Někdo tluče — jdi otevřít.

PETR (*stranou*): Pan jenerální kapitán bude se mnou spokojen. (*Vyjde.*)

MARKÉTA (*k Beatrici*): Mistr Raymund se radil celou noc se hvězdami.

BEATRIX: On se tolik stará, abych byla šťastná!

MARKÉTA: Ba právě; neníť každému štěstí přáno (*hledíc na ni*), ale tys prostomilá. (*Petr se vrací.*)

Výstup třetí

TITÉŽ. PETR.

MARKÉTA (*k Petrovi*): Nu co je?

PETR: Inu vidíte, paní Markéto, — není to hrubě dobrá novina pro vás —

MARKÉTA: Pro mne. Můj bože, co je?

PETR: Vaše dcera — — —

MARKÉTA: Bože, snad je nemocná.

PETR: Ba právě — shání se po vás — uložila se od rána.

MARKÉTA: Od rána a posud mi nedali vědět. (*K Beatrici.*) Co tomu říkáš?

BEATRIX: Snad to je jen maličkost. Ubohá si snad přeje, abyste ji upokojila, nic víc. Skočte tam ji políbit a vraťte se zas.

MARKÉTA: Chceš, abych šla?

BEATRIX: Ovšem že chci. — Jeť to sladká věc, míti matku a mít ji při sobě, když člověk stůně. (*Vede ji až ke dveřům, Markéta vychází.*) Přijel brzo zas.

PETR (*stranou*): Ted' mám dva — Ať neřeknou, že jsem jich okradl o peníze.

Výstup čtvrtý

BEATRIX. PETR.

BEATRIX (*usadíc se v melancholii stranou*): Jak málo třeba, by člověk přešel od veselosti do smutku. Před chvílkou jak jsem to byla veselá; ovšem byl tu otec i Gaston — celý dům se líbezně na mne usmíval — a teď mi je až do pláče: Markéta u karmelitánů, otec v Louvrů a Gaston se nevrací — všickni v tuž chvíli! Až na mne padá strach z těchto stěn, mezi nimiž jsem vyrostla, kteréž mě ukrývaly od dětinství. (*Sama.*) Ach Petře, — co to děláte — co to za znamení, nač to? (*Petr vyklouzne.*)

Výstup pátý

ELEONORA. BEATRIX.

ELEONORA: Já vám to povím.

BEATRIX: Paní maršálova!

ELEONORA: Ne, Eleonora Galigaiová — vaše sokyně —

BEATRIX: Můj bože!

ELEONORA: My jsme samotný — (*s úsměškem*) Gaston je na Bastile u pana z Gondé — Raymund je zadržen v Louvrů mým rozkazem — Markéta je u karmelitánů. Oh věru vy to máte dobré strážce! Ovšem vy jste se mne nenadálá, vidte?

BEATRIX (*chladně*): Opravdu — paní maršálova d'Ancre byla by lépe na svém místě v Louvrů u svého dítěte aneb v domě v Lesigny u svého manžela.

ELEONORA: Nestavte se nevinnou. — Vy jste mi porozuměla.

BEATRIX: Rozumím vám, když tomu tak chcete; ale já jsem Gastonovi zasnoubená a budu za hodinu jeho ženou.

ELEONORA (*usadíc se*): Slyšte mne. Vy jste svedla Gastona — svedla — snad že jen svou krásou — buďsi — ale zároveň též — svými čárami — a to je zločin!

BEATRIX: Můj zločin je v mé lásce.

ELEONORA: Váš otec je čaroděj, má zlatá. — On prodává sympatické nápoje — komu libo — a tuším, že as nezapomněl na svou vědu ani neodehnal zlého ducha, kde mu šlo o to, ulovit šlechtice milovníka — a proměnit milovníka v manžela, a to je zločin.

BEATRIX: Můj otec je poctivý muž.

ELEONORA (*vstanouc*): Z vašeho sňatku nebude nic. — (*Hledíc jí do očí.*) Rozumíte mně?

BEATRIX: Je to hrozba?

ELEONORA: Je-li vám více libo, jen úmluva. Král ví o zločinu Gastonově; – on bude odsouzen –

BEATRIX: On?

ELEONORA: Odsouzen za hodinu, jestli jej někdo nezachrání.

BEATRIX: Oh vy jej zachráníte, milostpaní, – vy jej zachráníte –

ELEONORA: Vy můžete odvrátit osud, kterýž naň čeká.

BEATRIX: Já?

ELEONORA: Vy! – Vybrala jsem vám chotě – muže bezpečného a oddaného – jmenuje se Petrucci. Za dvě hodiny odejde do Itálie. Dám vám věno deseti tisíc pistol a statek v Toskáně – vy odejdete a Gaston zůstane na živu.

BEATRIX: Ke všemu se odhodlám kvůli jeho ochraně! Já odejdu, ale sama.

ELEONORA: To by zbyla naděje, on by šel za vámi.

BEATRIX: Teda zůstanu.

ELEONORA: Chcete jej zatratit?

BEATRIX: Ochotně dám zaň život svůj; své štěstí – svou duši – své spasení – ale jej zradit – zapřít srdce jeho a své přísahy – Oh paní –

ELEONORA: Ty snad myslíš, že se pomsta má pouhou jeho smrtí ukojí? O zpozdilá! – To mi nestačí – zachovám mu život trapný, život plný muk a smrtelného zápasu – život, kterýž bude dlouhé umírání.

BEATRIX: Tož – ne – já vám nevěřím – vy jej milujete, vy odpustíte.

ELEONORA: Nechsi pak přijde i on sám prose o milost – já proň

budu bez slitování, jakož on byl pro mne bez lítosti.

BEATRIX: Já vám nevěřím, vy ho milujete — vy ho nezabijete!

ELEONORA: Nuž pohledni na mne a opakuj, cos řekla, smíš-li!

BEATRIX: Vaše zraky lhou — vaše ústa lhou — vy jej milujete, vy jej nezabijete, vy jej nezabijete.

ELEONORA: A mohla bys ty jej vidět v náruči jiné, šťastného a nevzplanout nenávistí proti němu?

BEATRIX: Má láska chce jeho štěstí!

ELEONORA: A nemstila bys se?

BEATRIX (*s nadšením*): Já jej miluji, i kdyby mi řekl: „Štěstí mé je v dáli od tebe“, — odpověděla bych: „Jdi.“ — „Tvá přítomnost mne nepokojí“, řekla bych mu: „Straň se mne.“ - „Tvůj život je mi v cestě“, řekla bych: „Zabij mne.“ - Kdyby však mi děl: „Já jsem odsouzen — mám umřít, vyrví lásku svou ze srdce svého a dej duši svou jinému, bys mne zachránila“, tu bych mu řekla: „Umři, umři“, a já bych umřela také — — to se rozumí — —!

ELEONORA: Dosáhnu já mocí, čeho prosbou dosíci nemohu.

BEATRIX: Co chcete říci?

ELEONORA: Mám zde své mužstvo.

BEATRIX (*trnouc*): Chcete teď na můj život sáhnout?

ELEONORA: Ne — — vy zmizíte, nic víc.

BEATRIX: Vy si počínáte strašlivě a hanebně.

ELEONORA: Odjedete?

BEATRIX: Gaston měl důvěru ve mne — já ho nezahládím! —

ELEONORA (*hrozíc*): Já jsem z oněch žen, co jdou až kraj cíle, — jaknáhle na kterou cestu nohu postaví. Chraňte se! Oh

chraňte se! — — —

BEATRIX: Ejhle paní. (*Ukazuje jí lahvičku.*) Kapku této tekutiny — a kdybych byla úklady vašimi zapletena od hlavy do paty, jedinou kapkou se vymknu a jsem na svobodě.

ELEONORA: Na takové vějičky jen mužští sedají.

BEATRIX: Paní!

ELEONORA (*ve vzteku*): Dočkáme toho!

BEATRIX (*otevře lahvičku*): Smrt moje padni na hlavu vaši! (*Chce pít.*)

ELEONORA (*zadrží jí ruku*): Ah! Ona by se vskutku otráвила. — (*Stranou.*) Oh co se to děje ve mně. Jaký to tajný hlas mnou vládne? Jaká to hrůza nepochopitelná mne pojímá! — Je to má sokyně a já ji nemohu nenávidět, jak bych chtěla. (*Poslouchajíc.*) To je Gaston!

BEATRIX: On!

ELEONORA: Ještě jej mohu zachovat; ale vejdi tuto — chci, bys poznala muže, jemuž chceš svěřit život svůj, — snad že jen tvoje štěstí chráním, ježto svoje hledám, — jdi — jdi-

BEATRIX: Já v něho věřím, paní!

ELEONORA: Odpovíš mi, až jej posoudíš.

BEATRIX (*stranou*): Bože, co uslyším! (*Vejde do kabinetu.*)

Výstup šestý

ELEONORA. GASTON. *Gaston káže dvěma služebníkům postavit koš a kyne jim, by odešli.*

GASTON (*nevida Eleonoru*): O Beatrix, Beatrix má! Tyto perly budou krásně slušet k jejím vlasům — a tento věnec zvláště.

ELEONORA: Není-li pravda, Gastone?

GASTON: Paní maršálka! — — —

ELEONORA (*s úsměvem*): Má přítomnost vás překvapuje — ba snad nepokojí. Vida, tak je, když člověk nemá pokojné svědomí. Ale buďte s pokojem — já čekám na mistra Raymunda, kterýž šel s dcerou do vedlejšího kostela. Vy se ženíte, jak vidím?

GASTON: Ano paní má —

ELEONORA (*vytrhuje list po listu z věnce mimovolně*): Chválím výbor váš. Požádám mistra Raymunda o váš horoskop. Chci vědět, budete-li šťasten; — hle na to právě čekám, proto jsem zde.

GASTON: Avšak, paní, —

ELEONORA: Tak teda — vy se ženíte. — Vy se domníváte, že se dovedete sklonit pod přísné jármo manželské a spokojíte se štěstím, kteréž vždy napřed znáte — všechno dle úmluvy — v pořádku odměřené —, takovým životem, v němž každý den přináší svou jednotvárnost a nudná každá hodina žádá svou oběť. Jděte mi — buďte upřímný, pane de la Force, přísaha, již složíte před knězem, nebude opravdovější než slovo, kteréž jste kdy ženské dal, — vy se vysmějete církvi, vysmějete se Bohu a svaté svazky sňatku rozvází se tak rychle jak vaše zamilované libůstky.

GASTON: Já miluji Beatrix.

ELEONORA: Kdož v tom pochybuje? — Či snad já, jižto jste miloval

s obmyslem! — O neberte tento blaha klam. Vy jste se mnou dal protěžovati; vy jste ve mně vzbudil domněnku, že mě milujete, vy jste překvapil srdce mé a laskavost mou; a tak jste vzrostl — obohatil jste se — vzal jste v Louvrů postavení, kteréž vám jen oddanost moje uchystala; a pak, když vám peroutky narostly, uletěl jste; vy jste mnou pohrdl, mne potupil — zahodil — ba co více — vy jste mne zradil! — Já jsem nelítostná, není-li pravda?

GASTON: Kterýžkoli muž přijme za podporu ruku ženské, nadějíž se, že jej táž jednou bude poličkovat. Ze služby kapitána gard jsem se právě poděkoval. Nový člověk stojím zde před vámi. Dejmež tomu, že jsem byl nejvyšším poštilcem při vašem bláznění, největším prostopášníkem ve vašem rozpuství; ale srdce mé mi posud náleží; Beatrix je ode mne požádala, jí jsem je dal; její ctností jsem se povznesl, její láskou jsem se očistil! —

ELEONORA: Nový že člověk? Ty? Nový náliček, nic víc! Kterou bys ty byl posud nezradil? Blanka z Beaumontu je žalobnicí na tebe. — Paní de Chaumes svědkem na tebe. — Zdaž jsi se dosti nemilkoval s těmato? Blanka se pochovala do kláštera ode dne, když jsi ji zanechal — a paní de Chaumes ztratila paměť zrady tvé jen v šílenství a skonala s kletbou na tebe.

GASTON (*hroze*): Paní!

ELEONORA: Ó, já tě znám — ty — Marnotlach jsi a chloubek co do ducha — sobec a ukrutník co do srdce. Tvé přísahy — jsou lži, — tvé lásky — marnosti! A v ženě, již miluješ, jen sobě samému se koříš — Oh — hleďte muže poctivého — Ba věru — Ale vždyť jsi se spolčil se vši holotou, s cikány na dvoře Zázraků, rovněž jako i s kejklíři na pláce Maubertském — všeho se ti chtělo zkusit venkoncem, až i vraždy samé, neb co jiného to bylo než vražda, ona smrt daufinského šlechtice, jehož jsi ponucku rozplašil, zabil v noci —

GASTON (*sáhna po své dýce*): Ah — již dost, již mlčte!

ELEONORA: Ejhle jaký jsi Gaston de la Force! A nyní, může-li, ať se odhodlá nevěsta tvá, která nás slyší, vložit panenskou ruku svou v tvou ruku zrádnou — krví zbrocenou.

GASTON: Proklatá!

ELEONORA (*ukazuje k Beatrice, kteráž se zjevila ve dveřích*): Hleď!

GASTON: Beatrix.

Výstup sedmý

TITÉŽ. BEATRIX.

BEATRIX: Gastone, ruku vaši —

ELEONORA: Co praví?

BEATRIX: Kněz nás čeká — pojd'te!

ELEONORA: Ale —

BEATRIX: Já věřím v jeho pokání! — *(Odcházejí.)* Pojd'te!

ELEONORA *(vypukne)*: Pane de la Force, váš kord!

(Gaston a Beatrix se zastaví. Na její znamení vystoupí tři mužové, z nichž jeden ve plášti zahalen. Gaston odevzdá meč svůj jednomu z mužů ozbrojených.)

GASTON: Tu je!

BEATRIX *(vrhne se ke kolenům Eleonořiným)*: Milost! Paní má, milost!

ELEONORA: Věříš-li nyní v moji pomstu?

BEATRIX: Milost, milost!

GASTON: Vstaňte, Beatrix. Muž musí umět umřít — vstaňte — vstaňte! *(Obejme Beatrix.)* Sbohem! *(Dva z mužů jej odvedou — třetí zůstává v pozadí, nepohybuje se — ramena na kříž — v plášti zahalen.)*

Výstup osmý

ELEONORA, BEATRIX a D'ALBERT v pozadí.

BEATRIX (*skrývající hlavu dlaní*): Ah můj bože! Můj bože!

ELEONORA (*chladně*): Jednu hodinu ti dávám — chceš-li jej zachránit (*Hrdým tónem.*) Jednu hodinu. (*Odejde.*)

Výstup devátý

BEATRIX. D'ALBERT.

BEATRIX (*usadíc se v zoufání*): Můj bože! — Můj bože! Můj bože!

D'ALBERT (*předstoupiv*): Ubohé dítě!

BEATRIX (*pozdvihne hlavu a jde k d'Albertovi*): Ah — vy mne litujete, pane?

D'ALBERT: Ano, já vás lituji.

BEATRIX: Život Gastonův je tedy opravdu v nebezpečí, — pane?

D'ALBERT: Maršálka se na všechno odváží.

BEATRIX: Že by se odhodlala jej králi vydati?

D'ALBERT: Ta se ke všemu odhodlá.

BEATRIX: Že by mohla vidět padnout toporcem katovým tuto krásnou, ušlechtilou hlavu, již milovala?

D'ALBERT: Což jí na tom sejde — ta prodala již duši svou satanáši.

BEATRIX: Což na ni nevstane mstitel — muž na tuto ženu. Lovec vlků, kterýž by Francii zprostil této vlčice florentinské.

D'ALBERT: Kdo ví?

BEATRIX (*uchopíc Alberta za ruku*): Můj bože — na všechno bych se odhodlala, jen kdyby bylo možná Gastona zachránit.

D'ALBERT (*ji zadrže*): I na pomstu?

BEATRIX: Na pomstu! — Oh — především na pomstu.

D'ALBERT: Slyšte — váš otec vám odevzdal včera přede mnou zde zapečetěný paket, na jehož obálce byl červený kříž.

BEATRIX: Ano — nuže?

D'ALBERT: V tomto paketě jsou tři listy.

BEATRIX: To nevím.

D'ALBERT: Jeden z těchto dokazuje vinou poskvrněné narození dítěte, ježto přišlo na svět ve Florenci 1599.

BEATRIX: To snad vinou paní maršálky?

D'ALBERT: Druhý je ortel smrti – kterýmž odsuzuje matka dceru – milenka milence.

BEATRIX: O maršálka! – Maršálka! A třetí list?

D'ALBERT: Ten vypravuje, kterak milovník přišel o život a dcera zmizela.

BEATRIX (*s radostí*): Ah! (*Běží ke skříni a zarazí se.*) Ty listy jsou zde! Ah – já přísahala, pane, přísahala jsem otci svému, že nezlomím pečetě, leč by mi šlo o život! –

D'ALBERT: Vy byste Gastona nepřežila. Zachráníte jej, zachráníte sebe. (*Stranou.*) Jdi, jdi, milá maršálko, – celou hodinu jsi určila – to bylo příliš mnoho.

BEATRIX: Tu je ten paket.

D'ALBERT: Dejte sem.

BEATRIX (*držíc ještě paket*): Vy pravíte teda, že ty důkazy jsou zde?

D'ALBERT: Dejte, dejte jen. (*Otevře paket, jež ji vzal.*) Ano, tu je narození její dcery!

BEATRIX (*s radostí*): Ah!

D'ALBERT (*ukazuje dále*): Ano – zavraždění milence!

BEATRIX (*s radostí*): Dobře tak.

D'ALBERT (*dále*): Ano, ano, všecko tu je. (*Zarazí se najednou.*)

BEATRIX: Co je?

D'ALBERT (*se vzpomíná*): Nic, nic – (*Stranou.*) Vojna je – vojna!

BEATRIX: Vy mne pomstíte?

D'ALBERT: Ano!

BEATRIX: A Gaston zůstane živ?

D'ALBERT: Ano, ano! —

BEATRIX (*s výkřikem strašlivým*): Ted' došlo na mne, paní maršálko!
Veta za veta!

D'ALBERT (*rychle*): Hle tu je již; nechtě mě s ní sama. (*Schová listy —
Eleonora vstoupí.*)

ELEONORA: Proč tu as zůstal?

Výstup desátý

TITÉŽ. ELEONORA.

BEATRIX (*se zdržuje*): Paní, vy jste mi dala hodinu času ztrhat pouta Gastonova — já vám deset minut k jeho zachránění — deset minut, rozumíte, deset minut! (*Odejde a Eleonora ji sleduje očima.*)

Výstup jedenáctý

ELEONORA. D'ALBERT.

ELEONORA (*k d'Albertovi*): To děvče se zbláznilo!

D'ALBERT: Ba zbláznilo, víc než byste se nadálá, ona praví, že jakási cikánka ve Florenci, kteráž vyvázla z rukou inkvisice a spletená s jakýmsi Manuccim —

ELEONORA (*trnouc*): Manucci?

D'ALBERT: Ta prý jí odkryla strašlivé věci proti vám a svěřila prý jí důležité papíry, ježto se vás týkají.

ELEONORA (*stranou*): Spravedlivý bože! (*Nahlas opanujte se.*) Cikánka — že odkryla? Nějaké mrzké, hanebné nařknutí — a co může být v těch papírech? — Co o tom víte?

D'ALBERT: Jsou to povídačky z onoho světa.

ELEONORA: Nu, slyšme — já miluji podivuhodné věci!

D'ALBERT: Mluví prý se tam o zamilované pletce, o dcerušce která zmizela, — o uškrceném milenci — — — samé nesmyslné věci — to víte.

ELEONORA (*stranou*): Můj bože!

D'ALBERT: Ale jakkoli nesmyslné jsou ty věci, — jsou lidé, kteří takové věci roznášejí, jen když to pohoršení obecnému poskytuje nějakou potravu. A sám pan maršál, kdo ví, zdali by mu nepřišla chuť uchopiti se věci ve skoku. — Nu — vždyť znáte beztoho jeho obmysly na sňatek se slečnou de Vendôme. — Tu by se mohla naskytnout záminka k rozvedení a vás by vypověděli do vašeho domu Lesigny ve Brie, ježto by pan d'Ancre — šťastný manžel slečny de Vendôme — přijal titul vévody alen-Onského a pak se dvořil k obdivu celé Paříže svým štěstím. Vím sice, že ten plán není snadný; vím, jakovou moc provodíte nad královou matkou;

vím, že pan d'Ancre jen vámi stojí, — ale pomocí této cikánky — a opíraje se o tyto listy — mohl by ledacos dokázat.

ELEONORA: A vy jste četl ty listy?

D'ALBERT (*lhostejně*): Můj bože — kdepak já — — —

ELEONORA (*stranou*): On je četl. (*Nahlas.*) Vy je snad máte?

D'ALBERT: Nač by mně byly?

ELEONORA (*stranou*): On je má. (*Nahlas.*) Vy věru nejste všetečný?

D'ALBERT: Zaleží-li vám na nich — mohl bych je dostat.

ELEONORA (*snaží se žertovat*): Záleží-li mi? Mně? Inu — ano — přiznám se, záleží — ráda bych přece věděla, jak daleko se lež pustiti může.

D'ALBERT (*s úsměvem*): Lež! - Lež!

ELEONORA: Či byste chtěl dáti za pravdu nepřítelům mým?

D'ALBERT: Bůh mne uchovej. Ale to je přece jen jistá, že byl obmýšlen ten sňatek mezi milostpánem d'Ancre a slečnou de Vendôme.

ELEONORA (*stranou*): On lže. (*Nahlas.*) Což by se mohl pan d'Ancre tolikerým nevděkem odsloužit za mou oddanost, jeho štěstí?

D'ALBERT: Víte, jsou lidé!

ELEONORA: Vy jste mi byl vždycky nepřitelem.

D'ALBERT: Zdaž jsem vás nemiloval vždycky! Tož ten příští manžel slečny z Vendôme mne tím více dopaluje — Uráží mne to, když s vámi jedná tak ledabylo, — a slovem já ho nenávidím vši tou láskou, kterouž jsem míval vždycky a kterouž mám posud k vám.

ELEONORA (*stranou*): Kam asi měří?

D'ALBERT: Krom toho nelze mi učinit kroku, abych nezavadil o

jeho marnost — Ani v tom skromném úřadu, jejž držím, nemám pokoje. Chci prorazit tu železnou síť, kteráž mne obklopuje. — Chcete-liž tak i vy?

ELEONORA: Zdá se, jako byste mi navrhoval smrt mého muže?

D'ALBERT: Já mluvil o ženichu slečny z Vendóme.

ELEONORA (*stranou*): On se odvážil mně takový zločin navrhnout!

D'ALBERT: S vámi chci se rád dělit o vládu — ale —

ELEONORA (*stranou*): Již teda je nadobro odhodlán.

D'ALBERT: Nuže?

ELEONORA (*stranou*): S tím člověkem musím konec udělat.
(*Nahlas.*) A máte důkazy jeho zrady?

D'ALBERT: Zaopatřím je.

ELEONORA: A s ním zároveň ony listy?

D'ALBERT: Kteréž minulost vaši skvrní — ano!

ELEONORA: Jak to teda míníte?

D'ALBERT: Maršál má přijít dnes v noci potají k matce králové. On půjde o půlnoci vaší galerií.

ELEONORA: Dobře, dále?

D'ALBERT: Dobře teda. — O půlnoci pět šest odhodlaných chlapů — přijde mu tak náhodou v cestu — a —

ELEONORA (*stranou*): Ten hanebník!

D'ALBERT: Mé pokoje jsou právě naproti vašim, světlo bude hořeti ve vašem okně. Na znamení pro mne je zhasnete — až bude všecko odbyto —

ELEONORA: Když tak chcete!

D'ALBERT: Nezapomeňte — když zhasnete světlo — — —

ELEONORA: Již dobře — —

D'ALBERT: Nezapomenete také na mé depeše ke španělskému vyslanci ; já vám za ně dám vaše listy.

ELEONORA: Vaše depeše?

D'ALBERT: Ty, co vám nedávno Themines odevzdal. Ah na mou věru! Jáť mám dobrý zrak. Ted' — když vím, že dáváte oloupit kurýry, — budu napříště opatrnější.

ELEONORA: Máte pravdu — my musíme hrát spolu s odkrytými kartami. — Tu máte klíč!

D'ALBERT (*bera klíč*): Vy jste prostomilá! Já se o vše postarám. — Já vyberu lidi a postavím je sám na stanoviště.

ELEONORA (*živě*): Nikoli. Tu starost vezmu sama na sebe; mám já lidi oddané.

D'ALBERT (*stranou*): Rizzi — ah — dobré!

ELEONORA (*stranou*): Běda vám, pane d'Albert. (*Odejde.*) O půlnoci teda?

D'ALBERT: O půlnoci. (*Stranou.*) Nuže věrný můj Rizzi, do díla!

PETR (*předstoupí*): Je milostpán spokojen?

D'ALBERT: Jsem, u všech všudy — a chci, abys ním také byl, chlape! (*Podává mu šálek a odchází.*)

Konec třetího aktu.

Jednání čtvrté

Komnaty maršálové d'Ancre v Louvrů.

Výstup první

ELEONORA. RIZZI. POSEL.

ELEONORA (*sedí u stolu pokrytého papíry. Posel stojí před ní. Rizzi v pozadí na ně pozoruje.*)

POSEL (*tiše k Eleonoře*): Jel jsem cvalem, dohonil jsem maršála za pětadvacet hodin před Paříží — mé poselství je u konce.

ELEONORA: Průvod maršálův?

POSEL: Je četný. Milostpán d'Ancre bude v Paříži o jedenácté hodině.

ELEONORA: Nemluv tak nahlas — o jedenácté hodině; je to možná?

POSEL: Ano, paní má, pospíší-li. — Pan maršál porozuměl důležitosti vašich vzkazů — zvláště toho, by vešel do paláce jen malou brankou.

ELEONORA (*stranou*): V jedenáct hodin — místo půlnoci — D'Albert může přijít. (*Usadí se podpisujíc kolikero papírů.*)

RIZZI (*stranou*): Ten posel — ta spokojená tvář paní maršálky! Snad nechce naposled panu d'Albertovi zahrát kousek po itáliánsku?

ELEONORA (*dává poslovi listy*): Kapitánovi d'Aranches, veliteli Brabantčanů. Dá se v ostrý pochod na Paříž. — (*Dává mu druhý list.*) Veliteli italiánských stráží. On přijde, on přijde s vojem svým v ustanovenou dobu osadit příchody k Louvrů. — (*Dává mu třetí list.*) Bertrandovi de Montluc, nejvyššímu podkoní králové; za odpověď ať mi pošle zprávu, že má zbrojnici v své moci. Jděte!

Výstup druhý

ELEONORA a RIZZI.

ELEONORA (*k Rizzimu*): Ti dva kurýrové odjeli?

RIZZI: Ano paní má. Ale nevěda sám, co se děje, nemohl jsem jim dát určité naučení.

ELEONORA: Dávno-li je to u mne způsobem, ptáti se na víc, než sama pravím? Rozkazy moje jsou vykonány?

RIZZI: Vybral jsem muže, jak paní maršálova pokynula, — chlapy zkušené a odhodlané.

ELEONORA: Vědí, co jich čeká, zradí-li mne?

RIZZI: Šibenice — Ale stojím za to, že žádný nemá chuti se takto povznést.

ELEONORA: Budou hotoví v pravý čas?

RIZZI: Jsou tu — v malé komnatě vedle chodby, ukájíce netrpělivost svou několika sklenicemi malvazu.

ELEONORA: Dal jsi odnést ty svíce na ofěru?

RIZZI: Ano, na oltář nejsvětější Panny.

ELEONORA: Milosrdný bože, jaká to noc! (*Nahlas, hledíc upřeně na Rizziho.*) Dobřes pověděl mužům svým, co mají na práci? — Porozuměli ti dobře?

RIZZI: Čekají jen na znamení; světlo se zhasne — první člověk, kterýž půjde chodbou —

ELEONORA (*živě*): Ale až bude znamení dáno, to pamatuj.

RIZZI: Až bude znamení dáno. (*Stranou.*) — Či snad čeká na někoho? (*Nahlas.*) Ten člověk se již cestou svou nevrátí — Ti hoši s tím umějí zacházet, ani o světlo nepožádali. — Oni mají raději šero.

ELEONORA: Oh, pane d'Albert, — dlouho jste bouři vybízel; již přichází, ale nese blesk na vás. (*Nahlas.*) Viděl jsi ho?

RIZZI: Koho to, paní má?

ELEONORA: Jenerálního kapitána?

RIZZI (*v nepokoji*): Ne — ano — ano — zahledl jsem ho trochu. Předpokoj jeho je naplněn strážemi a pážaty jak obyčejně — nic víc. Bylo ho vidět, jak v saloně svém hrál se svými chrtý; on se smál plným hrdlem.

ELEONORA: On nemá ani zdání. — Ah — kýž máme již zítřek! (*Prohlížejíc depeše rozházené po stole.*) Konečně! Brabantčané přicházejí včas. Dobře jsem jim tu noc rozkazy poslala. (*S úsměvem trpkým.*) Abych se tak byla spolehla na d'Ancra! — Oh ten myslí jen na svou svobodu. O nic se nestará než o svou marnost a o své milůstky, ba ani neví, co se v provincii jeho děje. (*Po chvíli rozmýšlení.*) Láska! — Je-liž to pohrdá Gastonova — aneb nebezpečí štěstí mého, co utlumilo srdce mé? Nevím sama — ale již jen ctižádost má stojí vzhůru! — — Nuže — ta vzpoura v Peronně! Tím lépe! Samo nebe nám posílá tento prostředek. Pan maršál uhlídá jen jednu stranu pravdy a dá se tím snáze vzdálit. Tím lépe! (*Slyší se tlouci na malé dvěře vpravo.*)

RIZZI (*s podivením*): Tluče se z této strany, paní má.

ELEONORA: Otevřte!

RIZZI (*stranou*): Maršál! co to znamená? (*Jde otevřít — a zarazí se před maršálem, jenž vchází.*)

Výstup třetí

PŘEDEŠLÍ. MARŠÁL.

MARŠÁL (*pozdraví Eleonoru a políbí jí ruku*): Vaše přání jsou mé rozkazy. Přála jste si, bych byl v Paříži o jedenácté hodině. Tu jsem.

RIZZI (*stranou*): Již pochopuji všecko; teď dáme d'Albertovi vědět.

ELEONORA (*k Rizzimu, kterýž odchází po špičkách*): Neodcházejte. Potřebuji vás.

RIZZI: Jsem v pasti! (*Nahlas.*) Já myslil, že u přítomnosti pana maršála — já počkám, milostpaní, v dolením sále.

ELEONORA: Ne, čekejte v této chodbě — přímo stojte ve dveřích.

RIZZI (*se kloní*): K službám. (*Stranou.*) Co se teď stane? (*Postaví se na své stanovisko ; Eleonora s d'Ancrem jsou v popředí divadla. Rizzi v chodbě.*)

ELEONORA (*k maršálovi*): Pane maršále, vy jste, jak se zdá, v svátečním oděvu?

D'ANCRE: Chtěl jsem překvapit slečnu z Vendómu, kteráž mne poctila pozváním na svůj bál.

ELEONORA (*stranou*): Slečna z Vendóme! (*Nahlas.*) Ano je pravda, ona dnešní noc dává bál.

D'ANCRE: Vy tam nepřijdete?

ELEONORA: Ne, pane, ne. Přiznávám se, že bych v tu chvíli viděla čelo vaše raději zakaboněné starostí než ozářené veselostí.

D'ANCRE: Pah! Má policie se ostražila. — Ta bdí — ta se stará za mne.

ELEONORA: Vaše policie? Ale zdalipak vás zpravila, že se oddávna již proti vám osnuje rozsáhlé spiknutí? Zdalipak vás zpravila, že se již hlasovalo o vaši smrt?

D'ANCRE: Mou smrt?

ELEONORA: Vy nevíte nic? Nuže vezte to ode mne — ano vaši smrt!

D'ANCRE: Kdo by se odvážil?

ELEONORA (*s úsměvem*): Nikdo. — Není-li pravda? Ale cožpak se neodvážili zajmouti Condéa, prince z krve, uprostřed královského salonu v tu samu chvíli, když odcházel od krále, záře radostí a pýchou? A kdo se toho odvážil? Dobrodružná Italiánka — dcera truhláře Pegonelliho — já!

D'ANCRE: Condé neměl voj po ruce — Já vím, že se nepřátelé naši hýbají, ale my máme čím se jim opřít. Naše zámky Caen, Pont de l'Arche, Quilleboeuf se upevňují — Peronne — — —

ELEONORA: Nešťastníče! Vy jste se teda tak dobře zahrabal v Lesigny, že vám o našich nehodách ani pověst k sluchu nepřišla! Ale vždyť snad v tu chvíli, co s vámi zde mluvím, král již podpisuje vaše svržení z guvernérství Normandie! Ale vždyť jsou již rozeslány po zemi rozkazy, kteréž všechny snahy vašich straníků vniveč obrátí. Ale vždyť je Peronna vzbouřena a Longueville tam je pánem! Ale vždyť jsou voje vaše obklíčeny bez pomoci, takže rády složí zbraň na vyzvání.

D'ANCRE: Peronna? — To je nemožná!

ELEONORA (*ukazuje mu list*): Nemožná? Čtěte! Caen a Quilleboeuf se vzdávají, Pont de l'Arche nevydrží dlouhé obležení. — Vaši přátelé se viklají. Zbývá vám vašich sedm tisíc Brabantčanů a Lutyšských. Ti ovšem jsou dobře placeni, ti vás nezradí. Ale vraťte se namísto do Normandie, uchopte se znova vlády, ozbrojte přátele své, sbírejte pole, v tom je jediná naděje udržeti Paříž — — chci říci krále. —

D'ANCRE: Víím, že se mi škodí u Jeho Milosti; připouštím to — ale

jediný snad prostředek vynutit respekt od našich nepřátel
byl by dosáhnout nejvyšší postavení v zemi — uchopit moc
konetabla. Slečna z Vendóme —

ELEONORA (*přerove mu řeč*): Slečna z Vendóme — A abyste došel
cíle svého, nebudete se snad ani rozpakovat před
prostředkem nejnesmyslnějším a spolu nejnevědčtějším. Vy
byste se chtěl s králem spojit svazky nerozpustnými. Vy sníte
o rozvedení, o mém potupném zavržení a o sňatku se
slečnou z Vendóme.

D'ANCRE: Paní, který odvážlivec směl vám —?

ELEONORA: Ó já vím všechno!

D'ANCRE (*stranou s netrpělivostí*): Oh — — (*Nahlas.*) Vy víte všechno,
paní? — A vy mne máte za zrádce, věrolomce, za hanebníka?
— Ale proč teda pečujete o můj život?

ELEONORA: Poněvadž osud můj je s vámi spojen.

D'ANCRE: Nic víc?

ELEONORA: Což toho není dost?

D'ANCRE: Nu buďsi — dobře tak. Jářku teda, že slečna z Vendóme
—

ELEONORA: Slečna z Vendóme vám slibuje meč konetabla, pane
maršále, markýze d'Ancre! Vězte — já — já držím vaše štěstí
— a kdybych od vás ruky odtáhla, sesuje se.

D'ANCRE: Chcete mně hrozit?

ELEONORA: Concini, marnost se pachtí po hračkách; pravá moc
nalézá zadostučinění ve své vůli a ve své síle!
Nezapomínejte, že jsme Italiáni. Itálie je naoko podrobená,
ale vskutku panuje duch její celému světu — a Itálie je naše
vlast. Naši učenci, naši myslitelé, naši vznešení umělci jsou
jako světla, bez nichž by se noc světem rozložila. My pak —

Concini — já a vy —, my neděláme ani kněh ani soch ani obrazů — ale my jsme Italiáni a držíme v poddanství svém celou Francii! Naše panství — spočívá v naší činnosti. Ukažme teda této zemi, kteráž žila posud jako z pudu a maní, — že jsme též my velicí učenci, velicí umělci v umění lidmi vládnouti. Nech nás zprvu dílo naše samo sebou těší, však uhlídáme, co bude dále.

D'ANCRE: Já hledám sílu tam, kde je, — v meči!

ELEONORA: Nikoli, hledejte v duchu! — Ostatek je nic!

PÁŽE (*vejde a odevzdá papír*): Nejvyšší podkoní obsadil zbrojnici.

D'ANCRE: Možná že máte pravdu!

ELEONORA: A tento meč konetabla, po němž tak toužíte, — slečna z Vendóme vám jej nedá, ale já vám jej dám! —

D'ANCRE: Ah — jakže?

ELEONORA (*nedbale*): Pomyslíla jsem na tuto důstojnost — ale přiznám se, že jsem dříve pečovala o nejnutnější, váš dekret na konetabla je podepsán.

D'ANCRE: Je-li možná?

ELEONORA: Za několik dní vám jej pošlu — schází na něm ještě státní pečeť.

D'ANCRE: Eleonoro! Já k vám byl vždy nevděčným a vás nehodným! — Ale vskutku myslím, že se nazbyt strachujete —

ELEONORA: Já vám přinesla vždy štěstí, věřte mi, příteli! — Za celý můj život plný oddanosti nežádala jsem vás posud o nic; odepřete mi dnes, když vás žádám, abyste dbal o svou bezpečnost!

D'ANCRE: Dosti toho, paní má, — já odjedu.

ELEONORA (*volá*): Rizzi! (*K Rizzimu, jenž přibíhá.*) Rychle, koně! V tom okamžení — a ať to nikdo v paláci nepozoruje.

RIZZI (*stranou*): Ďábla!

D'ANCRE: Dva sloužící, dobře ozbrojeni, na koni — ať na mne čekají u věže Svatého Jakuba — Ať si pospíší.

ELEONORA (*k Rizzimu*): Odevzdejte rozkazy tyto pážeti a neodcházejte.

RIZZI (*stranou*): Prokletá žena! — (*Jde do galerie, dá znamení — páže přiběhne. Šeptá mu do ucha a páže zas odejde.*)

D'ANCRE (*k Eleonoře*): Jste spokojená, paní má?

ELEONORA: Nejsem — d'Ancré, — a nebudu, až budete pryč pod ochranou nebes. — Počkejte. (*Ona vyjde.*)

Výstup čtvrtý

D'ANCRE. RIZZI.

RIZZI (*stranou*): Jak? Ona chce, aby odjel — — toť obmýšlí zrádu. — Tož ale koho chce dát zmizet. Povede-li se jí jej odstranit, pak je všechno ztraceno. Ale co dělat? (*Vzpomene si něco.*) Nuže — spalme mosty za sebou!

D'ANCRE (*stranou s úsměvem*): Paní d'Ancre je žárlivá na slečnu z Vendôme, to je patrné. (*Přemýšlí.*) To mi vysvětluje ten návrat její laskavosti — ale proč ten její strach? Mezi řečí se mnou několikrát zbledla? (*K Rizzimu.*) Přístup blíže, co se zde děje? Proč je paní tak nepokojná? Přinesl jsi jí mrzuté zprávy?

RIZZI (*čině, jako by byl v nesnázích*): Nic milostpane, — nic, co by se mohlo paní maršálové nelíbit.

D'ANCRE: Dostala jaké poselství — nějakou tajnou zprávu?

RIZZI (*zas nepokojně*): Ne milostpane!

D'ANCRE: Nu slyšme — já tě беру pod svou ochranu! Můžeš mluvit. Dala ti paní maršálka jaké rozkazy? Rozumíš mi, Rizzi, nějaké zvláštní rozkazy?

RIZZI: Jediný!

D'ANCRE: Jaký?

RIZZI (*váhaje*): Abych se ubezpečil, kdy milostpán odejde.

D'ANCRE (*stranou*): Chce teda, abych odešel? (*Nahlas.*) Čeká snad na někoho?

RIZZI (*činí, jako by byl v rozpacích*): Já nevím!

D'ANCRE: Ty lžeš! (*Stranou.*) Snad zamilované shledání! Oh — člověk, kterýž se opovážil povznést zraků svých k manželce Conciniho — Oh ten musí — (*K Rizzimu prudce.*) Mluv, jméno toho muže?

RIZZI (*chtě od něho pokojně vzítí sáček*): Milostpaní čeká pana generálního kapitána.

D'ANCORE: D'Alberta? — Jestli však mne klameš!

RIZZI: Generální kapitán tu bude o půlnoci, má se zhasnout světlo na znamení, že milostpán odešel.

D'ANCORE: O půlnoci!

RIZZI (*ukazuje na svíci, kteráž stojí na stolku blíže okna*): O půlnoci. A tam je to světlo.

D'ANCORE: A tobě snad je uloženo je zhasnout?

RIZZI: Ano milostpane.

D'ANCORE: Dobře; ty zhasneš. (*Stranou.*) Ano, zhasnem světlo — a má pomsta půjde za znamením rychlostí blesku. — (*Nahlas.*) O půlnoci? — —

RIZZI: Již je chycen. (*Nahlas.*) Milostpan d'Albert přijde touto stranou. Paní maršálka mně odevzdala klíč.

D'ANCORE (*stranou*): Tak odkrývat hanbu mou přede všemi — před lokaji! Dobře, já zde zůstanu. — Ale ten chlap by mne také mohl zradit! Rizzi!

RIZZI: Milostpane!

D'ANCORE (*nahlas, zdržuje se*): Chtěl jsem tě zkoušet — a tys mi sedl na vějičku jako hejl. Neškodí nic — tu je tvá odměna. (*Dává mu sáček.*) Paní maršálka mi sama všecko řekla.

RIZZI (*dělá, jako by měl radost*): Opravdu milostpane? Ah tím lépe. (*Stranou.*) Takový špaček — a myslí, že mne, starou lišku, do smyčky dostane!

D'ANCORE (*tahá jej za ucho*): Ty trulante, vidíš všude jen zločiny.

RIZZI (*stranou*): Drahá hloupost, pane maršále; na člověka, kterýž není žárliv, zatáhl jste mne příliš prudce za ucho.

D'ANCRE: Paní maršálůva má mluvit s jenerálním kapitánem mým jménem. Podívej se, jsou-li koně již pohotově.

RIZZI (*stranou*): Bude to. (*Jde dozadu, mluví s pážetem na chodbě, kterýž nato odejde; – nato se vrátí.*) Vaše rozkazy jsou vykonány, milostpane.

D'ANCRE: Dobře. (*Stranou.*) Bůh mne slyš, já ji zabiju bez lítosti a bez milosrdenství!

(*Eleonora vstoupí náhle.*)

Výstup pátý

D'ANCRE. ELEONORA. RIZZI.

ELEONORA (*k d'Ancrovi*): Zde pane můj, — tyto svaté ostatky vás uchrání všeho nebezpečství. — Mám je po matce.

D'ANCRE (*bere od ní škapulíř*): Přijímám je vděčně, paní má. — Mějte přísný dohled na počínání našich nepřátel — zvláště (*hledí upřeně na ni*) na pana jenerálního kapitána.

ELEONORA (*se vytyčí*): O toho se nestarejte nic.

D'ANCRE (*stranou*): Ona ztrnulá! — Vím, jak velikou cenu kladete na slávu a čest našeho domu.

ELEONORA: Brzy se přesvědčíte o tom více než kdy!

D'ANCRE (*bera plaší a klobouk svůj*): Na shledanou. (*Chce odejít chodbou.*)

ELEONORA (*živě*): Ne — touto stranou. Záleží mi na tajemství.

D'ANCRE (*stranou*): Bojí se, abych ho nepotkal. (*Nahlas s úsměvem.*)
Budiž teda! (*Eleonora jej doprovází.*)

RIZZI: Drží se ztuha. Ten dobrý maršál — co on tu rozumu vypatlá, aby mohl padnout jako hňup do vlčí jámy.

Výstup šestý

ELEONORA. RIZZI.

ELEONORA (*stranou*): Konečně odešel! (*Otevře okno a vrátí se k Rizzimu.*) Ti muži jsou ještě zde?

RIZZI: Jsou.

ELEONORA: Je všechno ticho?

RIZZI: Ano — až na ty šiky ozbrojenců, kteří se blíží paláci.

ELEONORA: To jsou naši lidé. — Zítřejší slunce pozdraví jen jediný prápor, jenž bude vzhůru vlát. — Prápor Concinů!

RIZZI (*stranou, pokrče ramenoma*): Zítřa — Oh paní maršálko! Zítřa je časem věčnost!

ELEONORA: O, to čekání!

RIZZI: Jak sladké by ti bylo čekání, kdybys věděla, co se ti chystá. (*Nahlas.*) Má se teda to znamení dát tímto oknem?

ELEONORA (*v myšlenkách*): Ano — on přijde v půlnoci.

RIZZI (*se zhrozí*): O půlnoci.

ELEONORA (*se obrátíc*): Co je?

RIZZI (*nutí se k smíchu*): Nic, nic, pravila jste o půlnoci?

ELEONORA (*s divokou veselostí*): Již nám netřeba čekat víc nežli čtvrt hodiny, Rizzi!

RIZZI (*stranou, v úzkostech*): Půlnoc! Oba přijdou v tu samu chvíli — a ti moji lidé spravují se jen podle nařízení! Oh!

ELEONORA (*jej pozorujíc*): Ty jsi v nepokoji? Zdá se mi, že se třeseš? Ty se teda umíš bát?

RIZZI: Já? (*Ovládna se.*) Eh — nemať každý vaši smělost — já se třesu pro vás.

ELEONORA: Tož se netřeš! — (*Hledíc do protějšího okna.*) Jeho okno se osvítilo — on je tam — on čeká.

RIZZI (*stranou*): Oh!

ELEONORA (*stranou*): Stín jeho chodí sem a tam, jako by se nemohl dočkat svého okamžení. (*Půlnoc tluče. Eleonora počítá každý zvuk úzkostlivě.*)

RIZZI (*trna*): Milostpaní! — (*Stranou.*) Hodina — kdybych tu ženu zabil! D'Albert by byl zachráněn! — — (*Sahá za pas.*)

ELEONORA (*mezi počtem hodin k Rizzimu*): Zhasni světlo!

RIZZI: Světlo?

ELEONORA (*přejde*): Nuže — Ty jsi dnes k politování!

RIZZI: Milostpaní, — zadržte — počkejme ještě! — —

ELEONORA: Jdi mi! Jdi mi! (*Zhasne sama světlo.*) Ah — — on odpověděl. (*Naslouchá.*) Slyším ho! — Vidím ho! — Zastavil se. — Oddechl si. — (*Oddechnouc.*) Ah ten vzduch je zde těžký. — — On vstoupá! — On toužil tak po postoupení. — Nuže ať vystoupí! Oh — pane d'Alberte — veliteli Louvrů! — Včera by bylo čtvrt země neukojilo vaši ctižádost — zítra vám postačí šest stop půdy. — — Udělá se vám hluboké a pevné to poslední vaše obydlí. — Sama je nohou prozkouším!

RIZZI (*stranou se chvěje*): Hrůza mi jde z ní!

ELEONORA: Slyšíš?

RIZZI: Ano, kroky.

ELEONORA: Slyš, slyš! — —

RIZZI: Ano, dvěře chodby se otvírají!

ELEONORA: Slyš dále! (*V chodbě je slyšet lomozy, chřest zbrani — a smrtelný křik člověka pobitého.*) Veliký Bože! —

RIZZI (*stranou*): Již je po všem — Je-li to maršál? Je-li to d'Albert?
Ah — já trnu příliš. — To bude d'Albert. (*Spustí se na nohy a
skrývá hlavu rukou.*)

ELEONORA: Kterak vykřiknul! Musilť on se bránit! Ah! Jednou
konečně za života svého poznal, co je strach! — Již teda je
tam prostřen ve své porážce! Chci ho vidět! (*Větrné světlo a
spěchá do galerie.*)

RIZZI: Té ženě se všechno povede!

ELEONORA (*vykřikne v chodbě — pustí svícen na zem a vrátí se hledíc
hrozně polekána — div že slova vyráží*): Ah! Ah!

RIZZI: Kterak je bledá!

ELEONORA: Můj Bože! Milostivý Bože! Ne, já dobře neviděla, to je
nemožná! (*Běží zas ke dveřím, v okamžení, kde se chce vyhnout
do galerie, otevrou se dveře a d'Albert se zjeví s tváří chladnou.*)

Výstup sedmý

ELEONORA. D'ALBERT. RIZZI.

Dveřmi otevřenými je viděti v poradí halapartníky s pochodněmi.

ELEONORA (*couvá s hrůzou nazpět*): Ah! (*A spustí se na sesli.*)

RIZZI (*stranou*): Kapitán! — Nu tu se za druhého s chutí pomodlím.

D'ALBERT (*k Eleonoře*): Povedlo se vám, paní?

ELEONORA (*hledíc naň prakem toulavým*): To věru on.

D'ALBERT: Ani za vlas jsem se od vašeho plánu neodchýlil — tam v chodbě je důkaz! — Jen se upokojte. — Je to opravdu on, ježto jste viděla. (*Chladně.*) Pochopuji, že taková událost ducha vašeho poněkud pomásti může. — Ale krom toho což může být jednoduššího? Chtěla jste si uspořít hanbu rozvedením a já skandál procesu zavedeného na mých zprávách pro dona Juiga de Cardenas — Byli jsme ztraceni; zítra na Bastile a pozejtří byla by tato hlava má, na níž mi záleží, — padla sekerou katovou. Konečně sázka je vyhrána. Teď jde jen o to, abychom výhru nezmařili.

ELEONORA: Co se opovažujete říci?

D'ALBERT (*ukazuje do chodby*): Opovažuji se říci, že nás obou nepřítel leží tamto, aby více nevstal, — a že tato krev, kdyby i na mne žalovala, — se nalezne prolitá ve vašem obydlí a že ty dýky, kdyby i proti mně svědectví vydávati mohly, se naleznou vždy v rukou vašich důvěrných mužů, ježto jste vybrala a sama na stanovisko postavila, opovažuju se říci, že jste mou spoluvinnicí — a že vám jsem oddán, — co tomu říkáte?

ELEONORA (*sklácena*): Oh, já jsem ztracena!

D'ALBERT: Ztracená — Nikoli paní má, vláda je na rozdělenou; zde jsou mé výminky — podávám vám polovici.

ELEONORA: Já abych se s vámi dělila o lup — — —

D'ALBERT: Vy jste byla blahou hvězdou Conciniho — budete i mou — nezměníte nic — než chraněnce svého — i co z toho. Mé depeše, paní má?

ELEONORA: Vaše depeše. — Oh ne. — Je to jediná zbraň má proti vám!

D'ALBERT (*ukazuje jí papíry*): Ani výměnou za tyto listy?

ELEONORA: Oh ty listy. (*Chce je vzít.*)

D'ALBERT (*ukazuje na listy*): Z ruky do ruky, paní. — (*Vymění pakety své; on hledí na papíry.*) Jsem svoboden! (*Spálí je.*) Svoboden, paní má!

ELEONORA (*stranou*): Je to strašlivá noc!

D'ALBERT (*hlasem slavným*): Eleonoro Concinova — maršálůva d'Ancre! Ve jménu Jeho Veličenstva Ludvíka XIII. — já vás zajímám! —

ELEONORA (*se zarazí. Divadlo se naplní halapartníky.*)

Konec čtvrtého jednání.

Jednání páté

Veliký sál v hradbě velikého soudu vedle síně soudní.

Výstup první

D'ALBERT. RIZZI. D'Albert sedí.

D'ALBERT: Tys ji odvedl sám do vězení?

RIZZI: Ano. Lid, kterýž nás potkával, ukazoval na ni prstem a křičel: To je ta Galigaiova. To je ta! Z té strany není se čeho bát — jak vidno.

D'ALBERT: Nemluvila s nikým?

RIZZI: S nikým. Po celý čas setrvala v jakési tuposti a — bezdušnosti, kteráž se smrti podobala. Lidé přicházeli a odcházeli, aniž si jich všimnula, a když přišli pro ni, aby ji odvedli sem, pochopila jen stěží, co jí chtěli.

D'ALBERT: Ani to psaní nečila.

RIZZI: Byla jako ohromená. *(Naslouchá v pozadí, pak se vrací.)* Dobře to jde. Ta malá Beatriská je pravá dcera Evina; zakousla se do lži jako do jablka. Ona žaluje na maršálku s takovou neohrožeností — — Vy jste z ní udělal lutici; když jste jí přísahal, že je Gaston na Bastile a že starý Raymund tam zahyne s ním — —

D'ALBERT: Dobře tak!

RIZZI: Otec i miláček její! Bylo by na jednom dost. Ale také jí to dodalo odvalu neuvěřitelnou, ona mi připadá jako tygřice, jížto ukradli mláďata.

D'ALBERT: Raymund a Gaston jsou zatím v Louvrů?

RIZZI: Ano, zavřeni, ale každý zvlášť!

D'ALBERT *(vstane):* Jak se ortel vynese, pustíš je na svobodu. Ah,

paní maršálůva (*posadí se*). — Co dělat — všechno to je přec jen šeredné — všechno to je mrzké! Já obmýšlel odpravu pro zločiny proti státu — a mám místo toho odsouzení pro skutky zlopověstné — a mělo to být hrůzné, a to je jen divoděsné, jsem Tristan, a ne Borgia nebo Machiavelli!

RIZZI: Sixtus chodil o berli, než se stal velikým mužem!

D'ALBERT (*neslyše ho*): Mrzké, všední, malicherné je to!

RIZZI: Milostpán lituje cestu, kterouž jsme šli.

D'ALBERT: Život je boj — běda přemoženému! — Muž proti muži — to jde dobře. Není mi tak o lidskou krev — mně se hlavně to protiví, že stavím štěstí své na mrtvolu ženské; konečně —

RIZZI (*oznamuje*): Pan Gaston de la Force.

D'ALBERT (*k Rizzimu*): Svoboden?

RIZZI: To musil podplatit svého strážníka.

Výstup druhý

PŘEDEŠLÍ, GASTON.

GASTON (*chladně*): Mé pozdravení, pánové.

D'ALBERT (*vstane*): Bůh s vámi, pane de la Force.

GASTON: Má nevěsta je zde — pane, kde je?

D'ALBERT (*ukazuje na dvěře soudní síně*): Ona je tam.

GASTON (se hne, jako by chtěl ke dveřím)

RIZZI: Nenamáhejte se, pane, — tady se neprochází. Veliká komora, komora Tournelly — a komora ediktův —, všechny jsou shromážděny v slavném sezení.

GASTON: Nezklamali mne teda.

D'ALBERT: Vy jste to věděl? Těší mne, že se shodují s vašimi vyzvědači. Můžete poslouchat. — Je to zajímavé. (*Usadí se.*)

GASTON: Ale kterak je do všeho toho má Beatriska zapletená?

D'ALBERT: Kterak, pane? To je věc nadmíru jednoduchá. Ona znala chování maršálové — ona ji překvapila v tajemných piklech a tečí to vypovídá. Věděla o tom, že osnovala spiknutí proti králi, — a dokazuje to.

GASTON: Vy jste zneužil důvěry toho dítěte.

D'ALBERT: Nemluvte tak nahlas, sic ji uvrhnete v podezření.

GASTON: Vy jste učinil z dívky, kteráž má dostat moje jméno, nástroj pomsty a hanby, a dotknuv se jí takto, udeřil jste mne v lím. Chcete, abych vám pověděl, kterak o vás smýšlím?

D'ALBERT: Nežádám toho na vás, neb myslím, že byste litoval své hlavy.

GASTON: Mé hlavy? Já jsem vždy hleděl smrti do tváře, aniž jsem kdy hlavy uklonil, by mne minula.

D'ALBERT (*chladně*): Nuž teda mluvte; každá urážka platí jedno bodnutí kordem, mluvte!

GASTON: Odpuť mi Bůh — zdá se mi, že mne rouháte.

D'ALBERT: Nikoli pane, já dělám adici.

GASTON: Vy jste se chtěl pomstít na maršálové, na ženské, a vy jste si nastrojil, aby ji udeřila Beatrix, dítě! — Jedná takto muž, který má srdce v těle?

D'ALBERT (*počítaje chladně*): Jedna!

GASTON: Vy jste tiskl ruku jako příteli, a přece jste mne zradil, nehodně zradil — hanebně zradil! Jedná tak člověk poctivý?

D'ALBERT: Dvě!

GASTON: Pane, udělali vás sokolníkem královským, udělali vás kapitánem gardy — generálním správcem Louvrů; — snad že vás v tomto okamžení dělají maršálem francouzským — ale na mou čest, pane, — věčně z vás neudělají šlechtice.

D'ALBERT (*se vztekem*): Oh — pojďte!

GASTON: Konečně. (*Chtějí odejít.*)

D'ALBERT (*se zastaví, stranou*): Jsem já hlupák! Král by měl zatím dost času odpustit, mezitím co bych já se dole potýkal.

GASTON: Vy váháte tuším?

D'ALBERT: Ne pane, já jsem se rozmyslil. Když dovolíte, budeme se bít zítra. — Není-li člověk zrovna bankrot nebo bankrotář, třeba mu vždy dělat pořádnost. (*Při prudkém hnutí Gastonově dá d'Albert bířící znamení.*) Odved'te pana de la Force. — Starejte se, bych nebyl vytrhován více.

GASTON: O již tuším úmysl váš. Jde vám o to, abyste dokonal zkázu ubohé ženy a hlavu její sám na špalek položil. Tohoť bohdá nebude — já půjdu k Jeho Milosti — nech pozná

všecky vaše hanebnosti — uslyší je ode mne. — Na
shledanou! (*Odejde.*)

Výstup třetí

RIZZI. D'ALBERT.

RIZZI: Vy ho necháte odejít?

D'ALBERT: Čeho se bát?

RIZZI: Král není tak pevný jako vy, milostpane!

D'ALBERT: Král? Ten by sám nejradši celé to plemeno jednou ránou rozdrtil.

RIZZI: To je jiná.

(Beatrix vejde a vkrátce za ní Eleonora a president.)

Výstup čtvrtý

D'ALBERT. BEATRIX. ELEONORA. PRESIDENT.

D'ALBERT (*k Beatrix*): Nu jak je?

BEATRIX: Odsouzená.

D'ALBERT: Odsouzena!

BEATRIX: Jsou otec můj a Gaston již na svobodě?

D'ALBERT (*k Rizimu*): Vězňové jsou svobodni. Jděte!

RIZZI (odejde. V tom okamžení vejdou ostatní)

ELEONORA (*k d'Albertovi*): Stalo se k vaší spokojenosti, pane!

PRESIDENT (*podává d'Albertovi pergament*): Tu je rozsudek. Starejte se o vykonání.

D'ALBERT (*pohleděv naň*): Počkejte, pane, — schází ještě podpis králův. (*Odejde.*)

Výstup pátý

BEATRIX, ELEONORA.

ELEONORA: Rozsudek! Můj ortel smrti! A vám je možná slyšet slovo to, aniž se chvějete?

BEATRIX: Proč bych se chvěla?

ELEONORA: Proč? Protože jste mne udala z čarodějství a černokněžství, — a že jste lhala! — Protože jste na mne vynesla žalobu, že jsem se spikla proti životu krále, — a že jste to lhala! — Protože jste přísahala na svaté evangelium a před Bohem pravdu svých slov, a že jste lhala!

BEATRIX: Vy paní, jste dala uvěznit otce i ženicha mého, dala jste je uvrhnout do Bastily — vy byste je byla dala dovést i na popraviště.

ELEONORA: Jest to teda pomsta?

BEATRIX (*hledíc na ni*): Ano! — — —

ELEONORA: Ano!

BEATRIX: Pomsta a trest! — — Nepokoušejte se o to, pochopit, co se děje ve mně, — sama to nevím. Vy jste mne převrátila svým přiblížením. Všecka vaše násilnost, vaše nenávisť se ozývá ve mně. Všechn váš vztek mnou lomcuje. Jest to, jako by vaše krev proudila tělem mým a jako by mne byl Bůh utvořil po obrazu vašem, abych byla bez lítosti a milosrdí, jako jste vy byla bez lítosti a milosrdí.

ELEONORA (*couvá zastrašená*): Bože!

BEATRIX: Již vidíte, že teď vy trnete přede mnou! Pravím vám — já jsem trest, jež seslal na vás Bůh. Aha, vy jste uvrhla do žaláře otce i ženicha mého — dva nevinné — a vy jste se nadálá, že se budu rozpakovat nad vaší záhubou? Ale nad čím pak jste se rozpakovala vy? Nuže rozpomeňte se! — Či jste se

zhrozila smrti Lorenza, kterýž vás miloval a jehož jste milovala, Lorenza, kterýž byl otcem vašeho prvorozeňátka?
— Ne — Lorenzo skončil vraždou.

ELEONORA (se pohne)

BEATRIX (*dále*): Vámi zavražděn!

ELEONORA: Kdo ti to řekl?

BEATRIX: Zda ses rozpáčila u kolíbký dcery své, ježto vztahovala k tobě ručinky své prosíc, ana jméno matčino ve sladkém úsměvu žvatlala? Nikoli. — Militkování její zdálo se ti zločinem a v andělském jejím úsměvu viděla jsi prokletí — i odsoudila jsi ji — ty Eleonoro Galigaiova — co nebezpečí pro budoucnost, co hrozbu minulosti!

ELEONORA: Kdo ti to řekl?

BEATRIX: Když se vražedníci k tobě vrátili řkouce: „Kolíbka je prázdná; dítě zmizelo“, místo co bys byla děkovala Bohu a se pokála, ozbrojila jsi znova ruce jejich řkouc: „Jděte“ a oni sledovali dceru tvou z města do města — z Itálie do Španěl, ze Španěl do Francie — Ale Bůh držel nad ní ruku svou a ona zůstala na živu. Ty špatná milovnice! — Špatná matko!

ELEONORA: Má dcera — má dcera že žije? — Kdo ti mluvil o mé dceři?

BEATRIX: Tvé listy, tvá minulost!

ELEONORA: Mé listy? Tys je čtla? Tos ty snad, co je odevzdala?

BEATRIX: Já to jsem.

ELEONORA: Ty? A od kohos je měla?

BEATRIX: Od mého otce.

ELEONORA: Od Raymunda? Raymund? — (*Stranou.*) Ah, jaká to bouře, jaká hrůza mne chápe! (*Nahlas.*) A ty jsi sirotkem?

BEATRIX: Jsem.

ELEONORA: A tys nikda matky neznala?

BEATRIX: Co vám do toho.

ELEONORA: Oh nemluv mi tak krutě! Slyš mne — tys nikda matky své neznala? Rci, mluv, odpověz!

BEATRIX: Nikda!

ELEONORA (*celá pomatená*): Ah můj bože — ty listy, vždyť jsou zde!

BEATRIX: Čtete je teda, máte-li k tomu smělosti!

ELEONORA: Přečtu je. — A kdyby mne i minulost má hromem prorazila, přečtu je. (*Prohlíží listy u velikém hnutí.*)

BEATRIX (*jí ukazuje každý list prstem*): Hle tu je rozkaz, jejž jsi dala k usmrcení Lorenza! — Tu odpověď, na niž jsi čekala — jeho smrt! — Tu zpráva o zachránění dcery tvé — a jméno tu — tu — tu — (*Couvrouc s hrůzou a velikým výkřikem.*) Ah! Ah!

ELEONORA (*čte poslední list*): Raymund narodil se ve Florenci 1599 a jmenoval se Petr Jordán! Učen u Manucciho a přítel Lorenzův. On je ochráncem dítěte — a dítě to je —

BEATRIX (*klesne k zemi a skryje hlavu svou ve dlaních*): Já! - Ah!

ELEONORA: O, spravedlnost boží! Pojd' k srdci mému, dítě, k mému srdci!

BEATRIX: Ah!

ELEONORA (*vytahujíc ruce k ní*): Nechceš obejmout matku svou?

BEATRIX: O zlořečte mne, klete mne!

ELEONORA: Již jsem ti odpustila! Kde matka odpouští, — Bůh odpouští! Ubohá opuštěná! Nebohá oběti! — Pojd' — slyš mne! — Bůh mi učinil z prvního políbení tvého muku i

radost, trest i odpuštění!

BEATRIX: Oh! - -

ELEONORA (*laskavě*): O neobviňuj se, žes mne zhubila. Věř mi, já jsem odedávna již odsouzena! — Jen záminku ještě hledali — a tys náhodou se naskytla — i vzali tě — nic — nic víc. Já proto neběduji. Bůh nečiní ničeho z náhody; a ježto nás spojil opět před smrtí, ježto nás postavil tvář tváři nad hrobem, — snad že mi chtěl přátí tu milost, abys mi ulehčila poslední hodinku svým odpuštěním. Odpouštíš mi? Drahá! Obejmi mě — mé dítě, obejmi mne! (*Dvéře v pozadí se otevřou a všickni vstoupí na jeviště.*)

BEATRIX (*uvrhne se jí v náruč*): O matko má, matko má! (*President vrátí se, radové jej proválejí.*)

ELEONORA: Tu jsou! Nabud' ducha, dcero má.

BEATRIX: Můj Bože! Můj Bože!

Výstup šestý

PŘEDEŠLI. PRESIDENT. RADOVÉ, PANÍ, DÁMY DVORNÍ, PÁŽATA, GARDY, LID, pak GASTON.

GASTON (*vyhrne se na jeviště*): Zadržte! Zadržte! Král nepodpíše. —
Král odpustí. — Král odpouští! —

BEATRIX: Oh, král dobrý, král je milostivý. (*Obejme matku svou.*)
Pane Bože, buď pochválen! Oh matko, matko má! Gastone,
Gastone, hle ona je má matka.

(*D'Albert se zjeví v poradí.*)

ELEONORA (*vidouc d'Alberta*): Bože!

Výstup sedmý

PŘEDEŠLÍ. D'ALBERT.

D'ALBERT (*odevzdá presidentovi pergament*): Vykonejte ortel!

GASTON (*chce odvést Beatrix*): Pojd'te, pojd'te!

D'ALBERT (*s důstojností*): Rozkaz králův!

GASTON (*snaží se dále ji odvést*): Ah pojd'te, Beatrix, pojd'te!

BEATRIX: Ne. Nikoli. (*Vyrve se mu z rukou.*) Oh nechte mne! Nechte! (*K presidentovi.*) Já jsem lhala — já jsem lhala! - - -

D'ALBERT: Pravím vám, vy se zhubíte. — Mlčte!

BEATRIX: O jen mluvte nahlas, pane, — co vám z toho, zkazím-li se! (*Ukazuje d'Alberta soudcům.*) Slyšte, pánové! Tento člověk je hanebný člověk! On mne dohnal ke křivé přísaze — on mi vložil do úst žaloby zlopověstné; já jej udávám vaší spravedlnosti. Já chci ráda umřít, ale on má umřít se mnou. On je mým spoluvinníkem — — —

D'ALBERT (*k soudcům*): Nový důkaz, jakou moc ta Galigaiova má! Pánové, — zanechali jste fúrii dychtící po její zkáze a ona z ní udělá anjela, aby ji vysvobodil!

BEATRIX: Maršálůva je nevinná, pánové. Ona je nevinná!

ELEONORA (*předstoupí*): Já jsem vinna. (*K soudcům.*) Vyznávám zločiny své. — Žaloba byla pravdivá.

BEATRIX: Ztracena! Ztracena!

ELEONORA: Maršálůva d'Ancre dovede umřít!

BEATRIX (*uvrhnuv se jí v náruč*): Matko má!

ELEONORA: O — mlč — zhubila bys se, aniž bys mne zachránila. Pronásledovali by mne ještě v tobě. Já chci, bys žila! — Sbohem!

BEATRIX (*ji chce zadržet*): Oh, neodcházej, matko má! (*Zoufale.*) Ne!
Ne! (*Klesne ve mdlobách.*)

ELEONORA (*obejmouc ji na ukrytou*): Dcero má. (*Odevzdá ji do rukou Gastonovi.*) Ona má vás jediného! (*Zhlednouc Richelieua.*) Ah, pan Armand de Richelieu! Na vás jsem počítala, milostpane.

RIZZI (*stranou k d'Albertovi*): Nuže, již je vyhráno!

D'ALBERT (*stranou*): Kdož mi teď vládu vyrve!

RICHELIEU (*kterýz slyšel tato slova*): Uhlídáme!

ELEONORA (se chystá vstoupit na popraviště. Richelieu ji podporuje. Beatrix je v náruči Gastonové. D'Albert a Risgi hledí s potěšením na maršálku, kteráž odchází.)

Konec.

Honba na lva

Z francouzského od Boženy Němcové.

Jules Gérard, důstojník francouzský v Alžíru, od Arabů Lvíbjíce nazván, vypravuje následující událost: Bylo to v měsíci únoru 1845; před krátkým časem dostal jsem od vévody z Aumaléu krásnou a dobrou ručnici. Poštěstilo se mi v tom čase, co jsem v oněch krajinách byl, dva lvy zabít, i zachtělo se mi štěstí svého ještě dále zkoušet, nepodařilo-li by se mně výbornou tou ručnicí i třetího ještě zabít. Zimnice, kterou jsem následkem prvních výletů dostal, byla příčinou, že jsem nemohl s ostatními do pole táhnouti, a k upevnění svého zdraví ke konci února do Bonu se odebral, abych zotavil se na zdravém mořském povětří. Vypravovali mi obyvatelé, že starý lev v sousedství nablízku ležení u Dreánu veliké škody tropí. Zpráva ta nedala mi pokoje; sotva jsem trochu okřál, sebral jsem zbraň svou a odebral jsem se na lov. Druhý den přišel jsem do vesnice Úlád Ben Azizi, půl míle vzdálené od jeskyně lva, který, jak mi staří lidé vypravovali, 30 let již v té jeskyni se zdržuje a den jak den po západu slunce jeskyni s hrozným řvaním opouští, v noci do roviny sestupuje a tam škody tropí. Maje jistotu, že lva zastřelím, nabil jsem ostře obě ručnice a vydal se k horám; hospodář můj nechtěl mne ale samotného nechat, nabídl se mi k průvodu a že mi ukáže brod, přes který lev přejíti musí, chtě sestoupiti do rovin. Bylo tma, že jsme sotva několik kroků před sebe viděli, avšak domácím známa byla každá cestka v lese; — bez průvodu hospodáře byl bych se musel vrátiti. Jdouce čtvrt hodiny lesem, přišli jsme k potoku, který teče u paty hory Zbel Vronnega nazvané. Řvání lva rozléhalo se již po lese, přicházelo blíže a blíže a vůdce mého velmi znepokojovalo; došli jsme brodu, pro velikou tmou nemohl jsem ale ničehož kolem sebe rozeznat, a protož hleděl jsem se držet stranou brodu. Když jsem se na kámen, který se mi zdál k mému předsevzetí nejpohodlnějším, pevně byl postavil, posílal jsem hospodáře svého nazpět, aby kvůli mně do nebezpečství nepřišel, on mi ale začal domlouvat, abych

se i já s ním vrátil, že je lov při takové tmě skoro nemožný, a když jsem si říci nedal, zůstal i on, popošed as padesát kroků vzdálí do hustého lesíka, a v něm se schoval. Ještě jsem za ním volal napomínaje jej, aby se mi nepřibližoval, ať slyší co slyší; pak jsem zbraň svou přichystal a zavřel na několik okamžení oči; když jsem je otevřel, viděl jsem po pravém boku spádny výmol a po levém že mám brod, a tam jsem ústí ručnice obrátil. Postavení mé bylo dobré, a myslil jsem hned, budu-li tak šťasten a na první vystřelení lva těžce poraním, tím výmolem že se budu moci poněkud uchránit, kdyby nebezpečí příliš hrozilo. Kdo nikdy vzrostlého, starého lva v divokosti neviděl, nemůže si ani představit, jak hrozný to boj člověka s tímto zvířetem, tělo proti tělu; byť i zbraň v ruce měl, člověk se tu podobá myšce v drápech kočky. Já byl již dva lvy zabil, z nichž menší 500 liber vážil a jediným uhozením mohutné tlápy koně v běhu zastavil a v okamžení i s jezdcem na kusy roztrhal. Od té doby poznal jsem jejich ohromnou sílu a měl jsem se na pozoru. Díky jsem nikdy nepovažoval za tak platnou zbraň, aby mne mohla jedině vysvobodit, avšak když se člověk hotoví k boji na život a na smrt, má si všechny možné případy na mysl uvést, i to, jak se pak zachová při tom, a protože jsem i já vytáhl díky a zarazil vedle sebe do země, abych v čas potřeby po ní sáhnouti mohl. Stává se někdy, že bývá lovec tak šťasten a lva na jednu dvě rány zabije, jestliže ho ale jen poraní, tu se s hrozným vztekem proti němu obrátí a ke skoku hotoví; má-li lovec dost přítomnosti ducha a síly, aby se jeho mocné tlápě ubránil, může mu hlaveň ručnice do otevřeného chřtánu vrazit, aneb má-li díky při sobě a ruce svobodné, přímo do očí neb do srdce mu ji vbodnouti. Takovéto a podobné pády v duši jsem přemítal, maje přitom oči upřené na potok, loket podpíraje o koleno a ručnici položenou maje na rameno; bylo as k deváté hodině, když se ozvalo řvání as padesáte sáhů ode mne z protějšího břehu. Zanedlouho slyším zcela nablízku těžký, stenající chropot, jako by z hrdla umírajícího člověka vycházej a vidím právě naproti sobě dva svítící se punkty jak žhavé uhly, — byly to oči lva. Pohled ten tak mne zalekl, že mi krev v žilách stydla a studený pot na čele

vyvstával. Tu jsem zpozoroval, že se oči lvovy ode mne podél řeky obracejí; vzpamatoval jsem se, poručil sebe a všechny své drahé do vůle boží, rozloučil se v duchu se všemi, když jsem ruku na kohoutek položil, byl jsem zcela pokojný. Potok bystře šumě tekł, přece však slyšel jsem, jak lev pomalu, opatrně vodou kráčel, najednou však neslyším nic mimo šumot vody. — Co to, myslím si, zůstal stát? Či tě pozoroval a chystá se ke skoku? — Tak se ptám sebe samého a snažím se, abych černý závoj noci zrakem proniknul, ale nadarmo. Tu slyším opět, a sice po levém boku zcela nablízku lehký šum — lev vystoupil z vody a plížil se bahnitým břehem — při mém pohybnutí se, jehož jsem nemohl v tom okamžení zdržet se, zůstal stát. Byl jen as pět kroků ode mne, malý skok, a byl bych ztracen; i vystřelil jsem nazdařbůh; — v záři ohně zamihla se přede mnou ohromná, neforemná jakási spousta — a povětrím rozlehl se hrůzyplný ryk; pak následovalo bolestné, hrozivé řvání. Slyšel jsem, jak sebou v bahně hází, pak náhle umkl. — Měl jsem za to, že je, ne-li mrtev, jistě tak těžce raněn, že ani k boji, ani k další chůzi dosti silen nebude, a odebral jsem se radostně se svým průvodčím, který též mínění moje, že nám lev už neuteče, sdílel, do vesnice nazpět. Každý ale, zvlášť kdo sám lovcem, snadno pochopí, že jsem nedočkavostí oka ani nezamhouřil, sotvaže svítat počalo, byli jsme už zase u brodu — ale lva tam nebylo! Kost, velikosti prstu, kterou jsme v louži krve našli, přesvědčila mne, že jsem lva těžce ranil a nejspíš plec mu roztránil. Velikánský strom nablízku místa, kde jsem byl na kameně seděl, byl ze země vyvrácen a proti mělčině v brodu vymrštěn; ostatně nezanechal tam nepřítel žádných známek po sobě, ba i krvavá stopa ztratila se v potoce, v jehož oužlabí se nejspíš kus cesty brouchal. — Druhého dne nabídli se podolští Arabové, kteří o mém lovu slyšeli a nejvíc příčin měli sobě na strašného toho hosta stěžovati, že mi jej pomohou hledat; oni se domnívali, že je lev mrtev, sice by nebyli přišli. Bylo nás šedesát, dílem na koních, dílem pěší; po několika hodinách marného hledání vracím se do vsi nazpět, bych si trochu odpočinul, neboť jsem zamýšlel do Bonu se vrátit, — tu slyším rány z ručnic a volání hurá! — Nebylo

pochybnosti, našli lva. — Já rychle koně obrátím a v jednom trysku k horám kvapím; tam byl největší zmatek! Arabové, kteří pěší byli, rozutíkávali se na všechny strany a křičeli jako blázni, několik jezdců stálo před potokem v rozpačitosti nevědouce, co dělati mají, a jen deset nejsrdnatějších pustilo se za lvem, který s velkým namáháním k horám se vlékl. Vida ho, přebředl jsem rychle potok a slezl s koně, tu ale již přední jezdci v divém kvapu se vraceli; lev se byl totiž na své pronásledovatele obrátil a s hrozným zařváním za nimi pustil, skákaje o třech jen nohách přes skaliska a kořání. Kdyby i jezdci byli chtěli na odpor se postavit, koně řvaním lvím tak zděšení byli, že je opanovat nemohli; letmo s nimi uháněli k domovu, lev pak zůstal v jedné výsece pyšně a hrozivě státi. Otevřený chrťán hrozil každému, kdo by nablízku mu přišel, smrtí, hřívu černavou zježil a ocasem zlostně z boku na bok šlehal; krásný byl v tom okamžení mohutný ten král zvířat. Od místa, kde jsem stál, mohlo ke lvu as 300 kroků být; několik Arabů shromáždilo se okolo mne, mezi nimi hospodář můj, který mne věrně všude následoval. Vidouce, že se chystám k pochodu za lvem, zdržovali mne a mocí chtěli mne na koně vsadit, já ale nechaje jim koně i svrchník, za který mne táhali, utíkal jsem rychlým krokem kupředu. Jediný mne neopustil, a to byl můj hospodář. „Já tě přijal ve svůj stan,“ pravil ke mně, „jsem za tebe Bohu a lidem odpovědným, chci tedy s tebou vytrvat, byť bych i umřít měl.“ — Tiskl jsem šlechetnému muži ruku; zatím byl lev výseku opustil a zašel do houští. Opatrně postupující, já vždy pohotově, abych vypálil, hledali jsme šlépěje lva, za výsekou se nám však ztratily, neboť byla půda kamenitá a lev krve více neztrácel. Prohledávali jsme stromy a houštiny, tu šeptá mi Arab: „Pane, zde za tím houštím je lví jeskyně, jsme u cíle, on zajisté do ní zašel.“ „Dobře, tedy ho vyplašíme,“ pravím a kážu Arabovi, aby hodil kámen do jámy, prohlížeje zatím svou zbraň, abych zcela ujištěn byl. — „Pane,“ řekl Arab, než kámen vyhodil, „tys byl lvu tak nablízku, žeš ho rukou dosáhnouti mohl, oči tvoje potkaly se s jeho očima a neklesl jsi mrtev na zem, ba měl jsi síly k vystřelení, věřím, že se na tebe smrt neodváží.“ — Věřou

touto posilněn hodil kámen do jámy a skočil za mne. — V okamžení po vyhození kamene lámaly se větve protějšího hustého stromoví a mezi ním, deset kroků od nás, ukázal se lev; ocas vztýčen jako prut, hřívu zježenou, krk vypnutý, přichystán ke skoku — my už seděli a Arab křičel: „Palte! Palte!“ — Lev udělal krok kupředu, ale než druhý udělat mohl, svalil se k zemi — kulka moje vlítla mu as na palec pod oko. Arab zavýskl a už chtěl děkovat nebi, tu se nepřítel náš zvedl, sedl na zadní nohy, pak vypnul se vzhůru jako kůň, než ale skočit mohl, trefil jsem ho zrovna do srdce, a tu teprv mrtev klesl. — S jásáním odnesli ho Arabové do vesnice a s velikou úctou a díky byl jsem ode všech obyvatelů vítán; lva odvezl jsem si do Bonu. Když jsem potom mrtvolu prohlížel, shledal jsem k nemalému podivení, že druhá kulka, která trefila čelní kost, pranic jí neuškodila; ležela na ní v plochu zšíří dlaně a ztloušťky desíti listů papíru, rozmáčknuta.

Volkssagen aus der alt Slovinischen mythologie

*Aus dem Volksmunde um Mengers und Laibach mitgeteilt von Iv. Trdina
(Narodne povjesti iz staroslovinskega bajoslovja priobtuje Iv. Trdina)*

1.

Die Erschaffung des Menschen (Odkuda čovjek)

Im Anfange war nichts als Gott (bog) allein und Gott schlief und träumte. —

Jahrhunderte lang dauerte sein Traum. Endlich kam die bestimmte Zeit (nu sudjeno bi) seines Erwachens.

Kaum erwacht aus dem Traume, warf er den Blick um sich her und aus jedem Strahl seines Blickes wurde ein Stern.

Staunend darüber stand Gott auf und begab sich auf den Weg, um das durch seine Augen Erschaffene zu übersehen.

Er wandert weiter und immer weiter, denn es nimmt nirgends ein Ende, noch fand sich eine Grenze.

Auf seiner Wanderung kam er auch auf unsere Erde; und da war er schon müde geworden, der Schweiß (znoj) rann ihm von der Stirn.

Einer dieser Schweißtropfen fiel auf die Erde, der Tropfen belebte sich (se ozlvi), und siehe da — erschaffen war der erste Mensch.

Er ist göttlichen Ursprunges (bozja mu rodbina), doch nicht zur Wollust (za rozblude) bestimmt; er ist aus Schweiß erschaffen und von Beginn her bestimmt, sich im Schweiß zu nähren und zu quälen.

2.

Wie entstand die Erde (Odkuda nam zemlja)

Nichts war außer Gott, Sonne (sunce) und Meer (more). Die Sonne brannte glühend (sunce pripicase).

Gott wurde es heiß, und er tauchte ins Meer, um zu baden.

Als er wieder auftauchte, blieb ihm ein Sandkorn hinter dem Nagel. Das Sandkorn fiel heraus und blieb im weiten wüsten Meere (na pucini); denn anfänglich blieb alles da liegen, wo es hingefallen.

Dies Sandkorn nun ist unsere Erde und der Meeresgrund ihre Heimat.

3.

Die Sage von dem göttlichen Hahne (Povjest o božjem kokotu)

Die Erde (zemlja) war wüste, nichts war zu sehen als Felsen (kamen).

Dies 'tat Gott leid, und er schickte seinen Hahn hinab, um die Erde nach eigenem Gutdünken zu befruchten.

Als der Hahn herabkam, auf die wüste, weite Erde, legte er ein Ei wunderbarer Größe und Umfanges (cudne snage i nam jene).

Als nun das Ei aufbrach, flößen heraus sieben Flüsse.

Diese Flüsse bewässerten das ganze Land, und bald fing die Erde zu grünen an. Blumen und Obst gab es überall, der Weizen wuchs auf den Feldern ohne Zutun der Menschen, und die Bäume gaben nicht nur Äpfel und Feigen, sondern auch das weißeste, süßeste Brot.

In diesem Paradiese (u tom raju) lebten die Menschen sorgenlos und nur das arbeiteten sie, was ihnen Kurzweil und Vergnügen machte.

Das Paradies war rund herum von hohen Gebirgen be grenzt, daher war weder ein Andrang (nasilja) zu befürchten, noch waren böse Stürme (bjesne bure) zu scheuen.

Was wollten sie mehr? Damit die Menschen, ganz nur sich selbst lebend (inace svoji i slobodni), aller Freiheit genießend, aus Unwissenheit (iz neznanja) nicht zu Schaden kämen, gab ihnen tagtäglich der göttliche Hahn (bozji kokot) vom hohen Himmel

durch Krähen ein Zeichen, wann sie aufstehen, wann essen und wann sie arbeiten sollten.

Das Volk (ljudi) war glücklich – nur durch das ewige Gekrähe (vjekovjecnim kukurikanjem) des göttlichen Hahnes wurde es verdrießlich.

Da fingen die Leute an zu murren und Gott zu bitten, er möge sie von dem unruhigen Tiere (nemirne zlvotinje) befreien, und sagten: „Wir werden es uns schon selbst bestimmen, wann wir aufstehen, essen und arbeiten sollen.“

Gott erhörte ihre Bitte. Der Hahn bewegte sich vom Himmel (micase se), doch krächte er noch einmal ihnen zu: „Hütet euch vor dem See! (Guvajte se jezera!)“

Die Menschen jubelten, wie nie vor dem; niemand konnte ihnen mehr die Freiheit trüben. Sie standen auf, sie aßen, arbeiteten, alles in bester Ordnung nach altgewohnter Art, wie es sie der Hahn gelehrt.

Nach und nach aber wurden sie anderen Sinnes, ein jeder meinte, es wäre eines freien Volkes unwürdig (da nije pristojno slobodnu narodu) dem Gekrähe eines Hahnes sklavisch (robski) zu gehorchen, und darum fing jeder an zu leben nach eigenem Sinne, ohne sich an irgend eine Ordnung zu halten.

Durch dieses entstanden verschiedene Krankheiten und Bedrängnisse. Sehnsüchtig (zelino) sahen die Menschen wieder zum Himmel, aber umsonst (nu zaman), der göttliche Hahn war für immer verschwunden.

Nun gedachten sie erst seiner letzten Worte, und wollten wenigstens die beachten – aber der Sinn war ihnen unbegreiflich. „Hütet euch vor dem See!“ sagte der Hahn, und doch gab es im Tale kein anderes Wasser außer den sieben Flüssen, die aus dem Ei hervorgebrochen seitdem ruhig in ihren Betten (koritom) dahinflössen.

Da meinten die Menschen, dieser gefährliche See (opasno jezero) liege wahrscheinlich jenseits der Berge, und schickten daher jeden Tag einen Menschen hinauf (na glavicu) auf die Wache.

Eitel war ihre Furcht — von keiner Seite zeigte sich irgend eine Gefahr (pogibli), umsonst wachte der Wächter.

Die Menschen wurden wieder ruhig; aber ihre Hoffart (oholija) wuchs von Tag zu Tag. Aus den Weizenähren machten sie Besen, und das Männervolk (muskarci), zu träge, nach dem Brote hinauf zu langen, brannte die Bäume an, damit es herabfalle und sie es ohne Mühe auflesen könnten.

Als sie sich gesättigt hatten, lagerten sie am Flusse, böswillige, verkehrte Reden führend. Einer gaffte (izbuljio oci) in den Fluß, nickte mit dem Kopfe (poklimao glavom) und sprach: „He, Bruder (braco), es ist doch wunderbar (cudno cudo) und gerne wollte ich es wissen, warum des stets gleichen Wassers in dem Flusse nie mehr, nie weniger wird?“

„I,“ sagte der Andere, „das ist auch so eine Grille (musica) des Hahns! Schlecht genug, daß wir auf seine Worte so viel achten und vor dem See uns fürchten, der nie bestand und nie bestehen wird. Ginge es nach mir, würde der Wächter heute seine letzte Wacht gehalten haben. Was den Fluß anbelangt, denke ich, es wäre besser, wenn das Wasser höher stünde.“

Der Nachbar stimmte der ersteren Ansicht bei, aber in Betreff des Wassers meinte er, es sei hinlänglich genug. Ein Anderer, und zwar ein Dickbäuchiger (trbusina), fügte hinzu: „Ihr beide habt recht, es wäre das Gescheiteste (najpametnije), wenn wir das Ei zerschlugen und uns dann des Wassers so viel ins Land leiten würden als nötig, dann können wir auch des Seewächters entbehren.“

Kaum verbreitete sich diese Rede, als sich ein Geschrei im ganzen Tal erhob und alles zu dem Ei sich drängte, um es zu zerschlagen. Das Einzige bedauerten sie, daß die verhaßte Wache erst den anderen Tag abgestellt werden könnte, da der Wächter (strašar) schon hinaufgegangen war.

Das Volk stellte sich nun um das Ei herum, und der Dickbäuchige ergriff einen Stein und schlug damit in das Ei.

Mit Donnergetöse zersprang (gromom se razbilo) das Ei, und es floß so eine Menge Wasser aus demselben, daß beinahe das ganze

Menschengeschlecht untergegangen wäre. Das Paradies füllte sich mit Wasser und ward zu einem großen See. Der göttliche Hahn warnte nicht umsonst, aber das ausschweifende (rozpusteni) Volk wollte ihn nicht verstehen.

Die Flut (poplava) reichte bis zu den höchsten Bergen, bis dahin, wo der Wächter stand, welcher der Einzige vom Verderben gerettet wurde. Als er das Steigen des Wassers sah, fing er an zu laufen. — Was mit ihm weiter geschah, sagt eine folgende Erzählung.

4.

Die Sage von Kurent

(Povjesti o Kurentu)

(Es gibt viel Sagen von Kurent in Krain, überhaupt um Mengs und Laibach herum. In Mengs nennen sie ihn „sveti Koront“ und halten ihn für einen Heiligen „da je svetac“. Er gilt für eine Art Gott des Weines und des Vergnügens.)

Durch die Sintflut ging das Menschengeschlecht zu Grunde, bis auf einen, und der war ein Krainer! Immer höher und höher stieg er, bis auch der letzte Berg vom Wasser umnutet war. —

Der Arme sieht, wie die Eichen und Tannen schon unter Wasser standen, nur eine einzelne Weinrebe (vinova loza) stand noch auf trockener Erde. — Zu dieser lief er und hielt sich an ihr fest in der größten Angst. —

Wie soll ihm aber diese helfen, die so dünn und schwach ist? Kurent sah ihn, denn ihm diente die Rebe als Stab (blase mu loza palicom) bei seinen Wanderungen durch die weite Welt (kad sirim svjetom prolaziasse). Es war ihm lieb, wenn der Mensch in der Not seine Hilfe suchte (da covjek toboite u njega pornocl trazl).

Wahr ist's (istina), daß Kurent ein großer Spaßmacher (velik salivdzija) war, dabei aber guten Gemütes (nu i blage cudi) und gerne half er jedermann aus der Not. —

Als er daher den Krainer wehklagen hörte, stellte er die Rebe (sravni lozu) aufrecht und streckte sie bis über die Wolken hinaus.

Neun Jahre waren nach der Sintflut (poplave nestalo) verflossen und die Erde wurde wieder trocken. — Der Krainer, an der Rebe hängend und mit Weintrauben und Wein sich ernährend, wurde gerettet.

Als es trocken wurde, stieg er hinunter und dankte Kurent, seinem Erlöser (spasitelj). Dies war aber nicht nach Kurents Sinn. „Die Rebe befreite dich,“ sprach er zum Krainer, „der Rebe danke (hvali lozu) und mache mit ihr einen Vertrag (ugovor) und verschwöre dich und deine Nachkommenschaft (za se i za svoje potomke), daß ihr sie stets ehren wollt (da cete ju uvijek slaviti) und ihren Wein mehr lieben wollt als alles Essen und jeden anderen Trank!“ —

Gerne leistete den Schwur für sich und seine Nachkommen der dankbare Krainer, und es sind ihm bis heutigen Tag die Enkel im Schwüre treu geblieben, und wie man erzählt, lieben sie den Wein über alles und freudig denken sie an Kurent, ihren alten Wohltäter (starog dobrotnika)!

Božena Němcová
Básně a jiné práce

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.1 z 30. 8. 2012